

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av sametingslagen och 40 kap. 11 § i strafflagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att sametingslagen och strafflagen ändras. Syftet med översynen av sametingslagen är att skydda och främja tillgodoseendet av samernas självbestämmanderätt samt att förbättra verksamhetsförutsättningarna för samernas språkliga och kulturella autonomi samt för sametinget. Syftet med propositionen är att genomföra de avgöranden som FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna publicerade den 1 februari 2019 i fråga om klagomål som gällt godkännande till vallängden för sametinget. Avgörandena hänför sig särskilt till lagens 3 §, men kommittén uppmanar Finland att även i större omfattning vidta behövliga åtgärder för att fullgöra den skyldighet som följer av konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter att förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. Samtidigt betonade kommittén samernas rätt att själva bestämma om sin ställning och om medlemskap i sitt samfund. I propositionen är det fråga om fullgörandet av skyldigheterna i 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, som Finland ratificerat, liksom i konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering från 1965.

De senaste valperioderna har flera projekt inletts för att revidera sametingslagen, av vilka en del har lett så långt som till regeringsproposition. Detta arbete har fortsatt under den pågående valperioden, och en reform av lagen ingår i regeringsprogrammet. Enligt det respekterar och främjar regeringen förverkligandet av alla samers och samegruppers språkliga och kulturella rättigheter med beaktande av internationella fördrag.

Samernas självbestämmanderätt och sametingets autonoma ställning understryks i propositionen. Till lagens paragraf om syfte fogas en hänvisning till samernas självbestämmanderätt, och bestämmelsen om sametingets behörighet utvecklas. Det föreslås att sametingets berättelse i fortsättningen lämnas direkt till riksdagen. Bemyndigandena att utfärda förordning om sametingets uppgifter, organisation och verksamhet stryks, och regleringen genomförs genom lag och genom sametingets arbetsordning. Enligt förslaget kan tvåhundrafemtio röstberättigade samer i fortsättningen komma med initiativ till sametinget i ärenden som hör till tinget.

Det föreslås att bestämmelsen om definition av same, som gäller rätt att rösta i val till sametinget, ses över så att det uttryckligen är fråga om antecknande av en person i vallängden för sametingsvalet, dvs. om rösträtt i val till sametinget, och inte om vem som över huvud ska betraktas som same. Samernas rätt att som urfolk själv definiera vem som är same, dvs. så kallad gruppidentifikation, stärks genom att de objektiva förutsättningarna för att antecknas i vallängden revideras på ett sätt som utarbetas tillsammans med sametinget och genom att valnämndens sammansättning utvidgas. I utformningen av de objektiva förutsättningarna har man beaktat den samnordiska bestämmelsen i den paraferade nordiska samekonventionen. Sökandet av ändring i ärenden som gäller antecknande i vallängden revideras så att en självständig och oberoende besvärsnämnd ska vara första ordinarie besvärinstans. Ändring i dess beslut söks hos högsta förvaltningsdomstolen, om den beviljar besvärstillstånd. Vallängden ska upprättas på nytt utifrån de reviderade kriterierna för ansökan om att bli antecknad i vallängden.

Bestämmelsen om myndigheternas förhandlingsplikt uppdateras till en samarbetskyldighet och förhandlingsplikt. Det föreskrivs närmare om procedurkraven på förpliktelsen samt om beaktande av samernas rättigheter. Det föreslås också att några delvis redan föråldrade bestämmelser i sametingslagen moderniseras. Detta gäller i synnerhet bestämmelserna om bokföring och revision. Det föreslås att sametinget tas in i strafflagens bestämmelser om tjänstebrott.

När propositionen förverkligas bedöms Finlands lagstiftning vara i harmoni med de internationella människorättskonventionerna och beakta den utveckling som inträffat inom folkrätten under de senaste årtiondena. Lagarna avses träda i kraft i början av 2023.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	6
1.2.1 Regeringens proposition 167/2014 rd och grundlagsutskottets betänkande 12/2014 rd.....	6
1.2.2 Kommitté och parlamentarisk uppföljningsgrupp för revidering av sametingslagen.....	7
1.2.3 Förberedande arbetsgrupp för att bereda ändringen av sametingslagen och kommitté för revidering av sametingslagen.....	8
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	9
2.1 Grundlagen samt internationella människorättsförpliktelser som är bindande för Finland.....	9
2.2 Sametingslagen.....	16
2.3 Sametingslagens allmänna bestämmelser.....	17
2.4 Den så kallade samedefinitionen.....	17
2.5 Sametingets allmänna behörighet och uppgifter.....	28
2.6 Hur samerna ska företrädas.....	29
2.7 Berättelse.....	29
2.8 Fördelningen av anslag.....	30
2.9 Förhandlingsplikt.....	30
2.10 Sametingets organ och verksamhet.....	37
2.11 Delegering.....	38
2.12 Byråer och personal.....	38
2.13 Val till sametinget, valnämnd och vallängd.....	38
2.14 Kandidatuppställning.....	41
2.15 Valförrättning.....	41
2.16 Fastställande av valresultatet.....	42
2.17 Ändringssökande.....	42
2.18 Bokföring och revision.....	44
2.19 Närmare bestämmelser och föreskrifter.....	45
2.20 Straffrättsligt tjänsteansvar.....	45
3 Målsättning.....	45
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	47
4.1 De viktigaste förslagen.....	47
4.1.1 Rösträtt i sametingsval.....	47
4.1.2 Valnämnden och besvärsnämnden.....	48
4.1.3 Röstning.....	49
4.1.4 Sametingets behörighet och uppgifter.....	49
4.1.5 Initiativrätt.....	49
4.1.6 Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt samt beaktande av samernas rättigheter i myndigheternas verksamhet.....	50
4.1.7 Sametingets verksamhet.....	50
4.1.8 Tjänsteansvar.....	50

4.2 Huvudsakliga konsekvenser.....	51
4.2.1 Konsekvenser för tillgodoseendet av samernas kollektiva urfolksrättigheter	51
4.2.2 Konsekvenser för individens ställning.....	53
4.2.3 Konsekvenser för sametingets ställning och verksamhet.....	55
4.2.4 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet.....	55
4.2.5 Konsekvenser för riksdagens verksamhet	56
4.2.6 Konsekvenser för verksamheten för andra som åtnjuter autonomi	56
4.2.7 Ekonomiska konsekvenser	57
5 Alternativa handlingsvägar	62
5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser.....	62
5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	66
6 Remissvar	68
7 Specialmotivering	72
7.1 Sametingslagen	72
7.2 Strafflagen.....	112
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	112
9 Ikraftträdande.....	112
10 Verkställighet och uppföljning	112
11 Förhållande till andra propositioner.....	113
11.1 Samband med andra propositioner.....	113
11.2 Förhållande till budgetpropositionen	113
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	113
LAGFÖRSLAG	125
1. Lag om ändring av sametingslagen.....	125
2. Lag om ändring av 40 kap. 11 § i strafflagen.....	144
BILAGOR.....	145
PARALLELLTEXTER	145
1. Lag om ändring av sametingslagen.....	145
2. Lag om ändring av 40 kap. 11 § i strafflagen.....	177
ANDRA BILAGOR	178
KARTA ÖVER SAMERNAS HEMBYGDSOMRÅDE	178

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Enligt 121 § 4 mom. i grundlagen har samerna inom sitt hembygdsområde språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag. I 17 § 3 mom. i grundlagen tryggas samernas rätt att som urfolk bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelserna i grundlagen utgör grunden för samernas språkliga och kulturella autonomi i den nationella rätten. Närmare bestämmelser om frågan finns i sametingslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1996.

Sametingslagens bestämmelser är delvis föråldrade, och man har iakttagit problem med bestämmelsernas funktionsduglighet. Därför har man försökt revidera lagen under de två föregående regeringsperioderna. FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna publicerade den 1 februari 2019 två avgöranden som gällde Finland i fråga om klagomål som gällde godkännande till vallängden för sametinget (CCPR/C/124/D/2668/2015 och CCPR/C/124/D/2950/2017). I avgörandena konstateras att Finland kränkt artikel 25 (bl.a. valrättigheter) i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen), läst separat eller tillsammans med artikel 27 (minoriteters rättigheter) och tolkad i ljuset av artikel 1 om folkens rätt till självbestämmande. Kommittén betonade i sina avgöranden samernas självbestämmanderätt vad gäller sin ställning och medlemskap i sitt samfund. Kommittén betonade att Finland bör omvärdera 3 § i sametingslagen och att Finland är skyldigt att vidta alla behövliga åtgärder för att förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering, som övervakar iakttagandet av konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, har i samband med behandlingen av Finlands periodiska rapporter 2012 och 2017 framfört motsvarande bedömningar och rekommendationer som i människorättskommitténs senare avgöranden (CERD/C/FIN/CO/20—22 och CERD/C/FIN/CO/23).

Enligt programmet för statsminister Sanna Marins regering av den 10 december 2019 fortsätter arbetet för att revidera sametingslagen. Enligt regeringsprogrammet respekterar och främjar regeringen förverkligandet av alla samers och samegruppers språkliga och kulturella rättigheter med beaktande av internationella fördrag. Utgångspunkten för det arbete som utförts av den kommitté som berett ändringen av sametingslagen har varit de grundläggande fri- och rättigheterna och övriga skyldigheter som följer av grundlagen, internationella människorättskonventioner som är bindande för Finland, FN:s deklaration om urfolkens rättigheter samt annan rättsutveckling och utveckling av folkrätten samt den senaste tidens avgöranden. Enligt beslutet om tillsättande av kommittén ska i arbetet också beaktas den paraferade nordiska samekonventionen samt konventionen om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (ILO:s konvention nr 169).

Efter att mandatperioden för den kommitté som berett ändringen av sametingslagen gått ut har FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering meddelat ett avgörande i ett ärende som gällde personer som upptagits i vallängden för sametingen (CERD/C/106/D/59/2016). Kommittén konstaterar i avgörandet av den 13 juni 2022 att Finland kränkt artikel 5 c i konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970) om de klagandes politiska rättigheter, i synnerhet rätten att delta i val, att rösta och att vara valbar, grundat på allmän och lika rösträtt, att ta del i landets styre och allmänna angelägenheter på alla plan och att på lika villkor ha tillträde till offentlig tjänst. FN-kommittén konstaterar att högsta förvaltningsdomstolen i minst 53 av sina 93 beslut har tagit upp personer i vallängden ”på grundval av en helhetsbedömning” utan att visa att de skulle ha uppfyllt något av de objektiva kriterierna i 3 § i sametingslagen. Kommittén anser att högsta förvaltningsdomstolens avgöranden har på ett

konstlat sätt kunnat ändra de röstberättigade i val till sametinget, vilket har påverkat sametingets förmåga att genuint företräda samerna och deras intressen. Sålunda har högsta förvaltningsdomstolens beslut, som utan uppenbar grund avvek från befintlig korrekt tolkning av gällande lag har kränkt de klagandes rätt att som samiskt urfolk bestämma kollektivt om sametingens sammansättning och ta del i allmänna angelägenheter på det sätt som tryggas i artikel 5 c i konventionen. Kommittén rekommenderar att Finland erbjuder de klagande ett effektivt rättsmedel genom att i brådskande ordning inleda genuina förhandlingar i syfte att ändra 3 § i sametingslagen för att säkerställa att kriterierna för rösträtt i val till sametinget fastställs med respekt för samernas rätt att utifrån principen om fritt och informerat förhandssamtycke i ärenden som gäller deras eget medlemskap och politiska deltagande för att de ska komma i åtnjutande av andra garanterade rättigheter och för att dessa rättigheter ska tillgodoses till fullo i enlighet med artikel 5 c och e i konventionen.

1.2 Beredning

1.2.1 Regeringens proposition 167/2014 rd och grundlagsutskottets betänkande 12/2014 rd

På uppdrag av justitieministeriet utarbetades under våren 2012 en rapport om behoven av ändringar i sametingslagen. I rapporten bedömdes sametingslagens nuvarande bestämmelser bland annat definitionen av en röstberättigad same vid val till sametinget. Den 28 juni 2012 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp som hade till uppgift att utifrån rapporten och sametingets preliminära ställningstagande utreda behoven av ändringar i sametingslagen och bereda ett förslag till översyn av lagen till behövliga delar. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande till justitieministeriet den 30 oktober 2013. Utifrån arbetsgruppens betänkande utarbetades en regeringsproposition (RP 167/2014 rd), som behandlades i riksdagen under höstsessionen 2014, men regeringen drog bort propositionen i mars 2015.

I regeringens proposition konstateras det att sametingslagens definition av same kan anses problematisk framför allt till den del som det är fråga om efterkommande till personer som har antecknats som fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppbörds- och mantalslängderna. I dessa handlingar finns också antecknade sådana som inte var samer men som bott i det som nu är samernas hembygdsområde, och en anteckning i dessa handlingar bevisar därmed inte nödvändigtvis i sig att en person är av samisk släkt. I denna proposition konstateras att det är befogat att se över bestämmelsen om definitionen av same och att i detta sammanhang bör det också fästas vikt vid betydelsen av samernas gruppodkännande.

I propositionen föreslogs att definitionen av same ses över, så att en person inte betraktas som same endast med stöd av anteckningarna i jordeböckerna eller uppbörds- och mantalslängderna, och så att definitionen i högre grad än nu beaktar mångfalden i det samiska urfolkets andliga och materiella kultur.

Betänkande om propositionen gavs av grundlagsutskottet, som konstaterade följande (GrUB 12/2014 rd): ”I likhet med högsta förvaltningsdomstolen ger utskottet bland annat självidentifikationen och en helhetsbedömning av ärendet samt en positiv tolkning av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna stor vikt. Utskottet framhåller rättssäkerhetens betydelse och ser det som viktigt att den osäkerhet som rått om definitionen av same elimineras. Utskottet anser att definitionen i 3 § 1 mom. 2 punkten i lagförslaget, enligt vilken det förutsätts att en person har tillägnat sig samekulturen via sin släkt och upprätthållit kontakten med denna kultur, är alltför mångtydig med hänsyn till att också begreppet samekulturen är vagt. Enligt utskottets uppfattning kan den föreslagna nya formuleringen leda till osäkerhet, och paragrafens 2 moment skulle i alltför hög grad betona gruppidentifikationen. Därför föreslår utskottet att 3

§ inte ändras, utan gällande lydelse står kvar oförändrad.” Grundlagsutskottet konstaterade vidare att utskottet ser det som viktigt att man vid tillämpningen av definitionen av same genuint beaktar mångfalden i den samiska kulturen och sörjer för samtliga samegruppers rättigheter.

Vissa av grundlagsutskottets ledamöter framförde en reservation till ovanstående förslag i grundlagsutskottets betänkande. I reservationen påpekas att den nuvarande lagens definitionsbestämmelse så länge den funnits har gett upphov till konflikter och tillämpningsproblem. Enligt vad som anförs i reservationen har den i praktiken överhuvudtaget inte kunnat tillämpas enligt dess ordalydelse. I reservationen konstateras ytterligare att de organ som övervakar de internationella människorättsavtalen har gett Finland ett flertal rekommendationer om att ändra bestämmelsen så att tillämpningen inte längre skulle grunda sig enbart på rättspraxis.

I reservationen understryks att bestämmelsen om kontakt med samekulturen ska tolkas så att den inte förutsätter att kontakten är oavbruten. I reservationen föreslogs att paragrafen preciseras enligt detta. I reservationen föreslogs vidare att orden "enligt denna lag" stryks i paragrafens 1 mom. 3 punkt, eftersom formuleringen i 2 punkten i hög grad motsvarar hur den gällande bestämmelsen har tolkats i den senaste tidens rättspraxis. Det föreslogs också att paragrafrubriken ändras så att den bättre stämmer överens med innehållet ("Same som är röstberättigad i val till sametinget").

Grundlagsutskottet ansåg i enlighet med det ovan anförda alltså att propositionen var alltför beroende av tolkning och föreslog att definitionen hålls kvar i sin nuvarande form. Regeringen beslöt att dra bort sin proposition från riksdagen, eftersom propositionen i sin ändrade form inte längre motsvarade den utformning som sametinget hade godkänt.

Grundlagsutskottets betänkande har kritiserats för att utskottet inte nämner något om samernas självstyrelse som urfolk, samernas självbestämmanderätt eller lagens syfte enligt 1 § i sameTINGSlagen (Heinämäki et al: Saamelaisten oikeuksien toteutumisen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus, 2017 s. 152 (Förverkligandet av samiska rättigheter: Internationell jämförande undersökning, 2017)).

När det gäller Finlands internationella människorättsförpliktelser har rättsläget och de förpliktelser som gäller för Finland sedermera förtydligats avsevärt genom avgörandena och ställningstagandena från FN:s kommittéer för de mänskliga rättigheterna och för avskaffande av rasdiskriminering.

1.2.2 Kommitté och parlamentarisk uppföljningsgrupp för revidering av sametingslagen

Efter diskussioner med sametinget tillsatte justitieministeriet i november 2017 en kommitté för att bereda ett förslag om ändring av sametingslagen. Kommittén leddes av JD Pekka Hallberg och medlemmarna utgjordes av representanter för sametinget och regeringspartierna. Till stöd för kommitténs arbete och för att säkerställa information i rätt tid tillsatte justitieministeriet även en parlamentarisk uppföljningsgrupp, till vilken kallades representanter för alla riksdagsgrupper och sametinget. Kommittén för revidering av sametingslagen publicerade sitt betänkande sommaren 2018 (Justitieministeriets publikation, 28/2018). Enligt kommitténs utkast till proposition skulle det inte i fortsättningen föreskrivas i lagen vem som ska betraktas som same, utan endast om förutsättningarna för att bli antecknad i vallängden för sametinget. Den reviderade språkbaserade definitionen skulle ha trätt i kraft den 1 januari 2020. Propositionen om en revidering av sametingslagen saknade emellertid förutsättningar att avancera till riksdagen, eftersom sameTINGETS sammanträde förkastade förslaget den 24 september 2018. Den kanske viktigaste orsaken till förkastandet var den föreslagna övergångstiden, dvs. att man i följande val fortfarande skulle ha kunnat ansöka om att bli upptagen i vallängden på grund av så kallad lapsk bakgrund.

I enlighet med beslutet om tillsättande av kommittén var kommitténs arbete grundat på de grundläggande fri- och rättigheterna och de övriga förpliktelserna i grundlagen, internationella konventioner om mänskliga rättigheter som är förpliktande för Finland samt FN:s deklaration om urfolkens rättigheter. Dessutom beaktade kommittén i enlighet med beslutet om tillsättande även den paraferade nordiska samekonventionen och konventionen om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (ILO:s konvention nr 169). Som grund för kommitténs arbete togs i lämpliga delar regeringens proposition med förslag till revidering av sametingslagen (RP 167/2014 rd), som bereddes under föregående regeringsperiod, och kommittén beaktade i sitt förslag grundlagsutskottets synpunkter från 2014 om den propositionen (GrUB 12/2014 rd).

De handlingar som gäller beredningen av ärendet finns tillgängliga i en offentlig tjänst på adressen <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM077:00/2017>.

1.2.3 Förberedande arbetsgrupp för att bereda ändringen av sametingslagen och kommitté för revidering av sametingslagen

Justitieministeriet tillsatte den 13 januari 2020 en förberedande arbetsgrupp för arbetet i kommittén för revidering av sametingslagen (VN/5875/2019-OM-3). Den information och de iakttagelser som arbetsgruppen samlat har sammanställts i en promemoria (VN/5875/2019-OM-15). Arbetsgruppens mandattid gick ut den 31 mars 2020.

Justitieministeriet tillsatte den 23 november 2020 en kommitté för revidering av sametingslagen för mandattiden 1 december 2020—15 maj 2021 (VN/5875/2019). Kommittén bestod av representanter för regeringspartierna och sametinget samt av experter från justitieministeriet och sametinget. Ordförande var justitieministeriets kanslichef Pekka Timonen.

Enligt beslutet om tillsättande av kommittén är den nuvarande lagens bestämmelser delvis föråldrade och problem har iakttagits när det gäller bestämmelsernas funktionsduglighet. I beslutet hänvisas det bland annat till två avgöranden som FN:s människorättskommitté publicerat den 1 februari 2019 och som gällde Finland i fråga om klagomål som gällde godkännande till vallängden för sametinget (CCPR/C/124/D/2668/2015 och CCPR/C/124/D/2950/2017). Kommitténs uppgift har varit att bereda behövliga ändringar i sametingslagen. I enlighet med beslutet om tillsättande av kommittén var kommitténs arbete grundat på de grundläggande fri- och rättigheterna och de övriga förpliktelserna i grundlagen, internationella konventioner om mänskliga rättigheter som är förpliktande för Finland, FN:s deklaration om urfolkens rättigheter (A/RES/61/295) samt annan rättsutveckling och utveckling av folkrätten samt den senaste tidens avgöranden. Enligt beslutet om tillsättande av kommittén ska i arbetet också beaktas den paraferade nordiska samekonventionen samt konventionen om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (ILO:s konvention nr 169).

Kommittén har i sitt arbete utnyttjat de rådgivande kommentarerna från den rådgivande expertmekanismen (EMRIP), som lyder under FN:s råd för mänskliga rättigheter. Kommittén har också beslutat att fortsätta det samarbete med EMRIP som inleddes av den kommitté för en revidering av sametingslagen som verkade under föregående valperiod genom att be om EMRIP:s kommentarer till kommitténs förslag till 3 och 9 § under remissbehandlingen. Kommittén har beaktat de mest väsentliga delarna av det betänkande som överlämnades av den kommitté som var verksam under förra regeringsperioden (Justitieministeriets publikation, 28/2018). Kommittén har ordnat två samrådsmöten med sametingets och riksdagspartiernas samarbetsgrupp. Dessutom har kommittén presenterat sina förslag till ändringar för sametingets ledamöter samt för sametingets och riksdagspartiernas samarbetsgrupp.

Kommittén hörde den 15 februari 2021 Tiina Sanila-Aikio och Petra Magga-Vars, ordförande för Sámi Árvvut ry, samt Klemetti Näkkäljärvi med anledning av besluten av FN:s människorättskommitté. Kommittén ordnade den 15 mars 2021 ett samrådsmöte där företrädare för vissa ministerier hördes angående 9 §. Dessutom erbjöd kommittén följande aktörer möjlighet att lämna ett skriftligt utlåtande: Skoltsamernas byastämma, Inarinsaamelaiset ry / Anarâšah rs, Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmliih ry, den enaresamiska språkföreningen Anarâškielâ servi ry, Samerådet samt Samernas Centralorganisation i Finland. Kommittén har dessutom haft tillgång till de utlåtanden som den förberedande arbetsgruppen fått in samt de utlåtanden som erhållits under föregående regeringsperiod.

Kommitténs betänkande publicerades den 11 maj 2021 (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/374663f3-4b21-4774-8fd3-818af2878155/3d5a582f-aab6-4a2c-8994-f79ef5dbc969/JUL-KAISU_20210511130122.PDF), och det innehåller kommittémedlemmen Juha Joonas (cent.) avvikande mening. Kommitténs utkast till proposition sändes på remiss den 21 maj 2021. Utlåtanden begärs av 64 myndigheter och föreningar i tjänsten Utlåtande.fi (<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposald=8bf7d209-c07d-4647-867a-7798cb1d33cd>). Det kom sammanlagt 84 utlåtanden och ett sammandrag av utlåtandena publicerades den 15 september 2021 (https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/374663f3-4b21-4774-8fd3-818af2878155/ed850e80-4436-40a6-ae9c-b4bcaac810bd/YHTEEN-VETO_20210913120605.PDF).

Professor Martin Scheinin ordnande ett internationellt utvärderingsseminarium i Lapplands universitet den 2 september 2021 och då framförde bland annat professorn i författningsrätt Tuomas Ojanen, direktör Morten Kjaerum, företrädaren för ILO 169-konventionens sekretariat Dr Martin Oelz och företrädaren för den urfolksmekanism (EMRIP) som lyder under FN:s råd för mänskliga rättigheter Dr Laila Vars sina åsikter om förhållandet mellan propositionsutkastet och grundlagen och Finlands internationella förpliktelser.

Utkastet till proposition har förhandsgranskats av justitiekanslersämbetet 19.8.2022—1.9.2022 även om innehållet i utkastet till proposition inte var helt slutligt. Justitiekanslersämbetets anmärkningar samt andra handlingar som gäller beredningen av ärendet finns i en offentlig tjänst på adressen <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Grundlagen samt internationella människorättsförpliktelser som är bindande för Finland

Grunden för samernas rättigheter är deras grundlagsenliga ställning som urfolk. Enligt 121 § 4 mom. i grundlagen har samerna inom sitt hembygdsområde språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag.

Begreppet språklig och kulturell autonomi är sammankopplat med bestämmelsen om grundläggande rättigheter i 17 § 3 mom. i grundlagen, som har sin folkrättsliga bakgrund i artikel 27 i MP-konventionen jämte tillämpningspraxis. Enligt grundlagens bestämmelse har samerna såsom urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen tryggar samernas ställning som urfolk, inklusive de rättigheter som ansluter sig till internationella avtal (RP 309/1993 rd, s.69, RP 248/1994 rd). Kultur förstås som ett brett begrepp i bestämmelsen. Genom bestämmelsen tryggas och utvecklas inte enbart de språkliga rättigheterna utan också de samiska kulturformerna, bland annat samernas traditionella näringar, såsom renskötsel, fiske och jakt (RP 309/1993), samlande och hantverk (Duodji), också sådana de utövas i modern form.

Den grundrättighet att utöva och upprätthålla sitt språk och sin kultur som tryggas för samerna såsom ett urfolk innefattar redan i sig en tanke om att samerna själva får bestämma om dessa frågor och styra den framtida utvecklingen beträffande dem (RP 248/1994 rd). FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna har knutit begreppet urfolks självbestämmanderätt till inte bara artikel 1 i MP-konventionen utan också till artikel 27 i samma konvention, som utgör förebild till 17 § 3 mom. i grundlagen. Bestämmelsen i 17 § 3 mom. i grundlagen ålägger det allmänna att även trygga de i momentet avsedda gruppernas rätt att utveckla sitt språk och sin kultur. Därmed förutsätter det faktiska förverkligandet av de grundläggande fri- och rättigheterna även aktiva åtgärder från det allmännas sida (RP 309/1993 rd).

Utöver de ovannämnda rättigheterna omfattas samerna också av minoritetsrättigheter samt allmänna rättigheter som gäller alla medborgare. Samernas grundlagsenliga ställning som enda urfolk i landet och folkets samhällseliga rättigheter får sitt innehåll från rättigheter som framgår av internationella överenskommelser. Detta förutsätter att den betydande utveckling av urfolkens självbestämmanderätt som ägt rum inom folkrätten efter det att sametingslagen stiftades beaktas när sametingslagen och tillämpningen av den utvecklas.

I såväl 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen förekommer begreppet urfolk. Finland har i sin grundlag och flera internationella sammanhang erkänt uttryckligen samerna som ett urfolk vars traditionella bosättningsområde överskrider statsgränserna. Folkrätten innehåller ingen definition av begreppet urfolk, trots att ordet har etablerats i avgöranden som gäller tillämpningen av många människorättskonventioner. Den av Finland ratificerade konventionen om barnets rättigheter (FördrS 59—60/1991) innehåller ett uttryckligt omnämnande av barn som tillhör ett urfolk i artikel 30, vars förebild har varit artikel 27 i MP-konventionen. Begreppet urfolk förekommer i den av FN:s generalförsamling och även Finland godkända urfolksdeklarationen (A/RES/61/295) från 2007 och ILO:s redan nämnda konvention nr 169, som Finland tills vidare inte har ratificerat.

Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk innehåller inte någon definition av begreppen ursprungsfolk eller medlem av ett ursprungsfolk. I stället för en sådan innehåller konventionen en bestämmelse om dess tillämpningsområde (artikel 1), som innehåller kriterier för att ett visst samfund ska behandlas som ett ursprungsfolk eller stamfolk när konventionen tillämpas. Kriterierna är kollektiva och gäller vilka grupper som när konventionen tillämpas ska betraktas som antingen stamfolk (artikel 1.1.a) eller ursprungsfolk (artikel 1.1.b). Utmärkande för ursprungsfolk är enligt konventionsbestämmelsen att ett historiskt kontinuum från folkgrupper som bodde i landet eller i ett geografiskt område, som landet tillhör, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställandet av nuvarande statsgränser och att de, oavsett rättslig ställning, har behållit en del av eller alla sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner. I vartdera fallet är det också av grundläggande betydelse att gruppen identifierar sig själv som ursprungsfolk eller stamfolk (artikel 1.2). ILO-konventionens tillämpningsområdesnorm är utpräglat kollektiv, och erbjuder en grund för att identifiera grupper som ska betraktas som ursprungsfolk eller stamfolk med respekt för gruppens egen kollektiva självförståelse. Konventionen reglerar inga individuella kriterier för tillhörighet till ett ursprungsfolk. Det samiska folket, som bor på staterna Finlands, Sveriges, Norges och Rysslands territorium, uppfyller kriterierna enligt artiklarna 1.1.b och 1.2 i ILO:s konvention, dvs. är ett ursprungsfolk, som har bott på ett visst geografiskt område innan de nuvarande statsgränserna fastställdes. Hänvisningen i artikel 1.1.b i ILO:s konvention till "härstammar" (descent) avser inte individer eller deras biologiska eller arvsrättsliga släkträd utan befolkningens och dess kulturs historiska kontinuum. ILO:s konventionen reglerar inga villkor för att höra till ett ursprungsfolk eller hur det ska bedömas om de är uppfyllda, utan betonar gruppens kollektiva självidentifieration som ursprungsfolk (se den redan nämnda artikel 1.2).

ILO:s konvention motsvarar och företräder den mera allmänna användningen av begreppet urfolk inom folkrätten. Begreppet gäller identifiering av särpräglade etniska (alltså historiska och kulturella) grupper på grund av deras särpräglade generationsöverskridande livsstil och sociala institutioner, i vilket sammanhang det centrala är gruppens förhållande till marken och naturresurserna i det område där den bott länge, särskilt genom särpräglade näringar som grundar sig på dessa naturförhållanden. På samma sätt som i ILO:s konvention avses med ursprunglighet att ett folk och dess kultur funnits i ett visst område innan den nuvarande majoritetsbefolkningen anlände eller statsgränserna drogs upp. När människorna sedan rört på sig och beblandats under historiens gång, har ursprungsfolket både förlorat och tagit emot individuella medlemmar (och gener), men dess rådande sammansättning som socialt samfund har burit det kulturella arvet vidare till efterkommande generationer. Också ILO:s konvention hänvisar till detta kulturella och livsstilmässiga kontinuum eller arv i artikel 1.1.b. Eftersom urfolken numera erkänns som folk, tillkommer dem också självbestämmanderätt enligt folkrätten. Självbestämmanderätten åter inbegriper rätt för urfolket att självt bestämma om kriterierna för tillhörighet. I internationella konventioner och andra dokument har staterna avhållit sig från att fastställa sådana kriterier. ILO:s konvention nr 169 är från 1989, då många stater fortfarande inte var beredda att verbalt erkänna urfolks självbestämmanderätt. Innehållsmässigt är konventionen dock i harmoni med urfolkens självbestämmanderätt och förverkligar den. Detta gäller också artikel 1, som granskades ovan och som är formulerad så att den respekterar urfolkens självbestämmanderätt, trots att själva termen inte nämns där. Officiellt erkände staterna urfolkens självbestämmanderätt på internationell nivå nästan 30 år senare, i FN:s urfolksdeklaration från 2007. Artiklarna 3—5 i den gäller självbestämmanderätt som tillkommer urfolk som kollektiv, och i artikel 33 erkänner staterna att urfolk har rätt att besluta om kriterierna för tillhörighet. I artikel 8 i deklarationen förbjuds stater att tvångsassimilera urfolk eller individer som tillhör urfolk. Deklarationen innehåller inga definitioner av urfolk eller en individ som tillhör ett urfolk. Enligt artikel 9 bestäms en individs rätt att tillhöra ett urfolk i enlighet med urfolkets traditioner och seder. I de avgöranden rörande Finland som nämns ovan (avsnitt 1.2.3) och som FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna har meddelat på individuella klagomål i fråga om tillämpningen av artiklarna 25, 27 och 1 i MP-konventionen hänvisade kommittén uttryckligen till och stödde sig på artiklarna 33, 8 och 9 i urfolksdeklarationen, då man konstaterade att Finland hade kränkt MP-konventionen. Urfolksdeklarationen har alltså tillämpats som rättskälla vid tolkningen av ett statsfördrag som är juridiskt bindande för Finland.

Den människorättskommitté (Human Rights Committee) som övervakar genomförandet av FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen, FördrS7—8/1976) har skapat tillämpningspraxis i fråga om urfolkens rättigheter genom att tolka särskilt artikel 27 i konventionen. I artikeln sägs att i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter ska de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. När artikeln tillämpas behandlas urfolk som minoriteter som omfattas av den, i första hand som etniska minoriteter, vilkas traditionella livsstil åtnjuter skydd som en i konventionsbestämmelsen nämnd kultur. När MP-konventionen tillämpas kan urfolk vara i artikel 27 nämnda religiösa eller språkliga minoriteter eller i artikel 1 avsedda folk. Enligt människorättskommitténs nyaste tillämpningspraxis ska artikel 27 läsas i ljuset av urfolkens självbestämmanderätt (artikel 1) (CCPR/C/124/D/2668/2015 ja CCPR/C/124/D/2950/2017, se närmare sidorna 20—21 i propositionen). Sedan 1990-talet har människorättskommittén behandlat fem individuella klagomål som har gällt Finland. I klagomålen har samiska renskötare klagat över att skogsavverkning, byggande av skogsvägar och/eller stenbrytning hindrar deras renskötsel. Renskötseln hör som en del av samernas traditionella kultur till artikelns tillämpningsområde. I dessa fall har det inte ansetts att det har brutits mot artikel 27 i MP-konventionen, även om det i ett avgörande konstaterades att artikel 14 om en rättvis rättegång hade kränkts.

Människorättskommitténs tolkning av artikel 27 kan summeras i följande tre huvudpunkter: 1. Förhandlingsplikt. De statliga myndigheterna ska förhandla med samerna om sina planer, som vid behov ska anpassas till kraven i artikel 27. 2. Övergripande prövning. Staten ska på ett övergripande sätt beakta olika myndigheters verksamhet som sker samtidigt på ett renskötselområde. Verkningarna av åtgärder som tidigare har skett i området ska tas kumulativt i beaktande när det bedöms hur ett aktuellt projekt kommer att inverka på samernas möjligheter att utöva sin kultur. 3. Konsekvensbedömning. Staten ska väga en planerad verksamhets goda och dåliga sidor mot varandra. Å ena sidan ska man beakta konsekvenserna för renskötseln och å andra sidan till exempel sysselsättningsfrågor och jämställdhet. Således inkräktar till exempel skogsavverkningar inte i sig på samernas rättigheter, utan staten kan bland annat beakta sysselsättningsaspekten så länge som samernas rättigheter samtidigt respekteras i samband med verksamheten (s.k. försämringsförbud).

Människorättskommittén ansåg i sitt avgörande Poma Poma mot Peru (CCPR/C/95/D/1457/2006, 24.4.2009) att svarandestaten hade brutit mot artikel 27 i MP-konventionen när urfolkssamfundet inte hade konsulterats och dess företrädare inte hade fått ge fritt och informerat förhandssamtycke till sådana åtgärder i anslutning till ett vattenprojekt som vilade på statens ansvar och som orsakade betydande skada för urfolkets traditionella näringar. Kommittén betonade i sitt beslut också att överträdelsen av konventionen berodde på att staten inte hade haft oberoende experter att göra en bedömning av projektets konsekvenser för urfolkets traditionella näringar. Statens åtgärder hade väsentligt skadat urfolksgemenskapens möjligheter att bedriva sina traditionella näringar. Till följd av statens åtgärder hade en stor mängd boskap dött och samfundet har tvingats att lämna sitt bosättningsområde.

Trots att artikel 27 i MP-konventionen gäller individers rättigheter som en del av en grupp har den i människorättskommitténs tolkningspraxis förenats med kollektiva element samt en aktiv åtgärdsskyldighet att skydda även urfolks rätt att som grupp upprätthålla och utveckla sitt språk och sin kultur (UN Human Rights Committee (HRC), CCPR General Comment No. 23: Article 27 (Rights of Minorities), 8 April 1994, CCPR/C/21/Rev.1/Add.5, Para 6.2.).

Människorättskommittén publicerade den 1 februari 2019 två avgöranden som gällde Finland i fråga om klagomål som gällde godkännande till vallängden för sametinget. Innehållet i dessa ovannämnda avgöranden beskrivs mer ingående på sidorna 17—18 i propositionen.

År 2021 har FN:s människorättskommitté i sina slutsatser till Finland om efterlevnaden av MP-konventionen uppmanat Finland att påskynda ändringen av sametingslagen, särskilt i fråga om lagens 3 § och 9 §, men hänsyn till principen om fritt och informerat förhandssamtycke, i syfte att respektera samernas självbestämmanderätt (CCPR/C/FIN/CO/7, punkt 43).

FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor övervakar att konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor iakttas (FördrS 67 och 68/1986, CEDAW-konventionen). I sina slutsatser från 2014 uttryckte kommittén sin oro över att samiska kvinnor är underrepresenterade i sametinget och andra politiska beslutsorgan.

FN:s konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991) är viktig med tanke på samiska barns rättigheter. FN:s kommitté för barnets rättigheter, som övervakar konventionen, har i sina slutsatser och rekommendationer till Finland 2011 (CRC/C/FN/CO/4) rekommenderat att Finland beaktar kommitténs allmänna kommentar nr 11 (2009) om ursprungsbefolkningars barn och deras rättigheter enligt konventionen (CRC/C/GC/11). I den allmänna kommentaren behandlas bland annat respekt för synpunkter från barn som hör till ett urfolk och deras rätt att bli hörda.

Ställningstagandena från FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering, som övervakar att FN:s konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970) iaktas, har tidigare orsakat oklarhet beträffande sametingslagen, men från och med 2012 har de förtydligats så att de motsvarar FN:s människorättskommittés tolkningslinje. Bakgrunden utgörs av den allmänna rekommendationen nr 8, som rasdiskrimineringskommittén antog 1990 och där kommittén allmänt betonade att individer som tillhör minoriteter har rätt att själva besluta om de hör till en minoritet, såvida inga motskäl framgår. När kommittén senare behandlade Finlands periodiska rapporter 2003 och 2009 citerade kommittén sin allmänna rekommendation och betonade vikten av individuell självidentifikation, vilket bidrog till att högsta förvaltningsdomstolen ändrade sig tidigare tolkning av 3 § i sametingslagen 2011. Åren 2012 och 2017, åter i samband med behandlingen av Finlands periodiska berättelser, har kommittén emellertid klargjort saken genom att betona gruppens rätt att besluta om kriterierna för tillhörighet, till vilka hör de motskäl som avses i den allmänna rekommendationen från 1990. FN:s rasdiskrimineringskommitté konstaterade i de rekommendationer som den gav Finland 2012 att den är bekymrad över att sametinget fortfarande har mycket begränsad självständig beslutanderätt i ärenden som hör till den kulturella autonomi. Kommittén rekommenderar att Finland utvecklar sametingets beslutanderätt i fråga om användningen av de landområden som samerna bebod och deras naturresurser i samband med att sametingslagen revideras. Kommittén rekommenderar också att Finland vidtar åtgärder för att trygga den samiska renskötseln. I sina rekommendationer till Finland 2017 framförde kommittén oro över att samernas rättigheter till sina traditionella landområden och hotade traditionella fiskenäring inte skyddas tillräckligt och att principen om fritt och informerat förhandssamtycke inte iaktas konsekvent i regeringens åtgärder med verkningar för samerna.

FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering upprepade i sina slutsatser till Finland 2017 i enlighet med sin allmänna rekommendation nr 23 (1997) om urfolks rättigheter rekommendationen att när det fastställs vem som har rösträtt vid val till sametinget ska konventionsstaten fästa tillbörlig vikt vid samernas självbestämmanderätt, som anknyter till deras ställning i Finland, deras rätt att själva bestämma om sin tillhörighet och deras rätt att inte underkastas tvångsassimilering (se CERD/C/FIN/CO/20—22, punkt 12). Kommittén upprepade än en gång att konventionsstaten ska hitta en ändamålsenlig förhandlingslösning i en tvist som gäller samernas rättigheter till sina traditionella markområden, även genom att se över den aktuella lagstiftningen och beakta ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (se CERD/C/FIN/CO/20—22, punkt 13). Vidare gav kommittén rekommendationer i anknytning till principen om fritt och informerat förhandssamtycke (free prior informed consent dvs. FPIC).

I juni 2022 meddelade FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering sitt avgörande i ett ärende som gällde personer som upptagits i vallängden för sametinget, där det konstateras att Finland kränkt artikel 5 c om de klagandens politiska rättigheter (CERD/C/106/D/59/2016, se närmare sidorna 24—25 i propositionen). I avgörandet behandlas bland annat ovannämnda tidigare ställningstaganden av FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering i ärenden som gäller vallängden för sametinget. Kommittén rekommenderar att Finland erbjuder de klagande ett effektivt rättsmedel genom att i brådskande ordning inleda genuina förhandlingar i syfte att ändra 3 § i sametingslagen för att säkerställa att kriterierna för rösträtt i val till sametinget fastställs med respekt för samernas rätt att utifrån principen om fritt och informerat förhandssamtycke i ärenden som gäller deras eget medlemskap och politiska deltagande för att de ska komma i åtnjutande av andra garanterade rättigheter och för att dessa rättigheter ska tillgodoses till fullo i enlighet med artikel 5 c och e i konventionen.

Enligt artikel 8 j i konventionen om biologisk mångfald ska varje fördragsslutande part, såvitt möjligt och om så är lämpligt, med förbehåll för sin nationella lagstiftning respektera, bevara

och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungsbefolkningar och lokalsamhällen med traditionella livssätt som är relevanta för bevarande och hållbart nyttjandet av biologisk mångfald, och främja en bredare tillämpning av dessa, med godkännande och deltagande av dem som besitter sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor, samt främja rättvis fördelning av den nytta som uppkommer vid utnyttjandet av sådana kunskaper, innovationer och sedvänjor. I Finland gäller artikel 8 j urfolket samerna. Partskonferensen för FN:s konvention om biologisk mångfald antog 2004 frivilliga Akwé: Kon-anvisningar som en del av genomförandet av konventionen. Parisavtalet, som lyder under FN:s klimatramavtal, identifierar urfolkens rättigheter och beaktandet och respekterandet av rättigheterna i åtgärder som berör klimatförändringen samt urfolkens traditionella kunskap som underlag för anpassningsåtgärder till klimatförändringen.

Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som övervakar konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976), antog 2014 slutsatser och rekommendationer (E/C.12/FIN/CO/6), där kommittén bland annat uppmanar Finland att skaffa fritt och informerat förhandssamtycke från samerna innan privata företag beviljas tillstånd till ekonomisk verksamhet på områden som traditionellt bebos och används av samesamfunden. I sina slutsatser från mars 2021 kräver kommittén att Finland vidtar åtgärder i fall där samernas rätt att bevara sin kultur, sitt livssätt och sina traditionella näringar har kränkts (E/C.12/FIN/CO/7). Till denna del rekommenderar kommittén att Finland utvärderar konsekvenserna av den nuvarande lagstiftningen om dessa rättigheter och företar behövliga ändringar bland annat i samband med revideringen av renskötsellagen. Dessutom kräver kommittén att Finland stärker det juridiska erkännandet av samerna som urfolk samt rättsliga och procedurmässiga garantier för att samernas fria och informerade förhandssamtycke inhämtas i enlighet med internationella krav. Kommittén uppmanar också Finland att påskynda ratificeringen av ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder. Kommittén uppmanar Finland att bekanta sig med kommitténs allmänna kommentar nr 21 (2009) om vars och ens rätt att delta i kulturlivet (E/C.12/GC/21).

Internationella arbetsorganisationen (ILO) antog 1989 konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder (ILO:s konvention nr 169). Det huvudsakliga syftet med konventionen är att bevara ursprungs- och stamfolkens levnadssätt och koppla sådana folk till det nationella beslutsfattandet om frågor som gäller dem. Finland har tills vidare inte ratificerat konventionen.

Finland har ratificerat den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (FördrS 23/1998) och i samband med ratificeringen definierat samiskan som ett regionalt minoritetsspråk. Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter (FördrS 1 och 2/1998) tillämpas på samerna som urfolk och nationell minoritet. Båda fördragen har en egen, oberoende expertkommitté, som övervakar genomförandet av fördragen och gör landsbesök. I det sistnämnda fördraget kallas den för en rådgivande kommitté. Europarådets ministerkommitté ger en stat rekommendationer om genomförandet av fördragen. Den expertkommitté som övervakar den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk gjorde ett landsbesök i Finland i februari 2018. Den rådgivande kommittén som övervakar ramkonventionen för skydd för nationella minoriteter gjorde ett landsbesök i Finland i mars 2019. Den rådgivande kommitténs femte rapport om genomförandet av ramkonventionen i Finland godkändes den 27 juni 2019. Europarådets ministerkommittés resolution om rekommendationerna antogs den 12 februari 2020 (CM/ResCMN(2020)1).

Till fördraget om Finlands anslutning till Europeiska unionen (anslutningsfördraget, FördrS 103/1994) hör protokoll 3 om det samiska folket, med stöd av vilket Europeiska unionens rätt inte hindrar Finland att bibehålla eller genomföra specialåtgärder som bevarar och utvecklar

samernas språkliga eller kulturella rättigheter. Enligt protokollet är den samiska kulturen och samernas försörjning beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning. Enligt artikel 1 i protokollet kan det samiska folket ges ensamrätt till renskötsel inom traditionella samiska områden. Enligt artikel 2 i protokollet kan protokollet utvidgas så att det tar hänsyn till en fortsatt utveckling av sådana exklusiva rättigheter för samerna som är knutna till deras traditionella näringar. Rådet kan, på förslag från kommissionen och efter att ha hört Europaparlamentet och Regionkommittén, enhälligt besluta om nödvändiga ändringar av protokollet.

Dessutom står det i artikel 22 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, som enligt artikel 6.1 första stycket i Fördraget om Europeiska unionen har "samma rättsliga värde som fördragen", att unionen ska respektera den kulturella, religiösa och språkliga mångfalden. Också i artikel 3.3 i Fördraget om Europeiska unionen föreskrivs det om respekterande av kulturell och språklig mångfald. Artiklarna kan också inverka på samernas rätt att som urfolk bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur.

Ett preliminärt förhandlingsresultat om nordiska samekonventionen uppnåddes mellan Norge, Sverige och Finland i december 2016 och ordförandena för staternas förhandlingsdelegationer paraferade avtalstexten den 13 januari 2017. Konventionens ändamål är att bekräfta och stärka det samiska folkets rättigheter så att samerna kan bevara, utöva och utveckla sin kultur, sina språk och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landgränserna. Konventionen tryggar urfolket samernas grundlagsenliga rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. I den artikel som gäller undertecknande av konventionen konstateras att konventionen ska före undertecknande föreläggas de tre sametingen. Justitieministeriet förelade genom ett brev daterat den 15 februari 2017 konventionen sametinget i Finland i enlighet med artikel 42 i konventionen. Sametingen i Finland, Sverige och Norge beslöt tillsammans i Samiskt parlamentariskt råd den 7 december 2017 att det läggs fram ett förslag till omförhandling av den nordiska samekonventionen till regeringarna. I juni 2018 förelade Samiskt parlamentariskt råd de tre regeringarna ett förslag till vissa ändringar i avtalstexten.

Saken behandlades på ett möte för Sveriges, Norges och Finlands ministrar med ansvar för samiska frågor och sametingens ordföranden i november 2020. Mötesdeltagarna anser att det är viktigt att saken avancerar. Det förs diskussioner mellan statliga tjänstemän och sametingen om alternativa sätt att gå vidare. FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering har i ett avgörande som gäller Sverige hänvisat till den nordiska samekonventionen (26.11.2020, CERD/C/102/D/54/2013), dvs. tillmätt den en viss betydelse, trots att den inte har undertecknats eller ratificerats.

FN:s deklaration om urfolks rättigheter (A/RES/61/295) antogs av FN:s generalförsamling i september 2007. Finland röstade för antagandet av deklarationen. FN:s deklaration om urfolks rättigheter återspeglar utvecklingen inom folkrätten i fråga om urfolk har utvecklats samt staternas engagemang för att främja, respektera och tillgodose urfolkens rättigheter. Vid öppnings-sessionen av Världsrådet för urbefolkningar (World Conference on Indigenous Peoples, WCIP) första högnivåmöte 2014 godkändes ett slutdokument om främjande av urfolkens rättigheter som förhandlats fram genom en gemensam dialog mellan urfolken och staterna. Slutdokumentet är ett politiskt åtagande som bekräftar staternas tidigare åtagande att respektera och tillgodose urfolkens ställning och rättigheter på såväl internationell som nationell nivå. Den bekräftar staternas åtaganden enligt FN:s urfolksdeklaration, som antogs 2007, och fungerar som färdplan när det gäller att främja hävdandet av urfolkens rättigheter. Bägge dokumenten gäller för Finlands del just samernas rättigheter.

Specialrapportören vid FN i fråga om situationen för urfolkens mänskliga och grundläggande rättigheter, James Anaya, besökte Finland 2010. I den rapport som han 2011 lämnade till FN:s råd för mänskliga rättigheter om samernas ställning i Norge, Sverige och Finland rekommenderade han att de nordiska länderna fortsätter och intensifierar sina ansträngningar för att tillgodose de samiska folkens självbestämmanderätt och ge dem ännu bättre påverkningsmöjligheter i beslutsfattande som rör dem (A/HRC/18/35/Add.2). Också Anayas efterträdare specialrapportör Victoria Tauli-Corpuz besökte det samiska området när hon på inbjudan av Samiskt parlamentariskt råd i augusti 2015 deltog i en konferens om gränsöverskridande samiska frågor i Sverige. Under sitt landsbesök granskade hon frågor med anknytning till samernas ställning och rättigheter i Norge, Sverige och Finland. Specialrapportören koncentrerade sig på uppföljningen av hur hennes företrädares rekommendationer har uppfyllts. Rekommendationerna gällde bland annat urfolkens språk och kultur. Också hälsovårdsservice och hälsorelaterade frågor samt kvinnovåld behandlades i korthet. Specialrapportören avgav en rapport från sitt besök till FN:s råd för mänskliga rättigheter med slutsatser och rekommendationer för hur samernas ställning och rättigheter kunde förbättras (A/HRC/33/42/Add.3). Rapporten behandlades i människorättsrådet i september 2016.

2.2 Sametingslagen

I sametingslagen (974/1995) föreskrivs det om sametinget, vars ledamöter samerna väljer bland sig för uppgifter som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi. Sametingslagen innehåller bestämmelser om val till sametinget, sametingets sammansättning, uppgifter och behörighet samt sametingets mandatid, organ och verksamhet. I lagen finns också bestämmelser om definitionen av en same som är röstberättigad i valet till sametinget, samernas hembygdsområde och myndigheternas skyldighet att förhandla med sametinget. Lagen innehåller dessutom särskilda bestämmelser om till exempel sametingets personal, ändringssökande i sametingets beslut samt bokföring och revision.

Sametingslagen har sedan den trädde i kraft ändrats genom bestämmelser om ställningen för sametingets personal samt sametingets bokföring och revision (1725/1995), valförrättningen (1279/2002), tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar och jäv (1026/2003), förhandlingsplikt i ärenden som gäller letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral (626/2011) och ändringar som gäller revisorer (1176/2015). Dessutom har hänvisningar i bestämmelserna om ändringssökande till den upphävda förvaltningslagen ersatts med hänvisningar till lagen om rättegång i förvaltningsärenden, som trädde i kraft vid ingången av 2020.

Närmare bestämmelser än de som finns i sametingslagen finns i förordningen om sametinget (1727/1995) och justitieministeriets förordning om förfarandet vid val till sametinget (965/2006). Sametinget godkände en arbetsordning för sin verksamhet den 28 februari 2006 (senast ändrad den 21 december 2015).

I samband med att lagen stiftades framfördes det att samernas kulturella autonomi ska vara dynamisk och samerna ska kunna själva utveckla den (RP 248/1994 rd). Forskning har fört fram att lagstiftarens syfte ännu inte kan anses vara uppnått i Finland (Heinämäki et al, 2017. Juha Guttorm (2018): Saamelaisten itsehallinto Suomessa - dynaaminen vai staattinen? : tutkimus perustuslaissa turvatuun saamelaisten itsehallinnon kehittymisestä lainsäädännössä vuosina 1996—2015 (Samernas självstyrelse i Finland – dynamiskt eller statiskt? : undersökning om hur samernas i grundlagen tryggade självstyrelse har utvecklats i lagstiftningen åren 1996—2015). Folkrätten som gäller urfolk har utvecklats avsevärt efter sametingslagens ikraftträdande bland annat så att större betoning läggs på folkens självbestämmanderätt. Även denna utveckling förutsätter att lagen ses över.

2.3 Sametingslagens allmänna bestämmelser

Enligt 1 § ska samerna såsom ett urfolk, enligt vad som bestäms närmare i sametingslagen och annanstans i lag, tillförsäkras kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. För skötseln av ärenden som hör till den kulturella autonomin ska samerna genom val som förrättas bland dem välja ett sameting. Sametinget verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde. Enligt 2 § ska i statsbudgeten upptas ett anslag för de uppgifter som avses i sametingslagen.

I 4 § föreskrivs det om samernas hembygdsområde. Enligt paragrafen avses med samernas hembygdsområde Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. En karta över hembygdsområdets gränser publiceras i en förordning eller en bilaga till den.

Enligt 4 a § ska förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), personuppgiftslagen (523/1999) och arkivlagen (831/1994) tillämpas på sametinget och dess organ, om inte något annat bestäms i sametingslagen.

I lagens allmänna bestämmelser vore det för att beakta utvecklingen inom den internationella urfolksrätten motiverat att föra fram samernas självbestämmanderätt, som tillgodoses genom samernas språkliga och kulturella autonomi. Det behöver på olika sätt säkerställas att anslagen för sametinget är tillräckliga.

2.4 Den så kallade samedefinitionen

Nuläge

Enligt sametingslagen avses med same den som anser sig vara same, förutsatt att 1) han själv eller åtminstone någon av hans föräldrar eller far- eller morföräldrar har lärt sig samiska som första språk, 2) han är efterkommande till en sådan person som har antecknats som en fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppbörds- och mantalslängderna eller att 3) åtminstone någondera av hans föräldrar har antecknats eller hade kunnat antecknas som röstberättigad vid val av delegationen för sameärenden eller sametinget.

Personen ska således själv anse sig vara same. Utöver detta subjektiva kriterium ska dessutom minst ett objekt kriterium som uppräknas i bestämmelsen vara uppfyllt.

Enligt 1 punkten betraktas därmed en person som same om han själv eller åtminstone någon av hans föräldrar eller far- eller morföräldrar har lärt sig samiska som första språk. Som ett primärt bevis på språkkunskap betraktas den folkräkning som nordiska samerådets finska sektion genomförde 1962, enligt vilken en persons språk är antingen nordsamiska, enaresamiska eller skoltsamiska. Den förteckning som upprättades i samband med folkräkningen är dock inte fullständig. Därför kan en person också i övrigt konstateras ha lärt sig samiska som första språk (RP 248/1994 rd).

Enligt 2 punkten i paragrafen anses en person vara same oberoende av sitt språkliga ursprung, om personen är efterkommande till en sådan person som har antecknats som en fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppbörds- och mantalslängderna. När lagen stiftades planerades det att de första myndighetsregistren som ska kunna beaktas vid tillämpningen av 2 punkten ska vara längderna från 1875. Avsikten var att föreskriva närmare om det i förordning.

Enligt motiveringen till den regeringsproposition som ledde till att lagen stiftades kan bevissvårigheterna öka på ett oskäligt sätt och sökandens verkliga samhörighet med det samiska folket ifrågasättas, om äldre längder än så ska beaktas (RP 248/1994 rd). Riksdagens grundlagsutskott ansåg dock inte att lagen enligt normala tolkningsregler ger rätt till den möjlighet som nämns i propositionen att det kunde stadgas genom förordning att längderna från 1875 uteslutande vore de myndighetsregister som avses i lagen. Utskottet såg det inte heller som ändamålsenligt att lagen på denna punkt kompletteras med bemyndiganden att utfärda förordning. (GrUB 17/1994).

I 3 punkten anges som förutsättning att åtminstone någondera av personens föräldrar har antecknats eller hade kunnat antecknas som röstberättigad vid val av delegationen för sameärenden eller sametinget. När lagen stiftades ansågs det skäligt att ett barn till en person som betraktas som en same har rätt att identifiera sig med sina föräldrar (RP 248/1994 rd).

I folkrätten finns ingen egentlig definition av urfolk. Ledning i saken ger emellertid bland annat FN:s deklaration om urfolks rättigheter samt Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk, där artikel 1 anger vilka slags grupper konventionen tillämpas på. De vanligaste kännetecknen som används är en kulturell särprägel som skiljer sig från landets majoritetsbefolkning och som härstammar från tiden innan den nuvarande majoritetsbefolkningen anlände till ursprungsfolkets bosättningsområde eller statsgränserna drogs upp samt i nära anslutning till detta urfolkets relation till naturförhållandena i ett visst område, vilka har fungerat som grund för utvecklandet av en särpräglad livsstil och näringar med anknytning till den. Religion eller språk som avviker från majoritetsbefolkningen är utmärkande för många urfolk, men den ena saken eller rentav båda kan för vissa urfolks del ha försvunnit under århundrandenas lopp. Därför har varken urfolks religion eller språk ställts som villkor för tillämpningen av ILO:s konvention i artikel 1, trots att de är avgörande för många urfolks kultur och identitet.

Den internationellt mest citerade definitionen på en person som hör till ett urfolk är ett begrepp myntats av Jose R. Martinez Cobo, specialrapportör för den underkommitté till FN:s kommission för mänskliga rättigheter, föregångare till FN:s råd för mänskliga rättigheter, som behandlade förebyggande av diskriminering och skydd av minoriteter. Enligt begreppet hör en urfolksperson genom självidentifikation (gruppmedvetenhet) till urbefolkningen och erkänns och accepteras av denna urbefolkning som en av dess medlemmar (gruppgodkännande) (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7 and Add. 1–4).

De folkrättsliga normerna har utvecklats mot att mer än tidigare betona urfolkens rätt att besluta om vem som hör till dem, dvs. det så kallade gruppgodkännandet vid sidan av självidentifikation. Även grundlagsutskottet har konstaterat att i den internationella rätten betonas i fråga om ursprungsfolk förutom självidentifikationen även att gruppen måste godkänna personen som medlem (GrUB 13/2014 rd).

År 1990 antog FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering den allmänna rekommendationen nr 8, som gäller kriterier för tillhörighet till en rasmässig eller etnisk grupp när konventionen mot rasdiskriminering tillämpas. Enligt rekommendationen ska identifieringen av en person som medlem av en grupp bygga på att han eller hon identifierar sig med denna grupp, såvida inga motskäl framgår (General Recommendation VIII, Identification with a particular racial or ethnic group (Art. 1, par. 1 & 4), 22.8.1990, A/45/18).

FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering har 2003 och 2009 rekommenderat, utan att bedöma de motskäl som legat till grund för avslag på ansökningarna, att Finland vid tillämpningen av 3 § i sametingslagen bör lägga större vikt vid hur en person själv identifierar sig (CERD/C/63/CO/5 och CERD/C/FIN/CO/19).

År 2012 lyfte kommittén för avskaffande av rasdiskriminering emellertid kraftigt fram också betydelsen av samernas gruppgodkännande (CERD/C/FIN/CO/20—22). Kommittén upprepade sin rekommendation i sina slutsatser till Finland 2017 att när det fastställs vem som har rösträtt vid val till sametinget ska konventionsstaten fästa tillbörlig vikt samernas självbestämmanderätt och deras rätt att själva bestämma om sin tillhörighet och deras rätt att inte underkastas tvångsassimilering (se CERD/C/FIN/CO/23).

I juni 2022 meddelade FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering sitt avgörande i ett ärende som gällde personer som upptagits i vallängden för sametinget (CERD/C/106/D/59/2016, se närmare sidorna 24—25 i propositionen).

Den rådgivande kommittén för Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter uttalade 2001 som sin ståndpunkt att definitionsfrågan bör prioriteras och att det i den genom tillbörligt hörande av samerna bör strävas efter att få till stånd en lösning som främjar samernas möjlighet att bevara och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna i sin identitet (CM(2000)177). År 2006 gav kommittén uppmaningen att frågan bör fortsätta behandlas tillsammans med sametinget samtidigt som man kommer ihåg att sametinget har sagt att det kommer att förespråka en definition som i högre grad än tidigare bygger på språkliga grunder. I samband med detta gav kommittén också uppmaningen att man bör överväga om det är tillfredsställande att vissa av definitionens nyckelfrågor enbart är beroende av ett domstolsavgörande (ACFC/OP/II(2006)003). Kommittén återkom till denna fråga 2010 och gav rådet att man bör fundera över om rättssäkerheten möjligen äventyras på grund av en definition som enbart grundar sig på domstolsavgörande (ACFC/OP/III(2010)007). År 2019 uppmanade kommittén myndigheterna att tillsammans med samerna utveckla ett allmänt erkänt system för antecknande i vallängden, så att man uppnår tillräcklig balans mellan å ena sidan intresset att bevara strukturerna för samfundets autonomi och å andra sidan principen om fri självidentifikation. Processen borde vara inkluderande, och sträva efter att nå samförstånd om grunderna för antecknande i vallängden, mekanismen för sökande av ändring i tolkningen av dessa grunder och en längre tidtabell för fattandet av beslut om ansökningar (ACFC/OP/V(2019)001). Europarådets ministerkommittés resolution om rekommendationerna antogs den 12 februari 2020 (CM/ResCMN(2020)01).

I den förklarande promemorian till Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter står det att en person som hör till en nationell minoritet har rätt att fritt välja om han eller hon behandlas som tillhörande minoriteten eller ej, men det preciseras att detta inte ska förstås som att personen har rätt att godtyckligt välja om han eller hon hör till en minoritet, utan personens subjektiva val hör oskiljaktigt samman med objektiva kriterier som är relevanta för personens identitet (artikel 3).

Enligt artikel 8.1 i FN:s deklaration om urfolkens rättigheter har urfolk och urfolksindivider rätt att inte underkastas tvångsassimilering eller utplåning av sin kultur. Enligt artikel 9 i deklarationen har urfolk och urfolksindivider rätt att tillhöra ett urfolkssamhälle eller en urfolksnation i enlighet med traditionerna och sedvänjorna i urfolkssamhället eller urfolksnationen i fråga. Utövandet av denna rätt får inte leda till diskriminering av något slag. Enligt artikel 33 i deklarationen har urfolken rätt att bestämma sin egen identitet och tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätt att enligt sina egna förfaranden bestämma formerna för sina institutioner och vilka som får tillhöra dem.

Artikel 13 i den paraferade nordiska samekonventionen innehåller följande bestämmelse om sametingens röstlängd: ”En person som anser sig vara same och a) har samiska som hemspråk, eller b) har en förälder, en far- eller morförälder eller en förälder till en far- eller morförälder som har haft samiska som hemspråk, eller c) har en förälder som är eller har varit upptagen i Sametingets röstlängd, ska ha rätt att, om övriga krav såsom ålder, medborgarskap och folkbokföring är uppfyllda, bli införda i Sametingets röstlängd i Finland, Norge eller Sverige. Same-tingen kan samarbeta om implementeringen av ovannämnda bestämmelse i enlighet med nationell lagstiftning.” Artikeln motsvarar till stor del Norges gällande lagstiftning om upptagande i röstlängden.

I den artikel i den nordiska samekonventionen som gäller röstlängden definieras vem som har rätt att bli upptagen i sametingets röstlängd, dvs. vem som har rätt att rösta i val till sametinget. I artikeln är det alltså inte fråga om en så kallad definition av same, och den definierar inte personer som berörs av konventionen i sin helhet. Artikeln innehåller både subjektiva och objektiva kriterier. Konventionen innehåller också en inledande sats som gäller röstlängden.

Avgöranden av FN:s människorättskommitté

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter publicerade den 1 februari 2019 två avgöranden som gällde Finland i fråga om klagomål som gällde godkännande till vallängden för sametinget (CCPR/C/124/D/2668/2015 och CCPR/C/124/D/2950/2017).

I fallen var det fråga om beslut som förvaltningsdomstolen meddelat 2011 och 2015, genom vilka den till sametingets vallängd godkände sammanlagt 97 sådana personer, vilkas ansökningar sametingets egna organ hade avslagit.

Människorättskommittén ansåg att HFD:s avgöranden hade påverkat rättigheterna för både dem som klagat och deras samesamfund att delta i val till den institution som konventionsstaten har avsett att ska garantera samerna faktisk intern självbestämmanderätt samt det samiska urfolkets rätt till sitt språk och sin kultur. Kommittén bedömde att i en klar majoritet av de 97 aktuella fallen hade HFD inte baserat sitt beslut på huruvida något av de objektiva kriterierna i 3 § i sametingslagen var uppfyllt utan på så kallad helhetsprövning. Kommittén ansåg att HFD inte hade baserat sin lagtolkning, som avvek från sametingets organs åsikt, på skäliga och objektiva kriterier.

På dessa grunder anser kommittén att de omständigheter som förelagts den utgör en kränkning av rättigheterna för dem som klagat i fråga om artikel 25 i MP-konventionen (bland annat valrättigheter), läst både separat och tillsammans med artikel 27 (minoriteters rättigheter), och tolkad i ljuset av artikel 1 om folkens rätt till självbestämmande. Kommittén betonade i sitt avgörande samernas självbestämmanderätt vad gäller sin ställning och medlemskap i sitt samfund och hänvisade också till artikel 33 i urfolksdeklarationen. Kommittén konstaterade att Finland som konventionsstat hade kränkt MP-konventionen genom HFD:s avgöranden 2011 och 2015, men kommittén bedömde inte de enskilda personernas fall och tog inte exakt ställning till hur många av HFD:s 97 beslut om upptagande av en person i vallängden hade utgjorts kränkning av konventionen.

Kommittén konstaterar att Finland bör omvärdera 3 § i sametingslagen för att säkerställa att förutsättningarna för rösträtt i sametingsvalet fastställs och tillämpas med respekt för samernas rätt att utöva sin interna självbestämmanderätt i enlighet med artiklarna 25 och 27 i konventionen. Dessutom konstaterar kommittén att Finland som konventionsstat är skyldig att vidta alla

åtgärder som behövs för att förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. Finland bör rapportera till kommittén om de åtgärder som vidtagits på grund av avgörandena.

FN:s människorättskommitté har senare den 27 november 2020 i fråga om ärendet 2668/2015 publicerat en uppföljande bedömning (CCPR/C/128/4) av hur avgörandet verkstälts. Enligt människorättskommitténs åsikt är Finlands svar/åtgärd inte tillfredsställande. Svar har erhållits men de åtgärder som den berörda staten vidtagit eller de uppgifter som den lämnat hänför sig inte till eller genomför inte rekommendationen. Människorättskommittén anser att dialogen behöver fortsätta när det gäller genomförandet av rekommendationerna. Finland bör lämna uppdaterad information om de åtgärder som vidtagits för att verkställa kommitténs avgöranden senast den 30 maj 2021.

FN:s människorättskommitté tog också upp saken i sina slutsatser (CCPR/C/FIN/CO/7, publicerade den 1 april 2021) med anledning av Finlands periodiska rapport. Kommittén framförde oro över att sametingslagen inte har reviderats så att den skulle garantera samerna självbestämmanderätt, och rekommenderar att reformer av i synnerhet 3 och 9 § påskyndas med beaktande av förpliktelseerna enligt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Finland ska rapportera till kommittén om genomförandet av rekommendationerna.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörandepraxis

Definitionsbestämmelsen har i rättspraxis till en början tolkats med betoning på språket (HFD:1999:55 och HFD:2003:61). Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) har ansett att den grund som hör samman med samiska språket är den huvudsakliga grunden för rösträtt. Med hänsyn till detta och eftersom samiskhet på språklig grund endast kan sträcka sig över fyra generationer, anser HFD att den tidpunkt då förfäderna till en person som ansöker om att bli upptagen i vallängden har antecknats som lapp i de register som avses i 3 § 2 punkten inte kan sträcka sig hur långt tillbaka i tiden som helst och i alla fall inte längre än den språkliga grund som är den huvudsakliga grunden i definitionen av same. Annars kan tillgodoseendet av den rätt till språklig och kulturell autonomi som samerna som urfolk har enligt grundlagen och sametingslagen äventyras. Därmed kan en person vars förfäder senast fanns antecknad som lapp i jordeboken 1762 inte enbart med stöd av detta anses vara same (HFD:1999:55). Å andra sidan var en sökande vars farmors eller mormors far hade antecknats som lapp i mantalslängden 1870 same på denna grund (se HFD 22.9.1999 liggare 3181).

HFD har senare i enlighet med vad kommittén för övervakning av konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970) (kommittén för avskaffande av rasdiskriminering) rekommenderar fäst mera vikt än tidigare vid hur en person själv identifierar sig och vid en helhetsbedömning som går tillbaka till vägande av olika synvinklar som stöder sig på de objektiva grunderna i definitionsbestämmelsen (HFD:2011:81). HFD har i sitt avgörande HFD:2011:81 ansett att en person som i sig på ett äkta sätt identifierade sig som same inte var en i lagen avsedd same endast på den grunden att han enligt ett intyg av en arkivmyndighet var efterkommande till en person som hade antecknats som fjälllapp i 1825 års jordebok och uppbördslängd och att han hade presenterat en utredning om att hans morfar hade lärt sig ett samiskt språk som hemspråk. Men då man samtidigt som helhet beaktade hur ändringssökanden, som bodde i Enare inom samernas hembygdsområde, identifierade sig med allt samiskt och den samiska livsstilen, måste han ändå betraktas som same och därmed enligt sin begäran tas upp i vallängden för kommande val. HFD fäste alltså i detta avgörande vikt vid hur ändringssökanden själv identifierade sig och vid en helhetsbedömning av ärendet. Enligt sametingets beslut var personen inte same. Valnämnden och styrelsen motiverade sitt avslag med att personen inte uppfyllde något av de objektiva kriterierna i 3 § 1, 2 eller 3 punkten.

År 2012 gjorde kommittén för avskaffande av rasdiskriminering med hänvisning till HFD:s nya tolkning ett förtydligande med betoning på urfolkets självbestämmanderätt och gruppgodkännande. Kommittén noterade att HFD iakttog kommitténs tidigare slutsatser, från 2003 och 2009, i sitt beslut av den 26 september 2011 där en röstberättigad same i valet till sametinget definierades. Kommittén uttryckte dock oro över att samernas rättigheter till självbestämmande, erkända i FN:s deklaration om urfolkens rättigheter (artikel 3), inte betonas tillräckligt i HFD:s nya tolkning, särskilt rätten att bestämma sin egen identitet eller tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner (artikel 33) samt rätten till att inte underkastas tvångsassimilering eller utplåning av sin kultur (artikel 8) (artikel 5). Kommittén rekommenderade att konventionsstaten vid fastställandet av vem som ska ha rösträtt i val till sametinget ger samerna självbestämmanderätt beträffande deras status i Finland, deras rätt att själva bestämma sin tillhörighet och rätten att inte underkastas tvångsassimilering relevant tyngd (CERD/C/FIN/CO/20—22).

Vid valet till sametinget 2015 fortsatte dock tolkningen enligt HFD:s helhetsprövning, och HFD tog inte ställning till de nya riktlinjerna i kommittén för avskaffande av rasdiskriminering (Heinämäki et al, 2017). År 2015 beslöt HFD att godkänna 93 personer i strid med sametingets ståndpunkt att det inte identifierar personerna som medlemmar. Enligt sametingets valnämnd och styrelse uppfyllde de sökande inte de objektiva kriterierna i 3 § i sametingslagen. År 2017 upprepade kommittén för avskaffande av rasdiskriminering sin rekommendation från 2012.

Med stöd av FN:s människorättskommittés avgöranden ansökte sametinget om återbrytande av HFD:s lagkraftvunna beslut om antecknande i vallängden i fråga om de 97 personer som 2011 (4 personer) och 2015 (93 personer) genom HFD:s beslut godkänkts till vallängden i strid med sametingets valnämnds och styrelses ståndpunkt. Ansökan om återbrytande motiverades med att FN:s människorättskommitté hade i de ståndpunkter som publicerades den 1 februari 2019 ansett att Finland hade kränkt rättigheter enligt FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, därför att högsta domstolens tolkning av villkoren för antecknande i sametingets vallängd enligt 3 § i sametingslagen inte hade grundats på skäligena och objektiva kriterier särskilt till de delar som man i besluten hade stött sig på så kallad helhetsbedömning. Sommaren 2019 meddelade HFD två årsboksbeslut i ärendet, där man gjorde skillnad mellan två olika fallkategorier bland de 97 beslut som varit föremål för klagomål till FN:s människorättskommitté.

I det första beslutet (HFD 2019:89) konstaterade HFD att det ur beslutsskäl för det beslut som ansökan om återbrytande gällde framgick att det språk A:s mormors mor först lärt sig enligt den utredning som erhållits skulle anses vara samiska. Därför skulle A:s mor ha kunnat antecknas som röstberättigad i sametingsvalet. A hade genom högsta förvaltningsdomstolens beslut förordnats att i enlighet med 3 § 3 mom. i sametingslagen upptas i sametingets vallängd. Enligt HFD gällde frågan därför inte en sådan situation som avsågs i sametingets styrelses ansökan om återbrytande där HFD som grund för anteckning i vallängden hade använt sig av en så kallad helhetsbedömning. HFD ansåg att det inte fanns skäl att återbryta beslutet gällande A. I denna fallkategori, som omfattande ungefär en tredjedel av de 97 fall som varit föremål för klagomål till FN:s människorättskommitté, ansåg HFD sig ha tolkat ett av lagens objektiva kriterier och inte avgjort saken genom helhetsbedömning.

Också i det andra årsboksbeslutet (HFD 2019:90, omröstning), som företräder ungefär två tredjedelar av de 97 fall som omfattas av klagomål till FN:s människorättskommitté, avslög HFD sametingets ansökan om återbrytande. Sametingets styrelse hade i sin ansökan krävt bland annat att tre av HFD:s lagkraftvunna beslut om upptagande i sametingets vallängd skulle återbrytas. Av dessa tre beslut gällde ett familjens far och hade givits 2001 (HFD 2011:18). De två andra, som gällde familjens dotter och son, hade givits 2015.

I beslutet behandlas mycket ingående frågan om vilken andel den så kallade helhetsbedömningen hade haft för HFD:s beslut 2011 och 2015. HFD ansåg att den inte hade förbigått de i lagen nämnda objektiva kriterierna i sin helhetsbedömning.

Trots skillnaderna i synen på tolkningen av den nationella lagen ifrågasatte högsta förvaltningsdomstolen inte människorättskommitténs synpunkter gällande tolkningen av de bestämmelser om urfolkens rättigheter som ingår i MP-konventionen och andra folkrättsliga källor. Kommittén hade särskilt betonat vikten av gruppgodkännande i samband med bedömningen av om de begränsningar som föreskrevs i lagen var skäliga och objektiva.

HFD konstaterade emellertid att en ändring i rättspraxis eller tolkning inte har ansetts utgöra en sådan grund som kunde beaktas som ny utredning i enlighet med 63 § 1 mom. 3 punkten i förvaltningsprocesslagen. Människorättskommitténs avgöranden från år 2019 utgjorde inte sådana i 3 punkten avsedd ny utredning som kunde ha lett till att besluten från åren 2011 och 2015 skulle återbrytas.

Enligt HFD är en förutsättning för att ett beslut ska återbrytas för att det har grundat sig på uppenbart oriktig tillämpning av lag på det sätt som avses i 63 § 1 mom. 2 punkten i förvaltningsprocesslagen att lagen i det beslut som ansökan om återbrytande gäller har tillämpats klart och obestridligt i strid med då rådande rättsläge. HFD konstaterade att att lagens tillämpning lämnar utrymme för tolkning är däremot inte en grund för att återbryta ett lagakraftvunnet domstolsbeslut (se HFD 2017:140).

Vidare konstaterade HFD att i förvaltningsprocesslagen har inte betydelsen av de domar eller beslut av sådana lagskipnings- eller undersökningsorgan som övervakar att de internationella människorättsförpliktelserna följs, nämnts som grund för extraordinärt ändringssökande. I bedömningen av om grunderna för återbrytande uppfylls på grund av uppenbart oriktig tillämpning av lag kan det vara av betydelse om det skett en ny eller förändrad tolkning i det internationella lagskipnings- eller undersökningsorganets praxis i ett annat ärende eller om en sådan tolkning gjorts uttryckligen i ett ärende som har gällt den som ansöker om återbrytande. Enligt HFD uppfylls förutsättningarna för att tillämpa den i 63 § 1 mom. 2 punkten i förvaltningsprocesslagen nämnda grunden uppenbart oriktig tillämpning av lag inte heller nödvändigtvis ens när ett fällande avgörande av ett internationellt lagskipnings- eller undersökningsorgan direkt riktar sig till ett nationellt domstolsbeslut när en ansökan om återbrytande har gjorts gällande beslutet i fråga. HFD konstaterade att i de högsta domstolarnas rättspraxis har också beaktats om lagtillämparen utgående från redan existerande praxis borde ha varit medveten om det internationella övervakningsorganets tolkning (se HFD 2016:33 och HD 2014:93).

Som sin slutsats konstaterade HFD att domstolen i det beslut från år 2011 som var föremål för ansökan om återbrytande hade stött sig på förutom förarbetena till 3 § i sametingslagen, även på FN:s kommittés för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) rekommendationer år 2009. Enligt rekommendationerna borde Finland ge mer tyngd åt personernas självidentifikation. Med beaktande av hur nämnda kommittés betoningar under olika tider varierade mellan självidentifikation och gruppgodkännande kunde enbart det, att kommittén i sin rekommendation år 2012 hade uttryckt sin oro över att den av högsta förvaltningsdomstolen godkända definitionen inte i tillräcklig grad fäste vikt vid samernas självbestämmanderätt, inte heller innebära att de beslut från år 2015 som var föremål för ansökan om återbrytande, på denna grund skulle anses ha grundat sig på uppenbart oriktig tillämpning av lagen.

HFD ansåg att människorättskommittén hade i sina synpunkter år 2019 preciserat och förtydligat tolkningen av samedefinitionen ur den internationella rättens synvinkel gällande urfolk. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att de internationella övervakningsorganets praxis

före dessa beslut har varit oklar särskilt i fråga om förhållandet mellan självidentifikation och gruppgodkännande i samband med definitionen av vem som är same. Högsta förvaltningsdomstolen kunde inte anses ha tillämpat lagen uppenbart oriktigt i ljuset av den vid den tidpunkt då de nu ifrågavarande besluten hade avgjorts aktuella praxisen inom internationell rätt. Det hade därför inte framförts sådana grunder i ärendena som skulle ge anledning till att avvika från de högsta domstolarnas stadgade praxis avseende uppenbart oriktig tillämpning av lag som grund för återbrytande.

Innan sametingsvalet 2019 avslutades bestämde HFD att 27 som klagat skulle upptas i vallängden. De var efterkommande till personer som genom HFD:s beslut (i första hand 2015) tidigare hade upptagits i vallängden. Dessa avgöranden företräds av årsboksfall HFD 2019:123. Med hänvisning till människorättskommitténs avgöranden hade valnämnden avslagit ansökan därför att sökanden härledde sin rätt att bli upptagen i vallängden från en person, beträffande vilken människorättskommittén hade konstaterat att HFD:s beslut hade kränkt MP-konventionen. HFD hänvisade emellertid till 3 § 3 punkten i sametingslagen, enligt vilken med en same avses med en same en person vars förälder har antecknats som röstberättigad i sametingsvalet. HFD konstaterade att kriterierna enligt 3 punkten uppfylls även i de fall där HFD har avgjort att en persons förälder ska upptas i vallängden och beslutet inte senare har återbrutits. Därför skulle ändringssökanden (liksom 26 andra personer) upptas som röstberättigade i sametingets vallängd.

Vid valet 2019 ledde det stora antalet besvär och processer för extraordinärt ändringssökande till att en betydande del av besvären som gällde upptagande i vallängden inte avgjordes innan valet avslutades. HFD:s beslut erhöles i april 2021, då HFD godkände ytterligare 37 besvär och avslag eller inte prövade 124. HFD meddelade fyra beslut som årsboksbeslut.

I beslutet HFD 2021:46 ansåg HFD att A inte hade lagt fram sådan utredning, enligt vilken något av de objektiva kriterierna i 3 § i sametingslagen kunde konstateras vara uppfyllt, och A upptogs inte i vallängden. Eftersom FN:s människorättskommittés synpunkter från år 2019 skulle beaktas i bedömningen, innebar enbart det att A:s syster antecknats i vallängden genom högsta förvaltningsdomstolens beslut år 2015, inte att också A skulle antecknas i vallängden. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att det i detta fall fanns ett godtagbart skäl enligt 6 § 2 mom. i grundlagen och enligt människorättskommitténs synpunkter för den olika behandlingen av A.

Två årsboksbeslut hänför sig till tolkningen av i vilka situationer det anses att sökandens förälder skulle ha kunnat antecknas i sametingens vallängd, samt tolkning av språkkriteriet. I ärendet HFD 2021:45 hade sökandens mormor och moster godkänts i vallängden 2015. Sökandens mamma var död. Trots att ändringssökandens mamma i sig skulle ha uppfyllt kriteriet i 3 § 3 punkten, hade inte framförts någon sådan utredning som lagen kräver om att mamman identifierat sig som same, varför sökanden inte kunde antecknas i vallängden. I ärendet HFD 2021:48 ansåg HFD att ändringssökandens pappa hade kunnat upptas i vallängden, eftersom den bedömde att pappans morfars modersmål (samiska) var bevisat och att pappan identifierat sig som same (hade två gånger ansökt om att bli upptagen i sametingets vallängd, men ansökningarna hade avslagits).

Årsboksbeslutet HFD 2021:47 hänförde sig till ett ärende som HFD hade återförvisat till sametingets styrelse och till sametingets prövningsrätt i ärendet.

Avgörandet av FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering den 13 juni 2022

FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering meddelade den 13 juni 2022 sitt avgörande i ett ärende som gällde personer som upptagits i vallängden för sametinget

(CERD/C/106/D/59/2016). De klagande anförde klagomål i fråga om högsta förvaltningsdomstolens (HFD) beslut av den 30 september 2015 och den 13 januari 2016, som gällde antecknande i vallängden för sametinget. De klagande ansåg att genom att uppta personer som valnämnden inte hade erkänt i vallängden för sametinget har besluten befrämjat att sådana personer tagits med som inte är helt och fullt engagerade i att försvara urfolkens rättigheter. De klagande ansåg att HFD:s beslut kränkt skyldigheterna enligt artikel 1 (rasdiskriminering), artikel 5 a (rätten till lika bemötande inför domstolar och andra rättsvårdande organ), artikel 5 c (politiska rättigheter, i synnerhet rätten att delta i val, att rösta och att vara valbar) och artikel 5a e (ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter) i konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering.

Kommittén konstaterar i sitt avgörande att Finland kränkt artikel 5 c i konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering om de klagandes politiska rättigheter, i synnerhet rätten att delta i val, att rösta och att vara valbar, grundat på allmän och lika rösträtt, att ta del i landets styre och allmänna angelägenheter på alla plan och att på lika villkor ha tillträde till offentlig tjänst. FN-kommittén konstaterar att högsta förvaltningsdomstolen i minst 53 av sina 93 beslut har tagit upp personer i vallängden ”på grundval av en helhetsbedömning” utan att visa att de skulle ha uppfyllt något av de objektiva kriterierna i 3 § i sametingslagen.

Kommittén anser att HFD:s avgöranden har på ett konstlat sätt kunnat ändra de röstberättigade i val till sametinget, vilket har påverkat sametingets förmåga att genuint företräda samerna och deras intressen. Sålunda har högsta förvaltningsdomstolens beslut, som utan uppenbar grund avvek från befintlig korrekt tolkning av gällande lag har kränkt de klagandes rätt att som samiskt urfolk bestämma kollektivt om sametingens sammansättning och ta del i allmänna angelägenheter på det sätt som tryggas i artikel 5 c i konventionen. Kommittén konstaterade inte att artikel 5 a eller 5 e hade kränkts.

I avgörandet behandlas bland annat kommitténs tidigare ställningstaganden i anslutning till vallängden för sametinget.

Kommittén rekommenderar att Finland erbjuder de klagande ett effektivt rättsmedel genom att i brådskande ordning inleda genuina förhandlingar i syfte att ändra 3 § i sametingslagen för att säkerställa att kriterierna för rösträtt i val till sametinget fastställs med respekt för samernas rätt att utifrån principen om fritt och informerat förhandssamtycke i ärenden som gäller deras eget medlemskap och politiska deltagande för att de ska komma i åtnjutande av andra garanterade rättigheter och för att dessa rättigheter ska tillgodoses till fullo i enlighet med artikel 5 c och e i konventionen.

Bedömning av nuläget

I de ovannämnda avgörandena av FN:s människorättskommitté och FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering och allmänt inom den senaste tidens utveckling av folkrätten betonas kraftigt samernas rätt att själva bestämma vem som hör till gruppen och behovet av att säkerställa att definitionsbestämmelsen i 3 § i sametingslagen är i harmoni med folkrätten. Även i de avgöranden, slutsatser och rekommendationer som de organ som övervakar internationella människorättsavtal har meddelat Finland har man betonat att samernas självbestämmanderätt ska beaktas när konventionsstaten definierar vem som har rösträtt i val till sametinget. Av denna orsak är det nödvändigt att se över bestämmelserna om rösträtt i sametingsval.

Med anledning av FN:s människorättskommittés avgöranden hölls en överläggning mellan sametinget och justitieministeriet den 13 maj 2019. Under överläggningen föreslog sametingets

företrädare att sametingsvalet 2019 skulle flyttas. Sametinget ansåg att för att förhindra motsvarande rättskränkningar krävs att 3 § i sametingslagen ändras innan följande val ordnas. FN:s människorättskommittés avgöranden publicerades den 1 februari 2019, när valperioden höll på att gå ut. Eftersom följande val till sametinget skulle förrättas i september 2019 och valförordet hade inletts redan i november 2018, var det inte möjligt att omvärdera och vid behov revidera den lagstiftning om samedefinitionen som ligger bakom rösträtten före följande val utan att valet flyttas. Av tidtabellsskäl ansågs det ändå inte möjligt att flytta valet.

Internationellt finns det inte en enda definition eller enhetliga kriterier för att identifiera en viss folkgrupp som ett urfolk. Både i Finland och i samernas bosättningsområde över de nuvarande statsgränserna har emellertid det samiska urfolkets särprägel historiskt baserat sig och baserar sig fortfarande i första hand på samiska språket. De samiska språken och användningen av dem som en del av de traditionella näringarna och övrigt samhällsliv är fortfarande den viktigaste grunden som upprätthåller och förnyar den samiska identiteten och som har en central betydelse när den samiska identiteten överförs till nya generationer. Språkets centrala ställning som grund för den samiska urfolksidentiteten framgår också av 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen, där språket i bägge har beaktats på grundlagsnivå som grund för samernas ställning som urfolk, den samiska kulturen och samernas självstyrelse. För att genomföra dessa grundlagsbestämmelser och i harmoni med folkrätten har den språkliga grunden alltid varit primär och huvudkriteriet för rösträtt i val till sametinget. Den har varit och är fortfarande den huvudsakliga grund utifrån vilken samerna själva identifierar medlemskap i och gränserna för sitt samfund i förhållande till majoritetsbefolkningen.

Sametingslagens nuvarande definition av same kan anses problematisk framför allt till den del det är fråga om efterkommande till personer som har antecknats som fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppboräds- och mantalslängderna. ”Lapp” hänvisade i gamla handlingar till näringen, dvs. dem som betalade lappskatt, inte till etnicitet. I dessa handlingar finns också antecknade sådana som inte var same men som bodde i det som nu är samernas hembygdsområde, och en anteckning i dessa handlingar bevisar därmed inte nödvändigtvis i sig att en person är av samisk släkt.

Språkgrunden har i praktiken tillämpats fram till den fjärde generationen med stöd av 1 och 3 punkten i den gällande bestämmelsen. Kriteriet i 3 punkten i det gällande momentet är att åtminstone någondera av personens föräldrar har antecknats eller hade kunnat antecknas som röstberättigad vid val av delegationen för sameärenden eller sametinget. Om någondera av far- eller morföräldrarna till den aktuella personens förälder har lärt sig samiska som sitt första språk, hade personens förälder kunnat vara antecknad i vallängden. Med andra ord kan en person som anser sig vara same med stöd av den gällande lagen antecknas i vallängden, om någondera föräldern till hans eller hennes mor- eller farföräldrar har lärt sig samiska som sitt första språk. I högsta förvaltningsdomstolens årsboksbeslut (HFD 2021:45 och HFD 2021:48) har preciserats att för att kriteriet ”hade kunnat antecknas” i 3 punkten ska vara uppfyllt förutsätts bevis på att föräldern identifierat sig som same. Bestämmelsen är emellertid otydligt formulerad på denna punkt.

I rättslitteraturen har det ansetts att 3 § i sametingslagen är skriven så den inte så väl möjliggör en tolkning baserad på lagens bokstav. I synnerhet har avsaknaden av tidsgräns i 1 mom. 2 punkten ansetts problematisk. Nuvarande tillämpningspraxis för definitionen av same är till vissa delar ologisk och en så kallad helhetsprövning har visat sig vara problematisk (se Heinämäki et al, 2017). Den delvis ologiska tolkningen av den nuvarande definitionen orsakar konflikter, vilket bidrar till att försämra sametingets verksamhetsmöjligheter.

Osäkerheten kring definitionen av same är problematisk med tanke på tillgodoseendet av ur-folksrättigheterna och individens rättsskydd. Den oklara situationen belastar både sametinget och rättsväsendet. Sametinget har ansett att den gällande lagen och dess tolkning inte motsvarar vilka samerna själva identifierar som sina medlemmar och till och med att situationen kan leda till tvångsassimilering om den fortgår.

Reformen av kriterierna för antecknande i vallängden innebär att alla personer som har eller som skulle ha kunnat antecknas i vallängden med stöd av den gällande lagen inte nödvändigtvis längre har rätt till det efter ändringen. Sålunda är det möjligt att en person identifierar sig som same och han eller hon tidigare har kunnat tolkas uppfylla lagens kriterier, men utifrån de nya kriterierna är det inte nödvändigtvis så. (Se även konsekvenser för individens rättsliga ställning, sidan 53.) Eftersom den nuvarande ordalydelsen i 3 § i sametingslagen har orsakat tolkningsproblem, och bestämmelsen av denna orsak redan länge har varit föremål för klarläggande- eller ändringsförslag bland annat från sametingets sida, kan man bedöma att antecknandet av en individ i vallängden inte har lagt grund till annan berättigad förväntan utifrån rättsordningen i fråga om framtida antecknande i vallängden än att den lag som gäller vid ifrågavarande tidpunkt ska tillämpas även i fortsättningen. En situation där en person identifierar sig som same men inte antecknas i vallängden är i sig ingenting nytt. Alla ansökningar har inte godkänts med stöd av den gällande lagstiftningen. Trots att en person identifierar sig som same är det inte möjligt att anteckna honom eller henne i vallängden, om det inte finns tillräckliga bevis på att de olika kriterierna uppfylls. En situation där en person identifierar sig som same men inte antecknas i vallängden är i sig ingenting nytt. Alla ansökningar har inte godkänts med stöd av den gällande lagstiftningen. Trots att en person identifierar sig som same är det inte möjligt att anteckna honom eller henne i vallängden, om det inte finns tillräckliga bevis på att de olika kriterierna uppfylls.

Behovet av att klargöra rättsläget uttryckligen genom en lagändring följer i hög grad av beslutet HFD 2019:90, som det redogörs för i föregående avsnitt. Återbrytning av HFD:s lagakraftvunna beslut genom HFD:s eget beslut kunde inte användas för att korrigera den kränkning av de mänskliga rättigheterna som konstaterats i FN:s människorättskommittés avgöranden i den klara majoritet av de 97 fall som var föremål för människorättsklagomål och beträffande vilka en avtalskränkning hade inträffat och som det aktuella årsboksbeslutet av HFD företräder som exempelfall.

Årsboksbesluten HFD 2021:45 och HFD 2021:46, som gäller förkastade besvär i anslutning till 2019 års val, ger större betydelse än tidigare åt folkrättens utveckling och FN:s människorättskommittés avgöranden. Besluten HFD 2019:123, HFD 2021:47 och HFD 2021:48, som gäller godkända besvär, stödjer emellertid uppfattningen att för att uppnå en enhetlig tillämpningspraxis förutsätts att de lagbestämmelser som orsakat meningsskiljaktigheter och oklarhet ändras och att vallängden sammanställs på nytt från början. En ändring av det primära så kallade språkkriteriet för rösträtt (3 § 1 punkten) så att det sträcker sig en generation längre bakåt skulle utvidga tillämpningsområdet för villkoret så att en betydande del av de personer som upptagits i vallängden genom HFD:s beslut skulle kunna uppfylla villkoren i den föreslagna bestämmelsen, samtidigt som det så kallade lappkriteriet (nuvarande 3 § 2 mom.) som särskilt orsakat tolkningsproblem skulle upphävas.

Den nuvarande definitionen ”same”, med den rubriken, har kunnat vara förknippad med förväntningar som gäller markanvändning och markägande samt bedrivande av näringar. Detta har orsakat konflikter och försvårat lagreformer. När regleringen reformeras är det skäl att tydligt påpeka att lagbestämmelsen gäller enbart rättigheter som hänför sig till val till sametinget (rätt att rösta, rätt att kandidera, och härigenom delta i sametingets beslutsfattande). Ändringen på-

verkar inte heller en persons rätt att identifiera sig med det samiska. I formuleringen av bestämmelsen bör också den samnordiska bestämmelsen i den paraferade nordiska samekonventionen beaktas.

2.5 Sametingets allmänna behörighet och uppgifter

Till sametinget hör enligt 5 § de ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk. I ärenden som hör till sametinget kan det hos myndigheter väcka initiativ och göra framställningar samt avge utlåtanden. I dessa ärenden utövar sametinget dessutom beslutanderätt så som föreskrivs i sametingslagen eller någon annan lag. Sametinget har dessutom som uppgift att företräda samerna (6 §), årligen utarbeta en berättelse till riksdagen (7 §), besluta om fördelningen av de medel som anvisats för samernas gemensamma bruk (8 §) samt förhandla med myndigheterna (9 §).

Sametinget är i huvudsak ett organ som väcker initiativ och gör framställningar samt avger utlåtanden till nationella myndigheter (RP 248/1994 rd). Sametinget har rätt att utöva beslutanderätt vid fördelningen av de anslag som avses i 8 §. Bestämmelser om sametingets beslutanderätt kan utfärdas även annanstans i lag. När beslutanderätt utövas kan sametinget i enskilda fall betraktas som en myndighet.

Sametinget har allmän behörighet att sköta de ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk. Det är ändamålsenligt att se över sametingslagens bestämmelser om sametingets allmänna behörighet och uppgifter, så att sametingets uppgift att också besluta om ärenden som hör till autonomin samt att främja och utveckla samernas ställning som urfolk framgår av lagen.

I bestämmelsen vore det dessutom motiverat att föra fram uppgifternas betydelse samt vikten av att delta i förhandlingar och samarbete när samernas självbestämmanderätt tillgodoses.

I rapporten från arbetsgruppen för utveckling av undervisningen i de samiska språken och undervisningen på samiska (Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:25) har uppmärksamhet fästs vid samernas deltagande i utvecklingen av småbarnspedagogiken och undervisningen (s. 42—44). I rapporten bedömer man att lagstiftningen har visat sig vara smidig och gjort det möjligt att utvidga sametingets uppgifter vid utvecklingen av den samiska småbarnspedagogiken och utbildningen. Med beaktande av den stora betydelse som småbarnspedagogiken på samiska samt undervisningen i och på samiska har för att överföra samernas språk och kultur borde sametingets roll och därmed samernas deltagande i utvecklingen av småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen ändå enligt utvecklingsgruppens bedömning stärkas genom att utveckla lagstiftningen.

I utvecklingsarbetsgruppens slutrapport föreslås det att det i lagstiftningen om småbarnspedagogik och grundläggande utbildning skapas en tydligare ram än nu för Utbildningsstyrelsen och kommunerna i samernas hembygdsområde att samarbeta med Sametinget när centrala styrdokument bereds. Samarbetsförpliktelsen skrivs in i lagen om småbarnspedagogik (21 § och 22 §) och lagen om grundläggande utbildning (14 § och 15 §). I rapporten föreslås dessutom att den kommitté för revidering av sametingslagen som justitieministeriet tillsatt ska överväga en skrivning om att sametinget inom ramen för sin allmänna behörighet enligt 5 § i sametingslagen ska fungera som sakkunnig- och resurscentrum för samisk undervisning, så att det följer den samiska undervisningen som en helhet och stödjer utvecklingen av den. Det är således motiverat att ta in en komplettering i anslutning till saken som gäller sametingets allmänna behörighet i regeringens proposition. Detta erbjuder också ett underlag för att utveckla lagstiftningen inom undervisningssektorn så att där skapas en tydligare ram än nu för samarbete med sametinget.

I sametingets verksamhet ingår utövning av offentlig makt, där man i enlighet med 22 § i grundlagen ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Eftersom det nu föreslås att lagen utökas med hänvisningar till samernas självbestämmanderätt som urfolk, är det motiverat att också ta in en uttrycklig allmän bestämmelse om saken i lagen. Den vore också ägnad att stärka förtroendet för sametinget från myndigheternas sida, bland samerna och också allmänt i samhället. Sålunda föreslås det att bestämmelsen utökas med ett omnämmande av att sametinget ska för sin del se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses och att sametinget ska behandla alla människor jämlikt och främja jämställdheten mellan könen enligt vad som närmare föreskrivs genom lag.

2.6 Hur samerna ska företrädas

Enligt 6 § i lagen ska sametinget i de ärenden som hör till det företräda samerna i nationella och internationella sammanhang. Med stöd av speciallagstiftning utser sametinget en företrädare bland annat till renbeteslagsföreningens styrelse (renskötsellagen 848/1990), kyrkomötet och stiftsfullmäktige i Uleåborgs stift (kyrkolagen 1054/1993), samarbetsgruppen i landskapet Lappland (lagen om utveckling av regionerna 1651/2009), den delegation som behandlar fiskerihushållningsfrågor i anknytning till fiskevattnen (lagen om fiske 1212/1997) och direktionen för Sameområdets utbildningscentral (lagen om Sameområdets utbildningscentral 252/2010).

I internationella sammanhang kan sametingets företrädare delta i sessioner i FN:s permanenta forum för urfolksfrågor samt i expertmekanismen för urfolkens rättigheter, som lyder under FN:s råd för mänskliga rättigheter. Sametinget har självständig yttranderätt vid sessionerna. Den muntliga dialogen mellan avtalsövervakningsorganen och regeringen vid offentliga sessioner är en sak endast mellan kommittén och den delegation som tillsatts av regeringen, men den kan följas på plats i Genève eller som dokumentation på nätet. En del av kommittéerna låter den nationella människorättsinstitutionen i den stat som är föremål för granskning hålla ett kort anförande, men den egentliga dialogen är alltid begränsad endast mellan kommittén och regeringen. Sametinget kan lämna skriftligt material till avtalsövervakningsorganen och delta i en konfidentiell dialog med kommittéerna före granskningen av den finska regeringens periodiska rapporter. I FN:s övriga organs sammanträden kan sametinget delta i statens delegation, och har inte självständig yttranderätt vid dem. I praktiken kan sametinget beroende på organ uttrycka sin ståndpunkt endast via Finlands regering eller via en instans som är ackrediterad i FN-systemet, såsom samerådet (Saami Council), som detta är möjligt vid sammanträdet. I Barents euroarktiska råds arbetsgrupp för urfolk representeras Finlands samer av sametinget.

2.7 Berättelse

Enligt den gällande lagen utarbetar sametingen årligen en berättelse för statsrådet för utarbete av regeringens berättelse. I berättelsen tas upp betydande händelser som har inträffat i utvecklingen av de frågor som särskilt angår samerna. Avsikten är att det i berättelsen ska fästas uppmärksamhet vid hur de av riksdagen och dess specialutskott hemställda förutsedda ärenden har förverkligats (RP 248/1994 rd). I detta syfte sänder sametinget sin berättelse till justitieministeriet, som fogar berättelse som sådan till regeringens berättelse. Förfarandet bidrar inte till att ge samiska frågor mer synlighet i riksdagen. Det är motiverat att ändra bestämmelsen så att sametingen sänder sin berättelse direkt till riksdagen. Dessutom är det skäl att nämna särskilt att berättelsen kan innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter. En mer omfattande berättelse om situationen beträffande samernas rättigheter och behövliga åtgärder skulle också möjliggöra behandling av sametingets förslag i riksdagen bättre än nu.

2.8 Fördelningen av anslag

Enligt 8 § beslutar sametinget om fördelningen av de medel som anvisats för samernas gemensamma bruk. Enligt regeringens proposition (RP 248/1994 rd, s. 25) ska sametinget besluta om hur ett sådant anslag som är avsett för samernas gemensamma bruk ska fördelas mellan sameorganisationerna -samfunden och enskilda samer. Sametinget ansvarar för fördelningen av bland annat kulturunderstöd, understöd för att trygga social- och hälsovårdstjänster på samiska i kommunerna, understöd för samisk småbarnspedagogik och understöd för samisk språkboverksamhet. Denna gällande lagen är dock oklar när det gäller vilken beslutanderätt sametinget har över de understöd som beviljas kommunerna via sametinget. Dessutom har sametinget för närvarande begränsat med möjligheter att övervaka att det beviljade anslaget har använts för det ändamål som sametinget avsett det för. Sametinget ingår avtal om de medel som ska fördelas med mottagarna, och har för närvarande inga andra tillsynsmöjligheter än vad som är inskrivet i avtalet. Det vore motiverat att förtydliga lagstiftningen så att samernas språkliga och kulturella autonomi kan utvecklas och stärkas också när det gäller fördelningen av understöd.

2.9 Förhandlingsplikt

Nuläge

I 9 § i sametingslagen finns en bestämmelse om myndigheternas skyldighet att förhandla med sametinget i vissa frågor. Enligt bestämmelsen ska myndigheterna förhandla med sametinget om alla vittsyftande och viktiga åtgärder, som på ett direkt och särskilt sätt kan inverka på samernas ställning som ett urfolk och som på samernas hembygdsområde gäller 1) samhällsplanering, 2) skötsel, användning, arrendering och överlåtelse av statens mark, skyddsområden och ödemarksområden, 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark- och vattenområden, 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur, 5) utveckling av undervisningen på samiska eller i samiska språket och av social- och hälsovårdstjänsterna samt, 6) annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk, kultur eller deras ställning som urfolk. Enligt 2 mom. ska sametinget beredas tillfälle att bli hört och förhandla om saken. Om sametinget inte utnyttjar tillfället hindrar detta inte myndigheten att fortsätta behandlingen av ärendet.

Enligt den ståndpunkt som grundlagsutskottet uttryckte i samband med stiftandet av lagen kan förhandlingsplikten inte innebära ett mer omfattande procedurskydd än till exempel en parts rätt att bli hört i sin egen sak enligt lagen om förvaltningsförfarande (numera: förvaltningslagen). Förhandlingspliktens juridiska verkningar begränsas därigenom till att myndigheterna i de frågor som avses i paragrafen ska bereda sametinget tillfälle att bli hört och möjlighet att förhandla om en anhängig fråga. Vad gäller hörande bör sametinget beredas tillfälle att framföra sin uppfattning till exempel skriftligt om något förslag som kunde inverka på samernas ställning. Förhandlingsmöjligheten betyder direkta kontakter med myndigheternas representanter. För att myndigheternas förhandlingsplikt ska bli fullgjord enligt kriterierna för god förvaltningssed bör myndigheterna se till att sametinget får tillräckligt med tid att sätta sig in i förhandlingsfrågan och att förhandlingssituationen även i övrigt är skälig för samernas representativa organ. Om sametinget å andra sidan inte utnyttjar ett erbjudet tillfälle till förhandlingar kan det inte bli ett slutligt hinder för att myndigheten går vidare i saken till och med till den punkt där myndigheten ska fatta sitt eget beslut (GrUB 17/1994). Grundlagsutskottet har i olika sammanhang fört fram att när det är fråga om en proposition som har ett nära samband med samernas språk och kultur är det på sin plats att säkerställa att sametinget är representerat i lagberedningen ända från början (GrUU 21/2007 rd och GrUU 40/2009 rd).

Att de förhandlingar som avses i 9 § i sametingslagen förs är en juridisk förutsättning i de förvaltningsärenden som avses i paragrafen (HFD 11.3.2003, liggare 516).

Förhandlingar förs genom olika förfaringsätt. Sametinget ger skriftliga utlåtanden, blir hört vid beredning av ärenden eller deltar i beredningsarbetet för ett ärende till exempel i en arbetsgrupp. Sametinget hörs ofta genom remissförfarande. Också egentliga förhandlingar ordnas i form av sammanträden. Praxis varierar också när det gäller de former som iakttas vid förhandlingarna. I allmänhet förs ett protokoll över förhandlingarna.

Grundlagsutskottet hänvisade i maj 2022 i sitt utlåtande om fiskeförbud i Tana älv till ordalydelsen i FN:s urfolksdeklaration, då utskottet lyfte fram att förhandlingarna bör föras uppriktigt och i en anda av ömsesidig respekt samt i rätt tid så att det genom förhandlingarna är möjligt att genuint påverka den planerade åtgärden (GrUU 27/2022 rd, s. 4). En bestämmelse om förhandlingsplikt ingår också i lagen om strukturstöd för renhushållning och naturnäringsar (986/2011). Enligt den ska närings-, trafik- och miljöcentralen förhandla med sametinget om de principer som utöver lagen och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den ska iakttas vid beslut om vilka objekt som ska stödas.

Med stöd av specialbestämmelser i lag ska man i vissa ärenden höra sametinget eller begära utlåtande av det. Vattenlagen (587/2011, 2 kap. 8 §), lagen om Rundradion Ab (1380/1993), lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010), lagen om fornminnen (295/1963) samt statsrådets förordning om stöd för tidningspressen (389/2008) innehåller sådana bestämmelser. I skogslagen och i klimatlagen (432/2022) som trädde i kraft i juli 2022 finns en hänvisning till 9 § i sametingslagen. I 13 § i klimatlagen föreskrivs det dessutom om skyldigheten att begära utlåtande om utkast till klimatplaner av det samiska klimatrådet, sametinget och skoltarnas byastämman när planer bereds. I 21 § föreskrivs det om det samiska klimatrådets uppgifter, till vilka hör att avge utlåtanden om vissa klimatpolitiska planer när det gäller främjandet av den samiska kulturen. Enligt 38 § i gruvlagen (621/2011) ska tillståndsmyndigheten inom samernas hembygdsområde i samarbete med bland annat sametinget utreda vilka konsekvenser en verksamhet har för samernas rätt som urfolk att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur, och överväga vilka åtgärder som behövs för att minska och förebygga olägenheterna. I regeringens proposition med förslag till lag om ändring av gruvlagen (RP 138/2022 rd), som överlämnades till riksdagen i september 2022, föreslås ändringar i bestämmelserna om samernas rättigheter som urfolk, bland annat preciseringar av tillståndssökandens utredningsskyldighet och samarbetsförfarandet vid utredningen av ärendet. Enligt 42 § i miljöskyddslagen (527/2014) ska tillståndsmyndigheten begära utlåtande om ansökan av sametinget, om den i ansökan avsedda verksamhetens miljökonsekvenser kan uppträda på samernas hembygdsområde, och av skoltarnas byastämman, om miljökonsekvenserna kan uppträda på det skoltområde som avses i skoltlagen (253/1995).

I regeringens proposition till riksdagen med förslag till naturvårdslag och till lagar om ändring av vissa lagar som har samband med den (RP 76/2022 rd) föreslås det att det i lagen tas in bestämmelser om beaktande av samernas rättigheter. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa att samernas rättigheter som ursprungsfolk beaktas när naturvårdslagen verkställs. Myndigheterna ska enligt den föreslagna bestämmelsen se till att verkställigheten av naturvårdslagen inte i sig eller tillsammans med andra verksamheter medför mer än ringa försämring i förutsättningarna för utövande av samekulturen. Myndigheterna ska också i den mån det är möjligt främja samernas möjligheter att utveckla sin kultur. Förslaget innehåller också ett så kallat försämringsförbud. Ett beslut som meddelas med stöd av naturvårdslagen får inte i sig eller tillsammans med andra verksamheter medföra mer än ringa försämring i förutsättningarna att på samernas hembygdsområde bedriva traditionella samenäringar eller annars bevara och utveckla

samekulturen eller medföra motsvarande försämring i skolternas levnadsförhållanden eller möjligheter att bedriva i skoltlagen (253/1995) avsedda naturnärings i skoltområdet. De nya bestämmelserna om främjande av samekulturen i lagens 6 § kompletterar 55 § i den föreslagna lagen, och enligt den paragrafen ska förutsättningarna för att bevara och utveckla samekulturen tryggas i statliga naturskyddsområden som finns i samernas hembygdsområde. Paragrafen motsvarar 16 § i den gällande lagen, och den paragrafen ändras inte till sitt innehåll genom den nu föreslagna lagen. När en skötsel- och nyttjandeplan görs upp för ett naturskyddsområde eller ett landskapsvårdsområde ska i fortsättningen samernas rättigheter och betydelsen av traditionell kunskap särskilt beaktas. En skötsel- och nyttjandeplan ska inom samernas hembygdsområde göras upp i växelverkan med berörda samiska samhällen och i samarbete med sametinget så att samernas traditionella kunskap utgör en del av planeringsmaterialet. Vid inhämtande och utnyttjande av information om traditionell kunskap ska principen om fritt och informerat förhandssamtycke iakttas. Akwé: Kon-anvisningarna (Miljöförvaltningens anvisningar 1/2011, endast på finska) är en del av genomförandet av FN:s konvention om biologisk mångfald (biodiversitetskonventionen, FördrS 78/1994), som förpliktar avtalsparterna att skydda ursprungsbefolkningars kunskaper, innovationer och sedvänjor som är relevanta för den biologiska mångfalden. I Finland gäller Akwé: Kon-anvisningarna samerna. Avsikten är att anvisningarna ska användas inom samernas hembygdsområde vid bedömningen av de kulturella, miljömässiga och sociala konsekvenserna av sådana projekt och planer som kan inverka på samernas kultur, näringar och kulturella arv. Forststyrelsen tillämpar anvisningarna i sin planering av markanvändning inom samernas hembygdsområde.

Enligt 37 § 2 mom. i riksdagens arbetsordning ska ett riksdagsutskott när det behandlar ett lagförslag eller något annat ärende som särskilt gäller samerna bereda företrädare för samerna tillfälle att bli hörda, om särskilda skäl inte ger anledning till något annat.

Justitieministeriet utfärdade den 23 november 2017 en promemoria (OM 2/551/2017) om förhandlingsplikten enligt 9 § i sametingslagen, som beretts i samförstånd med sametinget. Enligt promemorian ska förhandlingar mellan en myndighet och sametinget föras i syfte att nå samförstånd. Förhandlingarna ska dessutom föras uppriktigt och i en anda av ömsesidig respekt samt vid rätt tidpunkt så att det genom förhandlingarna finns genuina möjligheter att påverka den åtgärd som planerats.

Utöver bestämmelserna om hörande av sametinget och sametingets delaktighet innehåller speciallagstiftningen också förbud mot att försämma samernas rättigheter. Förbud mot att försämma rättigheterna ingår bland annat i vattenlagen och gruvlagen samt i lagen om genomförande av Nagoyaprotokollet till konventionen om biologisk mångfald (394/2016). Se även ovan nämnda regeringens proposition till riksdagen med förslag till naturvårdslag och till ändring av vissa lagar som har samband med den (RP 76/2022 rd).

Bedömning av nuläget

Den gällande bestämmelsen om myndigheternas skyldighet att förhandla med sametinget är geografiskt begränsad till att endast gälla i bestämmelsen nämnda åtgärder på samernas hembygdsområde. Sådana åtgärder som är planerade att utföras utanför samernas hembygdsområde, men vars effekter sträcker sig in på samernas hembygdsområde, omfattas därmed i nuläget inte av förhandlingsplikten. Förhandlingsplikten omfattar i nuläget inte heller sådana åtgärder vars effekter sträcker sig utanför hembygdsområdet, men som kan ha betydande inverkan på den samiska kulturen eller de samiska språken. Sådana kan i synnerhet vara åtgärder som gäller de samiska språken. Det är befogat att utvidga det område av åtgärder och ärenden som omfattas av förhandlingsplikten.

Den förhandlingsplikt som nu ingår i lagen kan enligt grundlagsutskottets ståndpunkt inte betyda ett mera omfattande procedurskydd än en parts rätt att bli hörd i sin egen sak i ett förvaltningsärende. Förhandlingspliktens juridiska verkningar begränsas därigenom till att myndigheterna måste bereda sametinget tillfälle att bli hörd och möjlighet att förhandla om ärendet. De internationella normerna för effektivt hörande av urfolk och urfolkens medbestämmande har utvecklats och förtydligats betydligt under det senaste kvartsseklet.

Det har ofta ansetts tillräckligt att bereda en vanlig möjlighet att lämna ett utlåtande för att förhandlingsskyldigheten ska fullgöras. Förhandlingspliktens syfte, dvs. en äkta dialog mellan myndigheterna och sametinget, förverkligas dock inte enbart genom ett remissförfarande. Det är befogat att se över och förtydliga bestämmelserna för att de bättre ska motsvara den internationella urfolksrättens utveckling, så att förhandlingarna med författningsgrund bildar en form att påverka myndigheternas beslutsfattande som är mer långtgående än ett vanligt remissförfarande. Detta ligger också i linje med grundlagsutskottets ovan nämnda färska linje, enligt vilken förhandlingarna bör föras uppriktigt och i en anda av ömsesidig respekt samt i rätt tid, så att det genom förhandlingarna är möjligt att genuint påverka den planerade åtgärden (GrUU 27/2022 rd, s. 4). I fullgörandet av den gällande förhandlingsplikten har förekommit brister som noterats bland annat av riksdagens grundlagsutskott, biträdande justitiekanslern och internationella människorättsorgan. Grundlagsutskottet har ansett att det vid beredningen av lagförslag som i betydande grad påverkar samernas rättigheter är av högsta vikt att förfaringssätten är korrekta (GrUU 5/2017 rd). Biträdande justitiekanslern har sitt avgörande om fiskeavtalet i Tana älv (OKV/12/21/2016) ansett att förhandlingsplikten hade försummats när förhandlingarna förts så sent att sametinget inte haft en genuin lagfäst möjlighet att påverka slutresultatet. Enligt avgörandet var behandlingen av ärendet inte i detta avseende ändamålsenlig utifrån den goda förvaltning som tryggas i grundlagen och förvaltningslagen. Biträdande justitiekanslern har också i ett ärende som gällde beredning av en ändring av gruvlagen (OKV/8/50/2019) ansett att förhandlingsplikten hade försummats. I fallet var det enligt biträdande justitieombudsmannen fråga om en sådan vittsyftande och viktig åtgärd som avses i 9 § i sametingslagen. Enligt biträdande justitiekanslern borde ministeriet i fråga ha hört sametinget för att utreda om det skulle behövas förhandlingar i den förändrade situationen, om frågan om när förhandlingar ska ordnas var oklar för ministeriet. Även sametinget (till exempel utlåtande till grundlagsutskottet 3.2.2016, dnr 61/D.a.4/2016) har i många sammanhang framfört sin oro över det bristfälliga fullgörandet av förhandlingsplikten.

Förhandlingsplikten ingår antingen uttryckligen eller som ett villkor för urfolkets medgivande eller indirekt i följande artiklar i deklARATIONEN om urfolks rättigheter: artikel 18 (deltagande i beslutsfattande), artikel 19 (krav på förhandsmedgivande för åtgärder som kan ha konsekvenser för urfolk), artikel 23 (deltagande i beslutsfattande om program), artikel 30.2 (användning av urfolks områden för militär verksamhet), artikel 32.2 (förhandsmedgivande för projekt som inverkar på urfolks land, områden eller naturresurser), artikel 36.2 (åtgärder genom vilka gränsöverskridande kontakter underlättas) och artikel 38 (åtgärder för uppnående av deklARATIONENS mål). På två punkter i deklARATIONEN förutsätts urfolkets uttryckliga medgivande: artikel 10 (folkförflyttningar) och artikel 29.2 (deponering av farligt avfall). Förhandlingsförpliktens olika former och grader kompletteras av förbuden mot tvångsassimilering av urfolk och förstörande av deras kultur i artikel 8 i deklARATIONEN.

Enligt artikel 18 som gäller urfolks rättigheter har urfolken rätt att i enlighet med sina egna handlingsprinciper genom sina valda representanter delta i beslutsfattandet i ärenden som kan påverka deras rättigheter. Artikel 18 i deklARATIONEN betonar samtidigt urfolkens rätt att inom sig fritt definiera vem som ska representera dem i beslutsfattande. Enligt artikel 19 i urfolksdeklARATIONEN ska staterna i god tro förhandla och samarbeta med urfolken via deras representationsorgan för att få deras fria och informerade förhandssamtycke innan staterna godkänner och

verkställer lagstiftningsåtgärder eller administrativa åtgärder som kan påverka urfolken. Fria och kunskapsbaserade förhandsgodkännanden enligt deklARATIONEN förutsätter frihet från maktmedel, tvång, hotelser, manipulering eller påtryckning. Medgivande ska begäras. För att förhandsmedgivandet ska vara kunskapsbaserat, ska urfolkets representanter ges alla relevanta uppgifter i frågan och tillräckligt med tid ska reserveras för prövningen och behandlingen av dem. Uppgifterna ska ges på ett språk som urfolket lätt förstår. Urfolken har rätt att få uppgifter också från oberoende källor till stöd för sitt beslutsfattande. Medgivandet förutsätter att urfolket ges möjlighet att försvara eller motsätta sig den fråga som medgivandet begärs för. I artikel 32.2 i urfolksdeklARATIONEN bestäms mera ingående om förhandlingsplikten när det är fråga om projekt som påverkar urfolkens marker eller områden eller andra naturresurser, särskilt i anknytning till utvecklingen, användningen eller exploateringen av mineral- eller vattentillgångar eller andra naturtillgångar.

ILO:s konvention nr 169 förutsätter att förhandlingar förs med urfolken när ärenden som gäller dem behandlas. Enligt artikel 6 i konventionen ska regeringarna samråda med berörda folk genom lämpliga förfaranden och särskilt genom deras representativa institutioner, närhelst lagstiftnings- eller administrativa åtgärder som direkt kan påverka dem övervägs. Samråd ska ske förtroendefullt och i en efter omständigheterna lämplig form i syfte att uppnå överenskommelse eller samtycke till föreslagna åtgärder.

Också artikel 15.2 (påbörjande av eller lämnande av tillstånd till program för utforskning eller exploatering av sådana tillgångar som hör till dessa folks mark), artikel 17.2 (urfolks befogenhet att överlåta sin mark eller på annat sätt överföra sina rättigheter till personer utanför den egna gemenskapen), artikel 22.3 (organisation och genomförande av särskilda yrkesutbildningsprogram) och artikel 28.1 (åtgärder för att se till att barn som hör till ett urfolk lär sig att läsa och skriva på sitt eget språk) förutsätter att ordnas samråd om dessa i konventionsbestämmelserna avsedda ärenden. Dessutom kan artikel 2, 4, 7, 16 och 27 medföra skyldighet att samråda.

Enligt ILO:s expertkommittés tolkningsrekommendation (ILO CEACR General Observation, Indigenous and Tribal Peoples, Document No iloex 052011GENS20) gäller förhandlingsskyldigheten myndigheterna. Samråden ("consultation") ska vara ett regelbundet förfarande, där ärendet behandlas genomgående och förtroendefullt. De ska vara en äkta dialog som bygger på åsiktsutbyte och förståelse mellan myndigheterna och urfolken samt ömsesidig respekt dem emellan och genom vilken man ärligt och uppriktigt försöker uppnå samförstånd. För att förhandlingsplikten ska fullgöras ska det på nationell nivå etableras lämpliga förfaranden som motsvarar rådande omständigheter. I ärenden som gäller lagstiftningsåtgärder och förvaltningsåtgärder ska förhandlingar föras med de institutioner som företräder urfolken. Syftet med förhandlingarna ska vara att uppnå samförstånd eller att få urfolkets godkännande. Förhandlingsskyldigheten i ILO-konventionen innebär dock inte att urfolket har absolut och allmän vetorätt avseende slutresultatet av förhandlingarna. I detta avseende innehåller endast artikel 16.2 om folkförflyttningar ett uttryckligt villkor om medgivande. Att få till stånd gemensamt överenskomna lösningar är dock en av de väsentligaste aspekterna av dialogen även i ILO-konventionen.

Samförståndet och godkännandet grundar sig på principen om Free, Prior and Informed Consent, som det har hänvisats till också i samband med FN:s deklARATIONEN om urfolks rättigheter. Enligt principen får ett urfolk inte utsättas för påtryckningar eller manipulering i samband med beslutsfattande. Deltagandet ska ske i god tid i de skeden som föregår beslutsfattandet. Ett ursprungsfolk ska ges behövlig, heltäckande information om det aktuella ärendet och dess konsekvenser. Ärendet ska diskuteras vid en uppriktig och jämlik förhandling, som kännetecknas av ömsesidig respekt och jämlikt deltagande. Förhandlingarna ska föras i ett sådant skede av beredningen att det finns en reell påverkningsmöjlighet.

För att främja fullgörandet av skyldigheterna som gäller tillgång till allmänna genetiska resurser i konventionen om biologisk mångfald och fördelning av den nytta som uppstår vid deras användning antogs 2002 de så kallade Bonn-riktlinjerna som juridiskt icke-bindande. Syftet med dem var bland annat att styra både användare och tillhandahållare av genetiska resurser i arbetet med att utveckla förhandlingsprocesserna för tillgången till genetiska resurser och fördelningen av nyttan med dem. I riktlinjerna ingick principen om förhandssamtycke. År 2010 antogs ett juridiskt bindande protokoll om saken. Nagoyaprotokollet om tillträde till genetiska resurser samt rimlig och rättvis fördelning av den nytta som uppstår vid deras användning till konventionen om biologisk mångfald (FördrS 46—47/2016) förutsätter att staten vidtar behövliga åtgärder i syfte att säkerställa ursprungliga och lokala samhällens möjligheter att delta i processen och ge sitt medgivande när det är fråga om genetiska resurser eller deras traditionella kunskap om dem. Protokollet trädde i kraft den 1 september 2016 och Europeiska unionen, Finland och flera andra medlemsstater i unionen är parter i det. I Finland har Nagoyaprotokollet genomförts genom den så kallade genresurslagen (394/2016), men i praktiken har paragraferna som gäller samerna ännu inte tillämpats.

Enligt artikel 27 i MP-konventionen ska i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. I artikel 1 i samma konvention bestäms om folkens självbestämmanderätt. När konventionen tillämpas ses samerna både som ett folk och en minoritet. Enligt FN:s människorättskommitté tryggar artikel 27 tillsammans med artikel 1 i MP-konventionen förhandlingsplikten i vissa situationer till och med så kraftigt att den nästan är som ett förhandsmedgivande (Poma Poma mot Peru, CCPR/C/95/D/1457/2006, 24.4.2009). Riktlinjen avser ett fall där statens åtgärder avsevärt har skadat det aktuella samfundets möjligheter att fortsätta med sitt traditionella näringsliv och staten har därmed också handlat i strid med artikel 27. År 2013 har FN:s rasdiskrimineringskommitté (CERD) i ett avgörande som gällde Sverige konstaterat att beviljandet av gruvtillstånd till ett gruvbolag utan det samiska renskötersamfundets fria och informerade förhandssamtycke också kränkte det samiska samfundets egendoms- skydd och förfarandet för beviljande av tillstånd var i strid med konventionen om avskaffande av rasdiskriminering. (Ågren et al. mot Sverige, CERD/C/102/D/54/2013). År 2021 har FN:s människorättskommitté i sina slutsatser till Finland uppmanat Finland att påskynda ändringen av sametingslagen med beaktande av principen om fritt och informerat förhandssamtycke i syfte att respektera samernas självbestämmanderätt (CCPR/C/FIN/CO/7, punkt 43). Även FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) och kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR) har i ökande grad erkänt urfolkens fria och informerade förhandssamtycke. Avtalsövervakningsorganen har i sina slutsatser bland annat krävt att konventionsstaterna säkerställer att medgivande i vissa fall eftersträvas genom konsultation av urfolk.

År 2017 konstaterade FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering i sina slutsatser till Finland att kommittén fortfarande är oroad över att principen om fritt och informerat förhandssamtycke inte konsekvent iakttas i regeringsåtgärder som påverkar samerna. Kommittén uppmanar Finland att inhämta samernas fria och informerade förhandssamtycke innan regeringen godkänner projekt som påverkar användningen och utvecklingen av samernas traditionella markområden och naturresurser. Konventionsstaten ska också innan den beviljar tillstånd eller planerar verksamhet på samernas hembygdsområde se till att kulturella, sociala och miljökonsekvenser bedöms på behörigt sätt i samarbete med de samfund som den aktuella åtgärden påverkar.

När Europarådets ministerkommitté 2012 tog ställning till genomförandet av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter fäste den uppmärksamhet vid brister som förekommit vid förhandlingsförfarandet i Finland. År 2020 uppmanade ministerkommittén myndigheterna att

avsevärt stärka sametingets rättigheter att delta i lagstiftning och praxis bland annat genom att ge sametinget behövliga resurser och tillhandahålla berörda tjänstemän på nationell och lokal nivå utbildning i korrekt uppfyllande av förhandlingsplikten. Trots att ändringen av sametingslagen är den främsta åtgärden, borde myndigheterna skyndsamt säkerställa effektivt deltagande även om lagen inte ändras.

Också FN:s specialrapportör om situationen för urfolks mänskliga och grundläggande rättigheter James Anaya pekade på att det finns brister i förhandlingsförfarandena och behov av att utveckla dem när han 2011 rapporterade till rådet för mänskliga rättigheter om samernas ställning i Norge, Sverige och Finland. Också hans efterträdare specialrapportör Victoria Tauli-Corpus har i sina rekommendationer från 2016 konstaterat följande i fråga om samernas rätt att delta: ”För att man ska kunna säkerställa att genomförandet av lagen om Forststyrelsen inte underminerar samernas mänskliga rättigheter, ska sametinget, skolternas byastämma och behöriga samesamfund garanteras en större bestämmanderätt i processer som är knutna till ärendet. Åtminstone lagstadgade kommunala delegationerna ska ha en fullständig och effektiv samisk representation och representanterna ska ges en klart definierad fullmakt att bedöma eventuella konsekvenser av alla åtgärder för samernas rätt att upprätthålla och utveckla sitt eget språk och sin kultur innan tillstånd beviljas. Det bör helt och hållet avstås från att bevilja sådana tillstånd om det finns risk för att verksamheten undergräver samernas eller skoltarnas möjligheter att bedriva näringar och sin kultur eller om de orsakar betydande skada för renskötseln” (A/HRC/33/42/Add.3, inofficiell översättning, punkt 88).

Den paraferade nordiska samekonventionen innehåller likaså bestämmelser om förhandlingsplikten. Enligt artikel 17 i konventionen ska staten konsultera Sametinget vid lagstiftning, beslut eller andra åtgärder som kan få särskild betydelse för samerna. Konsultation ska ske i god anda, och enighet med eller samtycke från Sametinget ska eftersträvas innan beslut fattas. Staterna ska så snart som möjligt underrätta Sametinget när de påbörjar arbetet med sådana frågor. Bestämmelsen betonar det faktiska samarbetet mellan myndigheter och Sametinget och motsvarar därmed till sitt innehåll artikel 19 i urfolksdeklarationen. I artikel 18 i den nordiska samekonventionen bestäms åter om staternas mera begränsade skyldighet att konsultera andra samiska intressenter. I artikel 23 som gäller undervisning hänvisas till artikel 17 och konsultationsskyldigheten ska beaktas även vid tillämpningen av bland annat artikel 30. Artikel 32 innehåller en särskild bestämmelse om samernas delaktighet vid förvaltningen av naturresurser. I artikel 30.1 bestäms om ingrepp i naturresurser eller ändrad användning av naturresurser på följande sätt: ”Då staterna överväger att besluta om eller ge tillstånd till ingrepp i eller ändrad användning av naturresurserna i samiska områden ska staterna fästa särskild vikt vid att ingreppen eller den ändrade användningen inte medför påtaglig skada för samernas kultur, språk eller samhällsliv. Vid avgörande av huruvida ingreppet eller ändringen kan tillåtas ska staterna i detta syfte se till att den samlade effekten av olika åtgärder med verkan i området på samernas kultur, språk och samhällsliv beaktas.”

Myndigheternas nuvarande praxis för förhandlingar med sametinget varierar. Bland myndigheterna har det också rätt delade meningar om vilka ärenden som omfattas av förhandlingsplikten samt om förhandlingarnas karaktär och betydelse. Inom statsrådet är det också befogat att förbättra informationen om denna skyldighet och om erfarenhetsbaserad god praxis för fullföljande av skyldigheten. Hösten 2017 har justitieministeriet under förhandlingar med sametinget utarbetat en promemoria om förhandlingsplikten för myndighetsbruk. Avsikten är att promemorian i sinom tid ska uppdateras så att den motsvarar lagändringen.

2.10 Sametingets organ och verksamhet

Sametingets högsta representationsorgan och organ för beslutsfattande är sametingets sammanträde, för vilket sametingets styrelse bereder ärendena. Den verkställer också de beslut som sametingets sammanträde fattar. Sametinget (sametingets sammanträde) väljer inom sig en ordförande och två vice ordförande (11 §) samt en styrelse med en ordförande, två vice ordförande och övriga ledamöter (13 §). Styrelseledamöterna har inga ersättare.

Sametinget väljs för fyra kalenderår i sänder (10 §). Detta har inneburit att de ledamöter av sametinget som blivit valda i det val till sametinget som hålls i början av hösten vart fjärde år kan inleda sin verksamhet först året efter valåret. Det är motiverat att tidigarelägga begynnelse-tidpunkten för sametingets mandatperiod så att det nya sametinget kan inleda sin verksamhet redan under valåret så snabbt som möjligt efter det att valresultatet fastställts. Ett sådant förfarande stärker samernas demokrati och sametingets legitimitet när det utsetts genom val som nyligen hållits.

Sametingets ordförande innehar sitt uppdrag som huvudsyssla (11 §). Enligt 5 § i sametingets arbetsordning väljer sametingets sammanträde sametingets ordförande och vice ordförande till motsvarande uppgifter i styrelsen. Med beaktande av sametingets uppgiftsmängd och de lagförslag som hänför sig till uppgifternas utveckling är det motiverat att också vice ordförandena innehar uppdraget som huvudsyssla.

Sametinget beslutar när sametingets sammanträde ska hållas (12 §). Ett sammanträde ska också sammankallas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det.

Enligt 14 § ska sametinget tillsätta en valnämnd för anordnandet av val till sameting. Sametinget kan också tillsätta andra organ för skötseln av uppgifter som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi. Sametinget har med stöd av sin arbetsordning en närings- och rättsnämnd, en utbildnings- och läromedelsnämnd, en kulturnämnd, en social- och hälsovårdsnämnd samt ett samiskt språkråd och ett ungdomsråd. Sametinget utser nämndernas och rådens ledamöter. Nämnderna och råden är underställda sametingets styrelse och bereder ärenden som hör till det egna verksamhetsområdet samt beslutar om fördelningen och användningen av medel som hör till det egna området.

I sametingets arbetsordning föreskrivs det också om det samarbetsorgan för samernas utbildningsärenden som finns i anslutning till sametinget. Sametinget tillsätter samarbetsorganet och utser två ledamöter till det, undervisningsministeriet och [Lapplands länsstyrelse] utser en ledamot var och kommunerna inom samernas hembygdsområde en ledamot var. Sametingets utbildningssekreterare är samarbetsorganets sekreterare och föredragande.

Vid Norra Finlands kompetenscentrum inom det sociala området, som verkar med stöd av lagen (1230/2001) och förordningen (1411/2001) om kompetenscentrumsverksamhet inom det sociala området, har det inrättats en särskild sameenhet. Enheten finns i anslutning till sametinget och den som arbetar vid enheten är anställd av sametinget. I sametingets arbetsordning föreskrivs det om sameenhetens uppgifter.

Deltagande i de sammanträden som hålls av sametingets organ innebär långa resor och övernattningar i samband med sammanträdena. Personlig närvaro är inte nödvändigtvis alltid påkallad när det gäller behandlingen av sådana ärenden som det fattas beslut om på sammanträdena, om det skulle vara möjligt att delta i sammanträdet genom användning av moderna datatekniska

hjälpmedel. Det är skäl att ta in bestämmelser i lagen om möjligheten att delta i de sammanträden som hålls av sametingets organ med hjälp av en teknisk anslutning.

2.11 Delegering

Enligt 15 § i sametingslagen kan sametingets styrelse och övriga organ utöva tingets beslutanderätt så som stadgas i sametingslagen eller bestäms i arbetsordningen för sametinget. Enligt det förberedande arbetet till bestämmelsen blir en sådan delegering aktuell främst i brådskande fall, och då det är svårt eller omöjligt att sammankalla ett sammanträde i tinget (RP 248/1994 rd). Enligt 2 mom. får beslutanderätt dock inte delegeras, när det är fråga om sametingets berättelse (7 §), en ledamot eller ersättare i sametinget som förlorar valbarheten (10 § 3 mom.), val av ordförande (11 §), sammankallande av sammanträden (12 §), val av sametingets styrelse (13 §) eller tillsättande av valnämnd och övriga organ (14 §) eller ett ärende som gäller räkenskapsperiod och bokslut, revisorer och behandling av revisionsberättelsen (18 b, 18 c och 18 j §).

Med stöd av den gällande lagen är det möjligt att i ganska omfattande grad delegera en del av den beslutanderätt som sametingets sammanträde har till sametingets övriga organ. Sametingets styrelse och sametingets övriga organ kan enligt lagen utöva tingets beslutanderätt så som föreskrivs i sametingslagen eller bestäms i arbetsordningen för sametinget. I lagen räknas upp några ärenden i vilka det är förbjudet att delegera beslutanderätten. Det är befogat att se över bestämmelserna om den beslutanderätt som sametingets sammanträde har och delegeringen av den. Av bestämmelserna bör det klart framgå att sametingets sammanträde är samernas högsta representationsorgan och beslutande organ.

2.12 Byråer och personal

Enligt 16 § har sametinget byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare bestäms i förordning. För närvarande har sametinget en allmän byrå, en utbildnings- och läromedelsbyrå samt en byrå för samiska språket. Den sistnämnda grundar sig på 26 § i samiska språklagen (1086/2003). Närmare bestämmelser om byrån för samiska språket finns i förordningen om sametinget. Det är motiverat att utveckla sametingets autonoma ställning så att det i fortsättningen föreskrivs om sametingets byråer och personal endast genom sametingets arbetsordning vid sidan av lagen.

På sametingets tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande tillämpas vad som föreskrivs och bestäms om statens tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande. Angående personalens anställningsvillkor gäller vad som föreskrivs, bestäms eller överenskomms om statens anställningsvillkor.

2.13 Val till sametinget, valnämnd och vallängd

Valet till sameting är ett direkt personval där de röstberättigade röstar direkt på enskilda kandidater. Sametingets ledamöter och ersättare väljs bland samerna genom val som grundar sig på allmän rösträtt. Bestämmelser om valet finns i 4 kap. (19—40 c §) i sametingslagen.

Till sametinget hör enligt 10 § 21 ledamöter och fyra ersättare som väljs för fyra kalenderår i sänder. Sametinget ska ha minst tre ledamöter och en ersättare från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Syftet med bestämmelsen är att framhäva betydelsen av samernas hembygdsområde och dess olika delar. Enligt grundlagsutskottets ståndpunkt bör det med hänsyn till detta viktiga mål förutsättas i lagen att åtminstone hälften av ledamöterna i sametinget kommer från de kommuner som ligger inom samernas hembygdsområde (GrUB 17/1994 rd).

Val till sametinget förrättas vart fjärde år (19 §) och för valet utgör hela landet en valkrets (20 §). Rösträtt vid val till sametinget har varje same oberoende av boningsort, om han senast på valförrättningens sista dag har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller om han som utländsk medborgare har haft i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland vid den tidpunkt då begäran om upptagande i vallängden senast ska framföras (21 §). Valbar vid valet till sameting är varje röstberättigad som har samtyckt till att vara kandidat och som inte är omyndig (22 §). Inledandet av valet ska kungöras offentligt (22 a §).

Valet anordnas av en valnämnd. Till valnämnden hör en ordförande och fyra andra ledamöter, som var och en har en personlig ersättare. I nämnden ska finnas en ledamot och ersättare från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Valnämnden har rätt att anställa en sekreterare och med tillstånd av justitieministeriet annan behövlig personal (20 §). I praktiken tillsätts valnämnden året före valåret endast för den tid som behövs för förberedelse och anordnande av valet.

Valnämnden upprättar en vallängd med stöd av 23 § och behandlar begäran om upptagande i vallängden och anmälningar om avförande ur den i enlighet med 23 a §. I vallängden ska på begäran tas upp samer som inte är antecknade i den. Den som är antecknad i längden ska avföras ur den efter anmälan om att han eller hon inte längre önskar finnas upptagen i den, eller när personen i fråga avlidit. Begäran och anmälan ska lämnas till valnämnden senast klockan 16 den 31 december året före valåret.

När vallängden upprättas kan valnämnden på eget initiativ beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått rösträttsåldern och sådana barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå rösträttsåldern. Dessa personer kan dock tas upp i vallängden först efter att de skriftligen anmält till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt sametingslagen.

Valnämnden fastställer och undertecknar vallängden senast den sista februari under valåret.

Enligt 24 § uppgör valnämnden för varje person som intagits i vallängden ett meddelande på kort av vilket framgår de uppgifter om den röstberättigade som intagits i vallängden, tiden då vallängden hålls framlagd, röstning vid valet samt valdagen och rätten enligt 31 a § att rösta på valdagen, om röstning på valdagen ordnas, samt valnämndens adress. Valnämnden ska i god tid innan vallängden läggs fram sända ett meddelande på kort till samtliga röstberättigade vars adress är känd. Ett beslut av valnämnden genom vilket den avslagit en begäran om upptagning i vallängden eller lämnat begäran utan prövning eller avslagit eller lämnat utan prövning en anmälan om att bli avförd ur vallängden, ska sändas till personen i fråga i god tid innan vallängden läggs fram.

Enligt 25 § ska valnämnden lägga fram vallängden eller uppgifterna i den med undantag av personbeteckningarna så att det från det tiden för framläggande löpt ut finns en tid om minst fem månader till dess val förrättas. Vallängden ska vara framlagd minst tre timmar om dagen under 10 på varandra följande vardagar, dock inte helgfria lördagar. Framläggandet av vallängden ska kungöras offentligt.

Var och en har rätt att enligt 25 a § ta del av vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den under den tid vallängden är framlagd. Vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den får inte lämnas ut för kopiering eller fotografering, inte heller får kopior av dem ges ut. Den som är antecknad i vallängden har dock rätt att avgiftsfritt få ett utdrag ur de uppgifter som antecknats om honom eller henne i längden. Den som har begärt att bli upptagen

i vallängden har rätt att få uppgift om handlingar i anslutning till behandlingen av ärendet i enlighet med vad som bestäms i 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vallängden och sådana handlingar i anslutning till upprättandet av den som innehåller uppgifter om en persons etniska ursprung ska vara sekretessbelagda vid andra tidpunkter än den som avses i 1 mom. Sekretessen hindrar inte att uppgifter ur vallängden lämnas ut till den som behöver dem för att reda ut sin rösträtt. I fråga om offentligheten hos handlingar i anslutning till upprättandet av vallängden gäller i övrigt vad som bestäms i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

För närvarande behandlar valnämnden ansökningar om antecknande i vallängden endast under en kort tid under valåret innan valet förrättas. Ansökningarna ska i praktiken också lämnas in under denna tid. Denna praxis gör att det blir en anhopning av ansökningar. Ansökningarna ska dessutom behandlas av valnämnden och besvärinstanserna i brådskan i ordning. Den korta ansökningstiden en gång vart fjärde år kan också bidra till att en del låter bli att lämna in en ansökan. Det är befogat att utveckla lagstiftning och praxis så att ansökningarna kan lämnas in till valnämnden även vid andra tider än under valår. Detta förutsätter att valnämnden tillsätts i början av varje valperiod. Det är dessutom skäl att se över tidsfristen för lämnandet av ansökningar, så att det finns tillräckligt med tid för behandlingen av ansökningar och processen för sökande av ändring.

Till valnämnden hör enligt lagen en ordförande och fyra andra ledamöter, som var och en har en personlig ersättare. I nämnden ska finnas en ledamot och ersättare från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Valnämndens sammansättning är relativt smal. Särskilt med tanke på behandlingen av ansökningar om antecknande i vallängden och bedömningen av de i lagen nämnda objektiva kriterierna skulle det vara viktigt att det i nämnden ingår en bredare sakkunskap avseende de olika samiska språkgrupperna än vad som följer av kravet på representation från varje kommun i samernas hembygdsområde. Det är befogat att se över bestämmelsen.

Bestämmelserna bör också ses över för att förtydliga bedömningen av jäv för valnämndens ledamöter och ersättare. Även jävsbestämmelserna i vallagen (714/1998) har preciserats (RP 16/2016 rd).

Det är skäl att utveckla förfarandena för antecknande i och avförande ur vallängden genom att revidera bestämmelserna om valnämnden.

I ovannämnda avgöranden av FN:s människorättskommitté har kommittén konstaterat att Finland är skyldigt att vidta alla åtgärder som behövs för att förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. I avgörandet betonar kommittén vidare samernas självbestämmanderätt i fråga om sin ställning och medlemskap i sitt samfund. Kommittén har särskilt krävt att 3 § ses över. I enlighet med vad som konstaterats ovan är det skäl att ändra lagens 3 § för att den ska uppfylla de ramvillkor som följer av de för Finland bindande människorättsförpliktelserna inklusive att kriterierna har fått sametingets godkännande. En förutsättning för att förhindra rättskränkningar i fortsättningen är att vallängden görs upp på nytt, så att alla personer som antecknas i den uppfyller kriterierna i förslaget till 3 §. Denna lösning förhindrar rättskränkningar i fortsättningen på det sätt som människorättskommittén förutsätter. Via lagstiftningen är det skäl att betona att vallängden görs upp med tanke på följande val. Antecknande i vallängden betyder enbart att personen får rösta och kandidera i val till sametinget och därigenom delta i sametingets beslutsfattande. Att en person antecknas i vallängden har ingen inverkan på de rättigheter som annars tillkommer samerna.

Ändringssökandet kan utvecklas så att första besvärinstans är sametingets besvärsnämnd, som är ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan. Det är skäl att stryka sametingets styrelses och sammanträdes uppgifter i enstaka ärenden som gäller vallängden.

Sametingen i tre länder har diskuterat en gemensam valdag, varvid valdebatter kunde föras samtidigt om viktiga, gemensamma teman. En arbetsgrupp vid Samiskt parlamentariskt råd har utrett saken och gemensamma val kunde vara möjliga tidigast 2028. En gemensam valdag skulle också främja verkställandet av den nordiska samekonventionen. Sametinget har på sitt sammanträde 4/2020 enhälligt uttalat att det understöder en övergång till en samnordisk valdag. I denna proposition föreslås ännu inte några ändringar i anslutning till detta.

2.14 Kandidatuppställning

Enligt 27 § kan en kandidat i val till sametinget ställas upp av minst tre röstberättigade samer genom att dessa till valnämnden lämnar in en på behörigt sätt ifylld och undertecknad kandidatsökan före klockan 16 senast den 31 dagen innan valförrättningen inleds. De som ställt upp en kandidat bildar en valmansförening, som bland sig utser ett ombud och ett vice ombud. Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden stryka hans eller hennes namn ur dem alla. Valmansföreningens ombud ska ges tillfälle att komplettera eller rätta uppgifterna i ansökan senast klockan 16 den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

Valnämnden upprättar enligt 27 a § en kandidatförteckning över valbara kandidater senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Kandidatförteckningen ska ha en övergripande rubrik, som specificerar valet, och en förteckning över kandidaterna i nummerordning med 2 som första nummer. Kandidaternas ordningsföljd i förteckningen bestäms genom lottning utförd av valnämnden. För varje kandidat antecknas i förteckningen nummer, namn och titel, yrke eller befattning med användning av högst två uttryck, samt hemkommun. Vid sidan av eller i stället för kandidatens förnamn kan användas ett allmänt känt tilltalsnamn eller en förkortning av förnamnet. Kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet. Sametinget har på sitt sammanträde 4/2020 enhälligt uttalat att man understöder en övergång till en samnordisk valdag.

2.15 Valförrättning

Enligt 28 § förrättas val till sametinget under en period om fyra veckor som börjar på måndagen den första hela veckan i september. Valet förrättas med anlitande av posten, men kan därutöver inom samernas hembygdsområde ordnas i form av röstning på valdagen, om valnämnden så beslutar. Valet ska kungöras offentligt. Sametingslagen innehåller bestämmelser om röstning med anlitande av posten (30 §), röstning genom returnering av valhandlingarna till valnämndens byrå eller ett annat verksamhetsställe som valnämnden anvisat (31 §), röstning på valdagen (31 a §, 31 b §, 31 f—31 h §) samt röstning på vårdanstalt och i hemmet (32 §).

En röstberättigad kan enligt lagen utnyttja sin rösträtt med anlitande av posten eller genom att returnera valhandlingarna till valnämndens byrå eller övriga verksamhetsställen. Det är motiverat att utveckla röstningspraxis så att den blir smidigare för väljarna, bland annat genom att förlänga valförrättningen. Elektronisk röstning kunde i sig vara en fungerande lösning vid valet till sametinget. Det kräver dock att förhållandevis stora ekonomiska resurser anvisas. I en utvärdering av elektronisk röstning (Förutsättningar för internetröstning i Finland. Internetröstningsarbetsgruppens slutrapport 19.12.2017. Justitieministeriets publikation 60/2017) framförs det att det inte går att få riskfri elektronisk röstning. Ibruktage av en ambulerande röstningsbuss på samernas hembygdsområde kan åtminstone tills vidare anses vara ett tillräckligt och ur

ekonomiskt hänseende genomförbart alternativ för att underlätta röstning vid val till sametinget. Det är dessutom skäl att underlätta röstningen genom att göra det möjligt att erhålla och lämna in valhandlingarna bland annat på röstningsställena på valdagen oberoende av väljarens hemkommun.

Enligt den gällande lagen ska valhandlingarna sändas som rekommenderad försändelse. Med beaktande av utvecklingen av postens service skulle det vara bra att möjliggöra även andra sätt att sända valhandlingarna till väljarna bevisligen än som rekommenderade försändelser. Valnämnden kunde i framtiden använda sådana tjänster som eventuellt kommer ut på marknaden för att sända valhandlingarna bevisligen. Det skulle också vara skäl att ge väljarna något smidigare möjligheter att välja lämpligt sätt att ta emot valhandlingarna.

Internationella svarskuponger har använts som porto för återsändande av utomlands bosatta väljares valhandlingar. Det föreskrivs inte om internationella kuponger i sametingslagen, dvs. valnämnden kan upphöra att använda dem utan lagändringar. I regeringens proposition om ändring av vallagen (RP 101/2017 rd), genom vilken brevröstning möjliggjordes i allmänna val i vissa situationer, har kostnadsfri röstning behandlats. Trots att kostnadsfri röstning är en viktig princip, ansågs det godtagbart i propositionen att röstningen medför en del kostnader för väljaren, till exempel för att ta sig till röstningsstället eller köpa frimärken för ytterkuvertet. Riksdagens grundlagsutskott godkände denna tolkning (GrUB 3/2017 rd).

2.16 Fastställande av valresultatet

Valet till sametinget är ett majoritetsval. Enligt 38 § blir de 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa finns minst tre kandidater från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Om någon av kommunerna inte har tre kandidater bland de 21 kandidater som fått det största antalet röster blir de tre kandidater som erhållit det största antalet röster valda från denna kommun. Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från varje kommun inom samernas hembygdsområde erhållit det största antalet röster. Är röstetalen lika stora avgörs deras inbördes ordningsföljd genom lottning.

För Sodankylä kommuns del borde bestämmelsen preciseras så att kandidaterna ska komma från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun, vilket hör till samernas hembygdsområde. Det är också motiverat att precisera enligt vilken tidpunkt kandidaternas hemkommun bestäms vid rösträkningen.

Enligt 39 § ska valnämnden den tredje dagen efter att rösträkningen påbörjats fastställa valresultatet vid ett sammanträde som börjar klockan 18. Valresultatet ska omedelbart meddelas justitieministeriet för förordnande av sametingets ledamöter och ersättare för följande mandatperiod.

Att flytta tidpunkten för fastställande av valresultatet närmare röstningen på valdagen kunde bidra till att öka väljarnas intresse för valresultatet.

2.17 Ändringssökande

Rätten att söka ändring och rätten till en rättvis rättegång tryggas i 21 § i grundlagen. Utgångspunkten är att den vars rätt eller skyldighet beslutet gäller har i enlighet med grundlagen och Europakonventionen (konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, FördrS 85—86/1998) rätt att få lagenligheten av ett beslut prövat i domstol. Det är också klart att den vars rätt eller skyldighet det beslutas om i domstol har rätt till en rättvis

rättegång i den domstolen. I förvaltningsärenden tillgodoses dessa rättigheter i förvaltningsdomstolar och i de specialdomstolar som behandlar förvaltningsprocessärenden.

Enligt 7 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) får besvär över ett förvaltningsbeslut anföras av den som beslutet avser eller vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet samt av den som har besvärsrätt enligt särskilda bestämmelser i lag.

Utgångspunkten i lagen om rättegång i förvaltningsärenden är att förvaltningsdomstolens beslut får inte överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen utan besvärstillstånd. Om ett förvaltningsbeslut överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen och högsta förvaltningsdomstolen, kan ändring sökas i två domstolsinstanser.

I ett beslut av sametingets styrelse och nämnd samt ett annat organ som tillsatts av tinget kan ändring enligt 41 § sökas genom besvär hos sametinget, om inte något annat föreskrivs i samesTINGSlagen eller någon annanstans i lag. I ett beslut av sametinget får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Enligt paragrafen finns bestämmelser om sökande av ändring i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Sametingenslagen innehåller flera särskilda bestämmelser om ändringssökande som ska tillämpas i stället för huvudregeln i 41 §.

Bestämmelser om ändringssökande i fråga om valförrättningen och valresultatet finns i 40 §. Enligt paragrafen får en röstberättigad som anser att valnämndens beslut om fastställande av valresultatet eller någon annan åtgärd i samband med valförrättningen står i strid med lag framställa ett rättelseyrkande hos sametingets styrelse inom 14 dagar från det att valnämnden fastställde valresultatet. Sametingets styrelse ska behandla rättelseyrkandet i brådskande ordning och senast före utgången av valåret. I ett beslut av sametingets styrelse får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från det att styrelsens beslut har delgetts den berörda personen. Enligt 27 a § 3 mom. får ändring inte sökas särskilt i valnämndens beslut om kandidatförteckning. Ändring i ett sådant beslut får sökas i enlighet med 40 § efter att valnämnden har fastställt valresultatet.

I förvaltningsärenden är ett sådant beslut överklagbart genom vilket ett ärende har avgjorts eller avvisats utan prövning. Sålunda är till exempel utlåtanden och politiska linjer, såsom sametingets allmänna ställningstaganden, i allmänhet inte överklagbara beslut.

I valnämndens beslut om fastställande av valresultatet eller någon annan åtgärd i samband med valförrättningen får rättelse yrkas hos sametingets styrelse. I styrelsens beslut får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen.

Ändring i ett beslut av sametinget om fördelningen av de medel som anvisats för samernas gemensamma bruk får enligt 8 § 2 mom. inte sökas genom besvär. Besvärsförbudet är motiverat. Det är fråga om gemensamma medel som fördelas efter annan än rättslig prövning (RP 248/1994 rd).

I sametingenslagen finns både bestämmelser om ändringssökande och hänvisningar till lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Efter att sametingenslagen trädde i kraft har det i förvaltningslagen tagits in bestämmelser om omprövningsförfarandet som används av förvaltningsmyndigheterna. Det är skäl att i mån av möjlighet beakta dessa bestämmelser när det föreskrivs om sametingets organ.

Bestämmelserna om ändringssökande i sametingenslagen behöver summa summarum ses över i en separat process efter några år, när man har fått erfarenheter av den nu föreslagna besvärsnämndens verksamhet. Det kan eventuellt finnas skäl att överföra även andra ärenden än sådana

som gäller vallängden till besvärsnämnden, till exempel ärenden som gäller offentlighet eller valresultat.

Ändringssökande i ärenden som gäller vallängden

Bestämmelser om sökande av ändring i ett ärende som gäller anteckning i vallängden finns i lagens 26 §. Enligt den paragrafen kan den som anser att han obehörigen har utelämnats ur vallängden eller att en anteckning om honom i vallängden är felaktig skriftligen yrka rättelse hos valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut. Valnämnden ska avgöra ärendet i brådiskande ordning. Den som är missnöjd med valnämndens beslut kan föra sitt rättelseyrkande till sametingets styrelse för avgörande inom 14 dagar från det han delgetts beslutet. Styrelsen ska avgöra ärendet i brådiskande ordning. Enligt 26 b § får besvär över styrelsens beslut anföras av en part hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från den dag då parten delgetts beslutet.

I 26 a § föreskrivs det om självrättelse. Om valnämnden anser att en person orättmätigt har utelämnats ur vallängden eller orättmätigt upptagits i den eller att en anteckning om honom i vallängden är felaktig, har valnämnden enligt paragrafen på tjänstens vägnar rätt att införa personen i fråga i vallängden eller avföra honom ur den eller rätta den felaktiga anteckningen. Ändringarna ska göras senast två månader innan valförrättningen inleds. Enligt 26 b § får besvär över valnämndens beslut anföras av en part hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från den dag då parten delgetts beslutet.

I början av 2020 trädde den nya lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) i kraft. Den innehåller centrala bestämmelser om garantierna för rättsskydd och en rättvis rättegång i rättegångar i förvaltningsärenden och i rättegångar som i övrigt gäller offentligrättsliga rättsförhållanden. I och med reformen utvidgades förfarandet med besvärstillstånd vid sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen till att bli huvudregel, dvs. gälla förvaltningsdomstolens alla rättskipningsbeslut. Denna utveckling av högsta förvaltningsdomstolens roll som besvärstillståndsdomstol som styr förvaltningen och rättskipningen bör beaktas också i de ändringar som företas i sametingslagen.

I nuläget får rättelse i valnämndens beslut om anteckning i vallängden yrkas först hos valnämnden och sedan hos sametingets styrelse. Rättelseförfarande i två steg inom sametinget kan inte anses ändamålsenligt. Bestämmelserna behöver ses över. På grund av vallängdens principiella betydelse vore det motiverat att omprövning i beslut av valnämnden i dessa ärenden ska få begäras hos en självständig och oberoende besvärsnämnd i stället för sametingets styrelse.

Med avseende på de avgöranden av FN:s människorättskommitté och FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering som redogjorts tidigare och de internationella människorättsförpliktelserna är det motiverat att utöka samernas möjligheter att bestämma om sin egen identitet och tillhörighet samt att främja samernas rätt att bestämma om strukturerna för sina organ och välja medlemmar till dem enligt sina egna förfaranden.

2.18 Bokföring och revision

Enligt 18 a § gäller i fråga om sametingets bokföring och bokslut utöver det som föreskrivs i sametingslagen i tillämpliga delar bokföringslagen (655/1973). I 18 b—18 j § i sametingslagen föreskrivs det om räkenskapsperiod och bokslut, val av revisorer, revisorernas behörighet, oberoende och jäv, förrättande av revision, revisorernas rätt att få uppgifter, revisionsberättelsens

innehåll och behandlingen av den vid sametinget samt insändande av handlingar till justitieministeriet.

Sametingslagens bestämmelser om bokföring och revision är föråldrade, eftersom lagstiftningen om dessa frågor har reviderats. Sametingslagens bestämmelser behöver ses över till dessa delar.

2.19 Närmare bestämmelser och föreskrifter

Enligt 43 § utfärdas närmare stadganden om verkställandet av sametingslagen genom förordning. Utöver detta allmänna verkställighetsbemyndigande innehåller lagen också mer detaljerade bemyndiganden att utfärda förordning. Den reglering som avses i bemyndigandena finns i förordningen om sametinget (1727/1995), som delvis har utfärdats med stöd av lagen om användning av samiska hos myndigheter (516/1991). Som bilaga till förordningen har det publicerats en karta där gränserna för samernas hembygdsområde finns utmärkta. Enligt 40 c § kan genom förordning av justitieministeriet utfärdas närmare bestämmelser om 1) kungörelser i samband med val, 2) ansökningar om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt utredningar som ska medfölja ansökan, 3) framläggning av vallängden, 4) publicering och framläggning av kandidatförteckningen, 5) röstsedlarna, samt 6) förvaringen av valhandlingar. Med stöd av bemyndigandet har justitieministeriets förordning om förfarandet vid val till sametinget (160/2003) utfärdats. I enlighet med 5 § 3 mom. i lagen fastställer sametinget en arbetsordning för sin verksamhet.

För närvarande finns det bestämmelser om sametinget både i lag, i förordning och i sametingets arbetsordning. På grund av sametingets autonoma ställning kan det inte anses ändamålsenligt att det också i fortsättningen föreskrivs om sametingets uppgifter, organisation och verksamhet genom förordning. Regleringen av dessa frågor borde endast ske genom lag och sametingets arbetsordning. En karta över samernas hembygdsområde har ingått som bilaga till förordningen. I fortsättningen tas kartan in i lagen.

2.20 Straffrättsligt tjänsteansvar

Bestämmelserna om tjänstebrott i 40 kap. i strafflagen gäller för närvarande inte sametingets förtroendevalda eller personal. Detta måste anses vara en brist. Det är befogat att komplettera lagstiftningen med straffrättsligt tjänsteansvar för sametingets ledamöter och personer i dess organ samt personer som är anställda av sametinget.

3 Målsättning

En allmän målsättning med propositionen är att trygga tillgodoseendet av samernas självstämmanderätt och förbättra verksamhetsförutsättningarna för samernas språkliga och kulturella autonomi och för sametinget. Det handlar om att utveckla självstyrelsen. Propositionen påverkar inte förutsättningarna för markanvändning och bedrivande av näringar eller jordrättigheter eller andra rättigheter som enligt lag eller annars hör till enskilda.

Det mest brådskande målet är att korrigera nuläget i fråga om 3 §, eftersom FN:s människorättskommitté har konstaterat att Finland kränker förpliktelser enligt MP-konventionen. Kommittén konstaterar också att Finland är skyldigt att på alla sätt förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. Detta förutsätter att bestämmelsen om den så kallade samedefinitionen ses över, att vallängden sammanställs från början utifrån de nya kriterierna i 3 § och att ändringssökandet i vallängdsärenden utvecklas. Reformens mål är att garantera att samernas självbestämmanderätt tillgodoses genom att revidera förutsättningarna för rösträtt så att de garanterar respekt för

de rättigheter som är tryggade i internationella människorättskonventioner (valrättigheter, minoritetsrättigheter, självbestämmanderätt). Dessutom meddelade FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering i juni 2022 sitt avgörande i ett ärende som gäller personer som upptagits i vallängden för sametinget och där det konstateras att Finland har brutit mot artikel 5 c i konventionen om klagandes politiska rättigheter.

Ett syfte med propositionen är också att i övrigt beakta den internationella urfolksrätten, som har utvecklats avsevärt under de senaste åren. Detta förutsätter att i synnerhet bestämmelsen om förhandlingsförfarandet ändras så att den i högre grad än tidigare betonar samarbetet mellan myndigheterna och sametinget. Målet är att beakta de krav som principen om fritt och informerat förhandssamtycke förutsätter. För att säkerställa att FPIC-principen uppfylls utökas lagen med bestämmelser om förhandlings- och samarbetsförfarande.

Syftet med bestämmelserna om förhandlingar och samarbete är i enlighet med de internationella organens ställningstaganden att stärka sametingets rätt att delta i och medverka till beslutsfattandet i ärenden som särskilt angår samerna och på så vis stödja tillgodoseendet av samernas självbestämmanderätt. Detta är i linje med grundlagsutskottets färska linje, enligt vilken förhandlingarna bör föras uppriktigt och i en anda av ömsesidig respekt samt i rätt tid, så att det genom förhandlingarna är möjligt att genuint påverka den planerade åtgärden (GrUU 27/2022 rd). Stärkt förhandlingsplikt främjar dessutom partnerskap och samarbete mellan myndigheterna och sametinget vid tryggandet av samernas rättigheter samt uppnående av samförstånd om samernas situation och utvecklingsbehov på olika livsområden i anslutning till samernas språk, kultur och ställning. Staten får större förståelse för samernas levnadsförhållanden och sametingets förståelse för myndighetsprocesserna stärks. Förfarandet kan också främja ett smidigt och snabbt genomförande av olika projekt. Förhandlingar och samarbete kan också förbättra kunskapsunderlaget för myndigheternas beslut.

Genom bestämmelsen om att samernas rättigheter ska beaktas i myndigheternas verksamhet är strävan att klarlägga myndigheternas skyldighet att beakta samernas rättigheter i sin verksamhet. Målet är att den föreslagna bestämmelsen om att samernas rättigheter ska beaktas i myndigheternas verksamhet i praktiken ska främja efterlevnaden av 17 § 3 mom. och 22 § i grundlagen och utvecklingen av samernas språk och kultur som en del av den övriga samhällsutvecklingen. Bestämmelsen förutsätter att myndigheterna bland annat bedömer konsekvenserna av åtgärder med avseende på samernas rättigheter. Den kumulativa verkan av olika åtgärder ska också beaktas. I lagen intas dessutom kriterier för i vilken situation samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur kan orsakas mer än ringa olägenheter. Dessutom föreskrivs det om en absolut gräns för den olägenhet som orsakas av åtgärder.

Strävan är att sametingets uppgift ska bli mer dynamisk. Ett av syftena med inrättandet av sametinget var att samernas kulturella autonomi ska vara dynamisk och att samerna själva ska kunna utveckla den (RP 248/1994 rd, s. 16). Genom sametingslagen föreskrivs närmare om samernas grundlagsfästa språkliga och kulturella autonomi (121 § 4 mom.). Enligt förarbetena till grundlagen (RP 309/1993 rd) förpliktar den nuvarande 17 § 3 mom. tillsammans med 22 § i grundlagen det allmänna att tillåta och stöda utvecklingen av de i momentet avsedda gruppernas språk och kultur. En smidigare behörighetsbestämmelse för sametinget än för närvarande gör det möjligt att utveckla sametingets verksamhet. En utvidgning eller ändring av sametingets behörighetsbestämmelse så att den blir flexiblarare inverkar inte till exempel på myndigheternas behörighet att sköta sina uppgifter, utan det ska föreskrivas särskilt om sådana ändringar. Det är också möjligt att överföra nya uppgifter till sametinget till exempel genom att föreskriva om det i en lag som reglerar en viss myndighets behörighet.

Ett mål är också att se över bestämmelserna om sametingets organisatoriska struktur för att sametingets organ ska fungera bättre med tanke på utvecklingen av samernas språkliga och kulturella autonomi och för att organens makt- och ansvarsförhållanden ska bli tydligare. Förbättrade påverkningsmöjligheterna på medborgarnivå eftersträvas med en ny bestämmelse om initiativrätt. Dessutom är strävan att utöka riksdagens möjligheter att ta ställning till frågor som är viktiga med tanke på tillgodoseendet av samernas rättigheter.

För att undanröja de problem som förekommit i valsysteemets funktion föreslås ändringar i valnämndens sammansättning och förfarande samt revideras ändringssökande som gäller antecknande i vallängden. Syftet med de föreslagna ändringarna är också att stärka samernas interna självbestämmanderätt och uppnå ett sådant godkännande av den slutliga vallängden som grundar sig på tillämpningen av objektiva kriterier bland samerna själva att både rättssäkerhet och det internationellt betonade så kallade gruppgodkännandet uppnås. Syftet med besvärsnämnden som inrättas är att stärka den allmänna tillförlitligheten i beslutsfattande som gäller antecknande i vallängden genom att uppgiften ges till ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan som består av experter och arbetar i anslutning till sametinget. Målet är samtidigt att högsta förvaltningsdomstolen i fortsättningen ska ha allt bättre förutsättningar att fokusera på att beslut som gäller enskilda personer inte baserar sig på uppenbar lagstridighet eller diskriminering och sålunda kränker jämlikheten. Målet är också att se över bestämmelsen som gäller definition av same så att det klart anges att det enbart är fråga om rätten att bli antecknad i sametingets vallängd och därmed om rätten att rösta och kandidera i valet till sametinget och härigenom delta i sametingets beslutsfattande.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Rösträtt i sametingsval

Definitionen av same i sametingslagen föreslås bli ersatt med en bestämmelse som gäller rösträtt och antecknande i vallängden. Bestämmelsen ska på samma sätt som gällande lag innehålla objektiva kriterier förutom subjektiv självidentifikation. De egentliga lagstadgade förutsättningarna för rösträtt är därmed att personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- och morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk eller att åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare. Dessutom förutsatts att de övriga föreskrivna kraven för rösträtt som gäller ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.

Bestämmelsens centrala betydelse är att en person som uppfyller kriterierna för antecknande i vallängden ska tas med i vallängden över de röstberättigade i val till sametinget. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i stor utsträckning motsvarande gällande bestämmelser i Sverige och Norge, dvs. slutresultatet är samnordiska kriterier för upptagande i vallängden för sametinget, samerna är trots allt ett folk i fyra länder. Bestämmelsen motsvarar i hög grad även bestämmelsen om vallängden för sametinget i den paraferade nordiska samekonventionen. Vid sidan av att försättningarna för antecknande i vallängden förtydligas revideras valnämndens sammansättning och verksamhetsförutsättningar samt förfarandet för ändringssökande i valnämndens beslut.

I FN:s människorättskommittés avgöranden av den 1 februari 2019 har det konstaterats att HFD:s beslut som gällt vallängden för valen till sametinget 2011 och 2015 utgör en kränkning av FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. För att denna kränkning inte

ska fortsätta bör i vallängden upptas de personer som uppfyller förutsättningarna enligt den föreslagna lagen. Anteckning i vallängden för tidigare val ska inte i sig ge en person rätt att i fortsättningen bli antecknad i vallängden, om det inte visas att han eller hon uppfyller förutsättningarna för rösträtt enligt den föreslagna lagen. Inte heller det att en persons föräldrar har ingått i vallängden före lagändringen ska automatiskt ge en person rätt att bli antecknad i vallängden.

4.1.2 Valnämnden och besvärsnämnden

Den valnämnd som har tillsatts av sametinget fattar på ansökan beslut om antecknande av en person i vallängden. Både för att uppnå rättssäkerhet vid tillämpningen av de lagstadgade objektiva kriterierna och det gruppgodkännande som betonas i internationella dokument i fråga om medlemskap i urfolk är det viktigt att valnämnden har sakkunskap i ärenden som gäller varje kommun inom hembygdsområdet samt de olika samiska språk och språkgrupper som avses i samiska språklagen. Uttryckliga omnämnan av detta föreslås i lagen. Dessutom föreslås det att lagen ändras så att valnämnden utöver ordföranden ska ha sex ledamöter i stället för endast fyra, vilket den har i nuläget. I nuläget behandlar valnämnden ansökningar om upptagande i vallängden endast under valår. Syftet med propositionen är samtidigt att åstadkomma en förändring i denna praxis för att det ska bli tillräckligt med tid över till behandling av ansökningar och eventuellt överklagande. Valnämnden föreslås i fortsättningen bli tillsatt genast i början av valperioden för sametinget. Ansökningar behandlas därmed i fortsättningen fortgående och tidsfristerna för upptagande i vallängden tidigare läggs.

Ändring i valnämndens beslut om en persons ansökan om att bli antecknad i vallängden och av valnämndens beslut i ett ärende som gäller avförande ur vallängden får i fortsättningen sökas hos ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan, en besvärsnämnd. Möjligheten att begära omprövning hos valnämnden kvarstår.

Det är nödvändigt att inrätta ett separat besvärsorgan för att trygga samernas interna självbestämmanderätt i fråga om sin ställning och medlemskap i sitt samfund samt för att trygga särskild sakkunskap i ärenden som gäller val till sametinget. Ledamöterna i besvärsorganet ska tillsättas på förslag av sametinget och en del av ledamöterna ska vara särskilt insatta i ärenden som gäller vallängden för sametinget. Som första fas i ändringssökandet ska sålunda fungera ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan av nämndtyp, där den särskilda sakkunskap som krävs i ärenden som gäller val till sametinget är tryggad och vars ledamöter utsetts på förslag av en aktör som valts för uppgifter som hör till samernas självstyrelse och som utgör samernas officiella representativa organ. Efter att denna besvärsnämnd inrättats har besvärsvägen till högsta förvaltningsdomstolen i fråga om valnämndens beslut som gäller vallängdsärenden i stället för det nuvarande systemet med en besvärsinstans två steg, så att den första fasen är besvärsnämnden och den andra och högsta besvärsinstansen är högsta förvaltningsdomstolen, där förutsättningen för att besvären ska prövas är att besvärstillstånd har beviljats.

I och med den föreslagna ändringen ligger huvudansvaret för ärenden som gäller vallängden tydligare än förr hos samernas egna organ, vars medlemmar sametinget får välja eller föreslå. Detta ökar samernas självbestämmanderätt i en sak som hör till rättens kärna, dvs. ärenden som gäller medlemskap i urfolket. Enskilda personers rättsskydd beaktas genom att det säkerställs att besvärsnämnden är självständig och oberoende samt så att det är möjligt att överklaga besvärsnämndens beslut hos högsta förvaltningsdomstolen, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen kan behandla fortsatta besvär, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering

eller uppenbar lagstridighet. Numera är huvudregeln att besvärstillstånd förutsätts. I detta förslag är möjligheten att få besvärstillstånd mera begränsad än vad som föreskrivs om de allmänna grunderna för besvärstillstånd i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Inrättandet av besvärskommittén medför inget behov av att ändra lagen om domstolsavgifter, eftersom enligt 5 § 13 punkten i lagen tas avgift inte ut i ärenden som gäller val till sametinget.

4.1.3 Röstning

Strävan är att förbättra röstberättigades möjligheter att rösta i sametingsvalet bland att genom att valförrättningen förlängs med två veckor, röstningen på valdagen permanentas, flera röstningsställen per kommun möjliggörs samt genom att det görs smidigare och lättare att rösta på olika sätt. I propositionen föreslås det att bestämmelserna om inlämnande av valhandlingar kompletteras så att handlingarna kan lämnas in till valnämndens byrå, precis som nu, men också till övriga ställen som valnämnden meddelat samt på valdagen till valbestyrelsen på vilket röstningsställe som helst oberoende av väljarens hemkommun. Ett sådant annat ställe kan vara till exempel en ambulerande röstningsbuss. Detta gör det lättare att utnyttja rösträtten för de samer som bor långt ifrån postkontor och fasta röstningsställen. Också väljarnas möjligheter att få valhandlingarna underlättas. En väljare ska kunna få valhandlingarna även på valdagen från vilket röstningsställe som helst.

4.1.4 Sametingets behörighet och uppgifter

Avsikten är utöka bestämmelsen om sametingets behörighet och uppgifter med hänvisningar till samernas självbestämmanderätt, som självstyrelsen bidrar till att tillgodose. Det föreslås också att bestämmelsen kompletteras med ett omnämmande av att sametinget har till uppgift att främja att samernas rättigheter som urfolk tillgodoses. I fortsättningen föreskrivs det uttryckligen om sametingets behörighet att fatta beslut i ärenden som hör till dess uppgift. Samtidigt nämns uttryckligen sametingets uppgift som sakkunnig i fråga om undervisningen och utbildningen för samer.

I propositionen föreslås det också att bestämmelsen om berättelseförfarandet ändras. Enligt förslaget ska sametinget i fortsättningen utarbeta en årlig berättelse direkt till riksdagen och inte som tidigare till statsrådet för utarbetandet av regeringens berättelse. Berättelsen kan också innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter.

Det föreslås att bestämmelserna om befogenheterna för sametingets sammanträde kompletteras. I lagen ska enligt förslaget tas in en bestämmelse enligt vilken sametingets sammanträde fattar beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor, om inte annat föranleds av ärendets brådskande natur. Förslaget motsvarar nuvarande bestämmelser i sametingets arbetsordning. Att bestämmelsen lyfts upp på lagnivå understryker att sametingets sammanträde är samernas högsta representationsorgan och beslutande organ.

4.1.5 Initiativrätt

Till lagen föreslås bli fogad en ny bestämmelse enligt vilken minst tvåhundrafemtio samer som var röstberättigade i det senaste valet till sametinget att komma med initiativ till sametinget i ärenden som hör till sametinget. Initiativrätten är ett nytt sätt att på medborgarnivå påverka sametingets verksamhet.

4.1.6 Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt samt beaktande av samernas rättigheter i myndigheternas verksamhet

Det föreslås att sametingslagens bestämmelser om myndigheternas skyldighet och sametingets uppgift att förhandla om åtgärder som inverkar på samernas rättigheter som urfolk ändras, så att de mer än tidigare betonar samarbetet mellan myndigheterna och sametinget. Den nya helheten består av samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt, en bestämmelse om beaktande av samernas rättigheter i myndigheternas verksamhet samt en procedurbestämmelse om samarbete och förhandlingar.

Enligt förslaget ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

Förslaget utvidgar de ärenden som omfattas av förhandlingsplikten. Enligt förslaget ska förhandlingar föras om alla åtgärder som kan vara av särskild betydelse för samerna. Samarbetsskyldigheten och förhandlingsplikten ska gälla åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk. Sådana kan till exempel vara åtgärder som gäller de samiska språken. Till lagen fogas också regler för förhandlings- och samarbetsförfarandet.

I bestämmelsen om beaktande av samernas rättigheter i myndigheternas verksamhet preciseras hur myndigheterna i praktiken ska beakta sina på grundlagen och internationella människorättsförpliktelser grundade skyldigheter när det gäller samernas rättigheter. Myndigheter får inte orsaka mer än ringa olägenheter för tillgodoseendet av samernas rättigheter, om det inte med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finns ett godtagbart mål för åtgärden och metoderna för att uppnå målet är proportionerliga när det gäller att tillgodose ett vägande samhälleligt behov. Betydande olägenheter får inte orsakas i någon situation. Dessutom förutsätter den föreslagna bestämmelsen att myndigheter bedöma verksamhetens konsekvenser för samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar. Vid bedömningen ska de sammantagna konsekvenserna av olika myndigheters verksamhet och åtgärder som vidtagits vid olika tidpunkter beaktas.

4.1.7 Sametingets verksamhet

I lagen föreslås det att också vice ordförandena ska inneha sitt uppdrag som huvudsyssla.

I lagen föreslås nya bestämmelser om att sametinget i sin arbetsordning kan bestämma att det är möjligt att delta i dess organs möten med hjälp av teknisk konferensanslutning. Syftet är att på detta sätt underlätta den praktiska verksamheten för sametingets och minska kostnaderna för resor.

4.1.8 Tjänsteansvar

Det föreslås att strafflagens bestämmelser om tjänstebrott kompletteras så att en person som är anställd av sametinget och en person som har ett förtroendeuppdrag i sametinget i fortsättningen ska omfattas av strafflagens bestämmelser om tjänsteansvar.

4.2 Huvudsakliga konsekvenser

4.2.1 Konsekvenser för tillgodoseendet av samernas kollektiva urfolksrättigheter

En av propositionens viktigaste konsekvenser är att situationen beträffande de konstaterade människorättskränkningarna korrigeras samt att rättskränkningar förhindras i fortsättningen. De föreslagna ändringarna stärker samernas självbestämmanderätt när det gäller deras ställning och medlemskap i deras samfund. Ändringarna stärker bland annat samernas rätt att som urfolk bestämma om sin egen identitet och tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt deras rätt att besluta om sina organs strukturer och välja medlemmar i dem med iakttagande av sina egna förfaranden. Propositionen genomför bestämmelserna i 22 §, 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen, liksom de internationella människorättsnormer som ligger bakom dem.

Det föreslås att rubriken för 3 § ändras. I fortsättningen är det tydligare fråga om rätt att bli upptagen i vallängden för sametinget, och inte om definitionen av same. Den föreslagna ändringen bedöms inte ha några konsekvenser för tillgodoseendet av samernas rättigheter. Grundlagsutskottet har påpekat att de rättigheter som tillhör samerna inte ska kopplas samman med samedefinitionen i 3 § i sametingslagen (GrUB 12/2014 rd). Vallängden är i princip en sekretessbelagd handling, och i en praktisk tillämpningssituation har myndigheterna ingen möjlighet att granska vallängdens innehåll. Enligt uppgifter från sametinget har myndigheterna inte heller begärt information om personer som är antecknade i vallängden för beviljande av andra rättigheter som tillkommer samerna. Dessutom bör man lägga märke till att alla samer inte nödvändigtvis vill ansöka om att bli antecknade i vallängden till sametinget, dvs. vallängden är inte en fullständig förteckning över samerna och även samer som står utanför vallängden har rätt att till exempel få service på samiska enligt samiska språklagen.

Den föreslagna ändringen av 3 § bedöms inte ha några konsekvenser för möjligheterna att ratificera ILO:s konvention nr 169. ILO:s konvention nr 169 definierar inte urfolk eller stamfolk. I artikel 1 i konventionen bestäms endast om de folk som hör till konventionens tillämpningsområde. Artikelns syfte är således att fastställa de folk som skyddas genom konventionen. Konventionen innehåller inte heller någon definition av personer som tillhör urfolk eller stamfolk. Enligt företrädaren för ILO 169-konventionens sekretariat Dr Martin Oelz är det med avseende på ILO:s konvention nr 169 väsentligt att staten har identifierat vilka urfolk eller stamfolk som konventionen gäller (Dr Oelz inlägg på det internationella utvärderingsseminariet som behandlade utkastet till proposition i Lapplands universitet 2.9.2021). Samerna är Finlands och Europeiska unionens enda urfolk. Samernas ställning som urfolk har erkänts i 17 § 3 mom. i grundlagen samt i 1 § i sametingslagen. Enligt Dr Oelz förutsätts det inte att kriterierna för att tillhöra ett urfolk är fastställda i lagstiftningen för att ratificera ILO:s konventionen nr 169.

Propositionen har många positiva konsekvenser när det gäller att tillgodose samernas rättigheter som urfolk. Den föreslagna definitionen av en röstberättigad same är entydigare än tidigare, och även utvidgningen av valnämndens sammansättning samt inrättandet av besvärsnämnden framhäver vallängdens legitimitet inom det samiska samfundet och därmed det så kallade gruppgodkännandet vid sidan av rättssäkerheten när de lagstadgade objektiva kriterierna tillämpas. Innan godkännandet av ändringarna är avsikten att förhandla om propositionen med sametinget samt överlämna propositionen för behandling till sametinget och på så vis säkerställa att det kan godkänna den föreslagna lagstiftningen. På så vis stödjer lagstiftningen i sig samernas självbestämmanderätt. Propositionens förslag om att en besvärsnämnd ska inrättas för ärenden som gäller vallängden stärker samernas interna självbestämmanderätt.

Stärkandet av sametingets roll och uppgifter kan antas ha indirekta verkningar för samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur tack vare förbättrade verksamhetsförutsättningar. Detta stödjer förverkligandet av den grundlagsfästa självstyrelsen.

Samerna har som urfolk rätt att påverka i frågor som gäller deras språk och kultur. Internationella övervakningsorgan för konventioner har upprepade gånger uttryckt sin oro över bristerna när det gäller att skaffa fritt och informerat förhandssamtycke. Den nuvarande förhandlingsplikten är förenad med bristfälligheter när det gäller såväl formuleringen som verkställigheten. Stärkandet av förpliktelsen väntas ha positiva verkningar för möjligheterna att tillgodose samernas rätt att delta. De föreslagna ändringarna inverkar positivt på möjligheterna att ratificera den nordiska samekonventionen och ILO:s konvention nr 169. Förslaget utvidgar förhandlingsplikten till att omfatta även dem som sköter offentliga förvaltningsuppgifter så att de främjar iakttagandet av principen om fritt och informerat förhandssamtycke oberoende av att ett visst offentligt uppdrag i enlighet med 124 § i grundlagen har anförtrotts någon annan än en myndighet. Förutsättningen för att offentliga förvaltningsuppgifter ska få anförtros andra än myndigheter är enligt 124 § i grundlagen bland annat att detta inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna.

Den nya bestämmelsen om beaktande av samernas rättigheter konkretiserar genom uttryckliga förpliktelser vad det betyder och förutsätter att samernas rättigheter ska beaktas i myndigheternas verksamhet. I lagen föreslås också kriterier för de situationer där myndigheter får orsaka större än ringa olägenheter för samernas rättigheter. Åtgärderna får inte i någon situation orsaka betydande olägenheter för samernas rättigheter. Bestämmelsen framhäver behovet av att bedöma åtgärderna konsekvenser och hur olägenheterna kan lindras och undanröjas. Att samernas rättigheter beaktas genom konkreta åtgärder i myndigheternas verksamhet har positiva konsekvenser för tryggheten av språket och kulturen. Den föreslagna bestämmelsen ökar medvetenheten om myndigheternas skyldigheter och kan minska risken för rättskränkningar i framtiden. Det är delvis fråga om att främja uppfyllandet av gällande förpliktelser och delvis om att utvidga eller precisera gällande förpliktelser. Som exempel på utvidgning och precisering av nuvarande förpliktelse kan nämnas den föreslagna allmänna förpliktelsen för myndigheter och andra privata aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att bedöma en planerad åtgärds konsekvenser för samernas rättigheter. Sektorlagstiftningen innehåller redan nu en del närmare bestämmelser om bland annat konsekvensbedömning och dessutom ska redan för närvarande beaktas tillämpningspraxis som gäller artikel 27 i MP-konventionen (se sidan 10 i propositionen). Högsta domstolen har vid tillämpning av den gällande lagstiftningen ansett (HFD 2021:83) att beroende på projektets art och omfattning och sameffekterna med andra projekt i regionen kunde det dessutom krävas en separat konsekvensbedömning av tillståndsmyndigheten för att säkerställa att samerna som urfolk hade en verklig i artikel 27 i MP-konventionen avsedd möjlighet att delta i tillståndsprocessen för att nå en överenskommelse och med vederbörlig hänsyn till FN:s deklARATION om urfolkens rättigheter. Den föreslagna nya allmänna bestämmelsen om konsekvensbedömning säkerställer att i alla ärenden som kan vara av särskild betydelse för samerna kan den planerade åtgärdens konsekvenser för samernas rättigheter identifieras och beaktas.

I bästa fall kan den nya förhandlingsplikten och samarbetsskyldigheten förbättra samarbetet mellan sametinget och myndigheterna samt förståelsen för samernas förhållanden och behovet av att tillgodose samernas rättigheter. Uppfyllandet av förhandlingsplikten och samarbetsskyldigheten och särskilt myndigheternas omsorgsplikt enligt 9 a § bedöms styra planeringen och beredningen av ärenden som hör till förhandlingspliktens och samarbetsskyldighetens tillämpningsområde så att samernas rättigheter som urfolk beaktas bättre än tidigare redan innan samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten uppfylls, en utveckling som kan minska antalet

ärenden som man behöver förhandla om i enskilda fall samt underlätta förhandlingarna och förbättra slutresultatet.

När bestämmelserna om förhandlingsplikt stärks och preciseras är att det ägnat att leda till att samernas behov av att ty sig till inhemska rättsprocesser och internationella människorättsklagomålsförfaranden minskar. Detta skulle ha positiva konsekvenser, inte bara ekonomiskt utan också för Finlands internationella rykte.

Enligt förslaget till 7 § ska sametingets berättelse i fortsättningen lämnas direkt till riksdagen och det föreslås att berättelsen innehåll utvidgas. Den föreslagna ändringen är ägnad att främja uppföljningen av verkställigheten av samernas rättigheter som urfolk och riksdagens direkta växelverkan med sametinget samt öka kännedomen om samernas faktiska situation i Finland. Dessa omständigheter bedöms ha positiva konsekvenser för tillgodoseendet av samernas rättigheter som urfolk.

4.2.2 Konsekvenser för individens ställning

Propositionen förtydligar lagstiftningen om rätten för en person som identifierar sig som same att bli antecknad i sametingets vallängd. Genom ändringen av bestämmelsens ordalydelse förs det fram att det endast är fråga om rösträtt och rätt att delta i sametinget, och inte om någon vidare definition av same än så. Ändringen har inga andra konsekvenser för de personers rättsliga ställning som är upptagna i vallängden, eftersom det faktum att de är antecknade i vallängden inte heller för närvarande medför andra rättigheter.

De ändrade kriterierna för antecknande i vallängden inverkar på vem som har rätt att bli antecknad i vallängden. Att språkkriteriet utvidgas med en generation har en utvidgande inverkan på förutsättningarna. Att 2 punkten i den gällande lagen om registeranteckningar stryks innebär att man inte längre kan antecknas i vallängden på denna grund. Också den nya tidsgränsen och slopandet av kriteriet ”hade kunnat antecknas” i 3 punkten krymper efterkommandes möjlighet att bli upptagna i vallängden enbart på grund av att en förälder varit antecknad i vallängden. Till denna del sammanhänger konsekvenserna framför allt med slopandet av 2 punkten, för när språkkriteriet uppfylls kan en förälder även i fortsättningen bli upptagen i vallängden och således har hans eller hennes efterkommande motsvarande rätt. Det är omöjligt att exakt uppskatta hur många personer som berörs av de föreslagna ändringarna. Antagligen kan en del av dem som tidigare ansökt med stöd av 2 punkten i fortsättningen omfattas av det utvidgade språkkriteriet när vallängden utarbetas på nytt. I dessa fall kan det i synnerhet vara fråga om personer som själva eller vars föräldrar eller far- eller morföräldrar har förlorat sitt språk. Det finns inga uppgifter tillgängliga om bland annat hur många som skulle uppfylla det utvidgade språkkriteriet. Slutresultatet beror naturligtvis på hur de nya bestämmelserna tillämpas, i sista hand i högsta förvaltningsdomstolen.

För de personer som i fortsättningen inte uppfyller de nya kriterierna för att bli antecknade i vallängden betyder reformen att de inte längre har möjlighet att få rösträtt i sametingsval och sådana förtroendeuppdrag i sametinget som förutsätter att man är antecknad i vallängden. Detta påverkar dessa personers möjligheter att delta i urfolkets samernas språkliga och kulturella autonomi via sametinget. I övrigt inverkar ändringen inte på personers möjlighet att utöva den samiska kulturen eller verka som en del av de egna samfunden eller i föreningar. Inte heller för närvarande är alla som betraktar sig som samer med i vallängden och vallängden är således inte en uttömmande förteckning över samerna i Finland. Att anteckning i vallängden saknas påverkar inte rätten att använda samiska hos myndigheter eller erhålla eventuella andra rättigheter som tillkommer samerna.

Det är inte möjligt att exakt uppskatta hur många av de personer som nu är upptagna i vallängden som i fortsättningen inte kommer att antecknas i vallängden, eftersom det inte är känt hur många personer som har antecknats i vallängden helt eller delvis med stöd av 3 § 2 punkten i den gällande lagen, i allmänhet på grundval av en helhetsbedömning, eller som efterkommande till en sådan person. 3 § 2 punkten har inte heller hittills i någon betydande utsträckning använts som direkt och enda grund för upptagande i vallängden. Det går dock att göra en grov uppskattning av hur många som upptagits i vallängden helt eller delvis med stöd av 3 § 2 punkten utifrån lagstiftningens utveckling, den juridiska litteraturen och HFD:s beslut. I ljuset av dessa uppgifter förefaller det sannolikt att drygt hundra personer antecknats i vallängden till sametinget helt eller delvis med stöd av 2 punkten, i allmänhet på grundval av en helhetsbedömning, eller som efterkommande till en sådan person. Största delen av dessa personer har utifrån denna information fått rösträtt genom högsta förvaltningsdomstolens beslut. Högsta domstolen beslöt 2019 att den inte återbryter sina tidigare beslut på grund av FN:s människorättskommittés avgöranden (årsboksbesluten HFD 2019:89 och HFD 2019:90, omröstning). Eftersom sametingsvalets vallängd sammanställs utifrån vallängden före föregående val, hade dessa personer enligt HFD således möjlighet att rösta även i valet 2019. HFD beslöt vidare 2019 att en person har med stöd av lag rätt att bli upptagen i vallängden på grund av att en förälder har antecknats i vallängden också när förälderns rösträtt grundar sig på HFD:s beslut (årsboksbeslut HFD 2019:123). På denna grund upptogs 27 personer i vallängden. Resten av de beslut som gällde valet 2019 meddelades i april 2021. De besvär som gällde valresultatet avslogs. I vallängden upptogs ytterligare 37 personer. I sammanlagt 124 fall rönt besvären ingen framgång.

Om följande val skulle förrättas med stöd av den gällande lagen, skulle antalet personer som antecknats med stöd av 2 punkten eller som efterkommande till en sådan person öka ytterligare. I ljuset av HFD:s nyaste beslutspraxis (se sidan 22—24) förefaller tröskeln att bli antecknad i vallängden med stöd av 2 punkten vara hög, och i fortsättningen kan i första hand efterkommande till personer som redan är upptagna i vallängden bli antecknade med stöd av detta kriterium. I sina beslut gällande det senaste sametingsvalet tycks HFD ha avstått från att använda helhetsbedömning på samma sätt som i det tidigare fallet med cirka hundra personer. HFD tycks här ha beaktat FN:s människorättskommittés avgöranden som betonat sametingets självstyrande roll. Detta förefaller tyda på att HFD i fortsättningen sannolikt inte kommer att ta upp nya personer i vallängden delvis med stöd av 2 punkten på samma sätt som tidigare. Inte heller ur denna synvinkel förefaller antalet personer vilkas ställning i fortsättningen skulle beröras av de föreslagna ändringarna vara stort. HFD förefaller således med stöd av FN:s människorättskommittés avgöranden ha ändrat sin tolkning i anslutning till tillämpningen av lappkriteriet i 2 punkten (årsboksbeslut HFD 2021:46). Upptagandet av nya personer förefaller basera sig på tolkning av språkkriteriet och efterkommandekriteriet (årsboksbesluten HFD 2021:45, HFD 2021:47, HFD 2021:48 gäller tolkning av dessa). Det finns inte heller information om antalet efterkommande. I valet 2019 antecknades i vallängden 27 personer som efterkommande till personer som godkänts med stöd av 2 punkten, på det sätt som anges ovan.

En del av de personer som tidigare upptagits i vallängden med stöd av 2 punkten och deras efterkommande uppfylls sannolikt det nya utvidgade språkkriteriet. Det är ändå inte möjligt att uppskatta hur många av dem som till exempel har minst en far- eller morförälder som har lärt sig samiska som första språk, eller vilka dokumentbevis de har i saken. Det utvidgade språkkriteriet kan också leda till att nya personer ansöker om att bli antecknade i vallängden. Ansökan om att bli antecknad i vallängden beror först och främst på om en person enligt eget övervägande på grund av sin familjebakgrund och språkliga eller kulturella band anser sig vara same och vill rösta i val. Alla som anser sig vara same vill inte ansöka om att bli antecknade i vallängden. För att stärka den legitimitet som vallängden åtnjuter inom det samiska samfundet och gruppgodkännandet samt den mångsidiga sakkunskapen föreslås att valnämndens sammansättning utvidgas samt att det inrättas en besvärsnämnd som behandlar ärenden som gäller vallängden. Att ta

in bestämmelser som styr valet av ledamöter i de aktuella nämnderna i lag är ägnat att öka samernas förtroende för nämndernas beslutsfattande. Revideringen av ändringssökandet främjar för sin del rättsskyddet och förtroendet för en god förvaltning och rättvis rättegång. Samtidigt respekterar det urfolkets interna självbestämmanderätt. Den föreslagna utvecklingen av bestämmelserna om ändringssökande är betydelsefull med tanke på samernas rättsskydd.

Initiativrätten ökar samernas möjligheter att påverka sametingets verksamhet. Initiativrätten kan också förbättra möjligheterna för minoritetsgrupper inom samerna, såsom personer med funktionsnedsättning och personer som tillhör sexuella och könsminoriteter, att delta i och påverka beslutsfattande som berör dem.

Utvecklingen av bestämmelserna om val gör det i praktiken lättare att rösta i val till sametinget och ökar sålunda enskilda samernas möjligheter att påverka sametingets verksamhet.

4.2.3 Konsekvenser för sametingets ställning och verksamhet

Propositionen förbättrar sametingets verksamhetsförutsättningar och stärker sametingets ställning. Den föreslagna lagstiftningen förtydligar makt- och ansvarsförhållandena mellan sametingets organ och tillåter att de detaljerade bestämmelserna om sametingets verksamhet utfärdas genom sametingets arbetsordning i fler frågor än för närvarande. Möjligheten att använda teknisk dataöverföring vid de möten som hålls av sametingets organ gör utvecklingen av mötespraxis smidigare. Sametingets sammanträdes ställning som samernas högsta representationsorgan och beslutsfattande organ blir tydligare.

Sametingets rätt att delta i och påverka beslutsfattandet i ärenden som särskilt berör samerna stärks. Att sametingets berättelse lämnas direkt till riksdagen understryker sametingets ställning som den aktör som sköter samernas språkliga och kulturella autonomi.

Propositionen innehåller även andra revideringar som är betydelsefulla när det gäller att öka förtroendet för sametingets verksamhet. Sametingets förtroendevalda och tjänstemän ska i fortsättningen omfattas av straffrättsligt tjänsteansvar.

4.2.4 Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

Myndigheternas skyldighet att förhandla med sametinget om åtgärder som inverkar på samernas språk och kultur och samernas ställning och rättigheter som urfolk utvidgas. Genom den föreslagna lagstiftningen utvecklas förhandlingsförfarandet till ett förfarande som är mer långtgående än ett normalt remiss- och hörandeförfarande när det gäller att delta och påverka beslutsfattandet hos myndigheter och aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Målet enligt förslaget till 9 § om uppnående av enighet kan oftare än förr leda till att man samlar flera gånger än en kring samma ärende. Dessutom ska myndigheterna också noggrannare än nu dokumentera hur de har bedömt sina åtgärders konsekvenser för samernas rättigheter och hur de har ombesörjt samernas rättigheter. En del av sektorlagstiftningen innehåller redan nu skyldigheter i anslutning till exempelvis konsekvensbedömning. Dessutom har högsta domstolen ansett att beroende på projektets art och omfattning och sameffekterna med andra projekt i regionen kunde det dessutom krävas en separat konsekvensbedömning av tillståndsmyndigheten för att säkerställa att samerna som urfolk hade en verklig i artikel 27 i MP-konventionen avsedd möjlighet att delta i tillståndsprocessen för att nå en överenskommelse och med vederbörlig hänsyn till FN:s deklaration om urfolkens rättigheter. (HFD 2021:83). De föreslagna bestämmelserna om beaktande av samernas rättigheter är redan nu förenliga med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, som är bindande för myndigheterna, men myndigheterna bör mer ingående än nu också kunna berätta hur samernas rättigheter har bedömts och beaktats.

De skyldigheter som preciseras i lagen ökar i någon mån myndigheternas uppgifter, men trots de nya bestämmelserna i sametingslagen är det inte tillnärmelsevis till alla delar fråga om nya myndighetsförpliktelser.

I propositionen föreslås det att sametingets anslag utökas bland annat på grund av den utvidgade förhandlingsplikten. Med beaktande av att resurserna trots detta är begränsade måste sametinget även i fortsättningen prioritera i vilka ärenden sametinget vill förhandla i enlighet med 9 §. Detta minskar den utvidgade förhandlingspliktens inverkan på myndigheternas verksamhet. Dessutom delas förhandlingarna mellan olika myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter, vilket minskar ändringens konsekvenser för enskilda myndigheter. Det är dock skäl för myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att beakta samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten när de planerar tidtabellerna för den egna verksamheten. Att myndigheterna beaktar samernas rättigheter i sin verksamhet på eget initiativ antas minska och påskynda förhandlingarna.

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter måste utbildas i den nya samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten, vilket förutsätter en del resurser. Dessutom är det motiverat att utvärdera den nya samarbetskyldigheten och förhandlingspliktens funktionsduglighet och konsekvenser för tillgodoseendet av samernas självbestämmanderätt och myndigheterna samt andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter några år efter att lagändringen trätt i kraft.

I propositionen föreslås att högsta förvaltningsdomstolens roll i ärenden som gäller vallängden blir mer begränsad än nu (41 m §). Det föreslagna systemet med besvärstillstånd påverkar åtminstone inte under de närmaste åren nödvändigtvis antalet fall av besvär och extraordinärt ändringsökande. Det föreslagna systemet med besvärstillstånd gör det ändå möjligt för högsta domstolen att i fortsättningen koncentrera sig bättre än förr på vissa krävande rättsfrågor, på att trygga en enhetlig rättspraxis och på att tillgodose rättssäkerheten. På längre sikt kan de nya kriterierna som gäller vallängden antas minska antalet fall av besvär och extraordinärt ändringsökande, då möjligheterna att tolka kriterierna på olika sätt minskar.

4.2.5 Konsekvenser för riksdagens verksamhet

Att sametingets berättelse lämnas direkt till riksdagen ger riksdagen möjlighet att mer fokuserat än tidigare bedöma tillståndet, utvecklingen och utvecklingsbehoven i fråga om ärenden som särskilt berör samerna och samernas rättigheter.

4.2.6 Konsekvenser för verksamheten för andra som åtnjuter autonomi

I sametingslagen ingår närmare bestämmelser om samernas språkliga och kulturella autonomi. Andra aktörer som med stöd av grundlagen åtnjuter autonomi är bland annat kommunerna och universiteten. Enligt 121 § i grundlagen är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning och om uppgifter som åläggs kommunerna utfärdas genom lag. Om självstyrelse på större förvaltningsområden än kommuner bestäms genom lag. Även universiteten har enligt 123 § 1 mom. i grundlagen självstyrelse enligt vad som närmare bestäms genom lag. Enligt 120 § i grundlagen har landskapet Åland självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland.

Den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller bland annat universiteten när de sköter offentliga förvaltningsuppgifter samt kommunerna och landskapet Åland. Kommunerna, universiteten och landskapet Åland måste trots deras egen autonoma ställning beakta

även samernas på grundlagen baserade självstyrelse. Det är således fråga om att samordna verksamheten och rättigheterna för aktörer som åtnjuter autonom ställning samt om samarbete. Den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten förändrar inte andra autonoma aktörers befogenheter att fatta beslut i ärenden som hör till deras verksamhetsområde. En viss aktörs lagbestämda självstyrelse medför emellertid inte rätt att låta bli att beakta samernas rättigheter som urfolk och samernas språkliga och kulturella autonomi. Den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten bedöms ha konsekvenser särskilt för kommunerna i samernas hembygdsområde samt i någon mån för verksamheten i universitet som undervisar i samisk kultur eller samiska. Förslagens konsekvenser för landskapet Ålands verksamhet bedöms vara marginella. För kommunerna i samernas hembygdsområde bedöms den föreslagna ändringen jämfört med nuläget vara relativt liten, eftersom kommunerna redan med stöd av den gällande lagen är skyldiga att förhandla med sametinget om vittsyftande och viktiga åtgärder. Exempelvis undervisning på och i samiska, kommunens service på samiska och markanvändning kan redan med stöd av den gällande lagen anses omfattas av förhandlingsplikten. I specialmotiveringen till förslaget till 9 § påpekas att samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten inte handlar om vetorätt för sametinget.

4.2.7 Ekonomiska konsekvenser

Förslaget syftar till att stärka det samiska urfolkets självbestämmanderätt och till att samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter ska tillgodoses mer konsekvent än hittills. Lagändringarna bedöms ha positiva konsekvenser för sametingets funktionsförmåga.

Valförrättning

Enligt 4 mom. i den föreslagna ikraftträdandebestämmelsen ska bestämmelserna om val i den gällande lagen tillämpas på följande val till sametinget som förrättas 2023, eftersom lagen inte hinner träda i kraft innan förfarandena vid valen 2023 inleds. Förberedelserna för lagändringen och ikraftträdandet av den nya lagen medför därför tilläggskostnader i anslutning till valet i synnerhet från och med 2026. Valnämnden ska på tjänstens vägnar utreda om de personer som är antecknade i vallängden för föregående val (5913 personer) uppfyller förutsättningen är att bli antecknade i vallängden. Om saken är oklar utifrån de uppgifter som valnämnden har tillgång till, ska valnämnden i enlighet med förvaltningslagen begära tilläggsutredning av personen. Skötseln av denna nya uppgift bedöms kräva resurser motsvarande 3 årsverken 2022. I följande val är uppgiften betydligt lättare, eftersom valnämnden kan utnyttja tidigare utredningsarbete.

Valnämndens uppgift är att behandla ansökningar om att bli antecknad i valnämnden. Vid valet 2019 kom det 555 ansökningar. Man kan vänta ungefär lika många ansökningar i valen 2023 och 2027 som vid det senaste valet i valen 2023 och 2027. Att den fjärde generationen fogats till språkgrunden (3 § 1 mom. 1 punkten) ger möjlighet att ansöka om att bli antecknad i vallängden på en ny grund år 2026. De tydligare och delvis mer begränsade kriterierna har åter en minskande inverkan på ansökningarna om att bli antecknad i vallängden (3 § 2 punkten i den gällande lagen stryks) från och med 2026. I förslaget tidigareläggs behandlingen av ansökningar för valen 2027 från valåret (2027) till det föregående året (2026). Denna kan antas förutsätta att resurser motsvarande 1 årsverke överförs från 2027 till 2026. I fortsättningen väntas antalet ansökningar underskrida den nuvarande nivån. Valnämnden behandlar begäran om omprövning som hänför sig till vallängden. I senaste val begärdes omprövning i 280 fall. Antalet omprövningsbegäranden väntas vara lika stort år 2023. Vid det därpå följande valet, det vill säga 2027, kan man anta att omprövning kommer att begäras i väsentligt flera fall än i senaste val, eftersom det är den första gången när den nya lagen tillämpas. Behovet av tilläggsresurser på

grund av det ökande antalet ärenden är $3-4 * 0,25$ årsverken 2026. I fortsättningen väntas antalet fall där omprövning begärs underskrida den nuvarande nivån.

Valnämnden ger på begäran utlåtande om ärenden som den behandlat till besvärnämnden eller, eller ifall besvärstillstånd beviljas, till högsta förvaltningsdomstolen. I senaste val gavs cirka 180 utlåtanden. Man kan vänta att utlåtande kommer att begäras i väsentligt flera fall i valet 2027 än i senaste val. I fortsättningen väntas antalet fall där besvär anförs och därmed utlåtande begärs underskrida den nuvarande nivån.

Sametingets styrelses uppgift att behandla begäran om omprövning och därmed ge utlåtanden försvinner i valet 2027. I valet 2019 var kostnaden cirka 100 000 euro. Kostnaderna kan antas vara lika stora år 2023. Det preciserade behovet kommer att bedömas i tilläggsbudgeten för 2023.

Att valnämndens arbete blir fortgående påverkar valnämndens resursbehov särskilt under det andra året av valperioden. För närvarande har valnämnden arbetat under året före valåret och under valåret och dessutom har en av valnämndens anställda utfört arbete efter valet under året efter valåret. Den nya besvärnämnden tillsätts under 2026 och den börjar arbeta fullt ut i början av 2027 när besvärnämnden har rekryterat egen personal. Besvär som gäller valet 2027 behandlas år 2027 fram till september. År 2027 bedöms besvärnämnden behöva två föredragande i huvudsyssla under januari—september ($2 * 0,75$ årsverken, 120 000 euro) samt beredskap för mötesarvoden och ledamöternas resekostnader (uppskattningsvis 3000 euro/sammanträde, tjugo sammanträden) och beredskap för en föredragande i bisyssla resten av året (uppskattningsvis 10 000 euro). Dessutom måste man förbereda sig på översättnings- och kontorsutgifter och till exempel att ordna ärendehantering och arkivering (uppskattningsvis 60 000 euro 2027). Åren 2028—2030 behöver man förbereda sig på en föredragande i bisyssla och att ordna ett sammanträde vid behov, samt på kontors- och översättningsutgifter (20 000 euro/år). Konstitueringen 2026 kan orsaka en del kostnader (sammanträdeskostnader, kontorsutgifter och eventuellt kostnader för en kortvarig kontorsanställd för att ordna sammanträden, sammanlagt 10 000 euro).

För 2022 har det reserverats 250 000 euro för förberedelserna för val till sametinget. För 2023 har det reserverats 550 000 euro för förrättandet av val till sametinget.

Trots att förslaget orsakar extra kostnader 2027 (valnämnden blir större, antalet fall där omprövning begärs och utlåtande ges väntas öka, ett ambulerande röstningsställe, eventuellt flera röstningsställen på valdagen), innehåller det också faktorer som sänker kostnaderna (sametingets styrelses roll försvinner, fastställandet av vallängden tidigareläggs till 2026). Röstningsbussen och röstningen på valdagen orsakar sannolikt ändå behov av att höja anslaget. Kostnaderna för röstningsbussen har uppskattats till 50 000 euro och där ingår en månads hyra för bussen, löne- och resekostnader för två personer, bränsle och material som behövs i röstningsbussen. Kostnaderna för röstningen på valdagen har uppskattats till 3000 euro/röstningsställe, men där ingår inte valnämndens anställdes lönekostnader. För 2027 är det sålunda motiverat att reservera 65 000 euro mera än tidigare för ordnandet av valet.

För 2027 behöver man dessutom förbereda sig på en kostnad på 250 000 euro som orsakas av den nya besvärnämnden. Den förväntas dock leda till att de besvärprocesser och processer för extraordinärt ändringssökande som belastat sametinget och högsta förvaltningsdomstolen minskar till en bråkdel jämfört med nuläget. Kostnadsbesparingarna uppskattas bli minst lika stora som de kostnader som besvärnämnden orsakar.

Valnämndens fortgående karaktär orsakar åter en kostnad på uppskattningsvis 50 000 euro från och med 2024. Med anslaget förbereder man sig på att rekrytera en deltidsanställd och att valnämnden vid behov sammanträder några gånger per år.

De ändringar som föreslås i valnämndens verksamhet och särskilt inrättandet av den nya besvärsnämnden belastar sametingets ekonomiförvaltning, personaladministration och informationsadministration. Sametingets förvaltning är redan nu hårt belastad. Behoven av att stärka sametingets förvaltning behandlas i följande avsnitt.

Valutgifter 2023—2026

	2023	2024	2025	2026
Planen för de offentliga finanserna 2023-2026	550 000	0	0	250 000
Valnämnden	0	50 000	50 000	620 000
Besvärsnämnden	0	0	0	10 000
Skillnad	0	50 000	50 000	380 000

Uppskattade merutgifter för sametingets verksamhet

Att uppdraget som sametingets vice ordförande blir huvudsyssla ökar i någon mån kostnaderna för sametingets politiska verksamhet. Vice ordförandena betalas för närvarande 50 % av ordförandens lön, och kostnaderna med fulla erfarenhetstillägg är för närvarande 96 000 euro per år. Ändringen av två vice ordförandes uppdrag till huvudsyssla orsakar en ökning på $2 \cdot 48\,000$ euro av löneutgifterna, dvs. 96 000 euro. Sametinget har dessutom framfört att om sametingets vice ordförande ska kunna arbeta på heltid på ett ändamålsenligt sätt förutsätter det att minst en medhjälpare kan anställas åt dem (80 000 euro). Avsikten är att ändringen ska genomföras när det nya sametinget konstituerat sig efter den 1 december 2023, dvs. i praktiken behövs tilläggsresurserna från och med ingången av 2024.

Sametingets styrelses utvidgade sammansättning och valet av två ersättare kan antas öka möteskostnaderna något. I propositionen ingår ett förslag om att möjliggöra deltagande i sametingets sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring. Distansförbindelser har redan nu utnyttjats i sametingets verksamhet, och detta bidrar till att minska rese- och inkvarteringskostnaderna för deltagande i sammanträden. Resekostnader är en stor del av sametingets möteskostnader.

Propositionens förslag om samarbetskyldighet och förhandlingsplikt kan öka sametingets kostnader. Den nya bestämmelsen medför sannolikt att antalet förhandlingar ökar och förhandlingarna förutsätter mera djupgående orientering och bättre reaktionsförmåga från sametingets sida. Det föreslagna målet om samförstånd eller samtycke kan också oftare än tidigare förutsätta att man samlas mer än en gång kring samma ärende. Utvidgningen av antalet ärenden som berörs av förhandlingar förutsätter kunskaper om olika frågor. År 2020 fördes 36 förhandlingar enligt 9§ i sametingslagen, vilket redan det var ett högt antal i förhållande till sametingets resurser.

Överlämnandet av sametingets berättelse ökar sametingets direkta kostnader framför allt i form av översättningskostnader (översättning av berättelsen på 50 sidor till svenska och tre samiska språk, uppskattningsvis 16 000 euro). Grundligare uppgiftsinsamling och beredning av berättelsen än tidigare förutsätter dessutom att den behandlas i sametingets nämnder samt expertarbete.

Sametingets uppgifter har under årens lopp utvidgats och utvecklats tack var de särskilda anslag och anslag för vidare fördelning som olika förvaltningsområden beviljat. Byggandet av samiska kulturcentret Sajos och administreringen av dess verksamhet har också påverkat sametingets verksamhet. Denna i sig positiva utveckling har lett till att resurserna för sametingets ekonomiförvaltning och personaladministration har blivit efter i utvecklingen, och det har funnits mycket begränsade möjligheter att utveckla till exempel informationsadministrationen. När uppgifterna utvecklas ytterligare i och med lagändringen är det motiverat att stärka även resurserna för sametingets förvaltning. Det finns behov att framhäva utvidgningen av valnämndens verksamhet och inrättandet av den nya besvärsnämnden, som oundvikligen belastar sametingets ekonomiförvaltning och informationsadministration och eventuellt i någon mån även personalförvaltningen. För detta talar också att propositionens förslag om att förtydliga sametingets beslutanderätt vid fördelningen av de medel som det beviljar samt tillsynsuppgiften i anslutning till detta orsakar större press på att utveckla förvaltningen. Sametinget har som brådskande behov framfört en ökning av administrativa resurser för uppgifter som en byråsekreterare som sköter ekonomiska ärenden, en förvaltningsplanerare och en personalchef.

De ändringar som föreslås i sametingets allmänna behörighet (5 §) delvis uppdaterar bestämmelserna så att de börjar motsvara nuläget och delvis skapar ram för en dynamisk utveckling av samernas språkliga och kulturella autonomi och bland annat tilldelandet av nya uppgifter i speciallagstiftning. Ändringarna i sametingets allmänna behörighet orsakar inga direkta merkostnader. I slutrapporten från den av undervisnings- och kulturministeriet tillsatta arbetsgruppen för utveckling av undervisningen i de samiska språken och undervisningen på samiska (Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:25) föreslås det att vid sametinget inrättas tjänster för en pedagogisk handledare för småbarnspedagogik på samiska och en sekreterare för småbarnspedagogik på samiska och behövlig finansiering anvisas för tjänsterna. Personalresurserna skulle förbättra sametingets möjlighet att erbjuda dem som ordnar verksamhet språkligt och pedagogiskt stöd samt stärka småbarnspedagogik som överensstämmer med den samiska kulturen. Detta skulle också stärka sametingets förutsättningar att fungera som expert inom småbarnspedagogiken.

I samband med lagändringen är det skäl att förbereda sig på inrättandet av tre tjänster på föredragenivå för att de nya uppgifterna (5 §, 7 §, 9 §) ska kunna skötas på korrekt sätt (240 000 euro). Särskilt det nya förhandlings- och samarbetsförfarandet förutsätter mer personal för att förhandlingssituationen ska bli så jämbördig som möjligt. För att lagändringarna ska kunna genomföras på ett korrekt sätt behöver sametingets administrativa resurser dessutom stärkas med tre årsverken, som täcks inom ramen för rambesluten för statsfinanserna och anslagen i statsbudgeten.

Personalökningen medför också behov att höja resekostnaderna, och de ökade uppgifterna medför behov av att ordna flera sammanträden än nu för sametingets organ. Exempelvis sametingets sammanträde som räcker två dagar orsakar kostnader på 30 000 euro (arvoden, rese- och in-kvarteringskostnader, tolkning). En sakkunnignämnds sammanträde kostar 4000—5000 euro (i den högre summan ingår tolkning till ett samiskt språk, som ordnas vid behov). Det blir också mera översättningskostnader än tidigare. När sametingets egna översättningsbehov växer krävs det att mer resurser reserveras för översättning, eftersom de nuvarande resurserna för byrån för samiska språket möjliggör översättning av sametingets handlingar i mycket begränsad utsträckning. Även de myndigheter som hör till tillämpningsområdet för samiska språklagen anlitar

byrån för samiska språkets tjänster, och en viktig orsak är att översättarna på byrån för samiska språket har examen som auktoriserad översättare eller motsvarande examen. För dessa bikostnader som orsakas av den växande personalens resekostnader och av den ökade verksamheten beräknas det behövas sammanlagt 180 000 euro per år.

Det motiverade tilläggsbehovet till följd av reformen av sametingslagen uppskattas till sammanlagt 420 000 euro från och med 2023 och när det nya sametinget konstituerat sig från och med 2024 till 600 000 euro. Sametinget som självstyrelseorgan beslutar inom ramen för lagstiftningen i sista hand själv hur denna resurs inriktas inom den egna verksamheten.

Lagändringens inverkan på sametingets verksamhetsförutsättningar bedöms mera ingående när man får erfarenheter av den nya lagens effekter. Sametingets anslag kommer för närvarande från flera olika moment och flera olika förvaltningsområden. Av denna orsak är det svårt att förutse anslagen och att planera verksamheten och utveckla den på ett konsekvent sätt. Det vore viktigt att utveckla anslagens förutsägbarhet och dialogen om dem, för att samernas språkliga och kulturella autonomi ska kunna utvecklas dynamiskt. I syfte att förenkla förvaltningen kan det vara motiverat att också utreda om anslagen kunde koncentreras till ett moment och sametingets ekonomi behandlas som en helhet i statsbudgeten. Också sametingets revisorer har fäst uppmärksamhet vid att sametingets anslag består av flera moment, och det är mycket arbetskrävande att administrera dem.

Sametingets behov av tilläggsresurser 2023—2026

	2023	2024	2025	2026
Vice ordföranden och en medhjälpare		180 000	180 000	180 000
Nya föredraganden (3 årsv.)	240 000	240 000	240 000	240 000
Omkostnadsanslag	180 000	180 000	180 000	180 000
Sammanlagt	420 000	600 000	600 000	600 000

Uppskattade merutgifter för verksamheten vid myndigheter och privata aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter

Den utvidgade samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten ökar i någon mån de lagstadgade uppgifter även för myndigheter och privata aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter, och således har förslagen vissa ekonomiska konsekvenser även för dessa aktörer. Samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde. Skyldigheten gäller i synnerhet vittsyftande eller viktiga åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller samers ställning eller rättigheter som urfolk. Sametinget kommer även i fortsättningen att prioritera vilka åtgärder som vidtas av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsåtgärder som allra mest påverkar tillgodoseendet av samernas rättigheter och vad det av denna orsak är skäl att förhandla om. Även om sametingets resurser utökas kännbart, måste antalet ärenden som väljs till föremål för för-

handlingar förbli begränsat. För myndigheterna och dem som sköter offentliga förvaltningsuppgifter delas de ökade förhandlingarna på mellan flera olika aktörer, varvid ändringens inverkan på en enskild myndighet eller enskild aktör som sköter offentliga förvaltningsuppgifter inte är betydande. Exempelvis inom arbets- och näringsministeriets förvaltningsområde är en annan aktör som sköter offentliga förvaltningsuppgifter Business Finland Ab och inom finansministeriets förvaltningsområde Fingrid och Gasgri. Inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde sköter universiteten och yrkeshögskolorna också offentliga förvaltningsuppgifter. Till den del som en viss offentlig förvaltningsuppgift kan ha särskild betydelse för samerna är dessa aktörer enligt förslaget förpliktade att förhandla med sametinget. Förhandlingar ordnas emellertid inte, om sametinget anser att det inte behövs. Merparten av de ovannämnda privata aktörernas offentliga förvaltningsuppgifter är inte sådana som är vittsyftande eller viktiga. De administrativa och ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna 9 § för dessa aktörer bedöms därför vara små, även om förhandlingsplikt kan uppstå i vissa enstaka ärenden. Strävan med den föreslagna ändringen är inte att utöka förhandlingarna så mycket som möjligt eller att bidra till att så många olika aktörer som möjligt ska förhandla med sametinget. Syftet med ändringen är att säkerställa att sametinget som samernas företrädare kan delta i behandlingen av ärenden som särskilt påverkar samerna oberoende av vem som sköter en viss offentlig förvaltningsuppgift. Man kan anta att sametinget också i fortsättningen prioriterar förhandlingar om lagstiftningsprojekt, ärenden som anknyter till markanvändning och användning av naturresurser i samernas hembygdsområde samt ärenden som påverkar till exempel service på samiska samt undervisning på och i samiska. Dessa saker omfattas av förhandlingsplikten redan med stöd av den gällande lagen.

Den föreslagna 9 a § om beaktande av samernas rättigheter i myndigheternas verksamhet kan bidra till att minska behovet av förhandlingarna, om myndigheterna blir bättre på att på eget initiativ beakta samernas rättigheter i sin verksamhet. I föregående avsnitt ”Konsekvenser för myndigheternas verksamhet” förklaras mer ingående den nya förpliktelsen för myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att bedöma en viss åtgärds konsekvenser för samernas rättigheter. Den föreslagna nya förpliktelsen ökar i någon mån uppgifterna även för dem som sköter offentliga förvaltningsuppgifter och således har förslaget vissa ekonomiska konsekvenser. Det finns ännu inga uppgifter om vilka ekonomiska konsekvenser förslaget kommer att ha för privata aktörer och tillsammans med vilka aktörer sametinget vill förhandla efter lagändringen. Detta beror delvis på bland annat i vilken utsträckning sametingets resurser utökas i samband med lagändringen och vilka slags åtgärder myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter börjar planera.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

Vid bedömningen av olika alternativ har den kommitté som bereder ändringen av sametingslagen beaktat att endast alternativ som uppfyller de ramvillkor som följer av de grundläggande fri- och rättigheter och de mänskliga rättigheterna är möjliga. Också uppdraget i beslutet om tillsättande av kommittén förutsätter att kommitténs arbete är grundat på de grundläggande fri- och rättigheterna och de övriga förpliktelserna i grundlagen, internationella konventioner om mänskliga rättigheter som är förpliktande för Finland, FN:s deklaration om urfolkens rättigheter samt annan rättsutveckling och utveckling av folkrätten samt den senaste tidens avgöranden. Enligt beslutet om tillsättande av kommittén ska i arbetet också beaktas den paraferade nordiska samekonventionen samt ILO-konvention nr 169.

Antecknande av röstberättigade i vallängden för sametinget

Ändringen av 3 § så att bestämmelsen tryggar samernas mänskliga rättigheter på det sätt som FN:s människorättskommitté förutsätter följer av behovet att uppfylla Finlands internationella människorättsförpliktelser på ett sätt som också genomför bestämmelserna i 22 §, 17 § 3 mom. och 121 § 4 mom. i grundlagen. Sålunda kan det inte betraktas som ett motiverat alternativ att behålla den gällande bestämmelsen.

I den proposition med förslag till lagen om ändring av sametingslagen som överlämnades till riksdagen 2014 föreslogs det att definitionen av same skulle ändras så att ett kriterium också skulle ha varit att man tillägnat sig samekulturen via sin släkt. Grundlagsskottet ansåg emellertid att den föreslagna bestämmelsen är alltför mångtydig när man också beaktar att begreppet samekultur är vagt.

Den paraferade nordiska samekonventionen innehåller samnordiska kriterier för antecknande i vallängden. Med beaktande att det är fråga om ett folk som bor på flera stateras territorier vore det naturligt att man kan bli antecknad i vallängderna till de tre olika sametingen på likadana kriterier. Detta kunde bidra till att främja sametingens samarbete över statsgränserna. I Sverige och Norge har man kriterier som grundar sig på språket. Också i den proposition med förslag till lag om ändring av sametingslagen som bereddes i Finland 2018 föreslogs en formulering där det egentliga objektiva kriteriet hänförde sig till språket. I den paraferade nordiska samekonventionen används termen hemspråk, liksom i lagstiftningen i Norge och Sverige. I propositionen har man dock stannat för att behålla den gällande lagens term första språk, som har använts i Finland som förutsättning för antecknande i vallängden redan under tiden för delegationen för sameärenden. Bägge termerna hänvisar till det språk som använts inom slakten och familjen och som barnet lär sig hemma av en förälder. Genom använda termen första språk har man velat betona att det är fråga om det språk som en förälder huvudsakligen använder med sitt barn, och som den personen i allmänhet behärskar bäst. Förslaget bedöms göra det möjligt att ratificera den nordiska samekonventionen.

Med beaktande av att kriterierna för antecknande i vallängden, dvs. rätten att själv bestämma om sin tillhörighet, är en sak som hör till kärnan i samernas självbestämmanderätt, är endast en formulering som sametinget godkänt möjlig. Den formulering som föreslås nu har godkänts av kommitténs företrädare för sametinget. Avsikten är att överlämna propositionen som helhet till sametingets sammanträde för behandling.

Upprättande av vallängden

Med beaktande av de rättskränkningar som FN:s människorättskommitté konstaterat och Finlands skyldighet att med alla medel försöka förhindra motsvarande kränkningar i fortsättningen, har kommittén beslutat att föreslå att vallängden upprättas från början. Eftersom en lösning som är förenlig med grundlagen och internationella människorättskonventioner kan nå genom att utveckla de grundläggande lösningarna i den nuvarande lagen, har kommittén inte övervägt andra sätt att förhindra att rättskränkningarna fortsätter i framtiden. En grundläggande lösning som går längre än förslaget hade varit att i lagen ta in endast en grundläggande bestämmelse om kriterierna för rösträtt, varvid bestämmelserna av val och ändringssökande skulle vara samernas egen sak, till exempel i den av sametinget godkända vallängden. I lagen kunde då intas bestämmelser som motsvarar 33 § i föreningslagen (503/1989) om kränkande besluts ogiltighet och om förande av talan i allmän underrätt för att få fastställt att beslutet är ogiltigt.

Ändringsökande i ärenden som gäller vallängden

Den kommitté som berett ändringar har diskuterat flera olika alternativa sätt att ordna ändringsökandet i ärenden som gäller vallängden. Även här har det ansetts viktigt att lösningen tillgodoser samernas självbestämmanderätt och beaktar rättsskyddsaspekter.

Den proposition som utarbetades under senaste regeringsperiod innehöll ett förslag om inrättande av en omprövningsnämnd. De lösningar som gäller nämnden kritiserades dock under remissbehandlingen, och förslaget ansågs inte trygga samernas självbestämmanderätt tillräckligt. Trots kritiken skulle det ha varit möjligt att utveckla lösningen med en omprövningsnämnd så att samernas självbestämmanderätt hade beaktats bättre. Tanken om att sametingets styrelse inte längre skulle ha någon roll i ärenden med anknytning till vallängden ansågs i princip vara bra.

Överklagande till förvaltningsdomstolen har inte betraktats som ett beaktansvärt alternativ i kommittén med beaktande av den sakkunskap som krävs i ärenden som gäller vallängden. Det var sametingets primära önskemål att högsta förvaltningsdomstolens roll skulle slopas helt och hållet. I samband med att lagen om sametinget stiftades ansåg grundlagsutskottet att en sådan lösning inte är tillräcklig som skulle ha innefattat endast möjlighet att yrka rättelse hos valnämnden och sametingets styrelse (GrUB 17/1994). Ändringar i högsta förvaltningsdomstolens sammansättning hade varit ett sätt att stärka sakkunskapen i ärenden som gäller vallängden i högsta förvaltningsdomstolen, men denna lösning skulle inte ha beaktat samernas självbestämmanderätt tillräckligt.

En besvärnsnämnd som arbetar i anslutning till sametinget har ansetts uppfylla de ramvillkor som hänför sig till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. En besvärnsnämnd betraktades som ett bättre alternativ än att utveckla den tidigare föreslagna omprövningsnämnden, eftersom en besvärnsnämnd är mera självständig och oberoende i sin verksamhet. Detta stärker förtroendet för den. Samtidigt begränsas ansökningarna om fortsatta besvär genom att det krävs besvärstillstånd.

I bestämmelserna om besvärnsnämnden har beaktats de krav som ställs på rättskipningsorgan för att nämnden ska vara självständig och oberoende. Ett alternativ vore att föreskriva om besvärnsnämnden i domstolslagen. En sådan lösning skulle ge nämnden en klarare ställning som domstol i den nationella lagstiftningen. Å andra sidan är domstolslagens bestämmelser på många punkter inte tillämpliga på den besvärnsnämnd som nu föreslås bli inrättad, och det skulle behövas flera undantag från den. Av denna orsak har man valt lösningen att föreskriva om besvärnsnämnden i ett nytt kapitel i sametingslagen. Denna lösning har betraktats som lagstiftningstekniskt och även i sak mera korrekt.

Som ledtråd vid avvägningen av de olika alternativen har man haft samernas rätt att bestämma om sin egen identitet eller tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätten att bestämma om strukturerna för sina organ och välja deras medlemmar med iakttagande av sina egna förfaranden.

Förhandlingsplikt och samarbetskyldighet

Även vid utformningen av den helhet som gäller samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten har ett av de viktigaste målen varit att beakta de människorättsförpliktelser som är bindande för Finland och de rekommendationer som gäller dem. FN:s urfolksmekanism EMRIP gav den kommitté som var verksam under den senaste regeringsperioden detaljerade rekommendationer om vad som borde beaktas när bestämmelsen utformas.

Den kommitté som berett ändringen av sametingslagen har kunnat utnyttja responsen under senaste regeringsperiod om det förslag till 9 § som utarbetades då. Det förslaget till 9 § fick kritik under remissbehandlingen för att den föreslagna bestämmelsen om beaktande av samernas rättigheter var för svag. Enligt det förslaget ska myndigheterna sträva efter att beakta samernas rättigheter. I remissvaren framfördes det att skyldigheten är svagare än vad grundlagen och Finlands internationella förpliktelser redan nu kräver. De högsta laglighetsövervakarna betraktade det vidare som en brist att bestämmelsen inte var förenad med några procedurbestämmelser som skulle ha kunnat trygga FPIC-principen.

Ovannämnda ställningstaganden, rekommendationer och remissvar har påverkat kommitténs val. Kommittén har dessutom i enlighet med vad som förutsattes i dess uppdrag beaktat den nordiska samekonventionen och ILO:s konvention nr 169. Ett alternativ hade varit att utforma förhandlingsplikten så att den direkt skulle motsvara ordalydelsen i FN:s urfolksdeklaration. Kommittén har ändå ansett det motiverat att använda den nordiska samekonventionen formulering, på samma sätt som man gjort i Sverige och Norge.

Kommittén har också kunnat bekanta sig med Norges och Sveriges lösningar i fråga om förhandlingsplikten. En så enhetlig reglering som möjligt i de nordiska länderna kan bidra till att främja samarbetsmöjligheter över statsgränserna och mellan sametingen.

För bestämmelserna om samarbets- och förhandlingsförfarande hade det varit möjligt att välja olika lösningar. Det var i vilket fall som helst nödvändigt att ta in vissa procedurregler i bestämmelsen, till exempel krav på att förhandlingarna ska föras i rätt tid, vilket de högsta laglighetsövervakarna har förutsatt. Det valda alternativet styr myndigheternas verksamhet relativt detaljerat. Klara procedurregler kan underlätta förandet av förhandlingar ur såväl myndigheternas som sametingets synvinkel.

Ett alternativ hade varit att utelämna den nu föreslagna 9 a § helt eller delvis. Med beaktande av att myndigheterna redan nu är bundna av grundlagens och de internationella människorättskonventionernas förpliktelser har kommittén ansett det vara en bättre lösning och en lösning som tryggar samernas rättigheter att det nämns konkret i bestämmelsen vad som krävs av myndigheterna för att beakta samernas rättigheter. För denna lösning talar också det att bestämmelserna i speciallagar inte täcker alla frågor som är centrala för samernas rättigheter.

Under beredningen har det också konstaterats att trots principen om att bestämmelserna ska tolkas på ett för de mänskliga rättigheterna positivt sätt är det bra att ta i en allmän bestämmelse om att samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter ska beaktas i myndigheternas verksamhet i sametingslagen.

Högsta domstolen har oberoende vid tillämpningen av gällande lagstiftning ansett att beroende på projektets art och omfattning och sameffekterna med andra projekt i regionen kunde det dessutom krävas en separat konsekvensbedömning av tillståndsmyndigheten för att säkerställa att samerna som urfolk hade en verklig i artikel 27 i MP-konventionen avsedd möjlighet att delta i tillståndsprocessen för att nå en överenskommelse och med vederbörlig hänsyn till FN:s deklaration om urfolkens rättigheter. (HFD 2021:83).

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

Sverige

I 1 kap. 2 § 6 mom. i Sveriges regeringsform nämns samerna som folk. Enligt bestämmelsen ska samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur och samfundsliv främjas. Denna bestämmelse togs med i regeringsformen 2010.

Sveriges sametingslag är från 1992 (sametingslag 1992:1433). Där föreskrivs det om sametingets uppgifter, sammansättning, styrelse och nämnder samt handläggning av ärenden. I lagen föreskrivs det också om val till sametinget. Lagen innehåller också en definition av same. I lagen finns inga bestämmelser om hörande av sametinget eller om förhandlingsplikt.

Sametinget i Sverige har till uppgift att verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur. Till sametingets uppgifter hör särskilt att besluta om fördelningen av statens bidrag till förmån för samerna, utse ledamöterna i Sameskolstyrelsen, fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet, medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten, informera om samiska förhållanden, och utföra de övriga uppgifter som ankommer på sametinget enligt lag eller annan författning. Sametinget är en myndighet som är underställd Sveriges regering.

En bestämmelse om definitionen av en same finns i 1 kap. 2 § i Sveriges sametingslag. Enligt den avses med same den som anser sig vara same och 1) gör sannolikt att han eller hon har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller 2) gör sannolikt att någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, eller 3) har en förälder som är eller har varit upptagen i röstlängd till Sametinget. I förarbetena till bestämmelsen (Prop. 1992/93:32) konstateras det att den norska lagstiftningen stått modell för utformningen av paragrafen. Formuleringen som gäller språket anses nästan helt motsvara Finlands bestämmelser, men i förarbetena konstateras att begreppet hemspråk är något vidare, eftersom det inte fästs någon vikt vid om det först inlärd språket är samiska eller svenska. Huvudsaken är att språket har använts i hemmet. I Sverige infördes begreppet hemspråk främst för att språkförutsättningen ingick i lagstiftningen i Norge och Finland. Sametingets vallängd ses inte i Norge och Sverige som en etnisk förteckning över samer.

Även i Sverige hålls den preliminära röstlängden tillgänglig för granskning. Var och en som har upptagits i vallängden kan överklaga att någon annan har upptagits i vallängden. En person som inte har upptagits i röstlängden kan överklaga detta beslut.

Enligt 3 kap. 5 a § i Sveriges sametingslag ska ett överklagande som gäller upptagning i vallängden riktas till länsstyrelsen, vars beslut i ärendet är slutgiltigt.

I Sverige godkändes den 26 januari 2022 ett lagförslag om konsultation i frågor som rör det samiska folket (2021/22:19, Lag om konsultation i frågor som rör det samiska folket). Lagen trädde i kraft 1.3.2022. Det är fråga om en separat lag om konsultationsplikt. Till sametingslagen har dessutom fogats sametingets uppgift att delta i konsultationerna. Syftet med lagen är att främja och stärka det samiska folkets inflytande över dess egna angelägenheter i beslutsprocesser. Det är fråga om en skyldighet för regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter samt i ett senare skede kommuner och landsting att konsultera företrädare för samerna i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Skyldigheten gäller inte till exempel domstolsliknande

nämnder. Myndigheterna är enligt lagen skyldiga att konsultera särskilt sametinget men i vissa fall även samebyar eller samiska organisationer. Lagen innehåller en förteckning över de ärenden där konsultation inte behövs. Om en samisk intressent anser att ett ärende kan vara av särskild betydelse för samerna och intressenten i fråga begär konsultation ska det enligt lagen anses att ärendet är av sådan betydelse. Lagen innehåller fem paragrafer om förfarandet och en bestämmelse om dokumentation, enligt vilken myndigheten ska dokumentera vad som förekommit vid konsultationen.

Norge

Enligt 108 § i Norges grundlag är de statliga myndigheterna skyldiga att se till att den samiska folkgruppen kan trygga och utveckla sitt språk, sin kultur och sitt samhällsliv. Bestämmelsen har tagits in i grundlagen 1988 och ändrats 2006 och 2014.

Norges samelag (Sameloven) är från 1987 (LOV 198706-12 nr 56). Enligt den hör till sametingets verksamhetsområde alla frågor som enligt sametingets uppfattning särskilt berör den samiska folkgruppen. Enligt lagen ska myndigheterna höra sametinget innan beslut fattas i frågor som hör till sametingets behörighet. Lagen innehåller också bestämmelser om det samiska språket och val till sametinget, inklusive en definition av same, samt en bestämmelse om den samiska flaggan.

I Norge antog stortinget den 3 juni 2021 regeringens proposition om ändringar i samelagen, genom vilka konsultationsplikt för myndigheterna skrevs in i lagen. Det är fråga om ett nytt kapitel i samelagen, där det föreskrivs om konsultationer som inte bara statliga myndigheter utan också län och kommuner ska genomföra med sametinget och även med andra samiska aktörer som berörs av ett visst ärende (<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/lovvedtak/2020-2021/vedtak-202021-149.pdf>). Lagen trädde i kraft den 1 juli 2021. Konsultationsplikten gäller ärenden som kan påverka samiska intressen direkt. Rätt att bli konsulterade har sametinget och andra representanter för berörda samiska intresser. Konsultationerna ska genomföras uppriktigt och målet är att uppnå enighet. I lagen föreskrivs det om skyldighet för myndigheten att ge information på alla stadier av behandlingen av ett ärende. Konsultationerna ska inledas så tidigt att parterna har en faktisk möjlighet att uppnå enighet i ärendet. Konsultationerna ska inte avslutas så längre parterna bedömer att det är möjligt att uppnå enighet. I det nya kapitlet i samelagen föreskrivs det också detaljerat om upprättandet av protokoll.

Syftet med lagändringen är att säkerställa att sametinget och samerna får delta i beslutsfattandet i ärenden som kan påverka dem. I förarbetena konstateras det att forskning har visat på nytta med konsultationer. Goda konsultationsförfaranden främjar smidigt och snabbt genomförande av projekt. Konsultationer inverkar positivt på relationerna mellan staten och sametinget. Staten får större förståelse för samernas levnadsförhållanden och sametingets förståelse för de statliga processerna stärks. Dessutom stärks sametingets legitimitet. Konsultationer anses också förbättra kunskapsunderlaget för myndigheternas beslut.

Innan lagändringen trädde i kraft fördes förhandlingar med sametinget utifrån det så kallade konsultationsavtalet. Det så kallade konsultationsavtalet (konsultationsavtal) undertecknades av den dåvarande sametingspresidenten och den minister som var ansvarig för samefrågor den 11 maj 2005, det godkändes av sametinget den 1 juni 2005 och stadfästes genom kunglig resolution den 1 juli 2005.

I Norge finns en bestämmelse om vallängden i 2 kap. 6 § i samelagen. Enligt den kan alla som anmäler att de uppfattar sig som same och som a) har samiska som hemspråk (”samisk som

hjemmespråk”), eller b) har eller har haft en förälder, en mor- eller farförälder eller en mor- eller farförälders förälder med samiska som hemspråk, eller c) är barn till en person som är antecknad eller har varit antecknad i vallängden kräva att bli upptagen i vallängden. I förarbetena till den norska samelagen (Ot.prp.nr.33 (1986—1987) punkt 11, s. 119) konstateras att punkterna a) och b) motsvarar de villkor som tillämpas vid bedömning i Finland av rätten att rösta i val till delegationen för sameärenden. Under beredningen av den norska samelagen tillämpades i Finland förordningen om delegationen för sameärenden (824/1973), enligt vilken en same definierades som följer: ”Med same avses i denna förordning en person som själv eller av vars föräldrar eller far- eller morföräldrar åtminstone den ena enligt en av nordiska samerådets Finlands-sektion år 1962 företagen befolkningsundersökning befinns ha lärt sig samespråket såsom sitt första språk”.

Vidare avser enligt förarbetena till samelagen i Norge hemspråk ett språk som personen har använt hemma i sin barndom. I det här sammanhanget används ofta också ordet ”modersmål”. Om personen har använt flera språk hemma i sin barndom, räcker det enligt förarbetena att samiska har varit ett av dem, om inte samiska har använts mycket litet. Vidare konstateras det om begreppet hemspråk att man lär i språket hemma av sina föräldrar, sin närmaste släkt eller andra anhöriga. Enligt förarbetena jämföras en adoptivförälder, men inte en fosterförälder, i tolkningen punkt b med förälder.

Valregistret är föremål för en kontroll som skapas av offentligheten, eftersom valregistret publiceras före sametingsvalet.

Enligt den norska lagstiftningen ska ett överklagande som gäller anteckning i vallängden riktas till sametinget (FOR 2008-12-19 nr 1480: Forskrift om valg til Sametinget § 76). Ett beslut av sametinget får överklagas hos en underrätt i enlighet med de allmänna bestämmelserna om överklagande. Enligt uppgifter från de norska myndigheterna har anteckningar i vallängden aldrig överklagats hos allmän domstol.

6 Remissvar

Justitieministeriet begärde utlåtanden om kommitténs utkast till regeringens proposition av sammanlagt 64 myndigheter och föreningar i Utlåtande.fi. Remisstiden var 21 maj 2021—6 augusti 2021, men i sammandrag av utlåtandena har beaktats alla utlåtanden och ställningstaganden i anslutning till ärendet som har avgetts efter att kommitténs betänkande publicerades, dvs. efter den 11 maj 2021 och fram till den 24 augusti 2021. Det kom sammanlagt 84 utlåtanden, och dessutom meddelade riksdagens centralkansli och försvarsministeriet att de inte har något att uttala med anledning av propositionsutkastet.

Utlåtande lämnades före den 24 augusti 2021 av Janetta Aikio, Amnesty International Finländska sektionen, Anarasah rs / Inarinsaamelaiset ry, Bárpmu – Sisä-Suomen saamelaisyhdistys ry/Rs, riksdagens justitieombudsmans kansli, Enontekis kommun, Arvi Guttorm, Ritva Hannuniemi-Pulska, Noora Heikinheimo, Janne Hirvasvuopio, Ritva Hirvelä, Människorättscentret, Förbundet för mänskliga rättigheter, Enare kommun, Inarin yhteismetsä, Johti Sápmlaččat rs, Tanja Joonä, Oiva Kaltiokumpu, Karjalazet Nuoret Suomes - Karjalaiset Nuoret Suomešša ry, Jarmo Katajamaa, Ari Keskitalo, Pekka Keski-talo och Pentti Keskitalo, Jouni Kitti samt Jouni Kitti med flera, Tero Kokko, L. Kunnari, Skolternas byastämman, högsta förvaltningsdomstolen, Kari Kyrö, Ritva-Maija Kyrö, Urpo Kyrö, Samkommunen för Lapplands sjukvårdsdistrikt, Marketta Lehtola, kommunikationsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, Hannu Magga, Forststyrelsen, Metsä-, kalastaja- ja tunturi-saamelaiset ry, Inka Musta, Onni Niemelä, Rami Niemelä, Klemetti Näkkäljärvi och individuella klagande, Minna Näkkäljärvi, justitiekanslerssämberet, utbildningsstyrelsen, undervisnings- och kulturministeriet, Renbeteslagsföreningen,

Aslak Pekkala, Peltojärvi sameby, Peltojärven saamelaiset ry, Leo Peltovuoma, Sameområdets utbildningscentral, sametingets ungdomsråd, Saamelaispaliskunnat ry / Sámi bálgosat rs, Hannu Saarinen, Sámi Árvvut rs, Sámiráddi / Samerådet, SámiSoster ry, Tiina Sanila-Aikio, Tytti Sarivaara, Martin Scheinin, Esa Siitonen, Sodankylä kommun, Suoma Boazosámit r / Suomen porosaamelaiset ry, Suoma Sámi Nuorat ry / Suomen Saamelaisnuoret ry, Finlands Kommunförbund rf, Suomen saamelaisten keskusjärjestö ry, Finlands FN-ungdom, Jarkko Suominen, Jere Suominen, Aarne Turunen, arbets- och näringsministeriet, utrikesministeriet, Utsjoki kommun, Hilla Vaarala, finansministeriet, Into Veskonieni, Marika Vieltojärvi, Oili Vieltojärvi, Vuotson saamelaisseura ry, diskrimineringsombudsmannen, gruppen Yhtenäisen saamenkansan puolesta, Jussi Ylipieti, Viljo Yli-Yrjänäinen och miljöministeriet.

I remissvaren fästes uppmärksamhet vid samtliga delar av förslaget. De som yttrat sig har tagit omfattande och grundlig ställning särskilt till förslaget till 3 § (rätt att bli antecknad i vallängden), 9 § (samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt), 9 a § (beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter) samt förslagen som gäller besvärshandlingen och högsta förvaltningsdomstolens roll (5 kap.), och åsikterna som gäller dem går igenom mer grundligt i detta sammandrag. Även förslaget till 10 § om sametingets sammansättning, de så kallade kvoterna, har rönt många kommentarer, liksom förslaget till 5 § (behörighet), 8 § (fördelningen av anslag) och 20 § i fråga om valnämndens sammansättning. Remissinstansernas åsikter är delade.

En stor del av dem som yttrat sig har fäst uppmärksamhet vid förslaget till 3 §. Många människorättsaktörer (riksdagens biträdande justitieombudsman, diskrimineringsombudsmannen, Människorättscentret, Amnesty International Finländska sektionen och Förbundet för mänskliga rättigheter) stödjer förslaget i stor utsträckning, men i utlåtandena föreslås att konsekvensbedömningen och motiveringen ska kompletteras. Biträdande justitieombudsmannen påpekar att det inte framgår av utkastet till regeringens proposition huruvida konsekvenserna av att slopa samedefinitionen har bedömts. Biträdande justitiekanslern är något kritisk. Han påpekar att FN:s människorättskommitté inte har förutsatt att lappkriteriet ska strykas och inte i övrigt ger detaljerade föreskrifter om innehållet i samedefinitionen. I utlåtandet frågar han om det är motiverat att stryka lappkriteriet med beaktande av bland annat dess konsekvenser för enskilda personer. I utlåtandet påpekas dessutom att man inte har övervägt en sådan alternativ regleringsmodell där slopandet av lappkriteriet skulle gälla endast nya ansökningar. Biträdande justitiekanslern kritiserade att man i utkastet till proposition inte har bedömt konsekvenserna av slopandet av lappkriteriet eller konsekvenserna av att vallängden upprättas på nytt. I biträdande justitiekanslerns utlåtande betonas betydelsen av ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

I många utlåtanden från det samiska samfundet understöder man att lappkriteriet stryks, eftersom punkten i fråga berättar om en persons näring, inte etniska bakgrund, där saknas årtal och den har orsakat tolkningsproblem. En del framför att tillfogandet av den fjärde generationen beaktar ställningen för dem som förlorat sitt språk. I flera utlåtanden motsätter man sig att språkkriteriet utsträcks till den fjärde generationen och att samedefinitionen stryks (rubrikändringen). Man för fram överföringen av en levande kultur och ett levande språk samt samfundstillhörigheten inklusive gruppgodkännande och betonar urfolkens rätt att bestämma sin egen identitet och tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner i enlighet med artikel 33.1 i FN:s deklaration om urfolkens rättigheter.

Samebyarna, Anarsah rs och flera privatpersoner anser att förslaget diskriminerar enaresamer och skogsamer med beaktande av bland annat den språkförlust som skett till följd av assimileringspolitik. Dessa remissinstanser omfattar Juha Joonas avvikande mening. I flera utlåtanden framförs påståenden om innehållet i artikel 1 i ILO:s konvention nr 169 eller grundlagen och

anses att staten inte kan beröva någon dennes identitet. I en del utlåtanden hänvisas också till blodsarv, härstamning samt markägande och traditionella näringar. I vissa utlåtanden framförs det att utvidgningen av språkkriteriet till fjärde generationen inte påverkar saken, eftersom valnämnden inte godkänner bevis på språkkunskaper, och vid folkräkningen 1962 intervjuades samesamfundet inte i någon större utsträckning. I några utlåtanden framförs det att Finlands ”mest ursprungliga befolkning” bör ges status som urfolk.

Sammanlagt 30 som yttrat sig har tagit ställning till att vallängden upprättas på nytt. En del anser att det är nödvändigt att upprätta vallängden på nytt, så att kränkningar av de mänskliga rättigheterna kan förhindras i fortsättningen i enlighet med FN:s människorättsråds avgöranden. En del av dem som yttrat sig anser i stället att förslaget är diskriminerande och kränker enaresamernas och skogssamernas mänskliga rättigheter. En del anser att förslaget ingriper i människors identitet om det förverkligas.

Sammanlagt 29 som yttrat sig behandlar den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten. En del finner det oroväckande att sametinget fortfarande kommer att sakna vetorätt i ärenden som påverkar samerna, och således inte har faktiska möjligheter att påverka eller rätt att förvägra skadliga åtgärder. Vidare anser en del att formuleringen borde motsvara principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC) bättre. En del är i stället rädda för att den föreslagna formuleringen i praktiken innebär vetorätt och att detta kommer att försvåra myndigheternas verksamhet på flera sätt. I vissa utlåtanden framförs att de använda begreppen är diffusa. Andra anser att förslaget klarlägger nuläget.

Tolv av dem som yttrat sig understöder förslaget till 9 a § om beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Sex av dem som yttrat sig motsätter sig förslaget. I utlåtandena har man fäst uppmärksamhet vid behovet av att precisera i synnerhet begreppet mer än ringa olägenheter samt lyft fram bestämmelsens förhållande till sektorlagstiftningen. Även bedömningen av kumulativa konsekvenser har behandlats i vissa utlåtanden och ändringar föreslagits i bestämmelsen till denna del. En del av dem som yttrat sig anser att bestämmelsen går för långt, medan en del påpekar att myndigheterna redan nu har denna skyldighet med beaktande av grundlagens bestämmelser och människorättsförpliktelserna.

Besvärnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärnämnden) har behandlats i 16 utlåtanden. Sju av dem som yttrat sig understöder den föreslagna besvärnämnden. Sju som yttrat sig motsätter sig förslaget och anser att till exempel sättet att tillsätta besvärnämnden är problematiskt. Riksdagens justitieombudsman, biträdande justitiekanslern i statsrådet samt högsta förvaltningsdomstolen anser, till skillnad från till exempel jord- och skogsbruksministeriet, att förslaget om inrättande av besvärnämnden följer principerna om rättsskydd i 21 § i Finlands grundlag.

Möjligheten till fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen i ärenden som gäller vallängden har behandlats i 19 utlåtanden. I fyra utlåtanden understöder man förslaget om att högsta förvaltningsdomstolen får en mera begränsad roll än nu i ärenden som gäller vallängden. Två privatpersoner föreslår att högsta förvaltningsdomstolen ska behålla sin nuvarande roll. I elva utlåtanden föreslås att högsta domstolens roll ska slopas helt och hållet. Flera av dem framför att det organ som samerna själva valt bör ha den slutliga beslutanderätten beträffande vem som godkänns till vallängden. Högsta domstolen finner det viktigt att besvär även i fortsättningen kan anföras hos den i ärenden som gäller vallängden. Högsta förvaltningsdomstolen anser att förslaget till bestämmelse strider mot rättsskyddssystemets systematik och är problematiskt av rättsskyddsorsaker. Biträdande justitiekanslern i statsrådet föreslås att bestämmelsens ordalydelse ska ses över.

I yttrandena föreslogs flera ändringar i förslaget som gäller sametingets behörighet samt i motiveringen till bestämmelsen. Dessutom har förslaget som gäller fördelningen av sametingets anslag kommenterats i flera utlåtanden. I utlåtandena har särskild uppmärksamhet fästs vid huruvida alla medel som anvisas för samernas gemensamma användning i fortsättningen bör styras via sametinget. I utlåtandena uppmärksammas dessutom sametingets roll att övervaka användningen av de medel som det beviljat.

Förslagen som gäller sametingets sammansättning och kommunkvoterna delade remissinstansernas åsikter. I flera utlåtanden fästes också uppmärksamhet vid den sakkunskap som krävs av valnämndens ledamöter samt vid antalet ledamöter av valnämnden. Sammanlagt sjutton av dem som yttrat sig har behandlat den föreslagna bestämmelsen om valnämndens sammansättning.

Överlämnandet av sametingets berättelse till riksdagen, omnämmandet av samernas självbestämmanderätt i 1 §, statens ekonomiska ansvar (2 §), deltagande i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring samt 4 kap. om val till sametinget fick i första hand positiv respons. Även förslaget om initiativrätt har fått understöd, men många föreslår att antalet röstberättigade som krävs ska minskas.

Remissvaren kan läsas i sin helhet via statsrådets projektportal (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>) och det har utarbetats ett sammandrag av dem (VN/5875/2019-OM-130, 15.9.2021).

I propositionen gjordes vissa ändringar utifrån remissvaren. I bestämmelserna gjordes i första hand tekniska korrigeringar. Dessutom ändrades bestämmelsen om fortsatta besvär i någon mån utifrån bland annat justitiekanslersämbetet och högsta förvaltningsdomstolens utlåtanden. Propositionens motivering kompletterades och ändrades till vissa delar. Dessa kompletteringar hänförde sig i första hand till konsekvensbedömningen, motiveringen till bestämmelserna om samarbetskyldighet och förhandlingsplikt (9 och 9 a §) samt motiveringen till 5 och 8 §.

Urfolksmekanismen EMRIP som lyder under FN:s råd för mänskliga rättigheter gav sina kommentarer till 3 och 9 § den 6 augusti 2021. De kommentarer som erhållits nu bör läsas tillsammans med EMRIP:s kommentarer från mars 2018 och augusti 2018. I sina kommentarer finner EMRIP det positivt att kriterierna i 3 § gäller rätten att rösta i sametingsval, och att det inte är fråga om vem som kan betraktas som same. Vidare finner EMRIP det positivt att bestämmelsen innehåller objektiva kriterier vid sidan av kravet på självidentifikation. EMRIP anser också att det är bra att det föreslås att den förutsättning stryks som skulle göra det möjligt att lägga till etniska finländare i vallängden. De ovannämnda ändringarna stärker enligt EMRIP sametingets ställning och därmed gruppgodkännandet. EMRIP understöder att ett datum läggs till i enlighet med förslaget till 3 §, eftersom detta enligt EMRIP främjar genomförandet av FN:s människorättskommittés avgöranden.

Den föreslagna besvärnämnden tryggar enligt EMRIP den sökandes rätt att överklaga om han eller hon misstänker att han eller hon blivit diskriminerad. Dessutom anser EMRIP att samernas kultur har beaktats i förslaget. EMRIP ifrågasätter behovet av att möjliggöra fortsatta besvär till högsta förvaltningsdomstolen.

När det gäller samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten anser EMRIP att det är bra att förpliktelsen har utvidgats och att det nämns flera element med anknytning till FPIC-principen i lagtexten. EMRIP understöder det föreslagna förbudet att försämra den samiska kulturen samt beaktandet av kumulativa konsekvenser. EMRIP föreslår dock att urfolksdeklarationens text om

FPIC-principen ska användas noggrannare i lagtexten. EMRIP påpekar att FPIC-principen trygkas även i tolkningen av många internationella avtal. EMRIP hänvisar till denna del till de internationella rekommendationer som getts Finland.

Förhandsgranskning av justitiekanslern i statsrådet

Justitiekanslern i statsrådet tog av tidtabellsskäl ett utkast till proposition till förhandsgranskning sommaren 2022, trots att det ännu inte hade uppnåtts politiskt samförstånd om innehållet i utkastet. Propositionsutkastets motiveringar har kompletterats och korrigerats på basen av de anmärkningar som framförts vid förhandsgranskningen. Dessutom har formuleringen av och motiveringen till den föreslagna 8 § ändrats och den föreslagna 41 b § har preciserats. I fråga om den föreslagna 4 a § har bestämmelsen delvis korrigerats med beaktande av justitiekanslerns anmärkningar. Avsikten är att bestämmelsen som helhet ska bedömas separat så snart som möjligt.

Avsikten är att de föreslagna ändringarna ska göras endast i det fall att sametingets sammanträde godkänner förslagen.

7 Specialmotivering

7.1 Sametingslagen

1 kap. Allmänna stadganden

1 §. Lagens syfte. I lagens 1 kap. har samlats grundläggande bestämmelser om val av sametinget och dess verksamhetsområde utifrån samernas självstyrelse enligt 121 § 4 mom. i grundlagen. I 1 § 1 mom. finns den nuvarande allmänna bestämmelsen om samernas rätt att som ett urfolk välja ett sameting. Det föreslås att den första och den andra meningen i 1 mom. utökas med hänvisningar till samernas självbestämmanderätt. Genom de föreslagna tilläggen skapas inga nya rättigheter för samerna, och i bestämmelsen fastställs inte självbestämmanderättens räckvidd. Självbestämmanderätten får sitt innehåll ur de internationella mänskliga rättigheterna. Bestämmelser om folks eller urfolks självstämmanderätt finns i bland annat artikel 1 i MP-konventionen och ESK-konventionen. Både den människorättskommitté som övervakar MP-konventionen och den kommitté som övervakar ESK-konventionen har i sin tolkningspraxis konstaterat att artikel 1 om folks självstämmanderätt i dessa konventioner ska tillämpas på vissa urfolk, bland dem samerna. I den paraferade nordiska samekonventionen hänvisas det till samerna som folk och urfolk med självbestämmanderätt. Nationellt regleras innehållet i den självbestämmanderätt som tillkommer samerna i praktiken särskilt i sametingslagens andra bestämmelser. Genom det föreslagna tillägget till den första meningen förs det fram att samernas självstyrelse förverkligar samernas självbestämmanderätt. Genom tillägget till den andra meningen förs det fram att valet av ledamöter till sametinget är en del av tillgodoseendet av självbestämmanderätten.

I 2 mom. föreslås inga ändringar.

2 §. Statens ekonomiska ansvar. Det föreslås att paragrafen utökas med ett omnämnande av att det anslag som upptas i statsbudgeten ska vara tillräckligt. I den gällande bestämmelsen anförs det endast att i statsbudgeten ska upptas ett anslag för de uppgifter som avses i denna lag. Avsikten med ändringen är att betona statens ansvar för finansieringen av uppgifterna enligt lagen som helhet. Dimensioneringen och tidpunkten för resursbehoven bedöms och beslut om dem

fattas i samband med planen för de offentliga finanserna samt under budget- och tilläggsbudgetprocesserna.

3 §. Rätt att bli antecknad i vallängden. Samerna som urfolk har av folkrätten tryggad självbestämmanderätt att själva besluta om sin egen identitet och tillhörighet. Ställningen för och tolkningarna av den rätten har stärkts avsevärt de senaste decennierna.

I Finland och inom samernas bosättningsområde över de nuvarande statsgränserna har samernas särprägel som urfolk grundat sig och grundar sig fortfarande i första hand på samiska språket. De samiska språken och användningen av dem bland annat som en del av de traditionella näringarna och övrigt samhällsliv är fortfarande den viktigaste grunden som upprätthåller och förnyar den samiska identiteten, och som är av central betydelse för att överföra den samiska identiteten till nya generationer.

I den gällande lagen har rösträtten i första hand grundat sig på språket, och förutsättningen är att samiska har varit det första språk som antingen sökanden eller den person från vars samiskhet den sökande härleder sin egen samiska identitet har lärt sig. Genom att behålla denna grundläggande lösning och med respekt för samernas självbestämmanderätt som urfolk föreslås nu att lagbestämmelsens ordalydelse ändras så att den tydligare motsvarar sitt ursprungliga syfte. Ändringsbehovet har berott på mångtydigheten hos den nuvarande paragrafen, vilket i sin tur har lett till sametingets och domstolarnas avgörandepraxis genomgått en särutveckling och till varierande tolkningar. Människorättskonventionernas tillsynsorgan har fäst uppmärksamhet vid saken, och FN:s människorättskommitté har 2019 konstaterat att Finland brutit mot FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (se också bedömning av nuläget s. 17—18). År 2022 konstaterade också FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering att Finland har kränkt samernas rättigheter i ett ärende som anknyter till vallängden.

Rubriken för bestämmelsen om förutsättningarna för rösträtt föreslås lyda rätt att bli antecknad i vallängden. På så vis motsvarar rubriken paragrafens innehåll bättre. Den föreslagna 3 § gäller i sin helhet villkoren för upptagande i vallängden, och den är inte avsedd som en definition av same, till skillnad från den nuvarande lagen. Bestämmelsen innehåller på samma sätt som gällande lag som subjektivt kriterium att personen själv identifierar sig som same som grund för att han eller hon ska ansöka om att bli godkänd för vallängden och därtill de objektiva grunderna för godkännande av ansökan. Denna lösning motsvarar FN:s rasdiskrimineringskommittés allmänna rekommendation nr 8 om villkoren för hörande till en minoritet från 1990.

Det subjektiva kriteriet i den inledande meningen i 1 mom. föreslås bli ändrat så att det motsvarar paragrafens rubrik. En person ska på samma sätt som nu identifiera sig som same och en anteckning i vallängden förutsätter på samma sätt som nu att individen väljer att ansöka om att bli antecknad i vallängden. Internationellt gäller självidentifikationskriteriet för medlemskap i en minoritet först och främst att staten inte ska klassificera någon som medlem av en etnisk eller någon annan minoritet mot dennes egen vilja. Förslaget säkerställer att denna princip uppfylls, eftersom det förutsätts att individen identifierar sig som same. Förutsättningen i den inledande meningen i bestämmelsen, att personen anser sig vara same, betyder den identitet som personen tillägnat sig, att han eller hon betraktar sig som medlem av urfolket samerna som avses i 17 § 3 mom. i grundlagen.

En person som anser sig vara same ska uppfylla ett av de alternativa objektiva kriterier som anges i 1 mom. 1 eller 2 punkten för att han eller hon ska ha rätt att bli antecknad i vallängden. Det föreslås att de objektiva kriterier som anges i den gällande lagen ses över på det sätt som framgår nedan. Det föreslås att det så kallade lappkriteriet i 1 mom. 2 punkten i den gällande lagen stryks.

Det föreslås att 1 punkten ändras genom att ytterligare en generation tas in i bestämmelsen. Därmed kommer kriteriet enligt punkten i fortsättningen att vara att personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk. Sitt första språk lär sig en person hemma av sina föräldrar, sin närmaste släkt eller andra anhöriga, och är det språk som personen kan bäst. Med sitt första språk tillägnar sig en person också samekulturen och dess traditioner samt det samiska urfolkets samhällsliv i Finland och över statsgränserna. Med samiska hänvisas i första hand till enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska i enlighet med 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003). Bestämmelsen kan emellertid också tillämpas på en person vars ansökan om att bli upptagen i vallängden stödjer sig på att han eller hon som första språk lärt sig något annat samiskt språk som talas i Norge, Sverige eller Ryssland. I bestämmelsen avses med en persons förälder också en adoptivförälder, som även i annan lagstiftning jämföras med en persons biologiska förälder. Däremot kan en person inte bli antecknad i vallängden på grund av en familjehems- eller fosterförälder.

På grundval av de rättigheter som tryggas samerna i grundlagen och med stöd av sametingslagen tillsätter sametinget en valnämnd för att verkställa val till sametinget, och i den egenskapen prövar valnämnden om en person som ansöker om rösträtt uppfyller kriterierna enligt 3 §. Som ett primärt bevis på språkkunskap betraktas även i fortsättningen den folkräkning som nordiska samerådets finska sektion genomförde 1962, enligt vilken en persons språk är antingen nordsamiska, enaresamiska eller skoltsamiska. Denna förteckning är dock inte fullständig och därför kan en sökande eller persons vars ansökan baserar sig på första språk också med stöd av någon annan tillförlitlig utredning ha lärt sig samiska som första språk. Eftersom det förutsätts att utredningen ska vara tillförlitlig, är inte till exempel privata utredningar eller intyg över kunskaperna i samiska hos personen i fråga eller någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar som upprättats för ansökan om rösträtt i sig en tillräcklig utredning. Sametinget som det organ som ansvarar för samernas självbestämmanderätt är i bäst position att bedöma vilket språk en person lärt sig först på grundval av en eventuellt annan tillförlitlig utredning som inlämnats till det.

I 2 punkten föreskrivs det om möjlighet att bli antecknad i vallängden på grund av att en förälder varit antecknad i vallängden. Det föreslås att 2 punkten ändras så att enligt den föreslagna bestämmelsen förutsätts att åtminstone en av personens föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare. Med förälder avses på motsvarande sätt som i 1 punkten en persons biologiska eller adoptivförälder.

Om någon av en persons föräldrar har varit antecknad i vallängden för val till sametinget 2027 eller senare, men därefter utelämnats från vallängden på grund av dödsfall eller egen anmälan, ska detta inte i fortsättningen påverka hans eller hennes barns rätt att bli antecknad i vallängden. I det fallet har personen ändå inte rätt att bli antecknad i vallängden med stöd av 2 punkten, om hans eller hennes förälder, vars antecknande i vallängden personen åberopar vid ansökan med stöd av 2 punkten, har avförts ur vallängden av någon annan orsak än dödsfall eller egen anmälan.

En förälder som varit antecknad i vallängden före 2027 ger inte en person rätt att bli antecknad i vallängden med stöd av 2 punkten. Grunden för tidsgränsen är att efter ikraftträdandet av den nya lagen upptas personer i vallängden med stöd av den nya lagen, och en tidigare anteckning i vallängden ger inte i sig en person rätt att i fortsättningen bli antecknad i vallängden förbi de kriterier för rösträtt som föreskrivs i den föreslagna lagen. Sålunda är det inte heller motiverat att ge personens barn motsvarande rätt.

Till paragrafen föreslås bli fogat ett nytt 2 mom., där det hänvisas till andra krav som föreskrivs i lag. En förutsättning enligt momentet för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i denna lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls. Närmare bestämmelser om dessa kriterier föreskrivs i 4 kap. 21 §, som gäller val.

4 §. Samernas hembygdsområde. Det föreslås att paragrafen ändras så att en karta över samernas hembygdsområde i fortsättningen ska ingå som bilaga till lagen. Enligt den gällande lagen publiceras en karta över hembygdsområdets gränser i en förordning eller en bilaga till den. Avsikten är att bestämmelser om sametinget i fortsättningen ska utfärdas genom lag och genom sametingets arbetsordning, och att bemyndigandet att utfärda förordning endast ska anknyta till valet till sameting.

Kartan i bilagan är den samma som har ingått i förordningen om sametinget (1727/1995). Om kommungränserna eller gränserna för renbeteslagen ändras någon gång i framtiden, är avsikten att gränserna för hembygdsområdet ska förbli i enlighet med kartan.

4 a §. Tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar. Det föreslås att det till paragrafen fogas ett omnämmande enligt vilket också lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003) ska tillämpas på sametinget och dess organ. Bestämmelsen ska i enlighet med justitiekanslerns anmärkningar bedömas i sin helhet i ett senare skede.

2 kap. **Sametingets uppgifter**

5 §. Sametingets allmänna behörighet. Det föreslås att ordalydelsen i rubriken för bestämmelsen ses över.

Till sametinget hör enligt 1 mom. att fatta beslut i ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk och sköta uppgifter i anslutning till dem. I andra ärenden främjar sametinget förverkligandet av samernas självbestämmanderätt. Härmed avses att sametinget har rätt att främja tillgodoseendet av samernas rättigheter också i sådana ärenden som inte hör till folkets interna ärenden. Med rättigheter som urfolk hänvisas i bestämmelsen dels till grundlagens bestämmelser om samernas rättigheter, dels till folkrätten om gäller urfolkens rättigheter. Samernas självbestämmanderätt tillgodoses med andra ord som självstyrelse i fråga om interna ärenden.

Genom att betona sametingets eget beslutsfattande är strävan att förtydliga sametingets allmänna behörighet i ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk. Till sametinget hör också att sköta uppgifter i anslutning till dem. Att ta in ett omnämmande av uppgiften i lagen understryker samernas rätt till växelverkan och vikten av att föra fram samernas åsikter också i sådana ärenden som anknyter till urfolket där sametinget inte själv kan fatta beslut. Beslutanderätten behandlas mer ingående i förslaget till 4 mom.

I förslaget till 2 mom. sägs att för att tillgodose samernas självbestämmanderätt deltar sametinget i enlighet med förhandlingsplikten och samarbetskyldigheten i beredningen av och beslutsfattandet i de ärenden som avses i 9 §. Förhandlingar och samarbete enligt sametingslagen med myndigheterna är en mycket central del av sametingets uppgift. I andra än interna ärenden tillgodoses samernas självstämmanderätt särskilt genom förhandlingar.

Enligt förslaget till 2 mom. kan sametinget väcka initiativ och göra framställningar hos myndigheter samt avge utlåtanden, utveckla och förvalta samekulturen samt bevilja finansiering. Förutom den uppgift att väcka initiativ, göra framställning och avge utlåtanden som det föreskrivs om i 5 § 2 mom. i den gällande sametingslagen nämns i den föreslagna bestämmelsen

dessutom uppgifter som innebär att utveckla och förvalta samekulturen samt bevilja finansiering och som sametingen i praktiken sköter redan nu. Sametingets uppgifter är till sin karaktär sådana som ofta utvecklas i samarbete med statliga och kommunala myndigheter. Avsikten med regleringen är att skapa en ram för denna dynamiska utveckling, vars inriktning också samerna själva kan styra.

I det föreslagna 3 mom. intas ett omnämmande av att för att trygga bevarandet och utvecklandet av samiska språket och den samiska kulturen är sametinget sakkunnig i fråga om undervisningen och utbildningen för samer och främjar utvecklingen av dem som en helhet. Med undervisningen och utbildningen för samer hänvisas till undervisning på och i samiska i vid bemärkelse, från småbarnspedagogik till högskoleutbildning och fortbildning. Avsikten med ändringen är att föra fram sametingets roll som central samarbetspart för de myndigheter, läroanstalter och andra aktörer som ansvarar för undervisningen vid utvecklande av undervisningen och utbildningen för samer i hela landet. Centrala ansvariga myndigheter är undervisning- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen och kommunerna i hembygdsområdet, och dessutom de högskolor som ordnar utbildning i samiska och samisk kultur samt Sameområdets utbildningscentral, som spelar en central roll inom undervisningen för samer framför allt för utbildningen på andra stadiet och vuxenutbildningen. Avsikten med omnämmandet som tas in i lagen är inte att ändra befogenheterna och uppgiftsfördelningen för sametinget och de myndigheter eller läroanstalter som ansvarar för undervisningen.

Sametinget har redan nu i praktiken varit sakkunnig i fråga om undervisningen för samer och främjat utvecklandet av den som en helhet bland annat genom att sammanställa statistik och analysera den, svara för en stor del av planeringen, produktionen och distributionen av läromedel på samiska, genomföra ett pilotprojekt för distansundervisning i samiska språk, svara för fördelningen av de medel som riktats till småbarnspedagogiken och särskilt för stödet till den samiska språkboverksamheten och genom att utbilda olika aktörer. Dessutom samlar sametinget alla myndigheter som sköter undervisning på samiska till regelbundet samarbete och utbyte av information genom det samarbetsorgan för samernas utbildningsärenden som sametinget grundat. Man bedriver också regelbundet samarbete med Uleåborgs universitet, som bär riksomfattande utbildnings- och forskningsansvar för samiska språket och den samiska kulturen. På detta sätt främjar sametinget utvecklandet av undervisningen för samer som en helhet och stödjer således de myndigheter som ansvarar för småbarnspedagogiken och undervisningen i deras arbete.

I de ärenden som avses i det föreslagna 4 mom. ska sametinget utöva beslutanderätt så som det föreskrivs i sametingslagen eller särskilt någon annanstans i lag. Med ärenden som hör till sametingets behörighet avses ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk. Förslaget inverkar inte på uppgifter som gäller styrning och främjande och som i lag har föreskrivits för statliga eller kommunala myndigheter eller andra organ som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Exempelvis för renskötsel, jakt och fiske samt skogsbruk har det föreskrivits om särskilda system för styrning och främjande som gäller också inom samernas hembygdsområde. Även i fortsättningen ska det föreskrivas särskilt om bland annat beviljande av finansiering till särskilda ändamål och det förfarande som ska iakttas vid beviljande av anslag. Sametinget utövar beslutanderätt i de ärenden och till de delar som beslutanderätt för sametinget särskilt anges i lagstiftningen. Bestämmelser om beslutanderätten i fråga om fördelningen av anslag ingår i 8 §.

Enligt tjänstemannaförvaltningsprincipen kan offentliga makt utövas endast av myndigheter och i myndigheternas namn endast av tjänstemän som lagligen utnämnts till sina tjänster. I fråga om de uppgifter där sametinget utövar offentlig makt kan sametinget i vissa situationer betraktas som en sådan myndighet som avses i en viss lag eller bestämmelse. Sametinget är ett lagstadgat offentligt självstyrelseorgan, på vilket tillämpas de allmänna förvaltningslagar som

nämns i lagens 4 a §, och på vars tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållanden tillämpas samma bestämmelser som på statliga tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållanden. Det är således möjligt att för sametinget föreskriva nya uppgifter som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk och som inbegriper utövande av offentlig makt. Detta är motiverat för en dynamisk utveckling av sametingets uppgifter, särskilt i frågor som angår kärnområdet för samiska språket och den samiska kulturen.

Enligt förslaget till 5 mom. ska sametinget i ärenden som hör till dess uppgifter för sin del se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. I bestämmelsen konstateras det också att sametinget ska behandla alla människor lika och främja jämställdheten mellan könen enligt vad som närmare föreskrivs genom lag. Bestämmelsens syfte är att föra fram sametingets ansvar att själv agera med respekt för den grundläggande fri- och rättigheter och de mänskliga rättigheterna. Likabehandlingsprincipen och diskrimineringsförbudet gäller redan nu även sametinget. Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att betona vikten av att likabehandlingskravet och diskrimineringsförbudet iakttas. Grundlagens 6 § 1 mom. innehåller en allmän jämlikhetsklausul, enligt vilken alla är lika inför lagen. Enligt 2 mom. får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. I paragrafen föreskrivs det också om barns ställning och om jämställdhet mellan könen. Denna allmänna jämlikhetsklausulen innehåller ett förbud mot godtycke och ett krav på samma behandling i likadana fall. Närmare bestämmelser om diskrimineringsförbudet ingår i diskrimineringslagen och bestämmelser om jämställdhet mellan könen finns i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Paragrafens 6 mom. motsvarar den gällande lagens 3 mom.

6 §. Hur samerna ska företrädas. Det föreslås att ordalydelsen i paragrafen ses över. Enligt förslaget ska sametinget företräda samerna i sina nationella och internationella uppdrag. Sametinget är ett representationsorgan som samerna valt bland sig, och som därmed officiellt företräder samerna inom dess uppgiftsområde. Klart är att det i den föreslagna lagen inte föreskrivs om samernas föreningsverksamhet och annan motsvarande verksamhet på civilsamhällelig nivå.

7 §. Berättelse. Det föreslås att paragrafen ändras så att sametinget årligen ska utarbeta en berättelse direkt för riksdagen och inte längre för statsrådet för utarbetande av regeringens berättelse. Enligt den föreslagna ändringen kan berättelsen även i fortsättningen innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter. Riksdagen får sålunda en mer koncentrerad möjlighet än nu att bedöma läget, utvecklingen och behövliga åtgärder för att trygga samernas rättigheter i frågor som angår samerna och samernas rättigheter.

8 §. Fördelningen av anslag. Enligt förslaget till 1 mom. beslutar sametinget om fördelning av de medel som självständigt beviljats sametinget för skötseln av ärenden som hör till sametingets självstyrelse. De medel som hör till sametingets beslutanderätt har vanligen tillfallit sametinget i form av statsunderstöd. Statsbidragsmyndighet är då det ministerium som beviljar statsunderstödet. Besvärsförbudet i ett beslut som gäller fördelningen av sametingets anslag har motiverats med att sametingets beslut om fördelningen av medel grundar sig på ändamålsenlighetsprövning och är en del av sametingets språkliga och kulturella autonomi och att ingen har därmed personlig rätt att få sin del av anslaget. Utifrån dessa utgångspunkter har det ansetts att sametingets beslut i ärendet är slutgiltigt.

Det föreslås att sametingets beslutanderätt i 2 mom. utvidgas till att omfatta också sådana medel som fördelas vidare till andra aktörer via sametinget. För närvarande ingår sametinget i enlighet

med 7 § 2 mom. i statsunderstödslagen ett avtal om statsunderstödet användning, övervakningen av dess användning och villkoren för dessa med den som genomför verksamheten eller projektet. Sametinget har redan nu ansvarat för den vidare fördelningen av bland annat kulturunderstöd, understöd för tryggnad av kommunernas social- och hälsovårdstjänster på samiska, understöd för småbarnspedagogik på samiska och understöd som riktats till samisk språkboverksamhet.

Genom den föreslagna ändringen av 2 mom. förtydligas att sametinget är statsbidragsmyndighet som utövar befogenheter i anslutning till beviljande av understöd. Sametinget har då motsvarande tillsyns rätt i fråga om de understöd som det beviljat som statsbidragsmyndigheten har med stöd av statsunderstödslagen. Mottagaren av ett understöd som beviljats av sametinget ska således lämna sametinget riktiga och tillräckliga uppgifter bland annat för tillsynen över att villkoren för understödet iakttas (13 § i statsunderstödslagen) och sametinget är skyldigt att se till att understödet övervakas på behörigt sätt och i tillräcklig omfattning (13 § i statsunderstödslagen). Sametinget ska också ha rätt att i samband med utbetalningen av understödet och övervakningen av dess användning utföra nödvändiga granskningar som gäller statsunderstödstagarens ekonomi och verksamhet (16 § i statsunderstödslagen). På så vis blir det möjligt att utveckla samernas språkliga och kulturella autonomi också i fråga om anlagsfördelningen och att klargöra sametingets ställning vid skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift. Till det föreslagna 2 mom. har också fogats ett bemyndigande att utfärda förordning om förfarandena för understöd.

De medel som beviljas via sametinget ska enligt 2 mom. omfattas av sametingets allmänna behörighet, det vill säga höra till samernas språkliga och kulturella autonomi. Med andra ord ska de medel som administreras av sametinget hänföra sig till samiska språket (bland annat service på samiska och stimulerande och utvecklande av de samiska språken) eller den samiska kulturen (bland annat samisk konst, film och musik och samiskt hantverk samt samernas traditionella näringar).

I det föreslagna 3 mom. föreskrivs att på understöd som beviljas av sametinget tillämpas statsunderstödslagen (688/2001).

9 §. Samarbetsskyldighet och förhandlingsplikt. Det föreslås att lagens nuvarande bestämmelse om myndigheternas skyldighet och sametingets uppgift att förhandla om åtgärder som inverkar på samernas urfolksrättigheter ändras så att den mer än tidigare betonar samarbetet mellan myndigheterna och sametinget samt överensstämmer med principen om fritt och informerat förhandssamtycke (FPIC), som utvecklats inom den internationella urfolksrätten. Nära förknippad med 9 § om förhandlingsplikt och samarbetsskyldighet är den nya 9 a § om beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter samt den nya 9 b § om förfarande vid samarbete och förhandlingar. De föreslagna bestämmelserna är av central betydelse vid genomförandet av artikel 27 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen), FN:s urfolksdeklaration samt samernas övriga grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Enligt förslaget till 9 § ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter förhandla med sametinget i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Detta hänvisar till de krav som har utvecklats inom folkrätten och enligt vilka förhandlingar ska vara uppriktiga och ske vid rätt tidpunkt samt att det ska finnas en gemenskap kunskapsgrund som är tillräcklig med tanke på ärendet (begreppet free, prior and informed consent), som utvecklats inom folkrätten. I den allmänna motiveringen till propositionen behandlas folkrättens utveckling i detta avseende mera ingående, inklusive innehållet i FN:s urfolksdeklaration (s. 28—31). I utformningen av bestämmelsen har beaktats artikel 17 om konsultation i den parafederade nordiska samekonventionen. I utformningen av den artikeln har man åter strävat efter att uppfylla de krav som följer av principen om fritt och informerat förhandssamtycke.

Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den bättre motsvarar bestämmelsens nya innehåll.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från samtinget innan beslut fattas. I den andra meningen i momentet preciseras att samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

Förhandlingsplikten ska gälla alla myndigheter, vilket är fallet även i nuläget, men också andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Förutom ministerierna och övriga myndigheter inom den statliga centralförvaltningen ska förhandlingsplikten därmed också gälla statens regionala och lokala förvaltningsmyndigheter liksom även alla kommunala myndigheter samt andra aktörer som inte är myndigheter men som genom lag eller med stöd av lag har anförtrotts offentliga förvaltningsuppgifter. I framtiden kommer också bland annat de nya välfärdsområdena att omfattas av samarbetskyldigheten. Offentliga förvaltningsuppgifter kan anförtros andra än myndigheter när villkoren enligt 124 § i grundlagen är uppfyllda. Den föreslagna utvidgningen av förhandlingsplikten så att den omfattar även sådana som sköter offentliga förvaltningsuppgifter tryggar för sin del villkoret enligt 124 § i grundlagen att de grundläggande fri- och rättigheterna inte får äventyras när offentliga förvaltningsuppgifter anförtros andra. Begreppet offentliga förvaltningsuppgifter används i grundlagen i en relativt vidsträckt bemärkelse, så att det omfattar uppgifter som hänför sig till t.ex. verkställigheten av lagar samt beslutsfattande om enskilda personers och sammanslutningars rättigheter, skyldigheter och förmåner. Enligt motiveringen till 124 § i grundlagen och grundlagsutskottets tolkningspraxis hänvisar offentliga förvaltningsuppgifter till en vidare helhet än utövning av offentlig makt. I grundlagsutskottets utlåtande GrUU 26/2017 rd (s. 48) förklaras i form av exempel de uppgifter som utskottet har betraktat som offentliga förvaltningsuppgifter.

Den föreslagna bestämmelsen ska således tillämpas även på de privata aktörer som direkt med stöd av lag eller på grund av ett lagstadgat uppdrag sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Det behöver inte föreskrivas separat om detta i de lagar som gäller uppgifterna i fråga, utan den föreslagna bestämmelsen blir tillämplig enligt när det är fråga om skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift. Exempelvis universitet och yrkeshögskolor sköter i någon mån offentliga förvaltningsuppgifter. Många av dessa uppgifter, såsom bedömning av studier, behandling av ansökningar om rättelser, studerandedisciplin är ändå inte sådana åtgärder som har särskild betydelse för samerna. Exempelvis Uleåborgs universitets fullgörande av utbildningsansvaret som gäller utbildning i samiska kan däremot vara förenat med åtgärder som har särskild betydelse för samerna och där universitetet således har samarbetskyldighet och förhandlingsplikt.

Det finns bestämmelser om hörande av sametinget även i speciallagstiftning (se sidan 27 i propositionen). Om speciallagstiftning innehåller bestämmelser om ett ännu mer långtgående förfarande ska detta förfarande iakttas. En förpliktelse någon annanstans i lagstiftningen att begära utlåtande av sametinget i ett visst ärende undanröjer inte myndighetens förpliktelse att förhandla med sametinget, om samtinget anser att utlåtandeförfarandet inte räcker till för att trygga samernas rättigheter. Förpliktelsen för myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter att förhandla med sametinget påverkar inte deras på annan lagstiftning baserade förpliktelser att förhandla med andra aktörer. Exempelvis enligt 53 § i renskötsellagen ska statens myndigheter vid planering av åtgärder som gäller statens marker och väsentligt inverkar på renskötseln förhandla med företrädare för det berörda renbeteslaget. I ärenden med anknytning

till renskötseln kan myndigheten tillsammans med de berörda fundera på om det är ändamålsenligt att myndigheten för gemensamma förhandlingar med både sametinget och renbeteslagen. Trots den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten ska myndigheterna även i fortsättningen i enlighet med allmän samrådspraxis beakta även andra samiska aktörer, såsom lokala frivilligorganisationer.

Föremål för förhandlingarna kan vara ett ärende som hör till den berörda myndighetens behörighet. Vid ett ministerium kan det till exempel vara fråga om beredning av lagstiftning som gäller samerna, och vid en annan myndighet kan det vara fråga om beredningen av ett administrativt eller ekonomiskt beslut som hör till dess behörighet.

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska vara skyldiga att förhandla i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget. Med denna formulering försöker man säkerställa att det förs genuina förhandlingar med målet att hitta en gemensam lösning, och inte bara för att uppfylla formkravet för beslutsfattande. Kravet på syfte att uppnå enighet förutsätter direkt växelverkan mellan sametinget och myndigheten. Båda parterna ska i förhandlingarna ge en motiverad syn på det ärende som är föremål för förhandlingar samt ge sin syn på motpartens ståndpunkt för att det ska vara fråga om egentliga förhandlingar. Till exempel enbart informering om det aktuella ärendet är inte sådana förhandlingar som avses i bestämmelsen. Att sametinget framför sin syn på ett visst ärende utan diskussion om ämnet eller grunder för sametingets ståndpunkt är inte heller sådana förhandlingar som avses i bestämmelsen. Nya förhandlingar kan behöva ordnas, om den ena parten inte kan ta ställning till den andra partens ståndpunkter i förhandlingarna.

Kravet på att förhandla i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget betyder dock inte att sametinget genom sina egna beslut eller till exempel genom att vara passiv har rätt att hindra en myndighet från att fatta beslut i ett ärende som hör till dess behörighet. Syftet att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget betyder inte heller att enighet eller samtycke alltid kan uppnås. En myndighet kan ha godtagbara grunder för sitt agerande också i ett sådant fall där sametinget uttryckligen motsätter sig en åtgärd. Myndigheten kan vara skyldig att förhandla om ett ärende som hör till dess behörighet också med andra aktörer eller måste sammanjämka flera berörda parter olik intressen, till exempel i vissa planeringsprocesser inom miljölagstiftningens område. I ett visst ärende kan myndigheten också bli tvungen att väga olika grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter mot varandra och försöka sammanjämka olika människors eller grupper grundläggande och mänskliga rättigheter. Efter förhandlingarna fattas beslut om det ärende som är föremål för förhandlingar av den behöriga myndigheten med stöd av sin lagstadgade behörighet. Oftast är det möjligt att överklaga beslutet hos domstol. Eventuell kränkning av förhandlingsplikten kan då vara en besvärgrund i sig. Sametinget har således inte allmän vetorätt i förhandlingarna, även om enighet eller samtycke är målet för förhandlingarna. Förhandlingarna avslutas antingen med att man uppnår enighet eller samtycke eller med att enighet eller samtycke inte kan uppnås ens genom att fortsätta diskussionerna. Förhandlingarna fortsätter så länge som parterna bedömer att det är möjligt att uppnå enighet i ärendet. I förslaget till 9 a § ingår närmare bestämmelser om myndigheternas skyldighet att beakta samernas rättigheter. Myndigheterna ska beakta samernas rättigheter också i det fallet att det av någon orsak inte förs förhandlingar enligt 9 § i ett visst ärende.

Förhandlingsplikten gäller lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna. Att lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder nämns betyder att samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten kan gälla många olika typer av verksamhet. Det har ingen betydelse vilken typ av verksamhet det är fråga om, utan det viktiga är huruvida verksamheten har särskild betydelse för samerna. När myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter planerar verksamhet och tidtabell är det skäl att beakta

eventuella förhandlingar med sametinget. Med särskild betydelse hänvisas i bestämmelsen framför allt till projekt som uttryckligen gäller samerna eller som särskilt kan påverka samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk. I praktiken är sådana i synnerhet lagberedningsprojekt som gäller samerna. I sådana projekt ska sametinget vara representerat i lagberedningen ända från början (GrUU 40/2009 rd). Projekt som allmänt gäller alla som omfattas av den finländska rättskipningen har däremot i allmänhet inte sådan särskild betydelse för samerna som avses i förslaget. Ett beslut eller en åtgärd kan dock ha särskild betydelse för samerna till exempel om projektet eller åtgärden i praktiken påverkar tillgodoseendet av samernas rättigheter, till exempel deras rätt att bedriva sina traditionella näringar. Enbart en teoretisk möjlighet att ett visst ärende kan ha särskild betydelse för samerna betyder ännu inte att förhandlingsplikt uppkommer. Bedömningen av om ett visst projekt har särskild betydelse för samerna förutsätter kunskap om både projektet och samernas rättigheter och ställning. Av dessa orsak måste hänsyn tas till sametingets åsikt om ett visst projekt har särskild betydelse för samerna. Ett administrativt beslut och en åtgärd kan ha särskild betydelse för samerna oberoende av vem som genomför åtgärden. Sådana åtgärder kan vara till exempel av myndigheterna beviljade tillstånd genom vilka det är tillåtet att vidta åtgärder inom hembygdsområdet eller i dess omedelbara närhet. Till exempel när det gäller tillstånd att ordna gymnasieutbildning kan saken ha särskild betydelse för samerna, om gymnasiet i fråga verkar inom samernas hembygdsområde. Ärenden som påverkar endast eller i huvudsak samerna är ärenden som klart har särskild betydelse för samerna. Markanvändning och användning av naturresurser i samernas hembygdsområde är ett annat exempel på ärenden som klart har särskild betydelse för samerna. Dessutom är det möjligt att en viss del av ett omfattande projekt särskilt påverkar samerna, varvid samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller denna del av projektet. Det är också möjligt att det under den första förhandlingen framgår att ett visst projekt inte har särskild betydelse för samerna, och då finns ingen förpliktelse att fortsätta med samarbetet och förhandlingarna. På motsvarande sätt kan ett projekt som inletts tidigare ändras så att det ändå har särskild betydelse för samerna och då uppkommer samarbetskyldighet och förhandlingsplikt.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska förhandlingar föras också om andra projekt eller åtgärder som ska genomföras på samernas hembygdsområde än de som avses i den gällande lagen. Utöver dessa omfattar bestämmelsen sådana projekt vilkas verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde, även om de i sig genomförs utanför hembygdsområdet. Exempelvis kan verkan av åtgärder som hänför sig till miljö och markanvändning sträcka sig till hembygdsområdet oberoende av den egentliga geografiska plats där projekten genomförs.

Förhandlingar ska oberoende av det geografiska kriteriet föras också om andra åtgärder som särskilt påverkar samernas rättigheter som urfolk. Sådana kan i synnerhet vara åtgärder som gäller samiska språket. Rätten att få undervisning i samiska utanför hembygdsområdet är en fråga som på ett särskilt sätt påverkar samernas ställning som urfolk. Förhandlingar ska därmed föras om sådana frågor oberoende av om projektet har några direkta verkningar på samernas hembygdsområde. Åtgärden ska enligt förslaget särskilt påverka samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk för att ärendet ska omfattas av den föreslagna samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten. Sådana traditionella näringar som renskötsel, jakt och fiske, bärplockning och hantverk (Duodji), även när de utövas i modern form, har traditionellt ansetts höra till den samiska kulturformen (se till exempel GrUU 32/2010 rd). I praktiken ska samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten liksom i nuläget omfatta i synnerhet projekt och åtgärder som gäller användning av mark- och vattenområden och planering av användningen, bedrivande av näringar där mark- och vattenområden utnyttjas samt undervisning i eller återupplivande av de samiska språken och samekulturen eller projekt och åtgärder som gäller service på samiska. I princip gäller samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten inte enskilda samers förvaltningsärenden eller ärenden som behandlas i domstolar.

Myndigheternas skyldighet att förhandla i syfte att uppnå enighet eller samtycke sträcker sig också till frågan om vilka ärenden som omfattas av samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten. Initiativ till förhandlingar kan också komma från sametinget. Oberoende av om förhandlingar enligt 9 § förs om ett visst ärende, är det myndigheternas skyldighet att trygga samernas rättigheter.

I det gällande 1 mom. ingår en förteckning över de ärenden som omfattas av samarbetskyldigheten. Det föreslås att förteckningen ses över. Förteckningen konkretiserar vilka ärendegrupper förhandlingsplikten och samarbetskyldigheten omfattar och hjälper att identifiera vilka ärenden skyldigheten gäller. Förteckningen är inte uttömmande utan enligt den sista punkten gäller samarbetskyldigheten också något annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk. Förteckningen begränsar alltså inte i något avseende tillämpningsområdet för förhandlingsplikten eller samarbetskyldigheten, utan bestämmelsen ska tillämpas på alla åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde eller som särskilt kan påverka samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk. Grundlagsutskottet har ansett det motiverat att bevara förteckningen med exempel i bestämmelsen på vilka ärenden som omfattas av samarbetskyldigheten (GrUB 12/2014 rd).

Det föreslås att ordalydelsen i 1 punkten i förteckningen ändras så att den börjar motsvara det begrepp som används numera, dvs. i stället för samhällsplanering nämns områdesanvändning i punkten. Det föreslås att 2 punkten utökas med genomförande av skyddsåtgärder, med beaktande av den betydelse som användningen av mark- och vattenområden har för bedrivandet av samernas traditionella näringar. Till förteckningen fogas som ny 5 punkt för tydlighetens skull åtgärder som berör den biologiska mångfalden och klimatförändringen med beaktande av deras särskilda inverkan för samerna, bland annat för möjligheterna att bedriva traditionella näringar. Denna ändring är i linje med både den nya naturvårdslag och den klimatlag som håller på att beredas. I klimatfrågor kan förhandlingsplikt uppkomma förutom genom beredningen av den egentliga klimatlagstiftningen även genom till exempel klimatplaner som kommunerna bereder och som gäller samernas hembygdsområde eller olika klimatstrategier eller klimatprojekt som grundar sig på sektorlagstiftning eller regeringsprogram. Beträffande förhandlingsplikten som gäller den biologiska mångfalden och klimatförändringen bör särskild uppmärksamhet fästas vid de sammantagna konsekvenserna samt vid betydelsen av mångfaldens arktiska dimension för att trygga och främja samernas språk och kultur samt deras rättigheter. Den nuvarande 5 punkten indelas i en ny 6 punkt om undervisning och en 7 punkt om social- och hälsovårdstjänster. Det föreslås att 6 punkten om undervisningen på samiska och i samiska språket utvidgas så att den motsvarar undervisningsmyndigheternas praxis att förhandla med sametingen om även andra ärenden än enbart sådana som hänför sig till skolundervisningen. Småbarnspedagogiken fogas till samma punkt som en ny sak med beaktande av småbarnspedagogikens betydelse för överföringen av samiska språket och den samiska kulturen till följande generationer. Utöver utvecklande av social- och hälsovårdstjänster på samiska fogas till den nya 7 punkten tillhandahållande av dessa tjänster. Förhandlingar ska föras med jämna mellanrum om tillhandahållande av service på samiska också i det fallet att utvecklande av servicen inte ingår i myndigheternas planer. Som ny 8 punkt föreslås tryggande och utvecklande av sametingets resurser och övriga verksamhetsförutsättningar. Förhandlingsplikten gäller således bland annat väsentliga ändringar i finansieringen, lagstiftningen och den administrativa ramen för sametinget. Vid tillämpningen av bestämmelsen bör man beakta att budgetmakten tillkommer riksdagen. Den nuvarande 6 punkten blir ny 9 punkt. I övrigt förblir förteckningen oförändrad.

Jämfört med ett remiss- eller hörandeförfarande är förhandlingsförfarandet ett mer långtgående sätt att delta i beredningen av ärenden som myndigheterna beslutar om. Förhandlingar ska därför föras även om sådana ärenden som avses i den föreslagna bestämmelsen, i vilka sametinget

enligt en bestämmelse i speciallagstiftning ska ges möjlighet att ge utlåtande eller på annat sätt bli hört. Om en företrädare för sametinget till exempel deltar i arbetet i en arbetsgrupp tar inte heller det i sig bort skyldigheten att föra sådana förhandlingar med sametinget som avses i den föreslagna lagen.

Det föreslås att de gällande bestämmelserna i 2 mom. stryks som onödiga. Den skyldighet som föreslås i 1 mom. gäller myndigheter och dem som sköter offentliga förvaltningsuppgifter och sametinget har ingen skyldighet att delta i förhandlingarna. En myndighet eller någon annan som sköter en offentlig förvaltningsuppgift kan i ärenden som hör till dess behörighet fortsätta behandlingen av ärendet, om sametinget inte deltar i förhandlingarna eller inte anser förhandlingarna nödvändiga.

9 a §. Beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. I lagen föreslås en ny paragraf om beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Bestämmelsen gäller åtgärder enligt 9 § som vidtas av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter, dvs. åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna. Det är fråga om en allmän bestämmelse som konkretiserar vad som i praktiken förutsätts av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter för att trygga samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. I bestämmelsen har det beaktats att 22 § i grundlagen också förutsätter aktiva åtgärder av myndigheterna för att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Faktiskt tillgodoseende av de grundläggande fri- och rättigheterna förutsätter ofta aktiva åtgärder från det allmännas sida till exempel för att skydda de grundläggande fri- och rättigheterna från utomståendes kränkningar eller för att skapa faktiska förutsättningar för utövande av de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt grundlagsutskottet (GrUU 15/2018 rd) hör till de viktigaste metoderna att stifta lagar som tryggar och preciserar utövningen av de grundläggande fri- och rättigheterna (se RP 309/1993 rd och GrUU 26/2017 rd). I bestämmelsen har även beaktats bland annat artikel 27 i MP-konventionen, av vilken följer att myndigheterna inte får förvägra samerna rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. Samerna har språklig och kulturell autonomi samt rätt att påverka bevarandet och utvecklandet av språket och kulturen, vilket förutsätter att de deltar i beslutsfattandet och att förhandlingar förs. Till den samiska kulturen hör bland annat samernas traditionella näringar, såsom jakt, fiske och renskötsel inklusive moderna sätt att utöva dessa näringar. En helhet som ska behandlas under förhandlingarna är de i 9 a § avsedda omständigheterna som hör till myndigheternas omsorgsplikt, till exempel huruvida myndigheternas planerade åtgärder enligt 1 mom. är korrekta och tillräckliga. Att ärendena planeras och bereds så att samernas rättigheter som urfolk beaktas bättre än tidigare redan innan samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten genomförs, kan i enskilda fall minska antalet ärenden som man behöver förhandla om, underlätta förhandlingarna samt förbättra slutresultatet av förhandlingarna och samarbetet.

Enligt 1 mom. 1 och 2 punkten i den föreslagna bestämmelsen ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter vid planeringen och genomförandet av åtgärder som avses i 9 § med de medel som står till förfogande dels främja tillgodoseendet av samernas rättigheter och dels förhindra åtgärdernas negativa effekter för tillgodoseendet av samernas rättigheter. Fullgörande av skyldigheten förutsätter att myndigheterna är medvetna om samernas rättigheter och beaktar dem i sin verksamhet. Fullgörande av skyldigheten förutsätter vidare att möjligheterna att främja samernas rättigheter identifieras och utnyttjas i myndigheternas verksamhet och å andra sidan att man bland de tillbudsstående alternativen väljer ett som orsakar så liten olägenhet som möjligt för tillgodoseendet av samernas rättigheter. Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska sträva efter att välja mellan olika sätt att

genomföra en viss åtgärd eller ett visst projekt så att tillgodoseendet av samernas rättigheter kan tryggas på det sätt som grundlagen förutsätter och utvecklandet av dem fortfarande främjas. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter prövar vilka åtgärder som behövs för att minska och förhindra olägenheter, om det framgår att den planerade verksamheten orsakar negativa konsekvenser för samernas språk eller kultur, inklusive idkande av traditionella näringar. Bland annat under förhandlingar med sametinget kan myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter få även den information som behövs för denna prövning. Genom den omsorgsplikt som ingår i momentet vill man betona myndigheternas ansvar att agera så att inga olägenheter uppstår och så att samernas rättigheter som urfolk kan tryggas. Formuleringen ”med de medel som står till förfogande” betyder ändå inte att man i varje situation borde välja de alternativ som bäst främjar samernas rättigheter eller inte orsakar några som helst olägenheter för tillgodoseendet av samernas rättigheter. I vissa situationer kan det vara motiverat att välja ett alternativ som orsakar ringa olägenheter med beaktande av bland annat de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och andra omständigheter som ska beaktas i ärendet. Av förslaget till 2 mom. framgår att det inte i alla situationer är förbjudet att orsaka ringa olägenheter, men myndigheterna ska sträva efter att främja samernas rättigheter och minska olägenheterna av sin verksamhet.

I 2 mom. föreslås en ny allmän bestämmelse om i vilka situationer myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter genom sina åtgärder får orsaka mer än ringa olägenheter för samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen garanterar att de materiella skyldigheter som följer av både grundlagen och MP-konventionen fullgörs. I formuleringen av bestämmelsen har man beaktat samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter samt det allmännas skyldighet att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Bestämmelsen anger en ram för myndigheternas verksamhet som orsakar olägenheter för samernas rättigheter. Utgångspunkten för myndigheternas verksamhet ska vara att allas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter respekteras. De grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna är minimirättigheter, vilket betyder att myndigheterna kan främja tillgodoseendet av rättigheterna mera än vad till exempel grundlagen förutsätter. I vissa situationer kan det dock vara omöjligt för en myndighet att trygga alla rättigheter fullt ut och en myndighet kan också bli tvungen att väga mellan olika grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Bestämmelsen förbjuder mer än ringa olägenheter, om det inte med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finns ett godtagbart mål för åtgärden och metoderna för att uppnå målet är proportionerliga när det gäller att tillgodose ett vägande samhälleligt behov. Målet för en åtgärd som orsakar olägenheter får inte stå i konflikt med de grundläggande fri- och rättigheterna eller de mänskliga rättigheterna. Det står klart att till exempel strävan efter att trygga tillgodoseendet av någon annan grundläggande fri- eller rättighet eller mänsklig rättighet kan vara ett sådant godtagbart mål som avses i bestämmelsen. Exempel miljögrundrättigheten gäller alla, också samerna, och beaktande av miljögrundrättigheten kan således vara ett sådant godtagbart mål som avses i bestämmelsen. Ett godtagbart mål berättigar ändå inte i sig att orsaka mer än ringa olägenheter, utan en ytterligare förutsättning är att metoderna för att uppnå det godtagbara målet är proportionerliga när det gäller att tillgodose ett vägande samhälleligt behov. Åtgärden ska med andra ord vara nödvändig för att uppnå det godtagbara målet och även i övrigt förenlig med proportionalitetskravet, så att olägenheterna för samernas rättigheter blir mindre än den faktiska nytta som åstadkoms genom åtgärden när det godtagbara målet uppnås. Åtgärder som orsakar mer än ringa olägenheter är tillåtna bara om målet inte kan uppnås med metoder som ingriper mindre i samernas rättigheter. Man får med andra ord inte orsaka onödiga olägenheter. Inskränkningarna får inte gå längre än vad som kan motiveras med beaktande av den konkreta nyttan för ett samhälleligt intresse som ligger bakom inskränkningen i relation till det rättsgodas som ska inskränkas, dvs. de konkreta olägenheter som nödvändigtvis orsakas tillgo-

doseendet av samernas rättigheter. Vid lagberedning ska man dessutom beakta grundlagsutskottets ännu noggrannare allmänna förutsättningar för att inskränka de grundläggande fri- och rättigheterna (GrUB 25/1994 rd, s. 4—5), vilka har beaktats i tillämpliga delar i formuleringen av den föreslagna bestämmelsen. Som ringa olägenhet kan betraktas till exempel en olägenhet som orsakas en enskild same och som inte har någon betydelse för samernas kollektiva rättigheter. Också en geografiskt eller tidsmässigt mycket begränsad olägenhet som inte har någon betydelse för tillgodoseende av samernas rättigheter kan betraktas som ringa. Orsakande av större olägenheter än så ska med andra ord i princip vara förbjudet, om inte kriterierna enligt 2 mom. uppfylls.

I 2 mom. ingår också en allmän bestämmelse om den absoluta gränsen för olägenheter som myndigheterna orsakar. Enligt den bestämmelsen får myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter inte i någon situation orsaka betydande olägenheter för samernas rätt att som urfolk bevara och utveckla sitt språk och sin kultur inklusive sina traditionella näringar. Orsakandet av en betydande olägenhet kan försämra samernas förutsättningar att utöva sitt språk, sin kultur och sina traditionella näringar på ett sätt som tryggats i grundlagen och i internationella människorättskonventioner. Människorättskommittén har i sin tolkningspraxis för artikel 27 som gäller saken i MP-konventionen betonat förhandlingar om planer som vid behov ska anpassas till kraven i artikeln, kumulativt beaktande av olika myndigheters verksamhet och åtgärder som vidtagits under olika tidpunkter samt en övergripande konsekvensbedömning. Myndigheterna har i samtliga fall en grundlagsenlig skyldighet att se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Bestämmelsen ska tolkas och tillämpas på ett för de grundläggande fri- och rättigheterna gynnsamt sätt och med beaktande av FN:s människorättskommittés praxis när det gäller artikel 27 i MP-konventionen. (GrUU 32/2010 rd, s. 10). Tröskeln för betydande olägenheter får således inte sättas för högt. Åtgärder som orsakar betydande olägenheter kan anses inskränka kärnområdet för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheter, vilket inte är godtagbart i någon situation. Det är inte tillåtet att ingripa i de grundläggande fri- och rättigheterna i sådan utsträckning att det omintetgör en grundläggande rättighets kärninnehåll. Sådana åtgärder får inte vidtas ens med sametingets samtycke med beaktande av det allmännas skyldighet att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Tröskeln för betydande olägenheter ska vägas i varje enskilt fall genom att man på ett övergripande sätt beaktar övriga tidigare, nuvarande samt planerade åtgärder på området vilkas kumulativa verkningar myndigheterna måste bedöma (Jouni Länsman and Eino Länsman v. Finland, No. 1023/2001, CCPR/C/83/D/1023/2001, 17.3.2005). Klart förbjudna är till exempel tvångsflyttningar av samer trots sametingets eventuella förhandsmedgivande. Också åtgärder som i praktiken hindrar bedrivandet av samernas traditionella näringar i framtiden strider mot denna bestämmelse samt samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Exempelvis deponering av farligt avfall på samernas hembygdsområde kan äventyra möjligheterna att utöva den samiska kulturen i framtiden och strider således mot den föreslagna bestämmelsen.

Enligt FN:s människorättskommitté innebär ovannämnda artikel 27 i MP-konventionen bland annat skyldighet att planera och genomföra ekonomiska åtgärder så att samernas näringar, såsom renskötsel, förblir ekonomiskt lönsamma (Länsman m.fl. mot Finland, 26.10.1994, klagomål nr 511/1992). En åtgärd som leder till att renskötsel inte längre är ekonomiskt lönsam kan alltså anses orsaka betydande olägenheter på det sätt som avses i bestämmelsen. Med tanke på den samiska kulturens fortsatta livskraft är det särskilt inom samernas hembygdsområde viktigt att myndigheternas verksamhet är ekologiskt hållbar. Av denna orsak kan till exempel åtgärder som äventyrar den biologiska mångfalden eller miljön också äventyra utövandet av samernas traditionella näringar och därmed orsaka betydande olägenheter. Även omfattande skogsavverkningar på områden som är viktiga för samernas renskötsel kan orsaka betydande

olägenheter. Norges högsta domstol har ansett att byggandet av vindkraftverk på vinterbetesmarker som är viktiga för renskötseln orsakade betydande olägenheter för renskötarnas rätt att utöva sin kultur i Fosenområdet. Detta kränkte renskötarnas på artikel 27 i MP-konventionen grundade rättigheter. Byggandet av vindkraftverken ledde till behov av att ordna vinterutfodring av renarna. Ersättandet av kostnaderna för vinterutfodring av renarna ansågs ändå inte undanröja kränkningen av artikel 27 bland annat därför att ordnandet av vinterutfodring är förenat med många osäkerhetsfaktorer (dom HR-2021-1975-S i målet Fosen, 11.10.2021).

Vid bedömningen av åtgärder som påverkar möjligheterna att utöva de samiska språken och den samiska kulturen måste man beakta hur rättigheterna tillgodoses i nuläget. Vid bedömningen av åtgärderna inverkan på till exempel de samiska språken måste man beakta att enaresamiska och skoltsamiska är hotade språk och därför kan redan en relativt begränsad åtgärd försämra situationen för ett språk och därmed orsaka betydande olägenheter. I vissa situationer kan försummelse att tillgodose samernas rättigheter i sig orsaka betydande olägenheter, trots att myndigheten inte aktivt försämrar situationen. Om nivån på tillgodoseendet av samernas rättigheter är svag på ett visst livsområde kan det förutsätta särskilda åtgärder och att myndigheten beaktar samernas rättigheter till exempel i en plan eller ett åtgärdsprogram. Om en svag situation när det gäller tillgodoseendet av samernas rättigheter inte beaktas kan detta i sig orsaka betydande olägenheter. Exempelvis klimatförändringen kan äventyra möjligheterna att bedriva samernas traditionella näringar i framtiden, om inte klimatförändringen bekämpas aktivt, och försummelse att beakta rättigheterna i detta sammanhang kan i sig orsaka betydande olägenheter. Det allmänna är skyldigt att med aktiva åtgärder skapa faktiska förutsättningar att utöva de grundläggande rättigheterna, till exempel genom att skapa förutsättningar för samerna som urfolk att utöva och utveckla sin kultur och sitt språk. Detta måste beaktas när man bedömer om en viss åtgärd eller försummelse av den orsakar betydande olägenheter.

Det föreslagna 3 mom. innehåller en ny allmän bestämmelse om bedömning av konsekvenserna av åtgärder som vidtas av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Det är fråga om en miniminivå på konsekvensbedömningen, som säkerställer att myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter kan beakta samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter i sin verksamhet. För att identifiera eventuella skadliga konsekvenser av åtgärderna ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsåtgärder bedöma åtgärdens konsekvenser för samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar. Utan kunskap om åtgärdernas konsekvenser kan en myndighet inte uppfylla sina förpliktelser enligt 1 och 2 mom. Konsekvensbedömningens omfattning påverkas av ärendets natur och huruvida det beretts korrekt. I den utsträckning det finns bestämmelser om konsekvensbedömning i någon annan lag, ska de iakttas. Bland annat i förhandlingar med sametinget kan myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter få information om konsekvenserna för samerna av en planerad åtgärd eller av olika alternativ. Samernas traditionella kunskap innehas bara av samerna, och i anslutning till denna kan mer information fås från sametinget. Dessutom besitter sametinget värdefull kunskap och erfarenhet av lokalsamfund och konsekvenserna för samerna i praktiken. Ansvar för att en åtgärds konsekvenser utreds och beaktas tillräckligt vilar dock på myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter. I vilken omfattning utredningen om konsekvenser ska göras beror på åtgärdens natur. Förslaget till 3 mom. innehåller också en förpliktelse att vid bedömningen beakta de sammantagna konsekvenserna av olika myndigheters verksamhet och åtgärder som vidtagits vid olika tidpunkter. Myndigheterna ska beakta att en enskild planerad åtgärd inte nödvändigtvis ensam överskrider tröskeln för betydande eller mer än ringa olägenheter, men när dess konsekvenser läggs till åtgärder som tidigare vidtagits och andra åtgärder som planeras exempelvis på ett visst område, kan tröskeln för betydande olägenheter överskridas. När en myndighet överväger att bevilja tillstånd för en viss åtgärd bedömer den till exempel

ur den berörda samegemenskapens synvinkel eller samernas synvinkel överlag huruvida samekulturen och de traditionella näringarnas tillstånd i ett visst område tål nya försämringar och kan tillstånd beviljas med beaktande av skyldigheterna enligt 1 och 2 mom. Även de sammantagna konsekvenserna av andra projekt till exempel inom ett visst område inverkar på vad som är ett tillräckligt kunskapsunderlag och hur omfattande konsekvensbedömning som behövs. Det väsentliga är inte att man till exempel tidsmässigt så stor utsträckning som möjligt utreder tidigare åtgärder som påverkar saken eller nuläget, utan att myndigheten eller någon annan som sköter offentliga förvaltningsuppgifter strävar efter att beakta nuläget som en helhet med avseende på tillgodoseendet av samernas rättigheter, dvs. vidare än med avseende på en viss verksamhet som bedrivs av en viss myndighet. För att uppfatta helheten med avseende på tillgodoseendet av samernas rättigheter kan också åtgärder som genomförts och som planeras av andra myndigheter vara betydelsefulla. Genom konsekvensbedömning kan myndigheten eller någon annan som sköter offentliga förvaltningsuppgifter skapa sig en mer övergripande bild av hur dess egna åtgärder påverkar tillgodoseendet av samernas rättigheter. När en myndighet planerar ett projekt kan den utifrån konsekvensbedömningen träffa de val som 1 mom. förutsätter, vilket i sig kan minska behovet av att föra förhandlingar enligt 9 §. För att identifiera en viss åtgärds konsekvenser för samernas rättigheter som urfolk förutsätts ofta kännedom om samernas eget språk och egen kultur, och därför kan samarbete med sametinget och i ärenden som gäller renskötsel även med renbeteslagen i området behövas vid utredandet av konsekvenserna.

Lagstiftning som gäller olika sektorer innehåller en del bestämmelser om till exempel konsekvensbedömning och förbud mot att försämra samernas rättigheter (på sidorna 31—32 i propositionen finns exempel på försämringsförbud som ingår i sektorlagstiftningen). Till de delar som sektorslagstiftningen innehåller mer långtgående krav på till exempel konsekvensbedömning ska de bestämmelserna iakttas. Exempelvis Lainkirjoittajan opas (<http://lainkirjoittaja.finlex.fi/12-yleislait-ja-eraat-yleiset-saantelyt/12-2/?q=edellytt%C3%A4%C3%A4%20paina-vaa#jakso-12-2-7>) innehåller information om förhållandet mellan allmän lag och speciallag.

När speciallagstiftning om förbud mot att försämra samernas rättigheter och konsekvensbedömning utvecklas är det önskvärt att miniminivån enligt denna bestämmelse beaktas. Tills speciallagstiftningen har harmoniserats helt och hållet så att nivån på skyddet av samernas rättigheter åtminstone överensstämmer med nivån i denna bestämmelse är strävan att lösa eventuella spänningar tolkningsvägen. Även för tillämpningen av speciallagstiftningen gäller att tolkningen ska vara positiv för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

9 b §. *Förfarande vid samarbete och förhandlingar.* I lagen föreslås en ny bestämmelse om förfarandet vid samarbete och förhandlingar. Den gällande 9 § innehåller inga bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid förhandlingar. Syftet med de föreslagna procedurbestämmelserna är att säkerställa att principen om fritt och informerat förhandssamtycke uppfylls vid samarbete och förhandlingar. Syftet med den föreslagna bestämmelsen är att styra förhandlingsförfarandet så att förhandlingarna om de ärenden som omfattas av samarbetskyldigheten ska föras med sametinget ärligt och uppriktigt med ömsesidig respekt och i avsikt att trygga samernas urfolksrättigheter och inte endast formellt för att uppfylla lagens krav.

Enligt 1 mom. i den föreslagna bestämmelsen ska myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter underrätta sametinget så snart som möjligt när de inleder sitt arbete i ärenden som avses i 9 §. Om det är fråga om verksamhet av fortgående natur, ska anmälan göras i god tid innan förhandlingar ordnas. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska således i ett så tidigt skede som möjlighet underrätta sametinget om planeringen av sådana åtgärder. Sametinget kan med stöd av lagens 5 § 2 mom. göra framställning eller väcka initiativ om inledande av förhandlingar. Också myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter kan väcka initiativ om inledande av förhandlingar. Om man i början

av ett projekt inte har någon uppfattning om huruvida ärendet omfattas av 9 §, ska sametinget underrättas genast när detta har framkommit. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter kan lämna en fritt formulerad underrättelse, och en föregripande underrättelse kan lämnas i situationer där man inte är säker på om en viss åtgärd slutligen omfattas av 9 §. Genom myndigheternas föreslagna skyldighet att underrätta sametinget om ärenden som omfattas av förhandlingsplikten säkerställs att beredningen av ärenden som är viktiga för samernas rättigheter inte kommer som en överraskning för sametinget i slutskedet av beredningen.

I 1 mom. ingår vidare en bestämmelse enligt vilken sametinget har rätt att före förhandlingarna få en skriftlig redogörelse om ärendet, inklusive de omständigheter som avses i 9 a § och de planer som hänför sig till dem. Förutsättningen för samarbete och förhandlingar är att förhandlingsparterna har rätta och tillräckligt täckande uppgifter om det ärende som är föremål för förhandlingar och om konsekvenserna av den planerade åtgärden. Att lämna rätta och tillräckliga uppgifter innebär att myndigheten förser sametinget med de viktigaste relevanta dokumenten. När uppgifter lämnas ska bestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) beaktas. Vidare ska myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter före förhandlingarna sända en skriftlig redogörelse som grundar sig på tillräckliga uppgifter och utredningar över de centrala frågor som gäller den aktuella åtgärden till sametinget. Enligt bestämmelsen ska den skriftliga redogörelsen innehålla en bedömning av åtgärdens konsekvenser för samernas språk, den samiska kulturen eller samernas ställning som urfolk. Sametinget kan åter under förhandlingarna komplettera myndigheternas kunskaper om och förståelse för bland annat åtgärdens konsekvenser för tillgodoseendet av samernas rättigheter.

Enligt förslaget till 2 mom. ska sametinget ges en skälig tid för att förbereda sig inför förhandlingarna. Sametinget ska ha möjlighet att behandla ärendet i sina egna organ enligt vilken typ av ärende det handlar om. Typen av ärende och ärendets skyndsamhet inverkar på vilken tid som kan betraktas som skälig. Förberedelse tiden ska vara längre för vittsyftande åtgärder som kräver lång planering. I vittsyftande ärenden kan sametingslagen kräva att ärendet behandlas på sametingets sammanträde, vilket tar tid. Den tid som sametinget ges att förbereda sig på förhandlingar i överraskande ärenden som kräver skyndsamma åtgärder kan vara mycket kort.

Det föreslagna 2 mom. innehåller också en bestämmelse om att samarbetet ska inledas och förhandlingarna föras uppriktigt och vid rätt tidpunkt så att det är möjligt att påverka ärendets slutresultat och uppnå enighet innan ärendet avgörs. Kravet på att förhandlingar ska föras uppriktigt och vid rätt tidpunkt betyder att man ska ha en verklig möjlighet att påverka slutresultatet under förhandlingarna. Förhandlingarna ska föras i god tid innan beslut fattas, dvs. i ett skede då det fortfarande finns en genuin möjlighet att påverka den planerade åtgärden. För att skyldigheten ska fullgöras räcker det inte nödvändigtvis att förhandlingar förs före det formella beslutsfattandet. Att förhandlingarna ska föras uppriktigt betyder att bägge parterna faktiskt och ärligt strävar efter att uppnå enighet eller sametingets samtycke.

Enligt förslaget till 3 mom. ska förhandlingarna protokollföras. I protokollet antecknas parternas synpunkter i ärendet samt resultatet av förhandlingarna. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska föra protokoll över förhandlingarna, och protokollet ska fogas till dokumentmaterialet för det ärende som varit föremål för förhandlingarna. Protokoll behöver föras också därför att förhandlingar om de administrativa ärenden som avses i den föreslagna bestämmelsen är en juridisk förutsättning för myndighetens beslutsfattande. I protokollet ska antecknas eventuell enighet som uppnåtts i ärendet och sametingets eventuella samtycke. Om enighet eller sametingets samtycke inte har uppnåtts i ärendet, ska i protokollet antecknas eventuella avvikande uppfattningar, motiveringen till dem samt förhandlingsparternas synpunkter i ärendet. I protokollet antecknas bland annat varför ett visst krav från sametingets sida inte har kunnat beaktas. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska alltså i

mån av möjlighet följa med att man håller fast vid gemensamt överenskomna saker. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska i mån av möjlighet följa med att gemensamt överenskomna saker förverkligas och utveckla mekanismer som stödjer detta. Om myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ändrar sin plan efter att enighet eller sametingets samtycke uppnåts under förhandlingarna och detta leder till ett väsentligt sämre slutresultat för tillgodoseendet av samernas rättigheter, behövs nya förhandlingar.

Det viktiga är att förfarandet möjliggör uppriktiga diskussioner som genuint syftar till enighet mellan så jämbördiga förhandlingsparter som möjligt. Tillräckliga förberedelser och deltagande i förhandlingarna förutsätter att sametinget har tillgång till tillräckliga resurser.

En myndighet som är verksam på samernas hembygdsområde eller som annars ofta behandlar ärenden som gäller samer kan komma överens med sametinget om allmänna förfaranden i anknytning till förhandlingarna. Förfarandet vid Forststyrelsens regionala byrå i Lappland att förhandla med sametinget dels om de allmänna principerna för förhandlingar och dels om enskilda ärenden kan ses som ett gott förfarande. Parterna kan även sinsemellan komma överens om de praktiska detaljerna i förhandlingarna från fall till fall. I vissa ärenden kan förhandlingarna förutsätta att det ordnas flera möten. Oberoende av förhandlingar har myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter grundlagsenlig skyldiga att trygga samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter som urfolk.

3 kap. **Mandattid, organ och verksamhet**

10 §. Sammansättning och mandattid. Det föreslås att paragrafens bestämmelse om tidpunkten då sametingets valperiod börjar ändras. Enligt den gällande bestämmelsen börjar valperioden i början av året efter valåret. I praktiken har den nya sammansättningen dock kommit åt att konstituera sig och inleda sitt arbete först i slutet av februari, och det gamla sametinget har hållit valårets sista sammanträde trots att ett nytt sameting redan har valts. Syftet med reformen är att förbättra demokratin bland samerna genom att göra det möjligt för det nya sametinget att konstituera sig i snabbare takt. Det föreslås att valperioden börjar redan den 1 december valåret. Valperiodens längd är även i fortsättningen fyra år. I paragrafen föreslås dessutom en liten ändring av ordalydelsen som har att göra med den föreslagna definitionen av samernas hembygdsområde i 4 §.

I 2 och 3 mom. föreslås inga ändringar.

11 §. Sametingets ordförande och vice ordförande. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den börjar motsvara bestämmelsens nya innehåll. I 1 mom. föreslås inga ändringar.

Paragrafens 2 mom. utökas med en bestämmelse om att vice ordförandena innehar sitt uppdrag som huvudsyssla. Den nuvarande lagen föreskriver endast att ordföranden innehar sitt uppdrag som huvudsyssla. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den börjar motsvara bestämmelsens nya innehåll.

12 §. Sammankallande av sammanträden. Det föreslås att 1 mom. ändras så att det uttryckligen gäller sammankallandet av sametingets sammanträde. Liksom i den gällande lagen är utgångspunkten att sametingets sammanträde beslutar när ett sammanträde ska hållas. Enligt förslaget ska ett sammanträde också sammankallas om sametingets ordförande eller styrelsen anser att det behövs. Då är det motiverat att sametingets ordförande och styrelsen kommer överens om tillräcklig förberedelse av det sammanträde som ska sammankallas. Dessutom ska ett sammanträde sammankallas, om en tredjedel av ledamöterna kräver det för behandling av ett visst ärende. Till denna del kompletteras bestämmelsen om en kvalificerad minoritets rätt att begära

sammanträde genom ett omnämmande av att en kvalificerad majoritet som begär ett sammanträde ska precisera det ärende som ska behandlas vid det sammanträde som sammankallas.

I paragrafens 2 mom. föreslås en liten ändring av ordalydelsen.

13 §. *Sametingets styrelse.* Enligt paragrafens 1 mom. ska sametinget inom sig välja en styrelse med en ordförande och två vice ordförande samt högst fem andra ledamöter. Förslaget innebär att antalet ledamöter stiger från fyra till fem. Till momentet föreslås bli fogat ny bestämmelse enligt vilken sametinget inom sig väljer två ersättare till styrelsen. Det föreslås att det i momentet också ska nämnas att justitieministeriet ska underrättas om valet.

I 2 mom. föreslås en ändring av ordalydelsen.

I 3 mom. föreslås inga ändringar.

Enligt 4 mom. kan det i sametingets arbetsordning bestämmas om att ledamöterna i styrelsen ska inneha sina uppdrag som huvudsyssla. I arbetsordningen behövs ett omnämmande av att uppdraget sköts som huvudsyssla när styrelseledamöternas uppdrag anses förutsätta ett så fast arbete att lämplig ersättning för det inte längre är arvode enligt 17 § och annan ersättning enligt vad som närmare bestäms i den arvodesstadga som sametinget fastställer. Ett omnämmande i arbetsordningen är också en förutsättning för en deltidsanställning eller en visstidsanställning som är kortare än en mandatperiod, och som är grundad på personens uppdrag som styrelseledamot.

Det föreslås att paragrafen utökas med ett nytt 5 mom., enligt vilket en ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärnämnden inte kan vara ledamot eller ersättare i sametingets styrelse. En motsvarande bestämmelse fogas till 20 § om valnämnden samt till 41 b § om besvärnämnden i syfte att trygga valnämndens och besvärnämndens självständighet och oberoende. Uppdraget som ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärnämnden upphör direkt med stöd av lag när personen med stöd av 10 § blivit utsedd till ledamot eller ersättare i sametinget.

14 §. *Övriga organ.* Det föreslås att 1 mom. revideras i fråga om tillsättandet av valnämnden så att valnämnden blir ett organ som arbetar fortgående. Eftersom valnämnden ska tillsättas redan i början av valperioden, blir det mera tid att utvärdera och planera valet och sammanställa vallängden. Detta är också ägnat att minska risken att arbetet hopar sig.

I 1 mom. föreslås inga andra ändringar. Sametinget kan därmed med stöd av andra meningens i momentet även i fortsättningen tillsätta andra organ för skötseln av ärenden som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi. Sametingets organ kan kompletteras i samma förfarande som de har tillsatts. I stället för begreppet kulturell autonomi föreslås uttrycket samernas språkliga och kulturella autonomi, på samma sätt som i grundlagen och i lagens 1 § 1 mom.

I förslaget till nytt 2 mom. föreskrivs om sametingets nya organ, besvärnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärnämnden), som är ett självständigt och oberoende rättskipningssorgan. Besvärnämnden ska vara första besvärinstans i ärenden som gäller upptagande i och avförande ur vallängden. Närmare bestämmelser om besvärnämnden ingår i det nya 5 kap.

15 §. *Utövande av befogenheter.* Paragrafens rubrik ändras så att den bättre motsvarar det huvudsakliga innehållet.

Det föreslås att det nämns särskilt i 1 mom. att sametingets sammanträde är ett organ som utövar tingets befogenheter vid sidan om sametingets styrelse och övriga organ. I momentet föreslås

dessutom små ändringar av ordalydelsen. Enligt förslaget ska sametingets sammanträde samt styrelse och övriga organ utöva tingets befogenheter så som föreskrivs i sametingslagen och bestäms i arbetsordningen för sametinget.

I 2 mom. föreslås en ny bestämmelse genom vilken sametingets sammanträde förbehålls befogenheterna i vissa frågor. Enligt förslaget fattar sametingets sammanträde beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor, om inte något annat följer av ärendets brådskande natur. Förslaget motsvarar i sak de nuvarande bestämmelserna (godkända vid sametingets sammanträde 21.12.2015) om saken i sametingets arbetsordning. Enligt 4 § 3 punkten i arbetsordningen har sammanträdet som uppgift att godkänna sametingets principiellt viktiga och vittsyftande initiativ, förslag, utlåtanden och övriga ställningstaganden. Enligt 6 § 8 punkten i arbetsordningen har styrelsen åter som uppgift att avgöra ett ärende som hör till sametingets sammanträde, om ärendet är så brådskande att det krävs och styrelsen enhälligt konstaterar att ärendet är så brådskande att det inte kan skjutas upp till sametingets följande sammanträde.

Att en bestämmelse om ärenden som ska behandlas av sametingets sammanträde tas in i lagen betonar för sin del den ställning som sametingets sammanträde har som samernas högsta representationsorgan och beslutsfattande organ. Bestämmelsen är i sig av allmän karaktär och flexibel.

Enligt förslaget kan något av sametingets organ fatta beslut i ett ärende som hör till sametingets sammanträdes befogenheter, om ärendet är så brådskande att det krävs. I sametingets arbetsordning ska det även i fortsättningen vara möjligt att bestämma om ett förfarande där det konstateras att ett ärende som i sig hör till sametingets sammanträde är brådskande och att beslut i ärendet därmed kan fattas av till exempel sametingets styrelse.

Paragrafens 3 mom. om förbud mot att delegera befogenheter motsvarar i huvudsak 15 § 2 mom. i den gällande lagen. Det föreslås dock att bestämmelsen kompletteras så att det uttryckligen är förbjudet att delegera befogenheter också i ärenden som avses i 5 § 6 mom. samt 20, 25 b, 26 och 41 §. Således ska det också vara förbjudet att delegera sametingets sammanträdes befogenheter att fastställa sametingets arbetsordning (5 § 6 mom.), valnämndens befogenhet att på ansöka fatta beslut om antecknande av personer i vallängden, upprätta vallängden och ordna val till sametinget (20 §) och valnämndens befogenhet att avgöra ett ärende som gäller rättande av ett fel i vallängden (25 b §), begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden (26 §), eller besvärnämndens uppgift och behörighet (41 §).

Klart är att det inte ska vara tillåtet att delegera sametingets sammanträdes befogenhet att fatta beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor som avses i 2 mom. till ett annat organ annat än i enskilda brådskande fall.

16 §. Byråer och personal. Enligt 1 mom. har sametinget byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare bestäms i sametingets arbetsordning. I 16 § 1 mom. i den gällande lagen finns ett bemyndigande att föreskriva om sametingets byråer och personal genom förordning. På grund av sametingets autonoma ställning är det dock inte ändamålsenligt att det genom förordning föreskrivs om sådana ärenden som anknyter till det praktiska ordnandet av den språkliga och kulturella autonomin. Det är motiverat att bestämmelser om sametingets verksamhet utfärdas endast genom lag och – inom ramen för sametingets anslag – genom den arbetsordning som sametinget själv har godkänt. De bestämmelser som för närvarande ingår i förordningen om sametinget och som gäller sametingets byråer, personal och personalens behörighetsvillkor bör därför upphävas. Bestämmelser om dessa frågor kan i fortsättningen tas in i sametingets arbetsordning.

Dessutom föreslås det att det i momentet tas in ett omnämmande enligt vilka bestämmelser om byrån för samiska språket utfärdas särskilt. För närvarande föreskrivs det om byrån för samiska språket i 26 § i samiska språklagen och i 3 § i förordningen om sametinget. Särskilda bestämmelser om besvärsnämndens personal finns i 41 f §.

I 2 och 3 mom. föreslås inga ändringar.

17 a §. *Deltagande i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring.* I lagen föreslås en ny paragraf om möjligheten att delta i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring.

Enligt 1 mom. kan sametingets i sin arbetsordning bestämma att deltagande i organens sammanträden är möjligt med hjälp av videokonferens eller annan lämplig teknisk dataöverföring. Sådan dataöverföring kan till exempel vara en videokonferens, där de som deltar i mötet kan se och höra varandra, eller vanlig telefonkontakt utan synkontakt. Videokonferens kan vara det naturliga hjälpmedlet för att delta i sametingets sammanträde med hjälp av tekniskt hjälpmedel. I ett annat organs möte kan det däremot vara möjligt att delta också genom användning av vanlig telefonkontakt.

Med stöd av 2 mom. kan det i arbetsordningen meddelas närmare bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid användningen av teknisk dataöverföring.

17 b §. *Initiativrätt.* I lagen föreslås en ny paragraf enligt vilken minst tvåhundrafemtio samer som var röstberättigade vid det senaste sametingsvalet har rätt att lägga fram initiativ för sametinget i ärenden som hör till tinget.

Initiativrätten är ett nytt sätt att på medborgarnivå påverka sametingets verksamhet. Röstberättigade samer får tack vare initiativrätten möjlighet att väcka ärenden i sametinget. Enligt förslaget kan tvåhundrafemtio röstberättigade samer lägga fram ett initiativ. Detta är cirka 4 procent av alla de röstberättigade som för närvarande är antecknade i vallängden.

Enligt förslaget kan initiativet endast gälla ärenden som hör till sametinget. I lagen föreskrivs inga andra sakliga eller innehållsmässiga förutsättningar för utnyttjandet av initiativrätten. Det föreslås inte heller några bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid utövandet av initiativrätten eller om behandlingen av ett initiativ vid sametinget. Närmare bestämmelser om dessa frågor ska enligt 2 mom. meddelas i sametingets arbetsordning.

18 §. *Handläggningen av ärenden.* Det föreslås att ordalydelsen i 1 mom. ändras så att sametingets olika organ beaktas. Sametingets sammanträde och något annat organ är beslutfört när dess ordförande eller vice ordförande – eller någon av dem, om organet har flera vice ordföranden – och minst hälften av de övriga ledamöterna är närvarande. När beslutsförheten bestäms avses med de övriga ledamöterna alla andra ledamöter i ett organ förutom ordföranden eller i ordförandens ställe den vice ordförande som är ordförande för det aktuella sammanträdet. Om ordföranden är närvarande ska alltså hälften av det sammanlagda antalet vice ordförande och övriga ledamöter vara närvarande. Om en vice ordförande leder sammanträdet, ska hälften av det sammanlagda antalet möjliga övriga vice ordförande och övriga ledamöter vara närvarande.

Särskilda bestämmelser om behandling av ärenden i besvärsnämnden ingår i 4 a § samt i 5 kap.

I 2 mom. föreslås inga ändringar.

I 3 mom. föreslås en liten ändring av ordalydelsen. I övrigt föreslås inga ändringar i momentet.

3 a kap. **Bokföring och revision**

18 a §. Bokföring. Det föreslås att författningsnumret för bokföringslagen, som nämns i paragrafen, ändras så att det hänvisar till den gällande bokföringslagen. Det föreslås även att ordalydelsen i paragrafen ändras.

18 d §. Revisionsberättelse. I paragrafen föreslås bestämmelser om revisionsberättelsen som ska ersätta bestämmelserna i 18 i § i den gällande lagen. Det föreslås därför att paragrafens rubrik ändras.

Enligt förslaget ska revisorerna för varje räkenskapsperiod före utgången av maj månad till sametingets styrelse avge en skriftlig revisionsberättelse som utöver det som föreskrivs i revisionslagen ska innehålla ett utlåtande om huruvida uppgifterna i verksamhetsberättelsen om användningen av statsunderstödet är riktiga. Tidsfristen skiljer sig från den tidsfrist som anges i 3 kap. 6 § i revisionslagen (936/1994), vilket konstateras i bestämmelsen.

18 e—18 i §. Det föreslås att paragraferna upphävs. Revisionslagen (1141/2015) innehåller nödvändiga bestämmelser om de frågor som nu ingår i de paragrafer som föreslås bli upphävda. Därför behöver det i sametingslagen endast föreskrivas om valet av revisorer och deras mandatperioder (gällande 18 c §), revisionsberättelsen (ovanstående 18 d §), behandlingen av revisionsberättelsen (gällande 18 j §) och insändandet av handlingar till justitieministeriet (gällande 18 k §).

4 kap. **Val till sametinget**

19 §. Valår och valkrets. s. I 1 mom. tas det in en bestämmelse ur 20 § 1 mom. i den gällande lagen enligt vilken hela landet utgör en valkrets för valet till sameting. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den bättre motsvarar paragrafens nya innehåll.

Paragrafens 2 mom. motsvarar 1 mom. i den gällande paragrafen. Det föreslås inga ändringar i momentet.

20 §. Valnämnd. I paragrafen föreslås bestämmelser om valnämnden, dess sammansättning och dess uppgifter. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den motsvarar dess innehåll. Ovan föreslogs det att bestämmelsen i den gällande lagens 20 § 1 mom. ska tas in i 19 § 1 mom. Valnämnden tillsätts enligt den ändring som föreslås i 14 § genast i början av valperioden.

Valnämndens centrala uppgift är att behandla ansökningar om antecknande av en person i vallängden och därmed att som första instans fatta beslut om antecknande av en person i vallängden. Därför föreslås det att saken omnämns i 1 mom., som föreslås bli reviderat. I momentet konstateras dessutom att valnämnden har som uppgift att upprätta vallängden och ordna val till sameting. När det gäller uppgiften att ordna val motsvarar förslaget i sak 20 § 2 mom. i den gällande lagen.

I paragrafens 2 mom. föreslås bestämmelser om valnämndens sammansättning. För närvarande föreskrivs det om detta i 3 mom. Enligt förslaget ska valnämnden förutom en ordförande ha sex andra ledamöter som var och en har en personlig ersättare. I nuläget är ledamöterna fyra till antalet. I valnämnden ska det finnas en ledamot och en ersättare från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. Till denna del motsvarar förslaget 20 § 3 mom. i den gällande lagen. Endast för Sodankylä kommuns del föreslås det att det preciseras att ledamoten och ersättaren från Sodankylä

kommun ska komma från Lapin paliskunta benämnde renbeteslags område i Sodankylä kommun, som hör till samernas hembygdsområde, och inte från vilken del av Sodankylä kommun som helst. För att säkerställa sådan heltäckande sakkunskap som behövs vid bedömningen av de lagstadgade objektiva kriterierna för upptagande i vallängden och samtidigt svara på den internationella betoningen på samernas rätt att som urfolk själva bestämma vem som är same och uppfyllandet av den därav följande så kallade gruppidentifikationen föreslås det att valnämnden stärks genom att dess sammansättning utvidgas. Valnämndens sammansättning säkerställer för sin del att lagen är i harmoni med artiklarna 33 och 9 i FN:s urfolksdeklaration när de lagstadgade kriterierna för rösträtt och tillämpningen av dem tar hänsyn till samernas sedvänjor och traditioner. I valnämnden ska det enligt den föreslagna nya bestämmelsen också finnas sakkunskap om de samiska språk som avses i 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003). I den aktuella punkten i samiska språklagen nämns enaresamiska, skoltsamiska och nordsamiska. Valnämnden ska på grund av dess uppgifter och kraven på godtagbarhet i nämndens verksamhet så brett som möjligt representera mångfalden i det samiska samfundet och den samiska kulturen. Detta ska beaktas på behörigt sätt när valnämndens ledamöter väljs.

I paragrafen föreslås ett nytt 3 mom. om jäv för ledamöter och ersättare i valnämnden. Enligt bestämmelsen kan en ledamot eller ersättare i sametingets styrelse eller en ledamot eller ersättare i besvärsnämnden inte vara ledamot eller ersättare i valnämnden. Den som är ledamot eller ersättare i valnämnden förlorar med stöd av lagen direkt detta förtroendeuppdrag när han eller hon utses till ledamot eller ersättare i sametingets styrelse enligt 13 § eller när personen i fråga med stöd av 41 b § blir vald till ordförande, ledamot eller ersättare i besvärsnämnden. Den som redan är ledamot eller ersättare i sametingets styrelse eller besvärsnämnden kan inte heller utses till ledamot eller ersättare i valnämnden när valnämnden tillsätts.

I lagen föreslås inte bli intaget den gällande lagens 20 § 4 mom., enligt vilket valnämnden med tillstånd av justitieministeriet kan anställa behövlig personal. Sametinget utnämner eller anställer med stöd av 42 § i den gällande lagen, i fortsättningen med stöd av 43 § – och inom ramen för sametingets anslag – också i övrigt sin egen personal, och det föreskrivs inte i lag att detta förutsätter tillstånd från justitieministeriet.

21 §. Rösträtt. Det föreslås att bestämmelsen ändras i motsvarighet till den ändring som föreslås i 3 § så att det är fråga om antecknande i vallängden för sametinget. Till bestämmelsen föreslås också bli fogat en hänvisning till 3 § där det föreskrivs om andra förutsättningar för antecknande i vallängden. En minderårig kan på samma sätt som med den gällande lagen ansöka om att bli antecknad i vallängden förutsatt att han eller hon fyller 18 år senast på valförrättningens sista dag.

22 §. Valbarhet. Till bestämmelsen föreslås bli fogat ett 2 mom. enligt vilken en ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden kan inte vara kandidat i valet till sametinget. När en ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden har blivit nominerad som kandidat i valet till sametinget, kan han eller hon inte delta i valnämndens eller besvärsnämndens arbete från det att hans eller hennes namn har upptagits i valnämndens kandidatförteckning. Den som är ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden förlorar med stöd av lagen direkt detta förtroendeuppdrag.

23 §. Vallängd. I den föreslagna paragrafen samlas med vissa ändringar de bestämmelser om upprättande av vallängd som finns i 23 och 23 a § i den gällande lagen.

Valnämnden ska enligt 1 mom. upprätta en vallängd över de röstberättigade. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för vallängden. Enligt den gällande lagen upprättas vallängden på basis av vallängden för föregående val och uppgifterna i befolkningsdatasystemet. Bestämmelsen och

uttrycket på basis av som använts där har orsakat juridisk oklarhet. Genom att se över ordalydelsen i bestämmelsen klarläggs det att en anteckning i vallängden för föregående val inte automatiskt betyder att en person antecknas även i den nya vallängd som upprättas, utan varje person som antecknas i vallängden ska uppfylla förutsättningarna enligt 3 och 21 § i den aktuella lagen för att bli antecknad i vallängden. I 2 mom. föreskrivs det om utnyttjande av uppgifter i befolkningsdatasystemet.

Enligt 2 mom. antecknas kommunvis i vallängden i alfabetisk ordning den röstberättigades namn och personbeteckning, samt hemkommun och adress om de är kända. Till dessa delar motsvarar förslaget i sak bestämmelserna i 23 § 1 och 2 mom. i den gällande lagen. Hemkommun och adress får dock inte heller i fortsättningen antecknas i vallängden, om dessa uppgifter är sekretessbelagda enligt 24 § 1 mom. 31 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Dessutom föreslås det en ny bestämmelse enligt vilken hemkommunen och adressen inte heller får antecknas i vallängden, om det för personen i fråga har gjorts en i 36 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster avsedd spärrmarkering i befolkningsdatasystemet.

I vallängden ska enligt 3 mom. röstberättigade personer tas upp på ansökan (enligt det gällande 23 a § 1 mom. "på begäran"). Enligt andra meningen i momentet är en förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i närmast följande sametingsval att ansökan lämnas senast före utgången av september året före valåret. I 23 a § 1 mom., som föreslås bli upphävt, är motsvarande tidsfrist senast klockan 16 den 31 december. Det föreslås att tidpunkten tidigareläggs för att det ska finnas tillräcklig tid att behandla ansökningarna på behörigt sätt och att söka ändring.

Enligt 4 mom. tas den som antecknats i vallängden vid föregående val upp i vallängden utan ansökan, om han eller hon uppfyller de förutsättningar för anteckning i vallängden som anges i den gällande lagen. En person antecknas dock inte i vallängden, som han eller hon meddelar valnämnden att han eller hon inte vill bli antecknad i vallängden.

I fortsättningen ska en anteckning i vallängden vid föregående val inte ge en person automatisk rätt att bli antecknad i vallängden. Enligt förslaget ska valnämnden dock utan ansökan pröva förutsättningarna för att personer som antecknats i vallängden vid föregående val ska bli antecknade i vallängden. De som varit antecknade i vallängden vid föregående val behöver således inte själva aktivt väcka saken, utan förutsättningarna för att bli antecknade i vallängden utreds på valnämndens eget initiativ och under dess ledning. Valnämnden kan utnyttja sina egna arkiv och andra uppgifter som den har tillgång till i sitt utredningsarbete, såsom anteckningar i befolkningsdatasystemet.

På handläggningen av ärenden i sametinget tillämpas förvaltningslagen. Således ska valnämnden begära tilläggsutredning av en person, om förutsättningarna att bli antecknad i vallängden inte tycks vara uppfyllda eller saken är oklar utifrån de uppgifter som valnämnden har tillgång till. Tilläggsutredning kan behövas om uppfyllandet av förutsättningarna enligt 3 § 1 mom. 1 punkten och ibland eventuellt också om uppfyllande av förutsättningarna enligt 2 punkten, till exempel om uppgifter om en persons föräldrar inte går att få ur befolkningsdatasystemet. Om en person inte är finsk medborgare kan det behövas mer information om hans eller hennes bostadsort. Det är självklart att avlidna personer inte antecknas i vallängden. Den uppgiften framgår oftast av befolkningsdatasystemet.

Enligt 4 mom. ska en person dock inte antecknas i vallängden, om han eller hon meddelar valnämnden att han eller hon inte vill bli antecknad i vallängden. Anmälan förutsätter inte någon närmare utredning om orsakerna, och personen i fråga har i följande val på nytt möjlighet att ansöka om att bli antecknad i vallängden om han eller hon så vill. Det har inte angetts någon

särskild tidsfrist för anmälan. Anmälan kan göras fram tills det att vallängden fastställs, varefter personen i fråga har möjlighet att ansöka om rättelse av vallängden.

I 4 mom. sägs vidare att när vallängden upprättas kan valnämnden dessutom på eget initiativ vid val till sameting som ordnas den 1 januari 2027 eller efter det beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått rösträttsålder och sådana barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå rösträttsåldern. På motsvarande sätt som enligt de gällande bestämmelserna ska dessa personer dock skriftligen anmäla till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt 3 § 1 mom. Syftet med den tidsgräns som ingår i förslaget är att tydligt med iakttagande av formuleringen i 3 § 1 mom. 2 punkten ange att anteckningar i vallängden vid val före 2027 inte ger en person rätt att som ättling bli antecknad i vallängden för val till sameting. När vallängden för valet 2027 sammanställs ska det dock vara möjligt att anteckna en person i vallängden med stöd av 3 § 1 mom. 2 punkten efter det att hans eller hennes förälder först har godkänts till vallängden.

Enligt förslaget till 5 mom. fastställer och undertecknar valnämnden vallängden senast den sista december året före valåret. Det föreslås således att tidsfristen tidigareläggs med två månader för att trygga tillräcklig tid för rättelse och sökande av ändring. Valnämndens beslut om fastställande av vallängden får inte överklagas genom besvär. Bestämmelser om begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden ingår i 26 §.

23 a §. Upprättande av vallängd. Det föreslås att paragrafen upphävs och att de bestämmelser som finns i den till behövliga delar tas in i 23 §.

24 §. Meddelande på kort och beslut. I 1 mom. föreslås att orden ”om röstning på valdagen ordnas” stryks med beaktande av att enligt förslaget till 31 a § ska också röstning på valdagen alltid ordnas i fortsättningen.

I övrigt föreslås inga ändringar i paragrafen.

25 §. Framläggande av vallängd. Det föreslås att bestämmelsen om tidtabellen för framläggande av vallängden i 1 mom. ändras. Enligt förslaget ska vallängden i fortsättningen läggas fram en månad tidigare än för närvarande. Den föreslagna ändringen ökar den tid som reserverats för processen för sökande av ändring. I nuläget har besvärprocessen för vallängden fortfarande pågått när valförrättningen avslutats.

I 2 mom. föreslås det att bestämmelsen om minimiantalet timmar som vallängden ska vara framlagd samt hänvisningen till helgfria lördagar stryks. I fortsättningen ska vallängden vara framlagd under tjänstetid 10 på varandra följande vardagar.

Det föreslås att hänvisningen i 3 mom. till förfarandet för framläggande ändras. Enligt den nuvarande bestämmelsen ska framläggandet av vallängden kungöras offentligt. Enligt den föreslagna ändringen hänvisas det i fortsättningen till vad som i 62 § i förvaltningslagen föreskrivs om offentlig delgivning. Vid offentlig delgivning hålls en handling en viss tid tillgänglig för mottagaren hos myndigheten och ett meddelande om att handlingen finns tillgänglig ska publiceras på myndighetens webbplats i det allmänna datanätet och vid behov i den tidning ur vilken mottagaren kan antas bäst få information om saken. Detta sätt lämpar sig bättre för framläggande av vallängden än offentlig kungörelse, som enligt förvaltningslagens ändrade bestämmelser tillämpas på fall där en viss handling ska delges genom en offentlig kungörelse till exempel genom att kungörelsen och den handling som kungörs publiceras i det allmänna datanätet.

25 a §. Vallängdens offentlighet. Det föreslås att den sista meningen i 2 mom. kompletteras med ett omnämnande enligt vilket sekretessen inte hindrar att uppgifter lämnas ut till sametinget för val av ledamöter och ersättare till tingets organ eller för utredande av initiativrätt. Kompletteringen behövs bland annat därför att tvåhundrafemtio röstberättigade samer enligt den föreslagna 17 b § har rätt att lägga fram initiativ för sametinget. Till övriga delar föreslås i 25 a § endast tekniska ändringar i hänvisningarna till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Enligt 11 § i den lagen har den som har begärt att bli antecknad i vallängden rätt att ta del av de handlingar som hänför sig till behandlingen av ärendet.

25 b §. Rättelse av fel i vallängden. I lagen föreslås en ny 25 b §, där det föreskrivs om fel i vallängden. Paragrafen består till stor del av bestämmelser från den gällande lagens 26 a §, med små ändringar i ordalydelsen. En del av bestämmelserna i den gällande lagens 26 a § har strukits som obehövligen med beaktande av att på behandlingen av ärenden som gäller rättelse av fel tillämpas förvaltningslagens bestämmelser i enlighet med 4 a § i sametingslagen. I paragrafens 1 mom. föreslås dessutom en ny bestämmelse om rätt för en röstberättigad att yrka att en felaktig anteckning som gäller honom eller henne ska rättas i vallängden.

I 1 mom. föreskrivs valnämndens rätt att rätta fel i vallängden antingen på eget initiativ eller på yrkande av en röstberättigad. Yrkandet ska dock framställas inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut. Eventuella ändringar i vallängden ska på samma sätt som i den gällande bestämmelsen göras senast två månader innan valförrättningen inleds. Om valnämnden upptäcker ett fel i vallängden ska den likväl ge den berörda personen tillfälle att bli hörd innan ändringen görs.

Enligt förslaget får en röstberättigad som anser att en anteckning om honom eller henne i vallängden är felaktig yrka rättelse hos valnämnden. I bestämmelsen är det inte fråga om en persons rätt att bli antecknad i vallängden, utan till exempel om rätten för en som redan godkänts som röstberättigad att begära att eventuella felaktiga uppgifter om honom eller henne i vallängden rättas till.

Den föreslagna paragrafens 2—3 mom. motsvarar till tillhålllet 26 a § 3—4 mom. i den gällande lagen. I dessa moment föreslås endast mindre ändringar av ordalydelsen. Den gällande lagens 26 a § 2 mom. har strukits som obehövt. Om en rättelse av ett fel leder till att en person avförs ur vallängden, ska förvaltningslagens bestämmelser tillämpas på förfarandet.

26 §. Begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden. I paragrafen föreskrivs närmare om rätten att begära omprövning av ett beslut av valnämnden som gäller sådant antecknande i vallängden som avses i 23 §. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras i motsvarighet till paragrafens nya innehåll.

I 1 mom. föreskrivs det om rätt att begära omprövning hos valnämnden av valnämndens beslut om vallängden i ett ärende som gäller ansökan om att bli antecknad i vallängden samt av ett beslut om att inte uppta en person som varit antecknad i vallängden vid föregående val i den nya vallängden utan ansökan samt av eventuella andra beslut av valnämnden som gäller antecknande i vallängden och som hänför sig till en persons rätt att bli antecknad i vallängden (till exempel ett beslut om att avskryva ett ärende eller ett beslut om att en ansökan avvisas). En begäran om omprövning ska riktas till valnämnden och den ska lämnas till valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut.

Enligt 2 mom. ska en begäran om omprövning som till exempel i misstag lämnats direkt till besvärsnämnden inom utsatt tid anses ha inkommit i tid. I det fallet ska besvärsnämnden utan dröjsmål sända begäran om omprövning till valnämnden.

Innehållet i 3 mom. motsvarar 26 § 3 mom. i den gällande lagen men ordalydelsen ändras i motsvarighet till det förfarande med begäran om omprövning som föreslås i 1 mom.

I 4 mom. föreslås för tydlighetens skull en hänvisning enligt vilken bestämmelser om sökande av ändring i beslut som gäller begäran om omprövning finns i 41 l §.

26 a §. Röstning på grundval av besvärinstansens beslut. Paragrafens innehåll motsvarar i stor utsträckning innehållet i den gällande lagens 26 d §. Ordalydelsen ändras så att man ska få rösta inte bara på grundval av högsta förvaltningsdomstolens beslut utan också på grundval av besvärsnämndens lagakraftvunna beslut.

26 b §. Besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Det föreslås att paragrafen upphävs. Bestämmelser om möjligheten att anföra besvär hos högsta förvaltningsdomstolen i ärenden som gäller vallängden föreslås i fortsättningen ingå i 41 m §.

26 d §. Röstning på grundval av domstolsbeslut. Det föreslås att paragrafen upphävs. De bestämmelser som nu ingår i den föreslås bli intagna nästan som sådana i 26 a §.

27 §. Kandidatuppställning och kandidatförteckning. Det föreslås att bestämmelserna i 27 och 27 a § i den gällande lagen samlas i paragrafen med vissa ändringar men utan att det huvudsakliga innehållet ändras.

Enligt 1 mom. får en kandidat i val till sametinget på samma sätt som för närvarande ställas upp av en valmansförening som har bildats av minst tre röstberättigade och som ska ha ett ombud och ett vice ombud. Förslaget motsvarar bestämmelserna i 27 § 1 och 2 mom. i den gällande lagen.

Det föreslås att 27 § 3 mom. i den gällande lagen som sådant tas in som 2 mom. i paragrafen. Varje röstberättigad får därmed också i fortsättningen delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden enligt momentet stryka hans eller hennes namn ur dem alla.

En valmansförening ska enligt 3 mom. lämna sin kandidatansökan till valnämnden senast den 31 dagen och kompletteringar till ansökan senast den 27 dagen innan valförrättningen inleds. Reglering som i sak motsvarar den föreslagna finns i 27 § 1 och 4 mom. i den gällande lagen. Valnämnden ska enligt 4 mom. i förslaget upprätta en kandidatförteckning senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. En i sak motsvarande bestämmelse ingår i det gällande 27 a § 1 mom. Det föreslås också att det i momentet tas in en bestämmelse som i sak motsvarar den sista meningen i det gällande 27 a § 2 mom., enligt vilken kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I 5 mom. tas in det förbud mot att särskilt söka ändring i valnämndens beslut om kandidatförteckningen som avses i det gällande 27 a § 3 mom.

27 a §. Kandidatförteckning. Det föreslås att paragrafen upphävs. Det föreslås att de bestämmelser i 1 och 2 mom. som det ska föreskrivas om på lagnivå tas in i 27 §, så som det förklaras ovan. Ovan föreslås att paragrafens 3 mom. blir 27 § 5 mom. De bestämmelser av teknisk natur som ingår i 1 och 2 mom. utfärdas i fortsättningen genom ministerieförordning. Ett bemyndigande om detta tas in i 40 c § 1 mom. 4 punkten.

28 §. Valförrättningen. Det föreslås att valet till sametinget tidigareläggs med en vecka så att valet förrättas under en period om sex veckor som börjar på måndagen den sista hela veckan i

augusti. Valförrättningen föreslås vara två veckor längre än nu. Den föreslagna tidpunkten för valförrättningen passar bättre ihop med tidtabellerna i samernas traditionella näringar, till exempel renskiljningen under senhösten och fiskesäsongen. Avsikten med de föreslagna ändringarna är att underlätta röstningen. Valet ska fortfarande förrättas med anlitage av posten eller genom att lämna in valhandlingarna på ett ställe som valnämnden meddelar, och som kan vara till exempel ett ambulerande röstningsställe som stannar på olika orter. Det föreslås att bestämmelserna om valförrättningen ändras så att i fortsättningen ska det också alltid ordnas röstning på valdagen. Enligt den gällande lagen kan valnämnden besluta om det ordnas röstning på valdagen eller inte.

Paragrafens 2 mom. motsvarar den sista meningen i det gällande 1 mom.

29 §. Valhandlingarna. Det föreslås att bestämmelserna om valhandlingar samlas i paragrafer och att paragrafens rubrik ändras så att den motsvarar sådant innehåll i paragrafen.

Enligt 1 mom. ska valnämnden sedan valförrättningen inletts utan dröjsmål bevisligen delge de röstberättigade vilkas adress är känd valhandlingarna. Valnämnden behöver inte sända valhandlingarna som rekommenderad försändelse så som enligt den gällande lagen, utan valhandlingarna kan också sändas som någon annan försändelse som kan följas. Paragrafen gör det också möjligt att använda andra aktörers tjänster än posten.

Valhandlingar är enligt förslaget den med valnämndens stämpel försedda röstsedel, valkuvertet, följbrevet, ytterkuvertet, kandidatförteckningen och röstningsanvisningarna. I fråga om valhandlingarna och delgivning av dem motsvarar förslaget i sak 29 § i den gällande lagen.

I 2 mom. föreslås en ny bestämmelse om den röstberättigades rätt att få valhandlingarna. En röstberättigad som inte har fått valhandlingarna per post eller som av någon annan orsak saknar dem, ska enligt förslaget ges möjlighet att få valhandlingarna på valnämndens byrå, på ett röstningsställe på valdagen eller på ett annat ställe som valnämnden meddelar.

I 3 mom. föreslås också nya bestämmelser om vad som ska nämnas i röstningsanvisningarna. I röstningsanvisningarna ska det som är väsentligt med tanke på utövandet av rösträtten klargöras. I röstningsanvisningarna ska enligt förslaget åtminstone finnas besöksadresserna och öppettiderna för valnämndens byrå och de andra ställen där valhandlingarna kan fås och till vilka de kan lämnas in samt dessutom besöksadresserna och öppettiderna för röstningsställen på valdagen. Ett i bestämmelsen avsett eventuellt annat ställe kan också vara till exempel en röstningsbuss. I så fall ska det i röstningsanvisningarna finnas information om bussens eller ett annat ambulerande röstningsställes rutt, dess hållplatser och öppettider. I anvisningarna får också finnas andra uppgifter än de som förutsätts i lagen.

30 §. Röstning med anlitage av posten. Enligt 1 mom. kan den röstberättigade utnyttja sin rösträtt efter att han eller hon fått valhandlingarna. Till denna del motsvarar förslaget första meningen i 30 § i den gällande lagen. Det föreslås att det till momentet fogas en ny bestämmelse om den anteckning som ska göras på röstsedeln. Enligt förslaget ska väljaren i röstsedeln tydligt anteckna numret på den kandidat som han eller hon ger sin röst till.

Det föreslås att det i 2 mom. tas in den reglering som ingår i den andra och tredje meningen i 30 § i den gällande lagen, dock så att det i lagen inte längre krävs att valhandlingarna lämnas för postbefordran som rekommenderad försändelse, utan väljaren kan alternativt anlita andra posttjänster där försändelsen kan följas. Röstningen har således slutförts när den röstberättigade

har lämnat det slutna valkuvertet med röstsedeln och ett ifyllt och undertecknat följebrev inneslutna i ytterkuvertet för postbefordran till valnämnden. Om väljaren bifogar sitt meddelande på kort behöver han eller hon endast skriva sin underskrift på följebrevet.

Paragrafens 3 mom. motsvarar 30 § 2 mom. i den gällande lagen. Där föreslås endast en liten precisering av ordalydelsen, så att bestämmelsen inte gäller alla valhandlingar utan endast valhandlingar inneslutna i ett ytterkuvert.

31 §. Röstning genom inlämnande av ytterkuvertet till valnämnden på annat sätt än per post. Det föreslås att bestämmelsen i 1 mom. om inlämnande av ytterkuvertet på annat sätt än per post kompletteras så att också en person som bemyndigats av den röstberättigade kan lämna valhandlingarna till valnämnden på annat sätt än per post. Handlingarna kan lämnas till valnämndens byrå – precis som i nuläget – eller till andra ställen som valnämnden meddelat. Väljaren kan alltså oberoende av hemkommun lämna handlingarna till valbestyrelsen på vilket röstningsställe på valdagen som helst. Däremot ska röstning på valdagen, alltså röstning med iakttagande av det förfarande som föreskrivs i 31 g §, vara möjligt endast för dem som är bosatta inom hembygdsområdet och endast på röstningsstället i väljarens egen kommun. Av förslaget till 29 § 2 mom. följer att väljaren vid behov kan få handlingarna till exempel på vilket röstningsställe på valdagen som helst, dvs. han eller hon kan under samma besök få handlingarna och lämna dem till valbestyrelsen på röstningsstället. Dessutom kan valnämnden meddela andra ställen där valhandlingarna kan fås vid behov och dit de kan lämnas. Utöver de egentliga röstningsställena på valdagen kan det finnas ställen som valnämnden meddelat, där väljare från vilken kommun som helst kan få valhandlingarna och dit han eller hon också kan lämna dem samtidigt. Sådana andra ställen kan finnas både i kommunerna inom hembygdsområdet och på andra ställen i Finland. Avsikten med fler inlämningsställen är att underlätta utövandet av rösträtten. Ett annat ställe som valnämnden meddelat kan också vara till exempel ett ambulerande röstningsställe. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den bättre motsvarar det nyformulerade innehållet i paragrafen.

Den bestämmelse i momentet enligt vilken handlingarna får lämnas mellan måndagen den hela fjärde veckan och söndagen den hela sjätte veckan av valet motsvarar bestämmelserna om saken i 31 § 1 mom. i den gällande lagen, med den skillnaden att det föreslås att tiden förlängs med två veckor med beaktande av förslaget att valförrättningen ska förlängas. För att det ska vara möjligt att lämna in valhandlingarna också på valdagen upphör tiden först på söndagen den hela sjätte veckan, och inte på fredagen. Dessutom föreslås en liten ändring av ordalydelsen i paragrafen.

Paragrafens 2 mom. motsvarar 31 § 2 mom. i den gällande lagen. Det föreslås att den utökas med en hänvisning till valhandlingar som lämnats in på andra ställen som valnämnden meddelat samt att det företas vissa tekniska ändringar.

31 a §. Röstning på valdagen. Det föreslås att 1 mom. ändras så att röstning på valdagen ordnas söndagen den sjätte veckan av valförrättningen. I formuleringen beaktas dessutom att i fortsättningen ordnas alltid röstning på valdagen. Med beaktande av den ändring av längden på valförrättningen som föreslås i 28 § ska röstning på valdagen även i fortsättningen ordnas på valförrättningens sista dag.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att det i varje kommun inom samernas hembygdsområde ska finnas minst ett röstningsställe, och inte nödvändigtvis ett röstningsställe som i den gällande bestämmelsen. Det är motiverat med flera röstningsställen inom en kommun om avstånden är långa.

Det föreslås att 3 mom. ändras så att till momentet fogas en uttrycklig hänvisning till det förfarande som föreskrivs i 31 g §. Preciseringsen behövs med beaktande av den ändring som föreslås i 31 §, nämligen att valhandlingarna också på valdagen kan lämnas till de ställen som valnämnden meddelat och till röstningsställena på valdagen. Röstning genom att utnyttja förfarandet med röstning på valdagen ska vara möjlig endast inom samernas hembygdsområde och på ett röstningsställe i den egna hemkommunen. Väljarna kan dock i praktiken rösta i vilken kommun som helst genom att lämna i valhandlingarna på det sätt som föreskrivs i 31 §, till exempel till ett röstningsställe på valdagen. Enligt förslaget till 29 § 2 mom. ska det också vara möjligt att vid behov få valhandlingarna på dessa ställen, om valnämnden beslutar det.

I 4 mom. föreslås inga ändringar.

31 c §. Valbestyrelse. Det föreslås att 1 mom. ändras så att det i en valbestyrelse i fortsättningen ska kunna ingå fler ersättare än de två som krävs i nuläget. En ledamot i valnämnden och ledamotens personliga ersättare ska vara medlem och ersättare i valbestyrelsen. Eftersom det i fortsättningen kan finnas flera röstningsställena än ett i varje kommun inom hembygdsområdet och på Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun, stryks kravet på att just den medlem som företräder kommunen i fråga i valnämnden ska vara medlem i valbestyrelsen. Saken överläts åt valnämndens prövning. Valnämnden har en ordförande och sex andra ledamöter som var och en har en personlig ersättare. Det kan således finnas högst sju valbestyrelser som arbetar samtidigt.

Det föreslås också att till momentet fogas en bestämmelse om jäv för valbestyrelsens medlemmar. Endast den som är kandidat i valet till sameting är jävig att vara medlem i valbestyrelsen.

Paragrafens 2 och 3 mom. motsvarar 31 c § 2 och 3 mom. i den gällande lagen. I 2 mom. föreslås endast mindre tekniska ändringar.

31 h §. Avslutande av röstningen på valdagen och valprotokollet. Det föreslås att 1 mom. kompletteras med en bestämmelse enligt vilken valbestyrelsen ska se till att valurnan och vallängden, vilka också nämns i den gällande lagen, men också ytterkuvert som eventuellt lämnats till valbestyrelsen transporteras till valnämndens byrå i Enare. Dessutom föreslås att det i momentet tas in en ny bestämmelse om valbestyrelsens skyldighet att se till att de nämnda handlingarna utan ogrundat dröjsmål transporteras till valnämndens byrå och att förseglingmaterialet förstörs omedelbart efter förseglingen av urnan. Valhandlingarna ska således sändas till valnämnden utan dröjsmål och utan att valförrättningens tillförlitlighet äventyras.

Paragrafens 2 mom. motsvarar 31 h § 2 mom. i den gällande lagen. I det momentet föreslås endast en mindre precisering av ordalydelsen.

32 §. Röstning på vårdanstalt och i hemmet. Främst på grund av praktiska skäl i samband med jävssituationer föreslås i 2 mom. en ny bestämmelse enligt vilken det till ersättare för valförrättaren vid röstning där den röstberättigade vårdas förutom någon av valnämndens ersättare kan väljas även någon annan som är lämplig för uppgiften. En kandidat i valet till sameting kan dock inte anses vara lämplig. Till övriga delar föreslås endast mindre tekniska ändringar i paragrafen.

34 §. Påbörjande av rösträkningen. Det klockslag som anges i 1 mom. för när valnämnden påbörjar rösträkningen måndagen efter valförrättningen föreslås bli tidigarelagt. Enligt 30 § 2 mom. ska de röster som inkommit per post till valnämnden innan rösträkningen inleds beaktas vid rösträkningen.

35 §. Anteckning i vallängden. Det föreslås att paragrafen utökas med ett nytt 3 mom., där det föreskrivs om förfarandet i en situation där en väljare har lämnat flera ytterkuvert än ett till valnämnden. I fortsättningen kan sådana situationer uppstå oftare med beaktande av att strävan är att underlätta erhållandet och inlämnandet av valhandlingarna. För att förhindra oegentligheter föreskrivs det att endast ett ytterkuvert per väljare ska beaktas. Efter att det har antecknats i vallängden att en person har utnyttjat sin rösträtt ska valnämnden inte längre beakta eventuella andra ytterkuvert som samma väljare lämnat in.

Det gällande 3 mom. blir 4 mom. Det föreslås att momentet preciseras så att med röstning på valdagen avses röstning på det sätt som avses i 31 g §.

Det gällande 4 mom. blir 5 mom. I det föreslås inga ändringar.

38 §. Fastställande av valresultatet. Det föreslås ändringar av de bestämmelser som gäller hur valresultatet fastställs. Detta behövs, eftersom det föreslås ändringar i 10 § om sametingets sammansättning.

Enligt 1 mom. blir de 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa minst det antal kandidaterna från varje kommun inom samernas hembygdsområde samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun som föreskrivs i 10 §. Om det antal som anges i 10 § inte nås, blir de kandidater som fått näst mest röster valda från kommunen eller området i fråga så att kraven i 10 § uppfylls.

Det föreslås att till 2 mom. fogas en bestämmelser för sådana situationer där det totala antalet kandidater från någon kommun eller något område hembygdsområdet inte räcker till för att fylla kvoterna i 10 §. Om det från någon kommun inom hembygdsområdet eller för Sodankylä kommuns del från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område inte finns det föreskrivna antalet kandidater väljs enligt förslaget de kandidater som har fått det näst största antalet röster från hembygdsområdet.

Det föreslås att 2 mom. i den gällande paragrafen blir 3 mom. Dessutom föreslås en mindre ändring av ordalydelsen.

Paragrafens 4 mom. består av 3 mom. i den gällande paragrafen, i vilket föreslås mindre tekniska ändringar.

Det föreslås att paragrafen utökas med ett nytt 5 mom. om hur kandidatens kommun eller område bestäms i en situation där kandidaten flyttar under valåret. Enligt den föreslagna bestämmelsen bestäms kandidatens kommun eller område vid rösträkningen enligt var han eller hon har haft sin hemkommun vid den tidpunkt då tidsfristen för kandidatuppställningen löpte ut. Fastställandet av valresultatet påverkas inte av att kandidaten flyttat efter detta. För väljarna kan det vara viktigt att veta vilket områdes angelägenheter kandidaten känner till och i vilken kommun eller vilket område inom hembygdsområdet han eller hon är uppställd som kandidat.

39 §. Fastställande av valresultatet. I mom. föreslås att bestämmelsen om klockslaget för när valnämndens sammanträde börjar stryks. I paragrafen föreslås inga andra ändringar.

40 §. Besvär över valresultatet. I 1 mom. föreslås en mindre ändring av ordalydelsen. Dessutom föreslås det för tydlighetens skull att paragrafen utökas med ett omnämmande av att bestämmelser om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden finns i 5 kap.

I 2—5 mom. föreslås inga ändringar.

40 c §. Närmare bestämmelser. Det föreslås att bemyndigandet i 1 mom. utvidgas så att 4 punkten allmänt omfattar kandidatansökan och kandidatförteckningen överlag. I den nuvarande 4 punkten nämns endast publicering och framläggning av kandidatförteckningen. Det ska även i fortsättningen föreskrivas på lagnivå bland annat om att kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet. Det föreslås att till 1 mom. fogas en ny 5 punkt, enligt vilken genom förordning av justitieministeriet får närmare bestämmelser utfärdas om anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen. Detta förslag har samband med den föreslagna ändringen av 31 a § enligt vilken en kommun kan ha flera röstningsställen än ett på valdagen. Ett alternativt sätt till att möjliggöra röstning på flera ställen än ett i någon kommun inom samernas hembygdsområde på den egentliga valdagen kan vara att tillämpa det förfarande som föreskrivs i 31 §. Den bestämmelsen gör det möjligt att på valdagen lämna valhandlingarna till vilket ställe som helst som valnämnden meddelat eller till vilket röstningsställe som helst på valdagen. Även på detta sätt kan man i praktiken underlätta röstningen.

5 kap. Sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden

Behovet av att inrätta en ny organisatoriskt självständig och oberoende besvärsnämnd för vallängdsärenden vid sametinget behandlas bland annat på sidorna 38—39, 42—43, 53 samt 96—102.

Bestämmelserna i detta nya kapitel tryggar besvärsnämndens natur så att den föreslagna besvärsnämnden uppfyller de förutsättningar som föreskrivs för ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan i grundlagen och så att förfarandet och behandlingen av ärenden i besvärsnämnden motsvarar de förutsättningar för en rättvis rättegång som anges i 21 § i grundlagen.

41 §. Besvärsnämndens uppgift och behörighet. I 1 mom. ingår en bestämmelse om att besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget är första besvärsinstans i sådana ärenden som gäller upptagande i och avförande ur vallängden för val till sametinget.

I 2 mom. föreskrivs det om besvärsnämndens organisatoriska ställning. Besvärsnämnden finns i anslutning till sametinget. Nämnden är ett självständigt och oberoende organ i förhållande till valnämnden vid sametinget, som beslutar om ärenden som rör vallängden. Nämnden är inte underställd sametingets politiska verksamhet, och den är också självständig och oberoende i förhållande till sametingets alla andra organ. Med oberoende avses traditionellt rättskipningsorgans externa och interna oberoende. Rättskipningsorgan ska i sin rättskipningsverksamhet vara oberoende av andra aktörers påverkan. Detta gäller såväl lagstiftaren och utövarna av regeringsmakt som till exempel parterna i en rättstvist.

41 a §. Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter. I paragrafen föreskrivs det om besvärsnämndens ledamöter och deras antal. Enligt 1 mom. har nämnden en ordförande med uppdraget som huvudsyssla eller bisyssla. Ordföranden utnämns till sin tjänst tills vidare. Att ordföranden utnämns tills vidare bidrar till att upprätthålla en effektiv verksamhet och en enhetlig avgörandep Praxis. Detta framhäver också besvärsnämndens organisatoriskt självständiga ställning och dess oberoende och opartiskhet.

Enligt 2 mom. har besvärsnämnden som ledamöter med uppdraget som bisyssla en lagfaren ledamot och två sakkunnigledamöter som företräder sakkunskap om samernas förhållanden. Enligt lagbestämmelsen ska besvärsnämnden dessutom ha ett tillräckligt antal ersättare.

Det föreskrivs i lagen om sakkunnigledamöternas behörighet i besvärsnämnden. Enligt grundlagsutskottets åsikt är det inte problematiskt ur författningsrättslig synvinkel att sakkunnigledamöter deltar i behandlingen av ärenden i rättskipningsorgan. I detta fall anses sakkunnigledamöternas deltagande i ärendenas behandling inte medföra misstankar om opartiskhet när man beaktar att det inte är fråga om intressentbundna ledamöter utan om ledamöter med specialsak-kunskap.

Enligt 3 mom. är besvärsnämndens lagfarna ledamot vice ordförande, dvs. utövar den behörighet som föreskrivits för ordföranden när ordföranden har förhinder. På så vis kan besvärsnämnden vara beslutför också när ordföranden har förhinder.

41 b §. *Ordförandens och de övriga ledamöternas behörighet och utnämning.* I paragrafen föreskrivs det om behörighetsvillkoren för och utnämning av besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter.

Enligt 1 mom. krävs att nämndens ordförande och lagfarna ledamot ska uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren för domare som anges i 10 kapitel 1 § 1 mom. i domstolslagen. Enligt lagbestämmelsen kan till domare utnännas rättrådiga finska medborgare som har avlagt annan högre högskoleexamen i juridik än magisterexamen i internationell och komparativ rätt och som genom sin tidigare verksamhet vid en domstol eller i andra uppgifter har visat att de har sådana insikter i tjänstens uppgiftsområde som en framgångsrik skötsel av tjänsten förutsätter samt behövliga personliga egenskaper. Denna formulering täcker examensbeteckningarna för högre juridisk slutexamen, dvs. juris magister och den föregående juris kandidat. För tydlighetens skull har man i lagen som gäller utnämning av domare uttryckligen velat nämna att med högre examen i juridik avses andra examina än magisterexamen i internationell och komparativ rätt (MICL) som infördes i början av 2011. En magister i internationell och komparativ rätt har inte nödvändigtvis samma kunskaper om den nationella rättsordningen som en juris magister, varför denna examen inte betraktas som tillräcklig utbildning för domartjänster.

Enligt 2 mom. ska sakkunnigledamöterna vara förtrogna med besvärsnämndens ansvarsområde, dvs. sametingets vallängdsärenden. Härmed avses förtrogenhet med kriterierna enligt 3 § och samernas kulturella och språkliga särdrag, samt förtrogenhet med dimensionerna av det samiska folkets interna självbestämmanderätt. Rättrådighet och behövliga personliga egenskaper är samma egenskaper som i 10 kap. 1 § 1 mom. i domstolslagen har angetts som behörighetsvillkor för domare.

För att höra till besvärsnämnden förutsätts inte att man är antecknad i vallängden för sametinget. Syftet med detta är att framhäva betydelsen av den specialkompetens som krävs för besvärsnämndens uppgifter.

Genom besvärsnämndens behörighetsvillkor tryggas tillämpningen av de lagstadgade objektiva kriterierna för rösträtt på ett sätt som är förenat med sakkunskap om det samiska urfolkets sedvänjor och traditioner som avses i artiklarna 33 och 9 i FN:s urfolksdeklaration. I egenskap av ett oberoende rättskipningsorgan är det inte besvärsnämndens uppgift att genomföra samernas så kallade gruppgodkännande utan att övervaka att individens rättsskydd tillgodoses. Eftersom nämndens sammansättning baserar sig på sametingets förslag och eftersom ledamöternas behörighetsvillkor tryggar sakkunskap om det samiska urfolkets sedvänjor traditioner, bidrar besvärsnämndens verksamhet ändå till att stärka vallängdens legitimitet bland samerna och stärker på så vis uppnåendet av det gruppgodkännande som betonas i internationella sammanhang för den slutliga vallängden som det beslutats om med tillämpning av lagstadgade objektiva kriterier.

I 3 mom. föreskrivs det om längden på besvärsnämndens mandattid. Besvärsnämndens mandattid ska vara klart angiven i lag och tillräckligt lång. Enligt momentet tillsätter statsrådet besvärsnämnden för sex år i sänder på förslag av sametinget. Statsrådet utnämner vid statsrådets allmänna sammanträde ordföranden i huvudsyssla till tjänsten tills vidare och de övriga ledamöterna i bisyssla för mandattiden. Justitieministern föredrar sitt beslutsförslag för statsrådet. Den sexåriga mandattiden bidrar till att trygga nämndens ledamöters oberoende med beaktande av att sametingets valperiod är fyra år och stärker besvärsnämndens ställning som besvärinstans i sametingets vallängdsärenden.

Villkoret i 4 mom. att en ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden eller en person som är anställd hos sametinget inte kan höra till besvärsnämnden bidrar också till att framhäva besvärsnämndens självständiga ställning och oberoende av sametinget. En motsvarande bestämmelse fogas också till 11 § om sametingets ordförande och vice ordförande, till 13 § om styrelseledamöter samt till 20 § om valnämnden. Uppdraget som ledamot eller ersättare i besvärsnämnden upphör direkt med stöd av lag efter att en person med stöd av 10 § blivit utsett till ledamot eller ersättare i sametinget eller efter att en person med stöd av 20 § blivit utsedd till valnämnden. En ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden kan inte heller bli vald till ordförande, ledamot eller ersättare i besvärsnämnden när besvärsnämnden tillsätts. I bestämmelsen föreslås en hänvisning till 22 §, enligt vilken en ledamot eller ersättare i besvärsnämnden inte kan vara kandidat i valet till sameting. Om en ledamot eller ersättare i besvärsnämnden ställer upp som kandidat i valet till sameting, kan han eller hon inte delta i besvärsnämndens arbete från och med det att hans eller hennes namn har tagits upp på den av valnämnden upprättade kandidatförteckningen. Personens uppdrag som medlem eller ersättare i besvärsnämnden upphör direkt med stöd av lag.

I 5 mom. ingår en bestämmelse om skyldighet för besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter att redogöra för sina bindningar. Skyldigheten att redogöra för bindningar gäller alla ledamöter. I fråga om redogörelse för bindningar hänvisas till 17 kap. 17 § i domstolslagen, där det föreskrivs om sakkunnigledamöters skyldighet att redogöra för sina bindningar. I den paragrafen hänvisas det till 11 kap. 12 § i domstolslagen, där det i sin tur hänvisas till 8 a § i stats-tjänstemannalagen (750/1994). Enligt den sistnämnda paragrafen ska en person som föreslås bli utnämnd till ett uppdrag före utnämningen lämna en redogörelse för sin näringsverksamhet, sina bisysslor och för andra uppgifter, annat ägande och annan förmögenhet samt för sina andra bindningar som kan vara av betydelse vid bedömningen av hans eller hennes förutsättningar att sköta uppdraget i fråga.

För att minska misstankar som eventuellt riktas mot besvärsnämndens oberoende och opartiskhet ska det redogöras öppet för besvärsnämndens ledamöters bindningar. För att fastställa detta är det motiverat att ta in en uttrycklig bestämmelse om redogörelseskyldighet i lagen. En lagstadgad redogörelse för bindningar främjar besvärsnämndens öppna och genomskådliga beslutsfattande. Syftet med redogörelsen för bindningar är att säkerställa att jäv inte föreligger samt att öka förtroendet för besvärsmyndigheten. Justitieministeriet bedömer utifrån redogörelsen huruvida ledamoten har sådana bindningar som innebär att ledamoten inte borde utnämnas till uppdraget. Redogörelsen för bindningar ska lämnas före utnämningen till uppdraget, men uppgifterna om bindningar ska också vid behov uppdateras medan uppdraget varar. Om det inträffar ändringar i uppgifterna om bindningar, ska justitieministeriet omedelbart underrättas om detta.

41 c §. När en plats som ordförande eller ledamot i besvärsnämnden blir ledig. I paragrafen föreskrivs det om rätt för besvärsnämndens ledamöter att kvarstå i sitt uppdrag samt om en situation där en plats som ordförande eller en annan ledamot blir ledig under mandattiden. Ge-

nom paragrafen tryggas besvärsnämndens ledamöters ställning som oberoende domare när dömande makt utövas. Bestämmelser om rätt att kvarstå i tjänsten som tryggar domarnas oberoende ingår i 103 § i grundlagen och i 16 kap. i domstolslagen.

Ordföranden i huvudsyssla och övriga ledamöter har enligt paragrafen rätt att kvarstå i sitt uppdrag på motsvarande sätt som en innehavare av domartjänst, dvs. i praktiken åtnjuter ledamöterna under sin mandattid domares rätt att kvarstå i sin tjänst, om inte något annat följer av pensionsålder. Rätten att kvarstå i tjänsten i detta sammanhang betyder inte att alla ledamöter av besvärsnämnden ska utses till ordinarie tjänster, eftersom besvärsnämnden tillsätts för viss tid. Ordföranden ska dock utses till sin tjänst tills vidare av de orsaker som nämns i specialmotiveringen till 41 a §.

Om en plats som ledamot blir ledig under mandattiden, förordnar statsrådet på förslag av samedlingen och föredragning av justitieministeriet en ny ledamot för återstoden av mandattiden.

41 d §. Domarförsäkran. I paragrafen föreskrivs det om domarförsäkran. Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska innan de tillträder sitt uppdrag i besvärsnämnden avge domarförsäkran på det sätt som föreskrivs i 1 kap. 7 § i domstolslagen.

41 e §. Ordförandens och övriga ledamöters ställning. I 1 mom. föreskrivs på motsvarande sätt som i 6 § 1 mom. i domstolslagen att besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter är oberoende i sin utövning av dömande makt. Detta betyder att ordföranden och övriga ledamöter ska utöva dömande makt självständigt och opartiskt. De får inte utsättas för något slags direkt eller indirekt hot eller påtryckning eller annan otillbörlig påverkan. Detta stärker nämndens oberoende som rättskipningsorgan. Ett rättskipningsorgans grundlagsenliga oberoende förutsätter att också ledamöterna är oberoende när de utövar dömande makt. Oberoendet upprätthåller också förtroendet för rättsväsendet.

Enligt 2 mom. handlar besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter under domaransvar. Bestämmelser om domares ansvar för sina ämbetsåtgärder ingår i 118 § i grundlagen och i 9 kap. i domstolslagen.

I 3 mom. föreskrivs det om ordförandens och övriga ledamöters skyldighet att avgå vid utgången av den månad under vilken de fyller 70 år. Avgångsåldern motsvarar den gällande allmänna avgångsåldern i arbetslagstiftningen och också avgångsåldern för statstjänstemän, som har höjts stegvis till 70 år.

41 f §. Föredragande. I paragrafen föreskrivs det om besvärsnämndens föredragandes behörighet och utnämning.

Enligt 1 mom. ska besvärsnämnden ha ett tillräckligt antal föredragande. Det exakta antalet föredragande anges inte i paragrafen. Föredragande ska kunna rekryteras till besvärsnämnden enligt behov inom ramen för de tillbudsstående anslagen med hänsyn till antalet ärenden som handläggs och behovet av föredragandearbetskraft.

Enligt 2 mom. är behörighetsvillkoret för en tjänst som föredragande juris kandidatexamen eller motsvarande annan examen som medför behörighet för domartjänst. Enligt 10 kap. 1 § 1 mom. i domstolslagen uppfylls behörighetsvillkoret för domartjänst och enligt 19 kap. 3 § 1 mom. i den lagen behörighetsvillkoret för en tjänst som föredragande genom annan högre högskoleexamen i juridik än magisterexamen i internationell och komparativ rätt. Närmare bestämmelser om föredragandes uppgifter ingår i besvärsnämndens arbetsordning.

I 3 mom. föreskrivs dessutom att besvärsnämnden utnämner själv sina föredragande och sin övriga personal.

41 g §. *Besvärsnämndens sammansättning* vid avgörande. I paragrafen föreskrivs det om när besvärsnämnden är beslutför vid behandlingen av ärenden.

Enligt 1 mom. avgörs ärenden som hör till besvärsnämndens behörighet på föredragning i plenum.

I 2 mom. förskrivs det om när plenum är beslutfört. Utgångspunkten för besvärsnämndens beslutsammansättning är att den beslutföra sammansättningen ska uppfylla garantierna för en rättvis rättegång enligt 21 § 2 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande GrUU 2/2006 rd konstaterat att bestämmelserna om domstolarnas sammansättning och beslutsförhet är av betydelse för rättsskyddet. Grundlagsutskottet har ansett att rättssäkerheten i regel kräver att fullföljdsdomstolarna är kollegiala. En sammansättning med fler ledamöter borgar sannolikt för en allsidigare bedömning och ökar därmed rättssäkerheten. Av denna orsak föreskrivs det att besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget är behörig bara när ordföranden och minst två ledamöter är närvarande. I stället för ordföranden kan naturligtvis den lagfarna ledamoten vara närvarande, som enligt 41 a § 3 mom. i lagförslaget är vice ordförande i besvärsnämnden.

41 h §. *Behandlingen av ärenden.* I paragrafen föreskrivs det att i besvärsnämnden tillämpas lagen om rättegång i förvaltningsärenden, om inte något annat föreskrivs särskilt. Bestämmelserna om bland annat besvärсанvisning, handläggning av ärenden, muntlig förhandling och beslutsfattande i lagen om rättegång i förvaltningsärenden gäller således också besvärsnämnden. På besvärsnämndens ordförande, övriga ledamöter samt föredragande tillämpas vad som föreskrivs om jäv för domare i 5 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

41 i §. *Offentlighet vid behandlingen.* Enligt paragrafen tillämpas i besvärsnämnden lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar (381/2007). Enligt 41 h § i den föreslagna lagen tillämpas på besvärsnämnden lagen om rättegång i förvaltningsärenden, så det är fråga om en sådan besvärsnämnd där lagen om rättegång i förvaltningsdomstolar tillämpas på grundval av lagens 2 § 2 mom. Enligt förslaget ingår i 41 i § för tydlighetens skull en hänvisning till lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar.

Enligt lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar är förvaltningsprincipen utgångspunkt vid förvaltningsrättskipning. Offentlighet vid rättegång betyder att var och en har rätt att närvara vid en muntlig förhandling i ett ärende i domstolen genom att delta i ett offentligt sammanträde (offentlig förhandling) samt rätt att ta del av en offentlig rättegångshandling (handlingsoffentlighet). I grundlagen och internationell människorättskonventioner anses i enlighet med offentlighetsprincipen utgångspunkten vara att rättegångar är offentliga, men det görs möjligt att begränsa offentligheten, om det krävs av oundgängliga skäl. Offentlighet vid rättegång kan vid behov samordnas med andra grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter, eftersom det inom förvaltningsrättskipningen finns situationer där offentlighet kan kränka till exempel en parts integritetsskydd eller någon annan grundläggande rättighet. Enligt grundlagen får offentligheten vid rättegång begränsas endast på lagstadgade grunder och bara till den del som är nödvändig för det intresse som ska skyddas. Även då är det möjligt att begränsa offentligheten endast i den mån som offentlighet inte förutsätts för att trygga en rättvis rättegång. Bestämmelser om begränsningar som gäller förvaltningsrättskipning ingår i lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar.

41 j §. Finansiering. I paragrafen föreskrivs det om finansiering av besvärsnämnden. Staten ska betala kostnaderna för besvärsnämndens verksamhet. Arvodena för ordföranden och ledamöterna ska bestämmas enligt grunder som fastställts av justitieministeriet.

41 k §. Arbetsordning. Närmare föreskrifter om besvärsnämndens organisation och personal och om arbetet i besvärsnämnden finns i besvärsnämndens arbetsordning, som fastställs av besvärsnämndens plenum.

I paragrafen föreskrivs det om den närmare regleringen av arbetet i besvärsnämnden. Enligt den ska det föreskrivas närmare om besvärsnämndens organisation och personal och om arbetet i besvärsnämnden i besvärsnämndens arbetsordning, som fastställs av besvärsnämndens plenum.

41 l §. Förfarande vid ändringssökande. I paragrafen föreskrivs det om förfarandet i anslutning till inlämnande av besvär.

Enligt 1 mom. ska besvär riktas till besvärsnämnden och lämnas till valnämnden. Tiden för sökande av ändring är 14 dagar, liksom i den gällande lagen. I vallagen är motsvarande tid för sökande av ändring bara sju dagar. Att tiden för sökande av ändring är kortare än i de allmänna bestämmelserna beror på att ärendena är brådskande. Man måste hinna utnyttja möjligheterna att söka ändring innan valförrättningen avslutas.

Enligt 2 mom. ska valnämnden utan dröjsmål lämna besvären, övriga handlingar och sitt utlåtande om besvären till besvärsnämnden.

I 3 mom. föreskrivs att det inte är någon grund för att avvisa besvären om de har lämnats direkt till besvärsnämnden i stället för valnämnden, om besvären har inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid.

Enligt 4 mom. ska besvärsnämnden behandla besvären i brådskande ordning. Kravet på brådskande behandling följer av vallängdsärendenas brådskande natur. Ändringssökandet förlorar sin betydelse, om långa behandlingstider i besvärinstanserna hindrar att det slutliga avgörandet fås innan valförrättningen avslutas.

I 5 mom. föreslås för tydlighetens skull en hänvisning om att bestämmelser om sökande av ändring i besvärsnämndens beslut finns i 41 m §.

41 m §. Fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. I paragrafen föreskrivs det om fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen.

Enligt 1 mom. får ändring i besvärsnämndens beslut sökas genom besvär, om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd. Regleringen motsvarar till denna del huvudregeln om fortsatt sökande av ändring i förvaltningsdomstolarnas beslut i förvaltningsprocessärenden enligt 107 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Eftersom det enligt 107 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden föreskrivs särskilt i fråga om anförande av besvär över andra förvaltningsdomstolarnas beslut, behöver det i bestämmelserna om ändringssökande i sametingslagen konstateras uttryckligen att bestämmelserna om besvärstillstånd iaktas vid fortsatt sökande av ändring i besvärsnämndens beslut hos högsta förvaltningsdomstolen.

I 2 mom. föreskrivs det om grunderna för besvärstillstånd. Högsta förvaltningsdomstolen kan bevilja besvärstillstånd endast på prejudikatsgrund i sådana fall där det i fråga om det beslut som ansökan om besvärstillstånd gäller framförs ett motiverat påstående om att beslutet grundar sig på en uppenbar lagstridighet eller diskriminering och därmed kränker likabehandlingen.

Enligt bestämmelserna om besvärstillstånd i 111 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden beviljas besvärstillstånd på så kallad prejudikatsgrund, om man i ett ärende behöver få ett beslut av den högsta rättsinstansen som styr och förenhetligar myndigheternas och förvaltningsdomstolarnas beslutspraxis. Behovet av att få ett prejudikat som styr beslutspraxisen kan hänföra sig exempelvis till rättsfrågor som är förenade med sådana tolkningsfrågor som har vidare betydelse än det aktuella fallet, och där det ännu inte finns någon rättspraxis från högsta förvaltningsdomstolen.

En ytterligare förutsättning i den föreslagna paragrafen är att det i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att beslutet grundar sig på en uppenbar lagstridighet eller diskriminering. Syftet med denna begränsning är att trygga det samiska folkets interna självbestämmanderätt. Motiverat påstående betyder att högsta förvaltningsdomstolen bedömer huruvida innehållet i ett påstående om att hans eller hennes rättigheter kränkts som framförs av den som överklagar är sådant att besvärstillstånd bör beviljas. Diskrimineringsförbudet i 6 § 2 mom. i grundlagen är ett absolut förbud. Enligt det får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Att diskrimineringsförbudet är absolut betyder att det inte får begränsas. Om man vid en objektiv bedömning av ansökan om besvärstillstånd kan anta att diskrimineringsförbudet överträtts eller att beslutet grundar sig på uppenbar lagstridighet, ska högsta förvaltningsdomstolen bevilja besvärstillstånd. Enbart ett påstående eller en misstanke om brott mot diskrimineringsförbudet eller om uppenbar lagstridighet räcker inte till för att antagande ska föreligga. Det förutsätts ändå inte fullständiga bevis på diskriminering, utan det räcker att de omständigheter som framkommit ger högsta domstolen motiverad anledning att anta att förfarande som strider mot diskrimineringsförbudet eller uppenbart lagstridigt förfarande förekommit. I ansökan om besvärstillstånd behöver det inte läggas fram bevis på hur en annan sökande i jämförbar ställning har behandlats. I praktiken kan det vara mycket svårt eller rentav omöjligt att skaffa sådana bevis. Den som påstår sig ha blivit diskriminerad kan däremot jämföra sin egen situation till exempel med kriterierna i lagens 3 §. Som jämförelse kan alltså användas de lagstadgade objektiva kriterierna. Om kriterierna i 3 § inte har iakttagits till exempel i det beslut som personen fått, kan man anta att han eller hon blivit diskriminerad. Sålunda uppfyller besvärstillståndsgrunden delvis även grunden uppenbart fel, som ingår i de allmänna grunderna för besvärstillstånd.

Trots att den nu föreslagna grunden för besvärstillstånd delvis uppfyller även grunden uppenbart fel, innebär förslaget ändå ett undantag från det som föreskrivs i 111 § 1 mom. i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Grunder för besvärstillstånd är enligt den lagbestämmelsen prejudikatsgrunder, uppenbart fel samt något annat vägande skäl.

I lagstiftningen har det ansetts vara möjligt att begränsa grunderna för besvärstillstånd mera än i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Exempelvis i lagen om klientavgifter inom småbarnspedagogiken (1503/2016) och lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) är grunderna för besvärstillstånd begränsade till endast prejudikatsgrund. Enligt 196 § 4 mom. i utlänningslagen (301/2004) kan besvärstillstånd beviljas endast på prejudikatsgrund eller av ett annat särskilt vägande skäl. I den föreslagna regleringen ges högsta förvaltningsdomstolen inte motsvarande rätt att pröva om besvärstillstånd ska beviljas när villkoren är uppfyllda som i utlänningslagen.

Begränsningen av möjligheten till fortsatta besvär innebär ett partiellt besvärsförbud. Det är emellertid fråga om fortsatt sökande av ändring, så det är inte skäl att förhålla sig lika reserat till besvärsförbud som till besvärsförbud i första instans. Förbudet mot fortsatt sökande av ändring står inte i konflikt med 21 § 2 mom. i grundlagen, eftersom begränsningen riktar sig till noggrant avgränsade frågor och förbudet är med beaktande av ärendenas karaktär inte oskäligt

omfattande eller oproportionerligt med tanke på rättssäkerheten. Det har anförts vägande skäl som hänför sig till det samiska folkets interna självbestämmanderätt till undantaget från huvudregeln i den allmänna lagen och således till ett partiellt besvärshöjningsförbud, så det skyddar ändamål som är godtagbara med tanke på rättssystemet. Ett system med besvärstillstånd som baserar sig på prejudikatsgrund, som skyddar endast de obetingade grundläggande rättigheterna är i denna ärendekategori ett bättre och mer styrande alternativ med tanke på rättsskyddssystemet som helhet än att som grund för besvärstillstånd skulle kunna åberopas även andra prejudikatsgrunder, uppenbart fel eller annat vägande skäl. Besvärskommitténs specialsakkompetens och å andra sidan behovet av att snabbt få ett lagkraftvunnet avgörande talar för en mera begränsad möjlighet till fortsatt sökande av ändring än den allmänna lagstiftningen. Rättsskyddet för den som överklagar anses tillgodoses i enlighet med sitt syfte, eftersom det finns två besvärinstanser efter myndighetens beslut, av vilka det första består av ledamöter som är särskilt förtrogna med ansvarsområdet. Också i Norge och Sverige är möjligheten att överklaga sametingets vallängdsärenden begränsad (se närmare sidorna 54—57 i propositionen) och enligt 27 § i den finska vallagen får ändring inte sökas genom besvär i förvaltningsdomstolens beslut i ärenden som gäller rösträttsregistret.

I 3 mom. ingår för tydlighetens skull en hänvisning till lagen om rättegång i förvaltningsärenden, eftersom hänvisningen i den föreslagna 41 g § till den allmänna lagen täcker endast besvärskommitténs förfarande. Förutom bestämmelserna om behandling av ärenden och beslutsfattande blir det således aktuellt att tillämpa även till exempel 109 § i lagen om rättegång i förvaltningsärenden, enligt vilken också den myndighet som har fattat det ursprungliga beslutet, dvs. valnämnden, har besvärshöjningsrätt i det fallet att besvärskommittén har upphävt valnämndens beslut eller ändrat det.

6 kap. Särskilda bestämmelser

Det föreslås att rubriken Sökande av ändring för det nuvarande 5 kap. ändras, eftersom lagen innehåller bestämmelser om ändringssökande också på andra ställen än i 5 kap. I kapitlet finns för närvarande endast en paragraf. Det föreslås därför att lagens kapitelindelning ändras. Dessutom ändras kapitelnumreringen till följd av det nya 5 kap. om besvärskommittén. Därmed föreslås det också att rubriken för 6 kap. upphävs.

42 §. Ändringssökande. Paragrafens innehåll motsvarar den nuvarande 41 §. Det föreslås att paragrafens rubrik ändras. Enligt bestämmelsen finns bestämmelser om sökande av ändring i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. På handläggningen av besvärärenden i sametinget tillämpas ändå inte lagen om rättegång i förvaltningsärenden, för enligt dess 2 § 5 mom. finns bestämmelser om handläggningen av besvär som anförs hos någon annan än en domstol eller en nämnd som inrättats för att handlägga besvärärenden i 3 a § i förvaltningslagen.

I de avsnitt i denna proposition som gäller uppföljning och verkställighet framförs att det är motiverat att bedöma hur lagens bestämmelser om ändringssökande fungerar som en helhet i ett senare skede. Av denna orsak har behovet av att ändra bestämmelsen om allmänt ändringssökande inte bedömts desto närmare i samband med denna lagändring, och i detta skede föreslås det inga ändringar i bestämmelsen.

43 §. Anställning av personal. I den gällande lagens 43 § om närmare stadganden och bestämmelser föreskrivs om bemyndigande att genom förordning utfärda närmare bestämmelser om verkställandet av sametingslagen. Paragrafens innehåll är obehövligt. För att korrigera paragrafnumreringen föreslås att bestämmelserna i den gällande 42 § tas in i paragrafen som sådana.

43 a §. Rätt till pension. Det föreslås att innehållet i den gällande lagens 42 a § tas in i paragrafen. Dessutom har hänvisningarna i bestämmelsen uppdaterats, eftersom lagen om statens pensionsfond 1372/1989 har upphävts genom lagen om statens pensionsfond 1297/2006. Ytterligare har lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsökningsväg 367/1961 upphävts genom lagen om verkställighet av skatter och avgifter 706/2007. Rättelagens (633/1982) 4 § 3 moment är inte längre i kraft. I ikraftträdelsebestämmelsen i rättelag 340/2002 föreskrivs det att om det någon annanstans i lagstiftningen finns en hänvisning till 4 § 3 mom. rättelagen, skall i stället 4 § 1 mom. rättelagen tillämpas.

43 b §. Tystnadsplikt och skadeståndsskyldighet. Det föreslås att innehållet i den gällande lagens 42 b § tas in i paragrafen som sådant.

Ikraftträdande. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

Övergångsbestämmelser. I 1 mom. i ikraftträdandebestämmelsen föreslås en övergångsbestämmelse enligt vilken vissa av de nya bestämmelserna om sametingets organ och verksamhet ska tillämpas första gången först på det sameting som väljs efter ikraftträdandet av lagen. Till dem hör bestämmelserna om sametingets sammansättning (10 §), ordförande och vice ordförande (11 §), sammankallande av sammanträden (12 §) och styrelse (13 §).

Enligt 2 mom. i den föreslagna ikraftträdandebestämmelsen fortsätter sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft i sitt uppdrag fram till ingången av mandattiden för det första sameting som väljs enligt denna lag. Den första valnämnden enligt 20 § tillsätts så snart som möjligt efter ikraftträdandet av lagen.

Enligt 3 mom. i den föreslagna ikraftträdandebestämmelsen ska på ett ärende enligt 9 § som är anhängigt vid ikraftträdandet av denna tillämpas den 9 § som gällde vid ikraftträdandet. På ett sådant ärende tillämpas inte de föreslagna 9 a och 9 b §.

I 4 mom. i den föreslagna ikraftträdandebestämmelsen föreskrivs det att den gällande lagens bestämmelser om val ska tillämpas på följande val till sametinget som förrättas 2023. Detta beror på att bestämmelserna i det föreslagna 4 kap. inte hinner träda i kraft innan förfarandet vid valen 2023 inleds. Senast den 15 november året före valåret ska en kungörelse om inledandet av val till sametinget, ansökan om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt valnämndens adress kungöras i de tidningar som utkommer inom samernas hembygdsområde och i åtminstone en tidning med riksomfattande spridning. (JM:s förordning om förfarandet vid val, 1 §). Enligt bestämmelserna i den gällande lagen löper tidsfristen för ansökan om upptagande i vallängden ut den sista december året före valåret, det vill säga den 31 december 2022. Då har de nya bestämmelserna om val inte ännu trätt i kraft. Kriterierna för vallängden eller processen för ändringssökande kan inte ändras under behandlingen av ansökan eller processen för ändringssökande. Det skulle inte heller vara möjligt för någon att ansöka om att bli upptagen i vallängden utifrån de nya kriterierna. På grund av denna tidtabell föreslås det i 4 mom. i ikraftträdandebestämmelsen att de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag (4 kap.) ska tillämpas på valet till sametinget 2023 och att 3 § som gällde vid ikraftträdandet ska tillämpas på en ansökan om antecknande i vallängden som har lämnats till valnämnden senast den 31 december 2022.

7.2 Strafflagen

40 kap. Om tjänstebrott

11 §. Definitioner. Det föreslås att 1 punkten kompletteras med ett omnämmande av sametinget. Också en person som är i tjänst hos sametinget kommer därmed tydligt att omfattas av den straffrättsliga lagstiftningen om tjänsteansvar. Uttrycket som gäller den evangelisk-lutherska kyrkan och det ortodoxa kyrkosamfundet i bestämmelsen ses samtidigt över tekniskt. Likaså är det på grund av reformen av pensionslagstiftningen befogat att ersätta uttrycket kommunala pensionsanstalten med Keva.

Hänvisningen i 2 punkten till ett offentlig samfund som avses i 1 punkten avser i och med den föreslagna kompletteringen också sametinget. Till följd av tillägget till 1 punkten börjar därmed också personer som sköter förtroendeuppdrag hos sametinget omfattas av strafflagens bestämmelser om tjänsteansvar.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

På grund av sametingets autonoma ställning är det motiverat att bestämmelserna om sametinget genomförs genom lag och genom en arbetsordning som sametinget själv godkänner. Att föreskriva om sametingets uppgifter, organisation eller verksamhet genom förordning är däremot inte ändamålsenligt. Av dessa orsaker föreslås det i propositionen att det i sametingslagen inte längre ska ingå det bemyndigande att genom förordning föreskriva om sametingets byråer och personal som finns i 16 § 1 mom. i den gällande lagen. Bemyndigandet i 43 § i sametingslagen att genom förordning utfärda närmare bestämmelser om verkställandet av sametingslagen föreslås bli upphävt. Sedan de lagar som ingår i propositionen har trätt i kraft är avsikten att de nuvarande bestämmelserna i förordningen om sametinget om sametingets övriga byråer än språkbyrån (2 §), personal (4 §), behörighetsvillkor för personalen (5 §) och undertecknande av handlingar (6 §) ska upphävas.

I stället för att utfärda de tekniska bestämmelserna om sametingsvalet genom lag är det ändamålsenligt att utfärda dem genom förordning av justitieministeriet, som är den i vallagen avsedda högsta valmyndigheten. Det föreslås därför att det i 40 c § 1 mom. 4 punkten i sametingslagen tas in ett bemyndigande, med stöd av vilket närmare bestämmelser om kandidatansökan och kandidatförteckning får utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Dessutom föreslås det att paragrafen utökas med en ny 5 punkt, med stöd av vilken det är möjligt att utfärda närmare bestämmelser om anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen. Numreringen av 5 och 6 punkten ändras.

9 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft 1.1.2023.

10 Verkställighet och uppföljning

Internationella tillsynsorgan för de mänskliga rättigheterna har länge noga följt tillgodoseendet av samernas rättigheter i Finland och flera gånger tagit ställning till saken. Exempelvis FN:s människorättskommitté som övervakar MP-konventionen har meddelat att man kommer att följa tillgodoseendet av samernas rättigheter även i fortsättningen. FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna och FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering följer upp hur deras avgöranden verkställs. Sametingslagens innehåll och tolkningen av bestämmelserna, särskilt 3

och 9 §, har betydelse för tillgodoseendet av samernas självbestämmanderätt och samernas övriga rättigheter. Sålunda kan man förvänta att även internationella människorättsorgan kommer att följa hur lagen fungerar. Justitieministeriet kommer för egen del att följa hur lagen fungerar i samarbete med sametinget. Justitieministeriet kommer att ordna utbildning för myndigheterna om de nya förpliktelser som lagen medför.

Den kommitté som berett ändringarna i sametingslagen anser det motiverat att lagens bestämmelser om sökande av ändring utvärderas som en helhet i ett senare skede. I det sammanhanget är det också möjligt att bedöma hur lösningen med en besvärsnämnd fungerar och eventuellt utveckla nämndens roll genom att överföra också andra besvärshandlingar som gäller sametingets verksamhet till den, såsom handläggningen av besvär i ärenden som gäller valresultatet.

Sametingen i tre länder har diskuterat en gemensam valdag, så att valdebatter skulle kunna föras om viktiga, gemensamma teman samtidigt. I framtiden kan det vara motiverat med en eventuell gemensam valdag till sametingen i Finland, Norge och Sverige. Samtinget i Finland har 2020 enhälligt uttalat att man understödjer en gemensam valdag med sametingen i Norge och Sverige.

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Samband med andra propositioner

Propositionen har inget samband med andra propositioner.

11.2 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till tilläggsbudgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Allmänt

Genom propositionen tillgodoses samernas rättigheter som urfolk, vilka baserar sig på grundlagen och människorättsförpliktelser som är bindande för Finland. När man ska bedöma propositionens förhållande till grundlagen och internationella människorättskonventioner är den primära bedömningsgrunden den bestämmelse i 22 § i grundlagen enligt vilken det allmänna – alltså också lagstiftaren – ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Enligt 121 § 4 mom. i grundlagen har samerna inom sitt hembygdsområde språklig och kulturell autonomi enligt vad som bestäms i lag. I 17 § 3 mom. i grundlagen föreskrivs det om samernas ställning som urfolk och samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelsen tryggar samernas ställning såsom urfolk jämte därtill anknutna rättigheter som grundar sig på internationella fördrag (RP 309/1993 rd, s. 65, RP 248/1994 rd). I bestämmelsen förstås kultur i vid bemärkelse.

Bestämmelser om folks eller urfolks självstämmanderätt finns i bland annat artikel 1 i MP-konventionen och ESK-konventionen samt i FN:s urfolksdeklaration. Både FN:s människorättskommitté som övervakar MP-konventionen och den kommitté som övervakar ESK-konventionen har i sin tolkningspraxis konstaterat att artikel 1 om folkens självstämmanderätt i dessa konventioner ska tillämpas på vissa urfolk, bland dem samerna. I den paraferade nordiska samemekonventionen hänvisas det till samerna som folk och urfolk med självbestämmanderätt. Nat-

ionellt regleras innehållet i den självbestämmanderätt som tillkommer samerna i praktiken särskilt i sametingslagen. Bakgrund till och förebild för grundlagsbestämmelsen har varit artikel 27 i MP-konventionen. Vid tillämpningen av den självbestämmanderätt som tillkommer urfolk stegvis fått växande betydelse efter stiftandet av sametingslagen. När FN:s människorättskommitté i början av 2019 gav Finland två fällande avgöranden i två fall av individuella klagomål som inlets av samer, knöt kommittén uttryckligen begreppet urfolks interna självbestämmanderätt till artikel 27 i MP-konventionen och hänvisade vid tillämpningen av konventionen till FN:s urfolksdeklaration från 2007 som rättskälla, så att man uttryckligen nämnde artiklarna 33, 8 och 9. Också FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) har i sitt avgörande 2022 i ett individuellt klagomålsärende som gäller vallängden lyft fram ändringsökandenas rätt att som samiskt urfolk kollektivt bestämma om sametingets sammansättning och delta i skötseln av allmänna ärenden på det sätt som tryggas i artikel 5 c i konventionen. Kommittén rekommenderar att Finland erbjuder ändringsökandena ett effektivt rättsmedel genom att i brådskande ordning inleda förhandlingar för att se över 3 § i sametingslagen. Detta i syfte att se till att kriterierna för rösträtt vid val till sametinget fastställs med respekt för samernas rätt att ge sitt fria och informationsbaserade förhandssamtycke i frågor som gäller deras medlemskap och politiska deltagande för att åtnjuta och fullt ut tillgodose de andra rättigheterna enligt artikel 5c och 5e i konventionen.

Särskilt MP-konventionen, ESK-konventionen samt FN:s konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering är viktiga med tanke på samernas rättigheter. Enligt artikel 27 i MP-konventionen ska i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga rättigheter de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk. De organ som övervakar de internationella människorättskonventionerna har de senaste åren kommit med flertalet ställningstaganden om att samernas rättigheter inte beaktas tillräckligt i Finland, och FN:s människorättskommitté har 2019 konstaterat att Finland kränkt artikel 25 i MP-konventionen (bland annat valrättigheter), läst både separat och tillsammans med artikel 27 (minoriteters rättigheter) och tolkad i ljuset av artikel 1 (folkens självbestämmanderätt). Man har också under tidigare regeringsperioder försökt revidera sametingslagen, dock utan att ha lyckats. Propositionen korrigerar dagens problematiska situation också när det gäller de internationella människorättsförpliktelserna.

I propositionen beaktas också FN:s deklaration om urfolkens rättigheter, som Finland har förbundit sig till. Deklarationen avspeglar folkrättens utveckling vad gäller urfolken samt staternas utfästelse att främja, respektera och tillgodose urfolkens rättigheter. Av betydelse med tanke på sametingslagens innehåll är bland annat artikel 8.1 i deklarationen, enligt vilken urfolk och urfolksindivider har rätt att inte underkastas tvångsassimilering eller utplåning av sin kultur. Enligt artikel 9 i deklarationen har urfolk och urfolksindivider rätt att tillhöra ett urfolkssamhälle eller en urfolksnation i enlighet med traditionerna och sedvänjorna i urfolkssamhället eller urfolksnationen i fråga. Utövandet av denna rätt får inte leda till diskriminering av något slag. Enligt artikel 33 i deklarationen har urfolken rätt att bestämma sin egen identitet och tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätt att enligt sina egna förfaranden bestämma formerna för sina institutioner och vilka som får tillhöra dem. I artikel 19 i deklarationen ingår principen om fritt och informerat förhandssamtycke, som preciseras i flera andra artiklar.

Propositionen främjar möjligheterna att ratificera ILO:s konvention nr 169 samt den paraferade nordiska samekonventionen. Bägge konventionerna innehåller bestämmelser om förhandlingar och den nordiska samekonventionen innehåller samnordiska kriterier för att bli upptagen i röstlängden för sameting. Genom den nordiska samekonventionen strävar man efter att förenhetliga den reglering som gäller samerna i Norge, Sverige och Finland. Konventionens ändamål är att bekräfta och stärka det samiska folkets rättigheter så att samerna kan bevara, utöva och utveckla

sin kultur, sina språk och sitt samhällsliv med minsta möjliga hinder av landgränserna. I propositionens avsnitt om nuläge och bedömning av nuläget redogörs mer ingående för de internationella människorättskonventionernas innehåll med tanke på urfolket samerna. I propositionen avsnitt som gäller konsekvensbedömning bedöms att det faktum att samedefinitionen stryks i lagen inte försämrar möjligheterna att ratificera ILO:s konvention nr 169.

Bestämmelser om de grundläggande strukturerna för samernas språkliga och kulturella autonomi ingår i sametingslagen, som föreslås bli ändrad genom propositionen. Genom propositionen främjas urfolket samernas möjligheter att påverka angelägenheter som berör dem genom att förhandlingsplikten enligt 9 § stärks. Den föreslagna ändringen lyfter upp bestämmelsen på den nivå som den internationella urfolksrätten förutsätter. Den föreslagna bestämmelsen bedöms uppfylla den så kallade FPIC-principens krav, vilket de internationella människorättsmyndigheterna har förutsatt. För att samernas grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter ska beaktas på praktisk nivå i olika myndigheters verksamhet föreslås att det tillfogas en bestämmelse som konkretiserar hur detta ska genomföras (9 a § i lagförslag nr 1). I propositionen korrigeras nuläget också när det gäller den så kallade samedefinitionen på det sätt som FN:s människorättskommitté förutsätter (3 § i lagförslag nr 1). I fortsättningen handlar det tydligare om uttryckligen kriterierna för att bli upptagen i vallängden, inte om en definition av same. Att en person blir antecknad i vallängden innebär inga andra rättigheter än möjlighet att rösta och kandidera i val till sametinget samt härigenom delta i sametingets beslutsfattande. Detta är i linje med grundlagsutskottets åsikt att de rättigheter som tillhör samerna inte ska kopplas samman med samedefinitionen i 3 § i sametingslagen (GrUB 12/2014 rd).

Den föreslagna 3 § motsvarar i stor utsträckning den paraferade nordiska samekonventionens bestämmelse om kriterierna för upptagande i röstlängden. I den paraferade nordiska samekonventionen används termen hemspråk, liksom också i lagstiftningen i Norge och Sverige. I propositionen har man dock på förslag av sametinget stannat för att bevara termen första språk som ingår i den gällande lagen och som har använts i Finland som förutsättning för antecknande i vallängden redan i delegationen för sameärenden. Med båda termerna avses det språk som används i slakten och familjen och som barnet lär sig hemma av sin förälder. Genom att använda termen första språk har man velat betona att det är fråga om ett språk som en förälder huvudsakligen använder med sitt barn och som människan i allmänhet bäst kan. Förslaget bedöms möjliggöra en ratificering av den nordiska samekonventionen. Förslaget är inte problematiskt med tanke på jämlikhetsbestämmelsen (6 § i grundlagen), även om det i motiveringen till bestämmelsen hänvisas särskilt till förhållandet mellan föräldrarna, inklusive adoptivföräldrarna och barnen, och inte till fosterbarn. Också annanstans i lagstiftningen särbehandlas adoptivbarn och fosterbarn på grund av deras annorlunda juridiska ställning. Detta görs också i Norge och Sverige, även om den term som används där är hemspråk. Den lösning som valts i förslaget motsvarar sametingets önskemål.

Dessutom innehåller propositionen ett förslag till ändring av processen för sökande av ändring i vallängden inklusive inrättande av ett nytt rättskipningsorgan. De nya kriterierna för upptagande i vallängden och det nya förfarande för sökande av ändring som hänför sig till 3 § uppfyller folkrättens krav på att urfolk ska ha rätt att bestämma om sin egen identitet eller tillhörighet i enlighet med sina sedvänjor och traditioner samt rätt att bestämma om strukturerna för sina organ och välja medlemmar till dem med iakttagande av sina egna förfaranden. Samtidigt tryggar det nya förfarandet varje parts rättsskydd. För att förhindra att sådana rättskränkningar som konstaterats i FN:s människorättskommittés avgöranden upprepas i fortsättningen föreslås det att vallängden sammanställs på nytt enligt de nya kriterierna i 3 § och i princip alltid inför följande val till sametinget. Dessutom innehåller propositionen förslag till översyn av bland annat bestämmelserna om sametingets behörighet och uppgifter samt om det förfarande som ska iaktas vid val till sametinget.

FN:s människorättskommitté och andra tillsynsorgan för universella människorättskonventioner är inte internationella domstolar utan oberoende sakkunnigorgan. Därför har de inte behörighet att på ett juridiskt bindande sätt bestämma att en konventionsstat ska ändra sina lagar eller tolkningen av dem. Eftersom även dessa kommittéers verksamhet går ut på att tolka människorättskonventioner på internationell nivå som är juridiskt förpliktande för Finland, hör det till Finlands avtalsförpliktelser att undanröja konflikter med FN:s människorättskonventioner i den nationella lagstiftningen. Den högsta nationella domstol som är behörig i det föreliggande ärendet, högsta förvaltningsdomstolen, har också meddelat att man godkänner människorättskommitténs konventionstolkningar. Människorättskonventionerna är en del av Finlands nationella rätt, och särskilt konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter utgör en viktig bakgrund till de nationella grundrättsbestämmelserna och bland dem skyldigheten att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna i 22 § i grundlagen. Sålunda förutsätter det finländska grundrättsystemet att en människorättskränkning som konstaterats på internationell nivå rättas till, vid behov genom att lagen ändras. Finland som suverän stat beslutar dock själv om innehållet i en lagändring som till fullo uppfyller konventionsförpliktelserna.

Sammanställande av vallängden på nytt och parternas rättsskydd

Vallängden för sametinget sammanställs enligt vad som föreslås i 23 § i lagförslag nr 1 i fortsättningen på nytt för varje val till sameting. Den som antecknats i vallängden vid föregående val tas upp i vallängden utan ansökan, om han eller hon uppfyller de förutsättningar för anteckning i vallängden som anges i den gällande lagen. Bestämmelser om kriterier för anteckning i vallängden ingår i lagens 3 § och dessutom i 20 § om de allmänna förutsättningarna för rösträtt. Av dessa kriterier föreslås i enlighet med 3 § i lagförslag nr 1 att den gällande 3 § 2 punkten stryks, men samtidigt utvidgas den språkliga grunden i 1 punkten från nuvarande tre generationer till fyra. En del av de personer som tagits upp i vallängden enligt den nuvarande 2 punkten kan antas uppfylla det utvidgade språkkriteriet. Varje ansökan ska behandlas individuellt utan diskriminering eller godtycklighet.

FN:s människorättskommitté har i ovannämnda avgöranden i ärenden som gäller vallängden konstaterat att Finland är skyldig att vidta alla åtgärder som behövs för att förhindra motsvarande rättskränkningar i fortsättningen. Att vallängden för sametinget i princip upprättas på nytt för varje val och utifrån de nya kriterierna för anteckning i vallängden förhindrar att de konstaterade rättskränkningarna fortsätter. Om vallängden för föregående val bibehålls som grund för vallängden och alla som antecknats tidigare i vallängden och deras efterkommande även i fortsättningen antecknas i vallängden, kan detta anses innebära att rättskränkningen fortsätter. Därför behöver vallängden sammanställas helt och hållet på nytt utifrån de nya kriterierna. Förfarandet bedöms inte kränka individernas rättsskydd, eftersom i processen bedöms jämlikt och rättvist i fråga om varje person som antecknas i vallängden huruvida han eller hon uppfyller kriterierna enligt den föreslagna lagen. Det är inte fråga om en förmögenhetsbedömning av så kallade förvärvade rättigheter utan om deltagande i utövning av den interna självbestämmanderätt som tillhör samerna som urfolk så att Finland som stat samtidigt respekterar sina internationella människorättsförpliktelser med avseende på det samiska urfolket. Av ovannämnda orsaker är sloandet av det s.k. lappkriteriet inte problematiskt med tanke på rättssäkerheten eller förtroendeskyddet, utan i detta sammanhang är det oundvikligt att se över 3 § för att de människorättsförpliktelser som är förpliktande för Finland ska kunna fullgöras och samernas självbestämmanderätt tryggas. På praktisk nivå verkar det som om sloandet av den s.k. lappkriteriet inte nödvändigtvis medför någon större ändring jämfört med nuläget. Med stöd av FN:s människorättskommittés avgöranden verkar HFD ha ändrat sin tolkning i anslutning till tillämpningen av det s.k. lappkriteriet. Antecknandet av nya personer i vallängden verkar basera sig på tolkningen av språkkriteriet och avkomlingskriteriet (HFD 2021:45, HFD 2021:47, HFD 2021:48).

I propositionen har det beaktats att enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

En enskild parts rättsskydd säkerställs genom möjligheten att söka ändring hos ett oberoende rättskipningsorgan. Ifall det i fråga om en person som upptagits i vallängden med stöd av den gällande lagen råder osäkerhet om han eller hon uppfyller kriterierna i den reviderade 3 §, ska valnämnden begära tilläggsutredning av parten i enlighet med förvaltningslagen. Om valnämnden anser att den tidigare utredningen eller den nya tilläggsutredningen är otillräcklig, kan personen i fråga begära omprövning i ärendet och i sista hand söka ändring i beslutet. En person har rätt att fritt presentera en utredning om uppfyllande av villkoren i den ändrade lagbestämmelsen oberoende av på vilken grund enligt den gällande lagens 3 § han eller hon har upptagits i vallängden tidigare. Särskilt utvidgningen av det så kallade språkkriteriet (1 punkten) möjliggör nya utredningar från personer som upptagits i vallängden med stöd av den gällande 2 punkten, som föreslås bli upphävd.

I propositionen föreslås det att tidsfristerna i anslutning till val tidigareläggs för att en person ska hinna utnyttja alla rättsmedel innan valförrättningen avslutas och för att de instanser där ändring söks ska ha tillräckligt tid att behandla besvären. De berörda rättsskydd ökar också av den föreslagna ändringen om utvidgning av valnämndens sakkunskap (20 § i lagförslag nr 1) samt inrättandet av ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan med sakkunskap (det nya 5 kap. i lagförslag nr 1). Den föreslagna besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget ska vara första besvärinstans i ärenden som gäller vallängden. I fortsättningen ska sametingets politiska organ inte spela någon som helst roll i ärenden som gäller vallängden. Från besvärsnämnden ska det vara möjligt att anföra fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen med besvärstillstånd. Dessutom kvarstår möjligheten att begära omprövning hos valnämnden.

Sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden

I valnämndens beslut på en persons ansökan om att bli antecknad i vallängden liksom i nämndens beslut i ärenden som gäller avförande ur vallängden får enligt 41 § i lagförslag nr 1 ändring sökas hos besvärsnämnden för vallängdsärenden hos sametinget (besvärsnämnden). I besvärsnämndens beslut får åter med stöd av 41 m § i lagförslag nr 1 ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen, om högsta domstolen beviljar besvärstillstånd. Besvärstillstånd ska beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta domstolen prövar ett i ansökan om besvärstillstånd motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller uppenbar lagstridighet.

Förslaget om att inrätta ett nytt självständigt och oberoende rättskipningsorgan, besvärsnämnden, för ärenden som gäller vallängden överensstämmer med rättsskyddsprinciperna i 21 § 1 mom. i grundlagen. Enligt bestämmelsen har var och en rätt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan. Offentligheten vid handläggningen, rätten att bli hörd, rätten att få motiverade beslut och rätten att söka ändring samt andra garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning ska tryggas genom lag.

Grundlagens 21 § och begreppet en rättvis rättegång som används där har sin bakgrund i internationella människorättskonventioner och särskilt artikel 6 i Europakonventionen. Det bör påpekas att den viktigaste tolkningsfrågan när det gäller artikel 6 i Europakonventionen hänför sig

till konventionsbestämmelsens tillämpningsområde, som enligt konventionsbestämmelsen är begränsat till ställningen för den som är anklagad för brott under brottmålsrättegången samt till behandlingen av civilrättsliga tvistemål i allmän domstol. Själva termen ”rättegång” (trial) hänvisar till domstolens traditionella muntliga sammanträde. Anklagelse för brott och uttrycket ”civil rights and obligations”, som används i konventionsbestämmelsen för tvistemål, är dock så kallade autonoma begrepp i konventionen, vilkas tillämpningsområde inte bestäms direkt med stöd av nationell rätt. Eftersom Europadomstolen dessutom tolkningsmässigt har utsträckt tillämpningsområdet för begreppet ”civil rights and obligations” längre än till traditionella civilrättsliga tvistemål, förberedde man sig hos oss, när Finland 1989 anslöt sig till Europakonventionen, på den utvidgade tolkningen av konventionsbestämmelsen genom att medvetet går in för en översättning till finska enligt vilken var och en har rätt till rättvis rättegång ”silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyyttestä”. Den valda översättningen till finska utvidgar eller ändrar inte Finlands konventionsförpliktelser, men bidrar till att undvika inskränkande feltolkningar av de engelsk- och franskspråkiga autentiska konventionstexterna. Det bör dock påpekas att i Finland används i den svenska översättningen av konventionsbestämmelsen uttrycket ”civila rättigheter och skyldigheter” i enlighet med ordalydelsen i ursprungstexterna.

Europakonventionen förutsätter inte besvärsmålsrätt hos domstol över alla beslut som det allmänna fattar. Bestämmelsen med begränsat tillämpningsområde om rätten till en rättvis rättegång i artikel 6 kompletteras av den allmänna bestämmelsen i artikel 13 i Europakonventionen om rätt till ett effektivt rättsmedel till skydd för de rättigheter som Europakonventionen och dess protokoll täcker. Rättsmedelns effektivitet kan åter utgöras av garantier som kompletterar varandra och av vilka inget förutsätter beslut av ett oberoende rättskipningsorgan.

I FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter har man omfattat en något anorlunda regleringslösning. Även MP-konventionen innehåller en allmän klausul om effektiva rättsmedel (artikel 2.3), men artikel 14.1 om en rättvis rättegång, som i övrigt motsvarar innehållet i artikel 6 i Europakonventionen, inleds med en mening med allmänt tillämpningsområde om rätten till likhet inför domstolarna. Människorättskommittén har gett denna första mening i artikel 14.1 en självständig betydelse och förutsätter därför att när vilket ärende som helst ordnas nationellt så att det ska behandlas av en domstol eller något annat rättskipningsorgan, ska domstolen eller organet oberoende av ärendets natur iaktta garantier som ligger till grund för en rättvis rättegång, alltså också när det inte ordnas någon egentlig rättegång i ärendet (CCPR/C/GC32, punkterna 7—14).

I 21 § 2 mom. i grundlagen hänvisas det parallellt till garantier för en rättvis rättegång och god förvaltning, utan att man på grundlagsnivå försöker reglera vilka garantier som hör till både rättegång och god förvaltning och vilka som endast hör till rättskipningen och vid rättskipning endast till den egentliga rättegången. På det sätt som 21 § 1 mom. i grundlagen uttrycker och förutsätter, har man i Finland omfattat kravet på allmän rätt att hos ett rättskipningsorgan söka ändring i beslut av det allmänna som berör en individ.

Propositionen svarar på kraven från dessa människorättskonventioner samt 21 § i grundlagen. Trots att valärenden enligt till exempel Europadomstolens praxis i sig inte förutsätter möjlighet att söka ändring hos domstol eller något annat oberoende rättskipningsorgan, tryggas sådan rätt även i fortsättningen i ärenden som gäller vallängden för sametinget. I Europadomstolens praxis tillämpas kravet på effektivt rättsskydd – alltså artikel 13 – när den nationella lagen inte alls tryggar domstolsbehandling av besvär över förvägrad rösträtt utan besvärärenden avgörs slutgiltigt av ett centralvalnämndsliknande organ (se *Grosaru v. Romania*, 2010, §§ 55—57; *Pau-nović and Milivojević v. Serbia*, 2016, §§ 68—73). Om den nationella lagen åter tryggar besvärsmålsrätt hos domstol i rösträttsärenden, nöjer sig Europadomstolen med att bedöma om kraven

på fria och hemliga val med skäligen tidsintervaller under förhållanden som tillförsäkrar folket rätten att fritt ge uttryck åt sin mening enligt artikel 3 i protokoll 1 till Europakonventionen är uppfyllda, och gör alltså ingen separat bedömning av rättsmedlens effektivitet (se *Gahramanli and Others v. Azerbaijan*, 2015, § 56; *Riza and Others v. Bulgaria*, 2015, § 95; *Davydov and Others v. Russia*, 2017, § 200). Den föreslagna besvärsnämnden som ska vara ett oberoende rättskipningsorgan uppfyller de allmänt tillämpade grundläggande garantierna för en rättvis rättegång som förutsätts i artikel 14.1 i MP-konventionen och de krav på ett effektivt rättsskydd som följer av artikel 13 i Europakonventionen. Den bedöms i sig uppfylla de krav som följer av 21 § i grundlagen, också utan rätt till fortsatta besvär hos förvaltningsdomstolen eller högsta förvaltningsdomstolen. För att säkerställa rättsskyddet har i förslaget ändå intagits besvärsmöjlighet över besvärsmöjlighets beslut hos högsta förvaltningsdomstolen, som genom förfarandet med besvärstillstånd fungerar som prejudikatsdomstol och i sista hand som en ytterligare garanti för förbudet mot diskriminering och uppenbar lagstridighet.

Domstolarnas samhälleliga ställning och uppgifter regleras i grundlagen. Enligt grundlagens 3 §, som uttrycker statsmaktens tredelning, utövas den dömande makten av oberoende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen. I grundlagens 98 § föreskrivs det om domstolväsendets grundläggande struktur. Enligt den är allmänna domstolar högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna. Allmänna förvaltningsdomstolar är högsta förvaltningsdomstolen och de regionala förvaltningsdomstolarna. Angående specialdomstolar som utövar domsrätt på särskilt angivna områden bestäms genom lag. Specialdomstolar är arbetsdomstolen, marknadsdomstolen och försäkringsdomstolen. I regeringens proposition med förslag till ny Regeringsform för Finland har besvärsmöjlighets ställning behandlats som följer: ”Domsrätt utövas inte endast av de allmänna domstolarna och specialdomstolarna utan också av ett antal för vissa ärendetyper tillsatta besvärsmöjligheter och rättskipningsorgan av domstolstyp. Dessas ställning har inte i alla avseenden ordnats i enlighet med de krav som ställs på domstolars oavhängighet. De här avsedda nämndernas och organens beslut kan i allmänhet överklagas till en domstol, antingen till länsrätten eller till högsta förvaltningsdomstolen. Nämnderna och organen kan, även om de fungerar som rättskipningsorgan, inte i egentlig mening hänföras till domstolväsendet och det är inte nödvändigt att ta in särskilda bestämmelser om dem i den nya regeringsformen.” (RP 1/1998 rd, s. 156.)

Den besvärsmöjlighet för vallängdsärenden vid sametinget som inrättas ska vara en självständig och oberoende organisation, ett med domstolarna jämförbart rättskipningsorgan som tryggar genomförandet av 21 § 1 mom. i grundlagen. Enligt grundlagsutskottets nyare linje är besvärsmöjligheter sådana besvärsmöjligheter som det i enlighet med den princip som framgår av 98 § 3 mom. i grundlagen måste föreskrivas om genom lag och som i sin verksamhet ska uppfylla garantierna för en rättvis rättegång i 21 § 2 mom. i grundlagen. Utskottet har brukat anse att kraven också gäller sådana besvärsmöjligheter vars beslut får överklagas genom besvär i domstol. (GrUU 9/2007 rd, s. 10; GrUU 35/2006 rd, s. 2; GrUU 25/2004 rd, s. 2; GrUU 55/2002 rd, s. 3; GrUU 15/2002 rd, s. 3.)

Det ska föreskrivas om besvärsmöjlighets genom lag och den ska i sin verksamhet uppfylla garantierna för en rättvis rättegång enligt 21 § 2 mom. i grundlagen. Alla bestämmelser som på ett centralt sätt berör besvärsmöjlighets verksamhet ska således utfärdas genom lag. (GrUU 15/2002 rd, s. 4; GrUU 37/1997 rd, s. 4.) Det föreslås att sametingslagen utökas med ett nytt 5 kap. om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden. Genom dess bestämmelser organiseras besvärsmöjlighets ställning och verksamhet så att den till sin ställning och specialisering kan jämföras med specialdomstolar.

Med uttrycket oavhängigt rättskipningsorgan i 21 § 1 mom. i grundlagen avses ett organ och en behandlingsprocess som uppfyller de rättsskyddskrav som är utmärkande för en domstol. Uttrycket innefattar inte bara rättsskyddsorganets oavhängighet i förhållande till den verkställande makten utan också kravet på det beslutsfattande organets opartiskhet i förhållande till parterna i ett rättsärende (GrUU 37/1997 rd, s. 3). Inom vårt rättssystem finns från tidigare några självständiga och oberoende besvärsnämnder, som utgör första besvärinstans vid överklagande av myndigheters beslut. Sådana nämnder är till exempel inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde besvärsnämnderna för social trygghet, arbetspensionsärenden och olycksfallsärenden och inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde besvärsnämnden för studiestöd.

Den besvärsnämnd som föreslås nu ska finnas i anslutning till sametinget. Nämnden ska emellertid vara självständig och oberoende i förhållande till sametingets valnämnd, som beslutar om vallängdsärenden, samt i förhållande till sametingets övriga organ. Det är fråga om en ny myndighet för urfolket samerna, vars officiella ställning som en del av utövningen av offentlig makt i Finland förverkligas genom att det föreskrivs om den genom lag. Jämförbara rättskipningsorgan kan finnas i anslutning till något ministerium i statsrådet, trots att en myndighet som lyder under det aktuella ministeriet har fattat de beslut som överklagas.

Tidigare har det ansetts nödvändigt att inrätta från domstolarna separata besvärsnämnder bland annat för att trygga sådan specialsakkunskap som behövs för att avgöra ärenden och för att uppnå en enhetlig beslutslinje genom att koncentrera sökandet av ändring. Också ett stort antal besvärärenden har inverkat på behovet att inrätta denna typ av besvärsnämnder. Det besvär förfarande som hänför sig till de ovannämnda besvärsnämnderna inom social- och hälsovårdsministeriets och undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområden har två steg så att besvärsnämnden är första besvärinstans och försäkringsdomstolen högsta besvärinstans. Försäkringsdomstolens beslut får i regel inte överklagas.

I lagstiftningen finns också andra, mindre besvärorgan, som är specialiserade på vissa ärendekategorier. Exempelvis enligt 7 § i värnpliktslagen (1438/2007) är besvärinstans i ärenden som gäller värnplikt centralnämnden för uppbådsärenden. Enligt lagens 12 kap. förutsätter sökande av ändring i regel omprövningsförfarande, varefter ändring i ett beslut som fattats med stöd av värnpliktslagen söks genom besvär hos centralnämnden för uppbådsärenden, i vars beslut ändring inte får sökas genom besvär. Centralnämnden för uppbådsärenden är således ett av statsrådet tillsatt högsta besvärorgan för värnpliktsärenden. Ett annat exempel som kan nämnas är lagen om bildprogram (710/2011), vars 32 § innehåller bestämmelser om bildprogramsnämnden, som i egenskap av första besvärinstans behandlar besvär över beslut som fattats av Nationella audiovisuella institutet. Ändring i bildprogramsnämndens beslut får enligt lagens 33 § sökas hos högsta förvaltningsdomstolen.

Behovet av att inrätta besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget påverkas av orsaker som delvis är desamma som och delvis andra än vid inrättandet av de ovannämnda besvärsnämnderna. Antalet besvärärenden har varierat under valet olika valår. Sametingets vallängdsärenden kräver specialsakkunskap, eftersom det behövs ingående kunskap om och förståelse för samiskheten och de kulturella och språkliga omständigheter som hänför sig till den vid bedömningen av om rösträttskriterierna är uppfyllda. Eftersom besluten om upptagning i vallängden för sametinget avviker från de allmänna domstolarnas sedvanliga beslutsverksamhet och de allmänna domstolarna inte heller har tillgång till den särskilda sakkunskap som krävs för denna ärendekategori, är det nödvändigt att inrätta ett separat besvärorgan för behandlingen av dessa ärenden. Ett särskilt drag hos denna ärendekategori är framför allt att det samiska folkets interna självbestämmanderätt måste tryggas i samband med beslutsfattandet. Ärenden som gäller samernas vallängd måste behandlas i en sådan process som motsvarar och tillgodoser det samiska

folkets interna självbestämmanderätt och samtidigt säkerställer individens rättsskydd utan diskriminering och uppenbar lagstridighet. En separat besvärsnämnd vars ledamöter utses på förslag av sametinget och som arbetar som ett självständigt och oberoende rättskipningsorgan i anslutning till sametinget och vars ledamöter förutsätts vara förtrogna med besvärsnämndens ansvarsområde bedöms vara det bästa sättet att svara på detta behov i fortsättningen.

När det nya rättskipningsorganet inrättas måste de grundlagsenliga ramvillkor som gäller för rättskipningsorgan beaktas. Grundlagsutskottet har i sina utlåtanden ansett att rättssäkerheten i regel kräver att fullföljdsdomstolarna är kollegiala. En sammansättning med fler ledamöter borgar sannolikt för en allsidigare bedömning och ökar därmed rättssäkerheten. (GrUU 2/2006 rd, s. 2.) Det föreslås att besvärsnämnden är beslutför endast när ordföranden och minst två av tre övriga ledamöter är närvarande.

Besvärsnämndens ordförande och lagfarna ledamot ska uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren för domare. Av nämndens ledamöter krävs bland annat förtrogenhet med besvärsnämndens ansvarsområde, dvs. de ska väljas på grund av sin sakkunskap. Sakkunnigledamöterna i besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget företräder inte någon viss instans, och de är således inte intressentbundna och de företräder inte ett visst intresse, till exempel på det sätt som de ledamöter som arbetsmarknadsorganisationerna föreslår till arbetsdomstolen företräder en viss arbetsmarknadsinstans. Att ett organ som företräder ett urfolk föreslår ledamöter för att sköta ärenden som gäller folkets interna självbestämmanderätt med tillämpning av lagstadgade objektiva kriterier betyder inte att ledamöterna skulle företräda någon särskild grupp.

Det krav på att en majoritet av ledamöterna inte ska företräda ett visst intresse som grundlagsutskottet ställt i sin praxis berör således inte den föreslagna besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget. Grundlagsutskottet har inte ansett det problematiskt att rättskipningsorgans sammansättning delvis baserar sig på intressebevakning med avseende på kraven i 21 § 1 mom. i grundlagen. Kravet på oberoende är harmonierar dock inte med att de medlemmar som företräder olika intressen utgör majoriteten i ett sådant organ. Utskottet har betraktat det som problematiskt om ett rättskipningsorgan får en sådan sammansättning att det inte uppfyller kravet på oberoende. Utskottet har därför ansett att en förutsättning för behandling i normal lagstiftningsordning är att medlemmar som företräder olika intressen inte kan bilda majoritet vid besvärsnämndernas beslutföra sammanträden. (GrUU 9/2007 rd, s. 9, GrUU 35/2006 rd, s. 2, GrUU 34/2006 rd, s. 2, GrUU 22/2005 rd, s. 2, GrUU 25/2004 rd, s. 2, GrUU 15/2002 rd, s. 4, GrUU 35/2001 rd, s. 2, GrUU 37/1997 rd, s. 3—4.) I propositionen har de intresseutmaningar som hänför sig till besvärsnämndens självständighet och oberoende beaktats så att den som är ledamot eller ersättare i sametinget eller dess styrelse eller valnämnden eller anställd hos sametinget inte kan höra till besvärsnämnden.

Besvärsorganets oberoende förstärks genom bestämmelsen att det i fråga om en nämndledamots rätt att stå kvar i sitt uppdrag gäller det som föreskrivs om innehavare av domartjänst. Bestämmelsen uppfyller kravet i 103 § i grundlagen om särskild rätt för domare att stå kvar i tjänsten. Med tank på garantierna för en rättvis rättegång har det dessutom ansetts motiverat att ordföranden, vice ordföranden och ledamöterna i besvärsorganet handlar under domaransvar utifrån en uttrycklig bestämmelse i lagen. (GrUU 9/2007 rd, s. 10, GrUU 35/2006 vp, s. 3, GrUU 34/2006 rd, s. 2; GrUU 2/2006, s. 3.) Dessa omständigheter har beaktats i förslaget till nytt 5 kap.

Enligt förslaget tillsätter statsrådet besvärsnämnden för sex år i sänder. Detta stärker också besvärsnämndens organisatoriskt självständiga ställning. Med denna mandattid är besvärsnämndens mandattid av klart annan längd än sametingets valperiod, vilket bidrar till att öka besvärs-

nämndens självständighet och oberoende i förhållande till sametingets politiska aktörer. De viktigaste delområdena av en rättvis rättegång, dvs. bland annat offentlighet, rätten att bli hörd, rätten att få juridisk hjälp, kravet på motiverade beslut samt rätten att söka ändring, tillgodoses i huvudsak i enlighet med den gällande allmänna lagstiftningen. I det föreslagna nya kapitlet om sökande av ändring hänvisas det för tydlighetens skull till de tillämpliga allmänna lagarna till denna del.

Målsättningen är att högsta domstolen endast ska vara högsta besvärinstans. Att möjligheten att anföra besvär över valnämndens beslut direkt hos högsta förvaltningsdomstolen slopas stärker sålunda högsta förvaltningsdomstolens ställning som högsta besvärstillståndsdomstol som styr och förenhetligar rättspraxis. Valnämndens rätt till fortsatt sökande av ändring i besvärnämndens beslut, genom vilket besvärnämnden har upphävt eller ändrat valnämndens beslut, bidrar till att stärka en enhetlig rättspraxis och gör det möjligt att trygga den vid det fortsatta sökandet av ändring. Grunderna för att anföra besvär över beslut av besvärnämnden för vallängdsärenden vid sametinget hos högsta förvaltningsdomstolen är mer begränsade än i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. I Norge och Sverige är möjligheten att söka ändring i sametingens vallängdsärenden mycket begränsad (se närmare sidorna 55 och 57 i propositionen) och på motsvarande sätt får enligt 27 § i den finska vallagen och ändring inte sökas genom besvär i förvaltningsdomstolens beslut i ärenden som gäller rösträttsregistret. I ärenden som gäller vallängden för sametinget tryggas ändå den principiellt viktiga möjligheten att få ett ärende prövat av HFD. Syftet med begränsningen av besvärstillståndsgrunderna är att respektera det samiska folkets självbestämmanderätt genom att betona högsta förvaltningsdomstolens roll som den högsta domstol som styr lagtolkningen. Högsta förvaltningsdomstolen ska kunna bevilja besvärstillstånd endast i sådana fall där det i fråga om det beslut som är föremål för ansökan om besvärstillstånd framförs ett motiverat påstående om att beslutet grundar sig på uppenbar lagstridighet eller diskriminering, som betyder att kravet på likabehandling har kränkts.

Högsta förvaltningsdomstolens beslut i ett vallängdsärende om att inte bevilja besvärstillstånd eller att förkasta besvären efter att besvärstillstånd beviljats ska vara slutgiltigt. Med avseende på människorättskonventionerna – till exempel Europakonventionen, MP-konventionen eller konventionen om avskaffandet av rasdiskriminering – betyder det således att den som anfört besvär har utnyttjat alla nationella rättsmedel, och han eller hon har möjlighet att föra påståendet om kränkning av sina mänskliga rättigheter till Europadomstolen eller den expertkommitté på FN-nivå som han eller hon väljer för prövning. Om Europadomstolen eller FN-kommittén konstaterar att en konventionskränkning ägt rum, är Finland skyldig att rätta till den. Sålunda kommer de internationella människorättskonventionerna för sin del att säkerställa att stärkandet av samernas interna självbestämmanderätt enligt lagändringen inte leder till människorättskränkningar. Finland som stat svarar för och ser till detta även i fortsättningen.

Inte ens tillsammans med de andra lagändringar som genomförs nu är det möjligt att förändra situationen beträffande självbestämmanderätten tillräckligt effektivt genom att hänskjuta besvären till förvaltningsdomstolen i första instans eller ändra högsta förvaltningsdomstolens sammansättning. Därför föreslås det att ett nytt rättskipningsorgan, besvärnämnden för vallängdsärenden vid sametinget, inrättas, som i fortsättningen tillsammans med de andra ändringar som företas i sametingslagen bidrar till att förhindra att situationer som motsvarar de rättskränkningar som konstaterats i FN:s människorättskommittés ovannämnda avgöranden uppstår i vallängdsfrågor som hänförs till sametingsval.

Grundlagsutskottet har i fråga om biskoparnas tillrättavisningsförfarande inom ortodoxa kyrkosamfundet godkänt en exceptionell lösning i anslutning till rättsskyddet (GrUU 22/1997 rd). Grundlagsutskottet konstaterade att ett tillrättavisningsstraff inte kan överklagas och att besvärsmyndigheten i fråga om tillrättavisningsnämndens beslut är kyrkliga överdomstolen, vars beslut

inte längre kan överklagas. Utskottet konstaterade att förslaget förfarande med tillrättavisning av biskopar och biskopskonferensens behörighet i detta förfarande är ett mycket särpräglat system som går tillbaka på en månghundraårig tradition och som dessutom gäller endast ett fåtal personer. Vidare konstaterade utskottet att trots att formuleringen av bestämmelsen inte överensstämmer med dåvarande 16 § 1 mom. i regeringsformen, innebär den ingen avvikelse i sak från de rättsskyddsambitioner som ifrågavarande bestämmelse om grundläggande rättigheter innebär. Grundlagsutskottet ansåg att bakgrunden till förslaget sammantaget utgörs av så betydelsefulla och exceptionella men acceptabla särdrag av så stor betydelse att det kan genomföras genom en vanlig lag. Grundlagsutskottet har alltså tidigare godkänt exceptionella arrangemang om de är motiverade och inte innebär någon avvikelse i sak från rättsskyddsambitioner. På motsvarande sätt kan tryggheten av urfolket samernas interna självbestämmanderätt betraktas som en sådan godtagbar orsak som berättigar och förutsätter i någon mån avvikande lösningar med beaktande av att de föreslagna ändringar ändå inte på något sätt kränker vars och ens rättigheter som tryggas i 21 § i grundlagen.

Berättelse

I propositionen föreslås det att bestämmelserna om sametingets berättelse ändras. Enligt 7 § i lagförslag nr 1 ska sametingen i fortsättningen årligen lämna sin berättelse direkt till riksdagen och inte längre till statsrådet för att bifogas regeringens berättelse, som i nuläget. Detta har ansetts motiverat med tanke på sametingets språkliga och kulturella autonomi. Enligt 46 § 2 mom. i grundlagen kan det bestämmas i lag om berättelser som ska ges till riksdagen.

Fördelningen av anslag

Sametinget har redan nu svarat bland annat för vidarefördelningen av kulturunderstöd, understöd för tryggheten av kommunernas social- och hälsovårdstjänster på samiska, understöd för småbarnspedagogik på samiska och understöd för språkboverksamhet på samiska. I 8 § 2 mom. i utkastet till proposition föreslås närmare bestämmelser om detta på lagnivå. Det föreslås att sametingets beslutanderätt i 8 § 2 mom. utvidgas till sådana medel som fördelas vidare till andra aktörer via sametinget. I sin uppgift ska sametinget fullgöra en offentlig förvaltningsuppgift och således är den föreslagna regleringen av betydelse med tanke på 124 § i grundlagen. Offentliga förvaltningsuppgifter kan enligt 124 § i grundlagen anförtros andra än myndigheter endast genom lag eller med stöd av lag, om det behövs för en ändamålsenlig skötsel av uppgifterna och det inte äventyrar de grundläggande fri- och rättigheterna, rättssäkerheten eller andra krav på god förvaltning. Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt får dock ges endast myndigheter.

När sametinget fattar understödsbeslut för andra aktörer är det statsbidragsmyndighet och på dess understödsbeslut tillämpas statsunderstödslagen (688/2001). Uppgifter som innebär betydande utövning av offentlig makt ska inte överföras till sametinget. Grundlagsutskottet anser det möjligt att anförtro andra än myndigheter myndighetsuppgifter när skötseln av uppgifterna inte innebär exempelvis behörighet att besluta om återkrav av understöd (GrUU 45/2006 rd). Enligt grundlagsutskottets praxis (GrUU 50/2017 rd, s. 3, GrUU 33/2004 rd, s. 7/II, GrUU 46/2002 rd, s. 10) ska sametinget vid behandlingen av ärenden iaktta de allmänna förvaltningslagarna och de som handlägger ärenden handlar under tjänsteansvar för att säkerställa att kraven på rättssäkerhet och god förvaltning uppfylls i den bemärkelse som avses i 124 § i grundlagen.

Sökande av ändring i valnämndens beslut om kandidatförteckning

Enligt 27 § 4 mom. i lagförslag nr 1 får ändring inte sökas särskilt i valnämndens beslut om kandidatförteckningen, utan det är möjligt att söka ändring med stöd av 40 § först efter att valnämnden har fastställt valresultatet och offentliggjort sitt beslut om detta. Förslaget är inte problematiskt med avseende på grundlagen, eftersom valnämndens beslut om kandidatförteckningen i samband med ändringssökande i huvudsaken kan föras till domstol för behandling (GrUU 61/2002 rd, s. 8—9).

Reglering på lägre nivå än lag

På grund av sametingets autonoma ställning har det ansetts motiverat att regleringen om sametinget verkställs genom lag och genom en arbetsordning som sametinget själv godkänner. Att föreskriva om sametingets uppgifter, organisation eller verksamhet genom förordning har däremot inte ansetts ändamålsenligt. Det är dock ändamålsenligt att de mer tekniska bestämmelserna om val till

sametinget i stället för att utfärdas genom lag utfärdas genom förordning av justitieministeriet, som är den högsta valmyndighet som avses i vallagen. I 40 c § i lagförslag nr 1 i propositionen finns därför ett nytt bemyndigande, enligt vilket närmare bestämmelser om kandidatansökan och kandidatförteckningen samt anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen, också får utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Den föreslagna bestämmelsen är inte problematisk med avseende på de bestämmelser i 80 § i grundlagen som gäller utfärdade av förordningar och delegering av lagstiftningsbehörighet.

Propositionens uppskattade konsekvenser för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt internationella människorättsförpliktelser behandlas också i avsnitt 4.2 (Propositionens huvudsakliga konsekvenser).

De lagförslag som ingår i propositionen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Regeringen anser det behövt att grundlagsutskottet under riksdagsbehandlingen i enlighet med 74 § i grundlagen bedömer grundlagsenligheten och förhållandet till internationella människorättskonventioner i fråga om lagförslag nr 1, liksom de ändringar som eventuellt föreslås i det i riksdagen. Eftersom det är fråga om sådana ändringar i sametingslagen, som är centrala för samernas autonomi, som ska tillgodose samernas urfolksrättigheter och som förutsätts av internationella människorättskonventioner som Finland har slutit, har regeringen för egen del förbundit sig till att de ändringar som företas i lagen ska vara godkända av sametinget.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av sametingslagen

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i sametingslagen (974/1995) 18 e–18 i, 23 a, 26 b, 26 d, 27 a §, 42 a och 42 b §, av dem 18 e–18 i, 42 a och 42 b § sådana de lyder i lag 1725/1995, 23 a och 27 a § sådana de lyder i lag 1279/2002 och 335/2020, 26 b § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020, samt 26 d sådan den lyder i lag 1279/2002,,

ändras 1—4, 4 a, 5—16, 18, 18 a, 18 d, 19—25, 25 a, 26, 26 a, 27—31, 31 a, 31 c, 31 h, 32, 34, 35, 38—40 och 40 c §, rubriken för 5 kap, 41 §, rubriken för 6 kap., 42 och 43 §,

av dem 1, 21, 22, 24, 25, 25 a, 26, 26 a, 27, 28, 31, 31 a, 31 c, 31 h, 34, 35 och 40 c § sådana de lyder i lag 1279/2002, 4 a § sådan den lyder i lag 335/2020, 5, 13, 15, 20, 30 och 43 § sådana de lyder delvis ändrade i lag 1279/2002, 9 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 626/2011, 16, 18 a, 18 d och 42 § sådana de lyder i lag 1725/1995, 18 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 1026/2003, 23 § sådan den lyder i lagarna 1279/2022 och 335/2020, 40 § sådan den lyder i lagarna 1279/2002 och 852/2020 samt 41 § sådan den lyder i lag 852/2020, samt

fogas till lagen nya 9 a, 9 b, 17 a, 17 b, 25 b, 41 a—m, 43 a och 43 b § § samt en bilaga som följer:

1 kap.

Allmänna stadganden

1 §

Lagens syfte

Samerna såsom ett urfolk ska, enligt vad som bestäms närmare i denna lag och annanstans i lag, för förverkligandet av deras självbestämmanderätt tillförsäkras kulturell autonomi inom samernas hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. För skötseln av ärenden som hör till den kulturella autonomin ska samerna utöva sin självbestämmanderätt och genom val som förrättas bland dem välja ett sameting.

Sametinget verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde.

2 §

Statens ekonomiska ansvar

I statsbudgeten ska det upptas ett tillräckligt anslag för de uppgifter som avses i denna lag.

3 §

Rätt att bli antecknad i vallängden

Rätt att bli antecknad i vallängden har den som anser sig vara same, förutsatt att

1) personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk,

2) åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare.

En förutsättning för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i denna lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.

4 §

Samernas hembygdsområde

Med samernas hembygdsområde avses ett område som har märkts ut på den bifogade kartan och omfattar Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

4 a §

Tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar

På sametinget och dess organ tillämpas förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), arkivlagen (831/1994) och lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), om inte något annat bestäms i denna lag.

2 kap

Sametingets uppgifter

5 §

Sametingets allmänna behörighet

Till sametinget hör att fatta beslut i ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk och sköta uppgifter i anslutning till dem. I andra ärenden främjar sametinget förverkligandet av samernas självbestämmanderätt.

För att tillgodose samernas självbestämmanderätt deltar sametinget i enlighet med förhandlingsplikten och samarbetskyldigheten i beredningen av och beslutsfattandet i de ärenden som avses i 9 §. I ärenden som hör till dess uppgifter kan sametinget hos myndigheter väcka initiativ och göra framställningar, avge utlåtanden, utveckla och förvalta samekulturen samt bevilja finansiering.

För att trygga bevarandet och utvecklandet av samiska språket och den samiska kulturen är sametinget sakkunnig i fråga om undervisningen och utbildningen för samer och främjar utvecklingen av dem som en helhet.

I ärenden som hör till dess behörighet utövar sametinget sin beslutanderätt så som det föreskrivs i denna lag eller särskilt någon annanstans i lag.

I ärenden som hör till dess uppgifter ska sametinget för sin del se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Sametinget ska behandla alla människor jämlikt och främja jämställdheten mellan könen enligt vad som närmare föreskrivs genom lag.

Sametinget fastställer en arbetsordning för sin verksamhet.

6 §

Hur samerna ska företrädas

Sametinget ska företräda samerna i sina nationella och internationella uppdrag.

7 §

Berättelse

Sametinget ska årligen för riksdagen utarbeta en berättelse över betydelsefulla händelser i utvecklingen av frågor som angår samerna. Berättelsen kan innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter.

8 §

Fördelningen av anslag

Sametinget beslutar om användningen av de medel som anvisats för sametingets egen verksamhet. I sametingets beslut om användning av medel för egen verksamhet får ändring inte sökas genom besvär.

Sametinget beslutar om de understöd som beviljas via sametinget. Vid skötseln av uppgiften är sametinget statsbidragsmyndighet. Understöd som beviljas via sametinget ska omfattas av samernas språkliga och kulturella autonomi. Närmare bestämmelser om förfarandena vid fördelningen av understöd som beviljas via sametinget får utfärdas genom förordning av statsrådet.

På understöd som beviljas av sametinget tillämpas statsunderstödslagen (688/2001).

9 §

Samarbetskyldighet och förhandlingsplikt

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk och som gäller

- 1) områdesanvändning,
- 2) skötsel, användning, genomförande av skyddsåtgärder, arrendering och överlåtelse som gäller statens mark, skyddsområden och ödemarksområden,
- 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark- och vattenområden,
- 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur,
- 5) åtgärder som berör den biologiska mångfalden och klimatförändringen,
- 6) utveckling av den samiskspråkiga småbarnspedagogiken samt undervisningen på samiska och i samiska språket,
- 7) tillhandahållande och utvecklande av social- och hälsovårdstjänster på samiska,
- 8) tryggande och utvecklande av sametingets resurser och övriga verksamhetsförutsättningar, eller
- 9) något annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

9 a §

Beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska vid planeringen och genomförandet av åtgärder som avses i 9 § med de medel som står till förfogande

- 1) främja bevarandet och utvecklandet av samiska språk samt samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin kultur inklusive sina traditionella näringar, och
- 2) minska sina åtgärders negativa konsekvenser för de samiska språken och för samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar.

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter får inte genom sina åtgärder orsaka mer än ringa olägenheter för samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur, om det inte med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finns ett godtagbart mål för åtgärden och metoderna för att uppnå målet är proportionerliga när det gäller att tillgodose ett vägande samhälleligt behov. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter får inte orsaka betydande olägenheter för samernas rätt att som urfolk bevara och utveckla sitt språk och sin kultur inklusive sina traditionella näringar.

För att identifiera eventuella skadliga konsekvenser av åtgärderna ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter bedöma åtgärdens konsekvenser för samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar. Vid bedömningen ska de sammantagna konsekvenserna av olika myndigheters verksamhet och åtgärder som vidtagits vid olika tidpunkter beaktas.

9 b §

Förfarande vid samarbete och förhandlingar

Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska underrätta samesametinget så snart som möjligt när de inleder sitt arbete i ärenden som avses i 9 §. Om det är fråga om verksamhet av fortlöpande natur, ska anmälan göras i god tid innan förhandlingar ordnas. Samesametinget har rätt att före förhandlingarna få en skriftlig redogörelse om ärendet, inklusive de omständigheter som avses i 9 a § och de planer som hänför sig till dem.

Samesametinget ska ges en skälig tid för att förbereda sig inför förhandlingarna. Samarbetet ska inledas och förhandlingarna föras uppriktigt och vid rätt tidpunkt så att det är möjligt att påverka ärendets slutresultat innan ärendet avgörs.

Förhandlingarna ska protokollföras. I protokollet antecknas parternas synpunkter i ärendet samt resultatet av förhandlingarna.

3 kap

Mandattid, organ och verksamhet

10 §

Sammansättning och mandattid

Samesametinget har 21 ledamöter och fyra ersättare som utses genom val till samesameting för en mandattid på fyra år som börjar den 1 december valåret. Samesametinget ska ha minst tre ledamöter och en ersättare från Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner och Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

Statsrådet utser på basis av valresultatet ledamöterna och ersättarna i sametinget, beviljar på begäran avsked från uppdraget och förordnar på basis av nämnda valresultat en ny ledamot respektive ersättare i stället för den som under valperioden har upphört att vara ledamot eller ersättare.

Då en ledamot eller ersättare i sametinget förlorar den i 22 § nämnda valbarheten till sitt uppdrag ska statsrådet på initiativ av sametinget konstatera att hans eller hennes förtroendeuppdrag har upphört.

11 §

Sametingets ordförande och vice ordförande

Sametinget väljer inom sig en ordförande och två vice ordförande. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Ordföranden och vice ordförandena innehar sitt uppdrag som huvudsyssla.

12 §

Sammankallande av sammanträden

Sametingets sammanträde beslutar när ett sammanträde ska hållas. Ett sammanträde ska också sammankallas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det för behandling av ett visst ärende.

Om en ledamot som valts från en kommun eller ett område inom samernas hembygdsområde inte kan delta i sammanträdet, ska i stället för honom eller henne kallas den ersättare som valts från samma kommun eller område.

13 §

Sametingets styrelse

Sametinget väljer inom sig en styrelse med en ordförande och två vice ordförande samt högst fem andra ledamöter. Sametinget väljer inom sig två ersättare till styrelsen. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Den styrelse som verkar under valåret fortsätter i sitt uppdrag tills en ny styrelse har utsetts efter valet.

Styrelsen ska bereda ärendena för sametingets sammanträde och verkställa tingets beslut enligt vad som närmare bestäms i en arbetsordning.

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas om att ledamöterna i styrelsen ska inneha sina uppdrag som huvudsyssla.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i sametingets styrelse.

14 §

Övriga organ

Sametinget ska i början av varje valperiod tillsätta en valnämnd för det val som avses i 4 kap. Tinget kan tillsätta också andra organ för skötseln av ärenden som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi.

Bestämmelser om besvärnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärnämnden) finns i 5 kap.

15 §

Utövande av befogenheter

Sametingets sammanträde samt styrelse och övriga organ ska utöva tingets befogenheter så som föreskrivs i denna lag och bestäms i arbetsordningen för sametinget.

Sametingets sammanträde fattar beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor, om inte något annat följer av ärendets brådskande natur.

Befogenheter får inte delegeras i ärenden som avses i 5 § 6 mom., 7 §, 10 § 3 mom., 11–14, 18 b, 18 c, 18 j, 20, 25 b, 26 eller 41 §.

16 §

Byråer och personal

Sametinget har byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare bestäms i sametingets arbetsordning. Bestämmelser om byrån för samiska språket utfärdas särskilt.

På sametingets tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande tillämpas vad som föreskrivs och bestäms om statens tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande.

I fråga om personalens anställningsvillkor och hur de bestäms gäller vad som föreskrivs, bestäms eller överenskomms om statens anställningsvillkor och hur de bestäms.

17 a §

Deltagande i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas att deltagande i sammanträden är möjligt med hjälp av videokonferens eller annan lämplig teknisk dataöverföring.

I arbetsordningen kan det meddelas närmare bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid användningen av teknisk dataöverföring.

17 b §

Initiativrätt

Minst tvåhundrafemtio samer som var röstberättigade vid det senaste sametingsvalet har rätt att lägga fram initiativ för sametinget i ärenden som hör till tinget.

Närmare bestämmelser om det förfarande som ska iakttas vid utövandet av initiativrätten och hur initiativet ska behandlas meddelas i arbetsordningen.

18 §

Handläggningen av ärenden

Sametingets sammanträde och något annat organ är beslutfört när ordföranden eller en vice ordförande och minst hälften av de övriga ledamöterna är närvarande.

En ledamot i sametinget och i ett organ som det tillsatt är jävig att delta i beslutsfattande som rör honom eller henne personligen eller en nära släkting som avses i 28 § 2 mom. i förvaltningslagen eller en person som enligt paragrafens 3 mom. kan likställas med nära släkting.

Ärendena avgörs vid sametinget genom majoritetsbeslut. När rösterna faller lika avgör ordförandens röst. Vid val anses den vald som fått flest röster. Vid lika röstetal avgör lotten.

3 a kap

Bokföring och revision

18 a §

Bokföring

På sametingets bokföring och bokslut tillämpas utöver det som föreskrivs i denna lag bokföringslagen (1336/1997).

18 d §

Revisionsberättelse

Med avvikelse från den tidsfrist som anges i 3 kap. 6 § i revisionslagen (936/1994) ska revisorn för varje räkenskapsperiod före utgången av maj månad till sametingets styrelse avge en skriftlig revisionsberättelse som utöver det som föreskrivs i revisionslagen ska innehålla ett utlåtande om huruvida uppgifterna i verksamhetsberättelsen om användningen av statsunderstödet är riktiga.

4 kap

Val till sametinget

19 §

Valår och valkrets

För valet till sameting utgör hela landet en valkrets.
Val till sameting ska förrättas vart fjärde år (valår).

20 §

Valnämnd

Valnämnden fattar på ansökan beslut om antecknande av personer i vallängden och upprättar vallängden. Valnämnden ordnar val till sameting på det sätt som föreskrivs i denna lag.

Valnämnden har en ordförande och sex andra ledamöter som var och en har en personlig ersättare. I valnämnden ska det finnas en ledamot och en ersättare från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. I valnämnden ska det också finnas sakkunskap om de samiska språk som avses i 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003).

En ledamot eller ersättare i sametingets styrelse eller en ledamot eller ersättare i besvärsnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i valnämnden.

21 §

Rösträtt

Förutsättningen för antecknande i vallängden för sametinget är oberoende av boningsort dessutom utöver vad som föreskrivs i 3 § att personen i fråga senast på valförrättningens sista dag har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller som utländsk medborgare har haft i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland vid den tidpunkt då ansökan om upptagande i vallängden senast ska framföras.

22 §

Valbarhet

Valbar vid valet till sameting är varje röstberättigad som har samtyckt till att vara kandidat och som inte är omyndig.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden kan inte vara kandidat.

23 §

Vallängd

Valnämnden ska upprätta en vallängd över de röstberättigade. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för vallängden.

I vallängden antecknas kommunvis i alfabetisk ordning den röstberättigades namn och personbeteckning, samt hemkommun och adress om de är kända. Valnämnden kan använda uppgifter i befolkningsdatasystemet vid upprättandet av vallängden. Hemkommunen och adressen får dock inte antecknas i vallängden, om dessa uppgifter ska hållas hemliga enligt 24 § 1 mom. 31 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller om det i befolkningsdatasystemet har gjorts en spärrmarkering enligt 36 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster (661/2009) för personen i fråga.

I vallängden ska röstberättigade personer tas upp på ansökan. En förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i närmast följande sametingsval är att ansökan lämnas senast före utgången av september året före valåret.

Den som antecknats i vallängden vid föregående val tas upp i vallängden utan ansökan, om han eller hon uppfyller de förutsättningar för anteckning i vallängden som anges i den gällande lagen. En person antecknas dock inte i vallängden, om han eller hon meddelar valnämnden att han eller hon inte vill bli antecknad i vallängden. När vallängden upprättas kan valnämnden dessutom på eget initiativ vid val till sameting som ordnas den 1 januari 2027 eller efter det beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått röst-rättsåldern och sådana barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå röst-rättsåldern. Dessa personer kan dock tas upp i vallängden först efter att de skriftligen anmält till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt 3 § 1 mom.

Valnämnden fastställer och undertecknar vallängden senast den sista december året före valåret. Valnämndens beslut om fastställande av vallängden får inte överklagas genom besvär.

24 §

Meddelande på kort och beslut

Valnämnden uppgör för varje person som intagits i vallängden ett meddelande på kort av vilket framgår de uppgifter om den röstberättigade som intagits i vallängden, tiden då vallängden hålls framlagd, röstning vid valet samt valdagen och rätten enligt 31 a § att rösta på valdagen samt valnämndens adress.

Valnämnden ska i god tid innan vallängden läggs fram sända ett meddelande på kort till samtliga röstberättigade vars adress är känd.

Ett beslut av valnämnden om att inte anteckna en person i vallängden eller ett beslut genom vilket valnämnden har lämnat utan prövning en begäran om att bli upptagen eller inte bli upptagen i vallängden ska sändas till personen i fråga i god tid innan vallängden läggs fram.

25 §

Framläggande av vallängd

Valnämnden ska lägga fram vallängden eller uppgifterna i den med undantag av personbe-teckningarna så att det från det att tiden för framläggande löpt ut finns en tid om minst sex månader till dess val förrättas.

Vallängden ska vara framlagd under 10 på varandra följande vardagar, dock inte lördagar.

På framläggande av vallängden iakttas vad som i 62 § i förvaltningslagen föreskrivs om of-fentlig delgivning, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

25 a §

Vallängdens offentlighet

Var och en har rätt att ta del av vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den under den tid vallängden är framlagd. Vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den får inte lämnas ut för kopiering eller fotografering, inte heller får kopior av dem ges ut. Den som är antecknad i vallängden har dock rätt att avgiftsfritt få ett utdrag ur de uppgifter som antecknats om honom eller henne i längden. Bestämmelser om en parts rätt att ta del av de handlingar som hänför sig till behandlingen av ärendet finns i 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vallängden och sådana handlingar i anslutning till upprättandet av den som innehåller upp-gifter om en persons etniska ursprung ska vara sekretessbelagda vid andra tidpunkter än den som avses i 1 mom. Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas ut till sametinget för val av ledamöter och ersättare till sametingets organ eller för utredande av initiativrätt eller till den som behöver information för att reda ut sin rösträtt.

Bestämmelser om offentligheten i fråga om handlingar som hänför sig till upprättandet av vallängden finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

25 b §

Rättelse av fel i vallängden

Valnämnden kan på eget initiativ eller på yrkande av en röstberättigad rätta ett fel i vallängden. Yrkandet ska dock framställas inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av val-längden löpte ut. Ändringarna ska göras senast två månader innan valförrättningen inleds.

Om en person införs i vallängden, ska till honom eller henne utan dröjsmål sändas ett meddelande på kort enligt 24 §.

Om en felaktig anteckning i vallängden rättas ska rättelsen utan dröjsmål meddelas den berörda personen, om detta inte är uppenbart onödigt.

26 §

Begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden

Den som anser att han eller hon obehörigen har utelämnats ur vallängden får begära omprövning av beslutet om vallängden hos valnämnden. En begäran om omprövning som riktats till valnämnden ska dock lämnas till valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut.

Har en begäran om omprövning som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid, ska begäran om omprövning inte avvisas. Begäran om omprövning ska utan dröjsmål sändas från besvärsnämnden till valnämnden.

Om valnämnden beslutar att personen i fråga ska tas upp i vallängden, sänder valnämnden utan dröjsmål ett för röstberättigade avsett meddelande på kort enligt 24 § till honom eller henne.

Bestämmelser om sökande av ändring i beslut som gäller begäran om omprövning finns i 41 l §.

26 a §

Röstning på grundval av besvärinstansens beslut

Den som innan rösträkningen inleds för valnämnden eller på valdagen för valbestyrelsen visar upp besvärinstansens lagakraftvunna beslut om personens rösträtt ska ges möjlighet att få valhandlingar och att rösta.

Personen i fråga är skyldig att lämna beslutet eller en bestyrkt kopia av det till valnämnden eller valbestyrelsen för anteckning i vallängden.

27 §

Kandidatuppställning och kandidatförteckning

En kandidat i val till sametinget får ställas upp av en valmansförening som har bildats av minst tre röstberättigade och som ska ha ett ombud och ett vice ombud.

Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden stryka hans eller hennes namn ur dem alla.

En valmansförening ska lämna sin kandidatansökan till valnämnden senast den 31 dagen och kompletteringar till ansökan senast den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

Valnämnden ska upprätta en kandidatförteckning senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I valnämndens beslut om kandidatförteckningen får ändring inte sökas särskilt.

28 §

Valförrättningen

Val till sametinget förrättas under en period om sex veckor som börjar på måndagen den sista hela veckan i augusti. Valet förrättas med anlitande av posten eller genom lämna in röstsedeln på annat sätt än per post till ett ställe som valnämnden meddelar. Inom samernas hembygdsområde ordnas valet också i form av röstning på valdagen.

Valet ska kungöras offentligt.

29 §

Valhandlingarna

Valnämnden ska sedan valförrättningen inletts utan dröjsmål bevisligen delge de röstberättigade vilkas adress är känd den med valnämndens stämpel försedda röstsedeln, valkuvertet, följbrevet, ytterkuvertet, kandidatförteckningen och röstningsanvisningarna (valhandlingar).

En röstberättigad som inte har fått valhandlingarna per post eller som av någon annan orsak saknar dem, ska ges möjlighet att få valhandlingarna på valnämndens byrå, på ett röstningsställe på valdagen eller på ett annat ställe som valnämnden meddelar.

I röstningsanvisningarna ska anges besöksadresserna och öppettiderna för valnämndens byrå och de andra ställen där valhandlingarna kan fås och till vilka de kan lämnas in samt besöksadresserna och öppettiderna för röstningsställena på valdagen.

30 §

Röstning med anlitande av posten

Den röstberättigade kan utnyttja sin rösträtt efter att han eller hon fått valhandlingarna. Väljaren ska i röstsedeln tydligt anteckna numret på den kandidat som han eller hon ger sin röst till.

Röstningen har slutförts när den röstberättigade bevisligen har lämnat det slutna valkuvertet med röstsedeln och ett ifyllt och undertecknat följbrev inneslutna i ytterkuvertet för postbefordran till valnämnden. Om väljaren bifogar sitt meddelande på kort, behöver han eller hon endast skriva sin underskrift på följbrevet.

De röster som inkommit per post till valnämnden innan rösträkningen inleds beaktas vid rösträkningen.

31 §

Röstning genom inlämnande av ytterkuvertet till valnämnden på annat sätt än per post

Den röstberättigade eller en person som bemyndigats av denne kan även lämna de valhandlingar som avses i 30 § i ytterkuvertet till valnämndens byrå eller andra ställen som valnämnden meddelat mellan måndagen den fjärde veckan och söndagen den sjätte veckan av valet eller på valdagen till valbestyrelsen på vilket röstningsställe som helst.

Valnämnden ska se till att valhandlingar som lämnats in på dess verksamhetsställen och andra ställen som den meddelat förvaras på ett sätt som tryggar valhemligheten och att de levereras säkert till valnämndens byrå i Enare innan rösträkningen inleds.

31 a §

Röstning på valdagen

Röstning på valdagen ordnas söndagen den sjätte veckan av valförrättningen.

Röstningen på valdagen ska förrättas samtidigt i varje kommun inom samernas hembygdsområde. I varje kommun finns minst ett röstningsställe.

En röstberättigad får rösta på det sätt som avses i 31 g § endast i den kommun inom samernas hembygdsområde som i vallängden är antecknad som hans eller hennes hemkommun.

Röstningen ska ordnas så att valhemligheten bevaras.

31 c §

Valbestyrelse

Valnämnden ska i god tid före valet tillsätta en valbestyrelse för varje röstningsställe i vilken ska ingå tre medlemmar och minst två ersättare och där en ledamot i valnämnden och ledamotens personliga ersättare är medlem och ersättare i valbestyrelsen. En kandidat i valet till sameting kan inte vara medlem eller ersättare i valbestyrelsen.

Den medlem som företräder valnämnden är valbestyrelsens ordförande. Valbestyrelsen utser vid behov en vice ordförande inom sig.

Valbestyrelsen är beslutför med tre medlemmar.

31 h §

Avslutande av röstningen på valdagen och valprotokollet

När röstningen på valdagen har avslutats ska valbestyrelsen se till att den förseglade valurnan och vallängden för röstningsområdet i vilken röstningsanteckningarna gjorts samt ytterkuvert som eventuellt lämnats till valbestyrelsen utan ogrundat dröjsmål transporteras till valnämndens byrå i Enare på ett sätt som säkerställer valhemligheten. Valbestyrelsen ska också se till att förseglingsmaterialet förstörs omedelbart efter förseglingen av urnan. Valnämnden ska se till att valurnan och vallängden för röstningsområdet förvaras på ett säkert ställe till dess att rösträkningen inleds.

Valbestyrelsen ska vidare se till att ett protokoll förs över röstningen på valdagen och att i det antecknas

- 1) dagen och klockslaget då röstningen på valdagen började och förklarades avslutad,
- 2) närvarande medlemmar och ersättare i valbestyrelsen,
- 3) valbiträdena och de biträden som väljarna själva utsett,
- 4) antalet väljare.

32 §

Röstning på vårdanstalt och i hemmet

De som vårdas på en anstalt inom samernas hembygdsområde samt de som vårdas hemma inom hembygdsområdet och som inte annars kan rösta utan oskäligen svårigheter får rösta där de vårdas.

För röstning där den röstberättigade vårdas förordnar valnämnden den ledamot och den ersättare som i valnämnden representerar ifrågakvarande kommun att verka som valförrättare respektive ersättare. Till ersättare för valförrättaren kan väljas även någon annan som är lämplig för uppgiften.

Då röstning sker där den röstberättigade vårdas ska vid röstningen utöver den som röstar och valförrättaren vara närvarande en person som den röstande valt eller godkänt och som antecknats som röstberättigad i vallängden för sametinget.

34 §

Påbörjande av rösträkningen

Valnämnden ska påbörja rösträkningen klockan 9 måndagen efter valförrättningen. De ytterkuvert som inkommit efter att rösträkningen påbörjats ska öppnade lämnas obeaktade. Vid förrättningen ska protokoll föras.

Valmansföreningens ombud och vice ombud har rätt att vara närvarande vid rösträkningen.

35 §

Anteckning i vallängden

Rösträkningen påbörjas så att följebreven öppnas och alla de som röstat i enlighet med bestämmelserna i 30 och 31 § antecknas i vallängden enligt följebrevet.

En röst ska lämnas obeaktad, om

1) den som röstat inte har antecknats som röstberättigad i vallängden eller om det framkommer att han eller hon avlidit innan valförrättningen inleddes,

2) följebrevet är så bristfälligt att det inte klart framgår vem som har röstat, eller om

3) en obehörig anteckning om väljaren eller kandidaten har gjorts på valkuvertet.

Om det av följebreven framgår att den röstberättigade har röstat flera gånger på det sätt som avses i 30 eller 31 §, beaktas endast ett av ytterkuverten.

En röst som avgetts vid en annan tidpunkt än på valdagen ska lämnas obeaktad också i det fall att anteckningarna i vallängden för röstningsområdet visar att väljaren har röstat på valdagen på det sätt som avses i 31 g §.

Sedan samtliga väljare har antecknats i vallängden och de valkuvert jämte följebrev som lämnats utan beaktande har avskilts från dem som godkänts ska de godkända valkuverten läggas öppnade i valurnan.

38 §

Fastställande av valresultatet

De 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster blir valda till ledamöter i samsamlingen, förutsatt att bland dessa finns minst det antal kandidater från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun som föreskrivs i 10 §. Om det antal som anges i 10 § inte nås, blir de kandidater som fått näst mest röster valda från kommunen eller området i fråga så att kraven i 10 § uppfylls. Om det från någon kommun eller något område inom hembygdsområdet inte finns det föreskrivna antalet kandidater väljs de kandidater som har fått det näst största antalet röster från hembygdsområdet.

Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun erhållit det största antalet röster.

Är röstetalen lika stora avgörs kandidaternas inbördes ordningsföljd genom lottning.

Kandidatens kommun eller område vid rösträkningen bestäms enligt var han eller hon har haft sin hemkommun vid den tidpunkt då tidsfristen för kandidatuppställningen löpte ut.

39 §

Fastställande av valresultatet

Valnämnden ska den tredje dagen efter att rösträkningen påbörjats fastställa valresultatet vid ett sammanträde.

Valresultatet ska omedelbart meddelas justitieministeriet för förordnande av sametingets ledamöter och ersättare för följande mandatperiod.

40 §

Besvär över valresultatet

En röstberättigad som anser att valnämndens åtgärd i samband med eller beslut om fastställande av valresultatet står i strid med lag får framställa ett rättelseyrkande hos sametingets styrelse inom 14 dagar från det att valnämnden fastställde valresultatet. Bestämmelser om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden finns i 5 kap.

Sametingets styrelse ska behandla rättelseyrkandet i brådskande ordning och senast före utgången av valåret.

I ett beslut av sametingets styrelse får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från det att styrelsens beslut har delgetts den berörda personen. Vid sökande av ändring iakttas i övrigt lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

Om ett beslut eller en åtgärd av valnämnden som nämns i 1 mom. har stridit mot lag och detta har inverkat på valresultatet, ska valresultatet rättas och statsrådet vid behov förordna ledamöterna och ersättarna i sametinget på basis av det rättade valresultatet.

Om valresultatet inte kan rättas ska nyval utlysas.

40 c §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av justitieministeriet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) kungörelser i samband med val,
- 2) ansökningar om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt utredningar som ska medfölja ansökan,
- 3) framläggning av vallängden,
- 4) kandidatansökan och kandidatförteckningen,
- 5) anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen,
- 6) röstsedlarna, och
- 7) förvaringen av valhandlingar.

5 kap.

Sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden

41 §

Besvärsnämndens uppgift och behörighet

Besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärsnämnden) är första besvärinstans i sådana ärenden enligt 26 § som gäller upptagande i och avförande ur vallängden.

Besvärsnämnden, som finns i anslutning till sametinget, är ett självständigt och oberoende organ.

41 a §

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter

Besvärsnämnden leds av en ordförande som kan ha uppdraget som huvudsyssla.

Besvärsnämnden har dessutom som ledamöter med uppdraget som bisyssla en lagfaren ledamot och två sakkunnigledamöter. Dessutom ska besvärsnämnden ha ett tillräckligt antal ersättare. På ersättarna tillämpas vad som i lag föreskrivs om besvärsnämndens ledamöter.

När ordföranden har förhinder utövas den behörighet som föreskrivits för ordföranden av besvärsnämndens lagfarna ledamot (vice ordförande).

41 b §

Ordförandens och de övriga ledamöternas behörighet och utnämning

Besvärsnämndens ordförande och lagfarna ledamot ska uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren för domare som anges i 10 kapitel 1 § 1 mom. i domstolslagen.

Av besvärsnämndens övriga ledamöter krävs rättrådighet, förtrogenhet med besvärsnämndens ansvarsområde samt behövliga personliga egenskaper. Besvärsnämndens ordförande och ledamöter behöver inte vara antecknade i vallängden för sametinget.

Statsrådet tillsätter besvärsnämnden för sex år i sänder. Statsrådet förordnar besvärsnämndens ordförande till tjänsten tills vidare och övriga ledamöter med uppdraget som bisyssla för mandattiden. Besvärsnämnden tillsätts på förslag av sametinget.

En ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden eller en person som är anställd hos sametinget kan inte höra till besvärsnämnden. Den som är uppställd som kandidat i valet till sameting enligt 22 § kan inte vara ledamot eller ersättare i besvärsnämnden.

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska redogöra för sina bindningar. På redogörelse för bindningar tillämpas vad som i 17 kap. 17 § i domstolslagen (673/2016) föreskrivs om sakkunnigledamöters skyldighet att lämna en redogörelse för sina bindningar. Redogörelsen för bindningar ska lämnas till justitieministeriet och för kännedom till besvärsnämnden. Vid registrering av uppgifter som gäller bindningar ska bestämmelserna i lagen om registret över domares bindningar och bisysslor (565/2015) iakttas.

41 c §

När en plats som ordförande eller ledamot i besvärsnämnden blir ledig

Det som föreskrivs om innehavare av domartjänst ska tillämpas på besvärsnämndens ordförandes och ledamöters rätt att kvarstå i sitt uppdrag.

Om en plats som ordförande eller annan ledamot blir ledig under mandattiden, förordnas en efterträdare för återstoden av mandattiden.

41 d §

Domarförsäkrans

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska när de tillträder sitt uppdrag avge domarförsäkrans, om de inte har gjort det tidigare. Bestämmelser om domarförsäkrans finns i 1 kap. 7 § i domstolslagen.

41 e §

Ordförandens och övriga ledamöters ställning

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter är oberoende i sin utövning av dömande makt.

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter handlar under domaransvar, om vilket det föreskrivs närmare i 9 kap. i domstolslagen.

Besvärsnämndens ordförande och ledamöter är skyldiga att avgå vid utgången av den månad under vilken de fyller 70 år.

41 f §

Föredragande

Besvärsnämnden ska ha ett tillräckligt antal föredragande i huvud- eller bisyssla samt tillräcklig övrig personal.

Besvärsnämndens föredragande ska ha avlagt examen som medför behörighet för domartjänst. I besvärsnämndens arbetsordning bestäms det närmare om föredragandenas uppgifter.

Besvärsnämnden utnämner sina föredragande och sin övriga personal.

41 g §

Besvärsnämndens sammansättning vid avgörande

I besvärsnämnden avgörs besvärärendena på föredragning i plenum.

Plenum är beslutfört när ordföranden och minst två ledamöter är närvarande.

41 h §

Behandlingen av ärenden

Vid behandlingen av ärenden i besvärsnämnden tillämpas lagen om rättegång i förvaltningsärenden, om inte något annat föreskrivs särskilt i denna lag.

41 i §

Offentlighet vid behandlingen

I fråga om offentlighet vid rättegång i besvärsnämnden tillämpas lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar (381/2007).

41 j §

Finansiering

Kostnaderna för besvärsnämnden betalas av statens medel.
Arvodena för besvärsnämndens ordförande och ledamöter bestäms enligt grunder som fastställts av justitieministeriet.

41 k §

Arbetsordning

Närmare föreskrifter om besvärsnämndens organisation och personal och om arbetet i besvärsnämnden finns i besvärsnämndens arbetsordning, som fastställs av besvärsnämndens plenum.

41 l §

Förfarande vid ändringssökande

Besvär som riktats till besvärsnämnden ska lämnas till valnämnden inom 14 dagar från delgåendet av valnämndens beslut om begäran om omprövning.

Valnämnden ska utan dröjsmål lämna besvären, de handlingar som gäller ärendet och sitt utlåtande om besvären till besvärsnämnden.

Har besvär som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid, ska besvären inte avvisas på denna grund. Besvären ska då utan dröjsmål sändas till valnämnden.

Besvärsnämnden ska behandla besvären i brådsökande ordning.

Bestämmelser om sökande av ändring i besvärsnämndens beslut finns i 41 m §.

41 m §

Fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen

I besvärsnämndens beslut får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen endast, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Besvärstillstånd kan beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller en uppenbar lagstridighet.

På sökande av ändring hos högsta domstolen tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

6 kap.

Särskilda bestämmelser

42 §

Ändringsökande

I ett beslut av sametingets styrelse och nämnd samt ett annat organ som tillsatts av sametinget kan ändring sökas genom besvär hos sametinget, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller någon annanstans i lag. I ett beslut av sametinget får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om sökande av ändring finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

43 §

Anställning av personal

Sametinget utnämner eller anställer sin personal.

43 a §

Rätt till pension

Personer som är anställda av sametinget har rätt till pension, och då de avlidit har deras förmanstagare rätt till familjepension av statens medel enligt i tillämpliga delar samma stadganden som gäller för personer som är anställda av staten och för deras förmanstagare.

För att täcka utgifterna för det pensionsskydd som avses i 1 mom. ska sametinget betala en pensionsavgift enligt lagen om statens pensionsfond (1297/2006).

För verkställighet av pensionsskyddet ska sametinget årligen till statskontoret lämna uppgifter om den personal som är anställd av sametinget. Uppgifterna ska lämnas enligt statskontorets anvisningar.

Betalas pensionsavgiften inte inom utsatt tid skall till statens pensionsfond betalas en årlig dröjsmålsränta enligt den räntefot som avses i 4 § 1 mom. räntelagen (633/82).

Pensionsavgift och dröjsmålsränta får drivas in enligt lagen om verkställighet av skatter och avgifter (706/2007).

43 b §

Tystnadsplikt och skadeståndsskyldighet

En ledamot av sametinget eller en medlem av ett organ som avses i 14 § eller en revisor som avses i 18 c § får inte för någon utomstående olovligen röja eller till sin egen nytta utnyttja vad han vid fullgörande av uppdraget fått veta om någon annans personliga omständigheter, ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet.

En person som avses i 1 mom. är skyldig att ersätta skada som han i sitt uppdrag uppsåtligen eller av vållande åsamkat sametinget. Det samma gäller för skada som vållats någon annan genom brott mot denna lag.

På jämkning av skadeståndet samt, om de skadeståndsskyldiga är flera, på fördelningen av ansvaret tillämpas skadeståndslagen (412/1974).

Om en tjänstemans och arbetstagares skadeståndsskyldighet gäller skadeståndslagen och vad som därom stadgas i övrigt.

Denna lag träder i kraft den _____ 20 .

På sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft tillämpas 10–13 § i den lydelse de hade vid ikraftträdandet av denna lag.

Sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft fortsätter i sitt uppdrag fram till ingången av mandattiden för det första sameting som väljs enligt denna lag.

På ett ärende enligt 9 § som är anhängigt vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas den 9 § som gällde vid ikraftträdandet. På ett sådant ärende tillämpas inte 9 a och 9 b § i denna lag.

Det val till sametinget som följer efter ikraftträdandet av denna lag förrättas i september 2023. En förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i det valet till sameting är att ansökan om antecknande i vallängden har gjorts senast den 31 december 2022 före klockan 16. På val till sametinget 2023 tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag (4 kap.) och på ansökningar om antecknande i vallängden som har lämnats till valnämnden senast den 31 december 2022 tillämpas 3 § i den lydelse de hade vid ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av 40 kap. 11 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 40 kap. 11 § 1 punkten, sådan den lyder i lag 604/2002, som följer:

40 kap.

Om tjänstebrott

11 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteman* den som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförbart anställningsförhållande till staten, till en kommun eller till en samkommun eller något annat offentligrättsligt samarbetsorgan för kommuner, till riksdagen, till något av statens affärsverk, eller till den evangelisk-lutherska kyrkan eller den ortodoxa kyrkan eller till en församling eller ett samarbetsorgan för församlingar inom någondera kyrkan, eller till landskapet Åland, sametinget, Finlands Bank, Folkpensionsanstalten, Arbetshälsoinstitutet, Keva, Kommunernas garanticentral eller kommunala arbetsmarknadsverket,

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 17 november 2022

Statsminister

Sanna Marin

Justitieminister Anna-Maja Henriksson

1.

Lag

om ändring av sametingslagen

I enlighet med riksdagens beslut:

Gällande lydelse

1 kap

Allmänna stadganden

1 §

Lagens syfte

Samerna såsom ett urfolk skall, enligt vad som bestäms närmare i denna lag och annanstans i lag, tillförsäkras kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. För skötseln av ärenden som hör till den kulturella autonomi skall samerna genom val som förrättas bland dem välja ett sameting.

Sametinget verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde.

2 §

Statens ekonomiska ansvar

I statsbudgeten skall upptas ett anslag för de uppgifter som avses i denna lag.

3 §

Same

Med same avses i denna lag den som anser sig vara same, förutsatt att

Föreslagen lydelse

1 kap

Allmänna stadganden

1 §

Lagens syfte

Samerna såsom ett urfolk ska, enligt vad som bestäms närmare i denna lag och annanstans i lag, *för förverkligandet av deras självbestämmanderätt* tillförsäkras kulturell autonomi inom *samernas* hembygdsområde i ärenden som angår deras språk och kultur. För skötseln av ärenden som hör till den kulturella autonomi ska samerna *utöva sin självbestämmanderätt och* genom val som förrättas bland dem välja ett sameting.

Sametinget verkar inom justitieministeriets förvaltningsområde.

2 §

Statens ekonomiska ansvar

I statsbudgeten ska det upptas ett tillräckligt anslag för de uppgifter som avses i denna lag.

3 §

Rätt att bli antecknad i vallängden

Rätt att bli antecknad i vallängden har den som anser sig vara same, förutsatt att

Gällande lydelse

1) han själv eller åtminstone någon av hans föräldrar eller far- eller morföräldrar har lärt sig samiska som första språk,

2) han är efterkommande till en sådan person som har antecknats som en fjäll-, skogs- eller fiskelapp i jordeböckerna eller uppboräds- och mantalslängderna eller att

3) åtminstone någondera av hans föräldrar har antecknats eller hade kunnat antecknas som röstberättigad vid val av delegationen för sameärenden eller sametinget.

4 §

Samernas hembygdsområde

Med samernas hembygdsområde avses Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. En karta över hembygdsområdets gränser publiceras i en förordning eller en bilaga till den.

4 a §

Tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar

På sametinget och dess organ tillämpas förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) och arkivlagen (831/1994), om inte något annat föreskrivs i denna lag.

2 kap

Sametingets uppgifter

5 §

Allmän behörighet

Till sametinget hör de ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk.

Föreslagen lydelse

1) personen själv eller åtminstone någon av hans eller hennes föräldrar, far- eller morföräldrar eller far- eller morföräldrarnas föräldrar har lärt sig samiska som första språk,

2) åtminstone en av hans eller hennes föräldrar är eller har varit antecknad som röstberättigad vid val till sametinget som ordnats den 1 januari 2027 eller senare.

En förutsättning för antecknande i vallängden är också att de övriga krav för rösträtt som i denna lag föreskrivs i fråga om ålder, medborgarskap och folkbokföring uppfylls.

4 §

Samernas hembygdsområde

Med samernas hembygdsområde avses ett område som har märkts ut på den bifogade kartan och omfattar Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner samt Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

4 a §

Tillämpning av förvaltningsrättsliga författningar

På sametinget och dess organ tillämpas förvaltningslagen (434/2003), lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999), arkivlagen (831/1994) och lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), om inte något annat bestäms i denna lag.

2 kap

Sametingets uppgifter

5 §

Sametingets allmänna behörighet

Till sametinget hör att fatta beslut i ärenden som angår samernas språk och kultur samt deras ställning som urfolk och sköta uppgifter i anslutning till dem. I andra ärenden främjar

Gällande lydelse

I ärenden som hör till sametinget kan det hos myndigheter väcka initiativ och göra framställningar samt avge utlåtanden. I dessa ärenden utövar sametinget dessutom beslutanderätt så som stadgas i denna eller någon annan lag.

Sametinget fastställer en arbetsordning för sin verksamhet.

6 §

Hur samerna skall företrädas

Sametinget skall i de ärenden som hör till det företräda samerna i nationella och internationella sammanhang.

7 §

Berättelse

För utarbetande av regeringens berättelse utarbetar sametinget årligen för statsrådet en berättelse över betydelsefulla händelser i utvecklingen av de frågor som särskilt angår samerna.

Föreslagen lydelse

Sametinget förverkligandet av samernas självbestämmanderätt.

För att tillgodose samernas självbestämmanderätt deltar sametinget i enlighet med förhandlingsplikten och samarbetskyldigheten i beredningen av och beslutsfattandet i de ärenden som avses i 9 §. I ärenden som hör till dess uppgifter kan sametinget hos myndigheter väcka initiativ och göra framställningar, avge utlåtanden, utveckla och förvalta samekulturen samt bevilja finansiering.

För att trygga bevarandet och utvecklandet av samiska språket och den samiska kulturen är sametinget sakkunnig i fråga om undervisningen och utbildningen för samer och främjar utvecklingen av dem som en helhet.

I ärenden som hör till dess behörighet utövar sametinget sin beslutanderätt så som det föreskrivs i denna lag eller särskilt någon annanstans i lag.

I ärenden som hör till dess uppgifter ska sametinget för sin del se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Sametinget ska behandla alla människor jämlikt och främja jämställdheten mellan könen enligt vad som närmare föreskrivs genom lag.

Sametinget fastställer en arbetsordning för sin verksamhet.

6 §

Hur samerna ska företrädas

Sametinget ska företräda samerna i sina nationella och internationella uppdrag.

7 §

Berättelse

Sametinget ska årligen för riksdagen utarbeta en berättelse över betydelsefulla händelser i utvecklingen av frågor som angår samerna. Berättelsen kan innehålla förslag till åtgärder som behövs för att trygga samernas rättigheter.

Gällande lydelse

8 §

Fördelningen av anslag

Sametinget beslutar om fördelningen av de medel som anvisats för samernas gemensamma bruk.

I ett beslut av sametinget i ett ärende som avses i 1 mom. får ändring inte sökas genom besvär.

9 §

Förhandlingsplikt

Myndigheterna skall förhandla med sametinget om alla vittsyftande och viktiga åtgärder, som på ett direkt och särskilt sätt kan inverka på samernas ställning som ett urfolk och som på samernas hembygdsområde gäller

- 1) samhällsplanering,
- 2) skötsel, användning, arrendering och överlåtelse av statens mark, skyddsområden och ödemarksområden,
- 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark- och vattenområden,
- 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur,

Föreslagen lydelse

8 §

Fördelningen av anslag

Sametinget beslutar om användningen av de medel som anvisats för sametingets egen verksamhet. I sametingets beslut om användning av medel för egen verksamhet får ändring inte sökas genom besvär.

Sametinget beslutar om de understöd som beviljas via sametinget. Vid skötseln av uppgiften är sametinget statsbidragsmyndighet. Understöd som beviljas via sametinget ska omfattas av samernas språkliga och kulturella autonomi. Närmare bestämmelser om förfarandena vid fördelningen av understöd som beviljas via sametinget får utfärdas genom förordning av statsrådet.

På understöd som beviljas av sametinget tillämpas statsunderstödslagen (688/2001).

9 §

Samarbetskyldighet och förhandlingsplikt

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska förhandla med sametinget vid beredningen av lagstiftning, administrativa beslut och andra åtgärder som kan ha särskild betydelse för samerna i syfte att uppnå enighet med eller samtycke från sametinget innan beslut fattas. Samarbetskyldigheten och förhandlingsplikten gäller åtgärder som ska vidtas på eller vars verkan sträcker sig till samernas hembygdsområde samt andra åtgärder som särskilt påverkar samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk och som gäller

- 1) områdesanvändning,
- 2) skötsel, användning, genomförande av skyddsåtgärder, arrendering och överlåtelse som gäller statens mark, skyddsområden och ödemarksområden,
- 3) letning efter och utvinning av fyndigheter som innehåller gruvmineral samt guldvaskning som sker på statens mark- och vattenområden,
- 4) ändring i lagstiftningen eller förvaltningen angående näringar som hör till samisk kultur,

Gällande lydelse

5) utveckling av undervisningen på samiska eller i samiska språket och av social- och hälsovårdstjänsterna samt,

6) annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk, kultur eller deras ställning som urfolk.

För att fullgöra förhandlingsplikten skall den behöriga myndigheten bereda sametinget tillfälle att bli hört och förhandla om saken. Om sametinget inte utnyttjar tillfället hindrar detta inte myndigheten att fortsätta behandlingen av ärendet.

(ny)

Föreslagen lydelse

5) åtgärder som berör den biologiska mångfalden och klimatförändringen,

6) utveckling av den samiskspråkiga småbarnspedagogiken samt undervisningen på samiska och i samiska språket,

7) tillhandahållande och utvecklande av social- och hälsovårdstjänster på samiska,

8) tryggnad och utvecklande av sametingets resurser och övriga verksamhetsförutsättningar, eller

9) något annat motsvarande ärende som har inverkan på samernas språk eller kultur eller deras ställning eller rättigheter som urfolk.

9 a §

Beaktande av samernas rättigheter i verksamhet utförd av myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska vid planeringen och genomförandet av åtgärder som avses i 9 § med de medel som står till förfogande

1) främja bevarandet och utvecklandet av samiska språk samt samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin kultur inklusive sina traditionella näringar, och

2) minska sina åtgärders negativa konsekvenser för de samiska språken och för samernas rätt och förutsättningar att bevara och utveckla sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar.

Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter får inte genom sina åtgärder orsaka mer än ringa olägenheter för samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur, om det inte med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna finns ett godtagbart mål för åtgärden och metoderna för att uppnå målet är proportionerliga när det gäller att tillgodose ett vägande samhälleligt behov. Myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter får inte orsaka

Gällande lydelse

(ny)

3 kap

Mandattid, organ och verksamhet

10 §

Sammansättning och mandattid

Sametinget har 21 ledamöter och fyra ersättare som utses genom val till sameting för fyra

Föreslagen lydelse

betydande olägenheter för samernas rätt att som urfolk bevara och utveckla sitt språk och sin kultur inklusive sina traditionella näringar.

För att identifiera eventuella skadliga konsekvenser av åtgärderna ska myndigheter och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter bedöma åtgärdens konsekvenser för samernas rätt att bevara och utveckla sitt eget språk och sin egen kultur inklusive sina traditionella näringar. Vid bedömningen ska de sammantagna konsekvenserna av olika myndigheters verksamhet och åtgärder som vidtagits vid olika tidpunkter beaktas.

9 b §

Förfarande vid samarbete och förhandlingar

Myndigheterna och andra som sköter offentliga förvaltningsuppgifter ska underrätta sametinget så snart som möjligt när de inleder sitt arbete i ärenden som avses i 9 §. Om det är fråga om verksamhet av fortlöpande natur, ska anmälan göras i god tid innan förhandlingar ordnas. Sametinget har rätt att före förhandlingarna få en skriftlig redogörelse om ärendet, inklusive de omständigheter som avses i 9 a § och de planer som hänförs till dem.

Sametinget ska ges en skälig tid för att förbereda sig inför förhandlingarna. Samarbetet ska inledas och förhandlingarna föras uppriktigt och vid rätt tidpunkt så att det är möjligt att påverka ärendets slutresultat innan ärendet avgörs.

Förhandlingarna ska protokollföras. I protokollet antecknas parternas synpunkter i ärendet samt resultatet av förhandlingarna.

3 kap

Mandattid, organ och verksamhet

10 §

Sammansättning och mandattid

Sametinget har 21 ledamöter och fyra ersättare som utses genom val till sameting för en

Gällande lydelse

kalenderår i sänder. Sametinget skall ha minst tre ledamöter och en ersättare från varje kommun inom samernas hembygdsområde.

Statsrådet utser på basis av valresultatet ledamöterna och ersättarna i sametinget, beviljar på begäran avsked från uppdraget och förordnar på basis av nämnda valresultat en ny ledamot respektive ersättare i stället för den som under valperioden har upphört att vara ledamot eller ersättare.

Då en ledamot eller ersättare i sametinget förlorar den i 22 § nämnda valbarheten till sitt uppdrag skall statsrådet på initiativ av sametinget konstatera att hans förtroendeuppdrag har upphört.

11 §

Ordförande

Sametinget väljer inom sig en ordförande och två vice ordförande. Justitieministeriet skall omedelbart underrättas om valet.

Ordföranden innehar sitt uppdrag som huvudsyssla.

12 §

Sammankallande av sammanträden

Sametinget beslutar när ett sammanträde skall hållas. Ett sammanträde skall också sammankallas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det.

Om en ledamot som valts från en kommun inom samernas hembygdsområde inte kan delta i sammanträdet skall i stället för honom kallas den ersättare som valts från samma kommun.

13 §

Sametingets styrelse

Föreslagen lydelse

mandattid på fyra år som börjar den 1 december valåret. Sametinget ska ha minst tre ledamöter och en ersättare från Enontekis, Enare och Utsjoki kommuner och Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun.

Statsrådet utser på basis av valresultatet ledamöterna och ersättarna i sametinget, beviljar på begäran avsked från uppdraget och förordnar på basis av nämnda valresultat en ny ledamot respektive ersättare i stället för den som under valperioden har upphört att vara ledamot eller ersättare.

Då en ledamot eller ersättare i sametinget förlorar den i 22 § nämnda valbarheten till sitt uppdrag ska statsrådet på initiativ av sametinget konstatera att hans eller hennes förtroendeuppdrag har upphört.

11 §

Sametingets ordförande och vice ordförande

Sametinget väljer inom sig en ordförande och två vice ordförande. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Ordföranden och vice ordförandena innehar sitt uppdrag som huvudsyssla.

12 §

Sammankallande av sammanträden

Sametingets sammanträde beslutar när ett sammanträde ska hållas. Ett sammanträde ska också sammankallas om ordföranden eller styrelsen anser att det behövs eller en tredjedel av ledamöterna begär det för behandling av ett visst ärende.

Om en ledamot som valts från en kommun eller ett område inom samernas hembygdsområde inte kan delta i sammanträdet, ska i stället för honom eller henne kallas den ersättare som valts från samma kommun eller område.

13 §

Sametingets styrelse

Gällande lydelse

Sametinget skall inom sig välja en styrelse med en ordförande och två vice ordförande samt högst fyra andra ledamöter.

Ordföranden, de två vice ordförandena och övriga ledamöter i den styrelse som verkar under valåret fortsätter dock i sitt uppdrag tills en ny styrelse har utsetts efter valet.

Styrelsen skall bereda ärendena för sametingets sammanträde och verkställa tingets beslut enligt vad som närmare bestäms i en arbetsordning.

14 §

Övriga organ

Sametinget skall tillsätta en valnämnd för det val som avses i 4 kap. Tinget kan också tillsätta andra organ för skötseln av uppgifter som hör till samernas kulturella autonomi.

15 §

Delegering

Sametingets styrelse och övriga organ kan utöva tingets beslutanderätt så som stadgas i denna lag eller bestäms i arbetsordningen för sametinget.

Beslutanderätten enligt 1 mom. får inte delegeras i ärenden som avses i 7 §, 10 § 3 mom., 11–14 §, 18 b, 18 c eller 18 j §.

Föreslagen lydelse

Sametinget väljer inom sig en styrelse med en ordförande och två vice ordförande samt högst fem andra ledamöter. Sametinget väljer inom sig två ersättare till styrelsen. Justitieministeriet ska omedelbart underrättas om valet.

Den styrelse som verkar under valåret fortsätter i sitt uppdrag tills en ny styrelse har utsetts efter valet.

Styrelsen ska bereda ärendena för sametingets sammanträde och verkställa tingets beslut enligt vad som närmare bestäms i en arbetsordning.

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas om att ledamöterna i styrelsen ska inneha sina uppdrag som huvudsyssla.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärsnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i sametingets styrelse.

14 §

Övriga organ

Sametinget ska i början av varje valperiod tillsätta en valnämnd för det val som avses i 4 kap. Tinget kan tillsätta också andra organ för skötseln av ärenden som hör till samernas språkliga och kulturella autonomi.

Bestämmelser om besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärsnämnden) finns i 5 kap.

15 §

Utövande av befogenheter

Sametingets sammanträde samt styrelse och övriga organ ska utöva tingets befogenheter så som föreskrivs i denna lag och bestäms i arbetsordningen för sametinget.

Sametingets sammanträde fattar beslut om principiellt viktiga och vittsyftande frågor, om inte något annat följer av ärendets brådskande natur.

Befogenheter får inte delegeras i ärenden som avses i 5 § 6 mom., 7 §, 10 § 3 mom., 11–14, 18 b, 18 c, 18 j, 20, 25 b, 26 eller 41 §.

Gällande lydelse

16 §

Byråer och personal

Sametinget har byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare stadgas i förordning.

På sametingets tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande tillämpas vad som stadgas och bestäms om statens tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande.

Angående personalens anställningsvillkor och hur de bestäms gäller vad som stadgas, bestäms eller överenskoms om statens anställningsvillkor och hur de bestäms.

(ny)

(ny)

18 §

Handläggningen av ärenden

Sametinget är beslutfört när ordföranden eller någondera av vice ordförandena samt

Föreslagen lydelse

16 §

Byråer och personal

Sametinget har byråer samt personal i tjänste- och arbetsavtalsförhållande enligt vad som närmare bestäms i sametingets arbetsordning. Bestämmelser om byrån för samiska språket utfärdas särskilt.

På sametingets tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande tillämpas vad som föreskrivs och bestäms om statens tjänstemän, tjänster och tjänsteförhållande.

I fråga om personalens anställningsvillkor och hur de bestäms gäller vad som föreskrivs, bestäms eller överenskoms om statens anställningsvillkor och hur de bestäms.

17 a §

Deltagande i sammanträden med hjälp av teknisk dataöverföring

I sametingets arbetsordning kan det bestämmas att deltagande i sammanträden är möjligt med hjälp av videokonferens eller annan lämplig teknisk dataöverföring.

I arbetsordningen kan det meddelas närmare bestämmelser om det förfarande som ska iaktas vid användningen av teknisk dataöverföring.

17 b §

Initiativrätt

Minst tvåhundrafemtio samer som var röstberättigade vid det senaste sametingsvalet har rätt att lägga fram initiativ för sametinget i ärenden som hör till tinget.

Närmare bestämmelser om det förfarande som ska iaktas vid utövandet av initiativrätten och hur initiativet ska behandlas meddelas i arbetsordningen.

18 §

Handläggningen av ärenden

Sametingets sammanträde och något annat organ är beslutfört när ordföranden eller en

Gällande lydelse

minst hälften av de övriga ledamöterna är närvarande.

En ledamot i sametinget och i ett organ som det tillsatt är jävig att delta i beslutsfattande som rör honom eller henne personligen eller en nära släkting som avses i 28 § 2 mom. förvaltningslagen eller en person som enligt paragrafens 3 mom. kan likställas med nära släkting.

Ärendena avgörs vid sametinget genom majoritetsbeslut. När rösterna faller lika avgör ordförandens röst. Vid val anses den vald som fått flest röster. Vid lika röstetal avgör lotten.

3 a kap

Bokföring och revision

18 a §

Bokföring

Angående sametingets bokföring och bokslut gäller, utöver vad denna lag stadgar, i tillämpliga delar bokföringslagen (655/73).

18 d §

Revisors allmänna behörighet

En revisor skall ha sådan erfarenhet av frågor som gäller redovisning samt ekonomi och juridik som behövs för att verkställa revision av sametinget.

Den som är omyndig eller försatt i konkurs eller har meddelats näringsförbud kan inte väljas till revisor.

18 e §

Revisors oberoende ställning

En revisor skall ges förutsättningar att verkställa revisionen på ett oberoende sätt. Om det inte finns förutsättningar för sådan revision, skall revisorn vägra ta emot uppdraget eller avstå från det.

Föreslagen lydelse

vice ordförande och minst hälften av de övriga ledamöterna är närvarande.

En ledamot i sametinget och i ett organ som det tillsatt är jävig att delta i beslutsfattande som rör honom eller henne personligen eller en nära släkting som avses i 28 § 2 mom. i förvaltningslagen eller en person som enligt paragrafens 3 mom. kan likställas med nära släkting.

Ärendena avgörs vid sametinget genom majoritetsbeslut. När rösterna faller lika avgör ordförandens röst. Vid val anses den vald som fått flest röster. Vid lika röstetal avgör lotten.

3 a kap

Bokföring och revision

18 a §

Bokföring

På sametingets bokföring och bokslut tillämpas utöver det som föreskrivs i denna lag bokföringslagen (1336/1997).

18 d §

Revisionsberättelse

Med avvikelse från den tidsfrist som anges i 3 kap. 6 § i revisionslagen (936/1994) ska revisorn för varje räkenskapsperiod före utgången av maj månad till sametingets styrelse avge en skriftlig revisionsberättelse som utöver det som föreskrivs i revisionslagen ska innehålla ett utlåtande om huruvida uppgifterna i verksamhetsberättelsen om användningen av statsunderstödet är riktiga.

(18 e-18 i upphävs)

Gällande lydelse

18 f §

Revisors jäv

Revisor kan inte vara den som

1) är ledamot i sametinget eller medlem av ett organ som avses i 14 §,

2) har till uppgift att sköta sametingets bokföring eller medelsförvaltning eller tillsynen över dessa,

3) är anställd hos sametinget eller en person som avses i 1 eller 2 punkten eller annars står i underordnad ställning till sametinget eller en sådan person, eller

4) är gift med eller sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en i 1 eller 2 punkten nämnd person eller i svågerlag med honom eller i sådant svågerlag att den ena är gift med den andras syskon.

En revisor får inte ha penninglån, säkerhet eller motsvarande förmån som beviljats eller ställts av sametinget eller en person som avses i 1 mom. 1 eller 2 punkten.

18 g §

Revision

Revisorerna skall med iakttagande av god revisionssed granska förvaltningen, bokföringen och bokslutet för varje räkenskapsperiod.

18 h §

Rätt att erhålla uppgifter

En revisor har rätt att av sametinget erhålla uppgifter och få till påseende handlingar som han finner nödvändiga med tanke på revisionen.

18 i §

Revisionsberättelse

Föreslagen lydelse

Gällande lydelse

Revisorerna skall för varje räkenskapsperiod före utgången av april månad till sametingets styrelse avge en skriftlig revisionsberättelse som skall innehålla ett utlåtande om

1) huruvida sametingets bokslut är uppgjort enligt stadgandena och bestämmelserna om hur bokslut skall uppgöras,

2) huruvida bokslutet ger riktiga och tillräckliga uppgifter om räkenskapsperiodens verksamhet och ekonomi,

3) huruvida uppgifterna i verksamhetsberättelsen om användningen av statsbidraget är riktiga,

4) fastställande av bokslutet.

Finner revisorerna att sametingets förvaltning och ekonomi har skötts i strid med lag eller sametingets beslut, och om felet eller den förorsakade skadan inte är ringa, skall revisorerna göra en anmärkning om detta i sin berättelse.

4 kap

Val till sametinget

19 §

Valår

Val till sameting skall förrättas vart fjärde år (*valår*).

20 §

Valkrets och valnämnd

För valet till sameting utgör hela landet en valkrets.

Valet anordnas av den valnämnd som avses i 14 §.

Till valnämnden hör en ordförande och fyra andra ledamöter, som var och en har en personlig ersättare. I nämnden skall finnas en ledamot och ersättare från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Nämnden väljer inom sig en vice ordförande.

Valnämnden har rätt att anställa en sekreterare och med tillstånd av justitieministeriet annan behövlig personal.

Föreslagen lydelse

4 kap

Val till sametinget

19 §

Valår och valkrets

För valet till sameting utgör hela landet en valkrets.

Val till sameting ska förrättas vart fjärde år (*valår*).

20 §

Valnämnd

Valnämnden fattar på ansökan beslut om antecknande av personer i vallängden och upprättar vallängden. Valnämnden ordnar val till sameting på det sätt som föreskrivs i denna lag.

Valnämnden har en ordförande och sex andra ledamöter som var och en har en personlig ersättare. I valnämnden ska det finnas en ledamot och en ersättare från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun. I valnämnden ska det också finnas sakkunskap om de samiska språk

Gällande lydelse

21 §

Rösträtt

Rösträtt vid val till sametinget har varje same oberoende av boningsort, om han senast på valförrättningens sista dag har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller om han som utländsk medborgare har haft i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland vid den tidpunkt då begäran om upptagande i vallängden senast skall framföras.

22 §

Valbarhet

Valbar vid valet till sameting är varje röstberättigad som har samtyckt till att vara kandidat och som inte är omyndig.

23 §

Vallängd

Valnämnden ska upprätta en vallängd över de röstberättigade på basis av vallängden för föregående val och uppgifterna i befolkningsdatasystemet. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för vallängden. I vallängden antecknas den röstberättigades namn och personbeteckning samt den röstberättigades hemkommun och adress, om dessa uppgifter är kända. Hemkommunen och adressen får dock inte antecknas i vallängden, om dessa uppgifter ska hållas hemliga enligt 24 § 1 mom. 31 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Föreslagen lydelse

som avses i 3 § 1 punkten i samiska språklagen (1086/2003).

En ledamot eller ersättare i sametingets styrelse eller en ledamot eller ersättare i besvärnämnden kan inte vara ledamot eller ersättare i valnämnden.

21 §

Rösträtt

Förutsättningen för antecknande i vallängden för sametinget är oberoende av boningsort dessutom utöver vad som föreskrivs i 3 § att personen i fråga senast på valförrättningens sista dag har fyllt 18 år och är finsk medborgare eller som utländsk medborgare har haft i lagen om hemkommun (201/1994) avsedd hemkommun i Finland vid den tidpunkt då ansökan om upptagande i vallängden senast ska framföras.

22 §

Valbarhet

Valbar vid valet till sameting är varje röstberättigad som har samtyckt till att vara kandidat och som inte är omyndig.

En ledamot eller ersättare i valnämnden eller besvärnämnden kan inte vara kandidat.

23 §

Vallängd

Valnämnden ska upprätta en vallängd över de röstberättigade. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för vallängden.

I vallängden antecknas kommunvis i alfabetisk ordning den röstberättigades namn och personbeteckning, samt hemkommun och adress om de är kända. Valnämnden kan använda uppgifter i befolkningsdatasystemet vid upprättandet av vallängden. Hemkommunen och adressen får dock inte antecknas i vallängden, om dessa uppgifter ska hållas hemliga enligt 24 § 1 mom. 31 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller om det i befolkningsdatasystemet har gjorts en

Gällande lydelse

De röstberättigade antecknas i vallängden i alfabetisk ordning kommunvis, om inte något annat följer av 1 mom.

Föreslagen lydelse

spärrmarkering enligt 36 § i lagen om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster (661/2009) för personen i fråga.

I vallängden ska röstberättigade personer tas upp på ansökan. En förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i närmast följande sametingsval är att ansökan lämnas senast före utgången av september året före valåret.

Den som antecknats i vallängden vid föregående val tas upp i vallängden utan ansökan, om han eller hon uppfyller de förutsättningar för anteckning i vallängden som anges i den gällande lagen. En person antecknas dock inte i vallängden, om han eller hon meddelar valnämnden att han eller hon inte vill bli antecknad i vallängden. När vallängden upprättas kan valnämnden dessutom på eget initiativ val till sameting som ordnas den 1 januari 2027 eller efter det beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått rösträttsåldern och sådana barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå rösträttsåldern. Dessa personer kan dock tas upp i vallängden först efter att de skriftligen anmält till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt 3 § 1 mom.

Valnämnden fastställer och undertecknar vallängden senast den sista december året före valåret. Valnämndens beslut om fastställande av vallängden får inte överklagas genom besvär.

23 a §

(upphävs)

Upprättande av vallängd

I vallängden skall på begäran tas upp röstberättigade samer som inte är antecknade i den. Den som är antecknad i längden skall avföras ur den efter anmälan om att han inte längre önskar finnas upptagen i den eller när han avlidit. Begäran och anmälan skall lämnas till valnämnden senast klockan 16 den 31 december året före valåret.

När vallängden upprättas kan valnämnden på eget initiativ beakta sådana barn till de röstberättigade i vallängden som sedan föregående val uppnått rösträttsåldern och sådana

Gällande lydelse

barn som senast den tidpunkt som anges i 21 § kommer att uppnå rösträttsåldern. Dessa personer kan dock tas upp i vallängden först efter att de skriftligen anmält till valnämnden att de betraktar sig som samer enligt denna lag.

Valnämnden fastställer och undertecknar vallängden senast den sista februari under valåret.

24 §

Meddelande på kort och beslut

Valnämnden uppgör för varje person som intagits i vallängden ett meddelande på kort av vilket framgår de uppgifter om den röstberättigade som intagits i vallängden, tiden då vallängden hålls framlagd, röstning vid valet samt valdagen och rätten enligt 31 a § att rösta på valdagen, om röstning på valdagen ordnas, samt valnämndens adress.

Valnämnden skall i god tid innan vallängden läggs fram sända ett meddelande på kort till samtliga röstberättigade vars adress är känd.

Ett beslut av valnämnden genom vilket den avslagit en begäran om upptagning i vallängden eller lämnat begäran utan prövning eller avslagit eller lämnat utan prövning en ansökan om att bli avförd ur vallängden, skall sändas till personen i fråga i god tid innan vallängden läggs fram.

25 §

Framläggande av vallängd

Valnämnden skall lägga fram vallängden eller uppgifterna i den med undantag av personbeteckningarna så att det från den tiden för framläggande löpt ut finns en tid om minst fem månader till dess val förrättas.

Vallängden skall vara framlagd minst tre timmar om dagen under 10 på varandra följande vardagar, dock inte helgfria lördagar.

Framläggandet av vallängden skall kungöras offentligt.

Föreslagen lydelse

24 §

Meddelande på kort och beslut

Valnämnden uppgör för varje person som intagits i vallängden ett meddelande på kort av vilket framgår de uppgifter om den röstberättigade som intagits i vallängden, tiden då vallängden hålls framlagd, röstning vid valet samt valdagen och rätten enligt 31 a § att rösta på valdagen samt valnämndens adress.

Valnämnden ska i god tid innan vallängden läggs fram sända ett meddelande på kort till samtliga röstberättigade vars adress är känd.

Ett beslut av valnämnden om att inte anteckna en person i vallängden eller ett beslut genom vilket valnämnden har lämnat utan prövning en begäran om att bli upptagen eller inte bli upptagen i vallängden ska sändas till personen i fråga i god tid innan vallängden läggs fram.

25 §

Framläggande av vallängd

Valnämnden ska lägga fram vallängden eller uppgifterna i den med undantag av personbeteckningarna så att det från den tiden för framläggande löpt ut finns en tid om minst sex månader till dess val förrättas.

Vallängden ska vara framlagd under 10 på varandra följande vardagar, dock inte lördagar.

På framläggande av vallängden iakttas vad som i 62 § i förvaltningslagen föreskrivs om offentlig delgivning, om inte något annat föreskrivs i denna lag.

Gällande lydelse

25 a §

Vallängdens offentlighet

Var och en har rätt att ta del av vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den under den tid vallängden är framlagd. Vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den får inte lämnas ut för kopiering eller fotografering, inte heller får kopior av dem ges ut. Den som är antecknad i vallängden har dock rätt att avgiftsfritt få ett utdrag ur de uppgifter som antecknats om honom i längden. Den som har begärt att bli upptagen i vallängden har rätt att få uppgift om handlingar i anslutning till behandlingen av ärendet i enlighet med vad som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vallängden och sådana handlingar i anslutning till upprättandet av den som innehåller uppgifter om en persons etniska ursprung skall vara sekretessbelagda vid andra tidpunkter än den som avses i 1 mom. Sekretessen hindrar inte att uppgifter ur vallängden lämnas ut till den som behöver dem för att reda ut sin rösträtt.

I fråga om offentligheten hos handlingar i anslutning till upprättandet av vallängden gäller i övrigt vad som bestäms i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

(ny)

Föreslagen lydelse

25 a §

Vallängdens offentlighet

Var och en har rätt att ta del av vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den under den tid vallängden är framlagd. Vallängden och handlingar i anslutning till upprättandet av den får inte lämnas ut för kopiering eller fotografering, inte heller får kopior av dem ges ut. Den som är antecknad i vallängden har dock rätt att avgiftsfritt få ett utdrag ur de uppgifter som antecknats om honom eller henne i längden. Bestämmelser om en parts rätt att ta del av de handlingar som hänför sig till behandlingen av ärendet finns i 11 § i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vallängden och sådana handlingar i anslutning till upprättandet av den som innehåller uppgifter om en persons etniska ursprung ska vara sekretessbelagda vid andra tidpunkter än den som avses i 1 mom. Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas ut till sametinget för val av ledamöter och ersättare till sametingets organ eller för utredande av initiativrätt eller till den som behöver information för att reda ut sin rösträtt.

Bestämmelser om offentligheten i fråga om handlingar som hänför sig till upprättandet av vallängden finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

25 b §

Rättelse av fel i vallängden

Valnämnden kan på eget initiativ eller på yrkande av en röstberättigad rätta ett fel i vallängden. Yrkandet ska dock framställas inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut. Ändringarna ska göras senast två månader innan valförrättningen inleds.

Om en person införs i vallängden, ska till honom eller henne utan dröjsmål sändas ett meddelande på kort enligt 24 §.

Om en felaktig anteckning i vallängden rättas ska rättelsen utan dröjsmål meddelas den

Gällande lydelse

26 §

Yrkande att vallängden skall rättas

Den som anser att han obehörigen har utelämnats ur vallängden eller att en anteckning om honom i vallängden är felaktig kan skriftligen yrka rättelse hos valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande löpte ut. Valnämnden skall avgöra ärendet i bråds-kande ordning.

Den som är missnöjd med valnämndens beslut kan föra sitt rättelseyrkande till sametingets styrelse för avgörande inom 14 dagar från det han delgetts beslutet. Styrelsen skall avgöra ärendet i bråds-kande ordning.

Om valnämndens eller sametingets styrelsens beslut innebär att personen i fråga tas upp i vallängden, skall valnämnden utan dröjsmål sända ett meddelande på kort enligt 24 § till den röstberättigade.

26 a §

Självrättelse

Om valnämnden anser att en person orättmätigt har utelämnats ur vallängden eller orättmätigt upptagits i den eller att en anteckning om honom i vallängden är felaktig, har valnämnden på tjänstens vägnar rätt att införa personen i fråga i vallängden eller avföra honom ur den eller rätta den felaktiga anteckningen. Ändringarna skall göras senast två månader innan valförrättningen inleds.

När en person avförs ur vallängden skall ett skriftligt beslut om saken fattas och delges personen i fråga.

Föreslagen lydelse

berörda personen, om detta inte är uppenbart onödigt.

26 §

Begäran om omprövning av beslut som gäller vallängden

Den som anser att han eller hon obehörigen har utelämnats ur vallängden får begära omprövning av beslutet om vallängden hos valnämnden. En begäran om omprövning som riktats till valnämnden ska dock lämnas till valnämnden inom 14 dagar från det att tiden för framläggande av vallängden löpte ut.

Har en begäran om omprövning som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvär-nämnden inom utsatt tid, ska begäran om omprövning inte avvisas. Begäran om omprövning ska utan dröjsmål sändas från besvär-nämnden till valnämnden.

Om valnämnden beslutar att personen i fråga ska tas upp i vallängden, sänder valnämnden utan dröjsmål ett för röstberättigade avsett meddelande på kort enligt 24 § till honom eller henne.

Bestämmelser om sökande av ändring i beslut som gäller begäran om omprövning finns i 41 l §.

26 a §

Röstning på grundval av besvärinstansens beslut

Den som innan rösträkningen inleds för valnämnden eller på valdagen för valbestyrelsen visar upp besvärinstansens lagakraftvunna beslut om personens rösträtt ska ges möjlighet att få valhandlingar och att rösta.

Personen i fråga är skyldig att lämna beslutet eller en bestyrkt kopia av det till valnämnden eller valbestyrelsen för anteckning i vallängden.

(se 25 b §)

Gällande lydelse

När en person införs i vallängden skall till honom utan dröjsmål sändas ett meddelande på kort enligt 24 §.

När en felaktig anteckning i vallängden rättas skall rättelsen utan dröjsmål meddelas den berörda personen, om detta inte är uppenbart onödigt.

26 b §

Besvär hos högsta förvaltningsdomstolen

Besvär över ett i 26 § avsett beslut av samingets styrelse och ett i 26 a § avsett beslut av valnämnden får anföras av en part hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från den dag då parten delgetts beslutet.

På anförande av besvär tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

Högsta förvaltningsdomstolen skall utan dröjsmål delge den ändringssökande, samingets styrelse och valnämnden sitt beslut. Valnämnden skall göra eventuella av beslutet föranledda ändringar i vallängden och vid behov sända ett i 24 § avsett meddelande på kort till ändringssökanden.

26 d §

Röstning på grundval av domstolsbeslut

Den som innan rösträkningen inleds för valnämnden eller på valdagen för valbestyrelsen visar upp högsta förvaltningsdomstolens beslut om sin rösträtt skall ges möjlighet att få valhandlingar och att rösta.

Personen i fråga är skyldig att lämna beslutet eller en bestyrkt kopia av det till valnämnden eller valbestyrelsen för anteckning i vallängden.

27 §

Kandidatuppställning

En kandidat i val till saminget kan ställas upp av minst tre röstberättigade samer genom att dessa till valnämnden lämnar in en på be-

Föreslagen lydelse

(upphävs)

(upphävs)

27 §

Kandidatuppställning och kandidatförteckning

En kandidat i val till saminget får ställas upp av en valmansförening som har bildats av minst tre röstberättigade och som ska ha ett ombud och ett vice ombud.

Gällande lydelse

hörigt sätt ifyllt och undertecknad kandidatansökan senast den 31 dagen innan valförrättningen inleds. I ansökan skall anges

1) kandidatens fullständiga namn och vid behov ett allmänt känt tilltalsnamn, personbe-
teckning, titel, yrke eller befattning med användning av högst två uttryck, samt hemkommun och adress, och

2) kandidatens skriftliga samtycke till att ställas upp som kandidat i valet till same-
tinget.

De som ställt upp en kandidat bildar en valmansförening, som bland sig utser ett ombud och ett vice ombud.

Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, skall valnämnden stryka hans namn ur dem alla.

Valmansföreningens ombud skall ges tillfälle att komplettera eller rätta uppgifterna i ansökan senast klockan 16 den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

27 a §

Kandidatförteckning

Valnämnden upprättar en kandidatförteckning över valbara kandidater senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Valnämnden är personuppgiftsansvarig för kandidatförteckningen. Kandidatförteckningen ska ha en övergripande rubrik, som specificerar valet, och en förteckning över kandidaterna i nummerordning med 2 som första nummer. Kandidaternas ordningsföljd i förteckningen bestäms genom lottning utförd av valnämnden.

För varje kandidat antecknas i förteckningen nummer, namn och titel, yrke eller befattning med användning av högst två uttryck, samt hemkommun. Vid sidan av eller i stället för kandidatens förnamn kan användas ett allmänt känt tilltalsnamn eller en förkortning av förnamnet. Kandidatförteckningen skall offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I sådana beslut av valnämnden som avses i 1 mom. får ändring inte sökas särskilt.

Föreslagen lydelse

Varje röstberättigad får delta i uppställningen av endast en kandidat. Om någon hör till två eller flera valmansföreningar, ska valnämnden stryka hans eller hennes namn ur dem alla.

En valmansförening ska lämna sin kandidatan-
sökansökan till valnämnden senast den 31 dagen och kompletteringar till ansökan senast den 27 dagen innan valförrättningen inleds.

Valnämnden ska upprätta en kandidatförteckning senast den 21 dagen innan valförrättningen inleds. Kandidatförteckningen ska offentliggöras, sändas till valombuden och hållas framlagd under valet.

I valnämndens beslut om kandidatförteckningen får ändring inte sökas särskilt.

(upphävs)

Gällande lydelse

28 §

Valförrättningen

Val till sametinget förrättas under en period om fyra veckor som börjar på måndagen den första hela veckan i september. Valet förrättas med anlitan­de av posten, men kan därutöver inom samernas hembygdsområde ordnas i form av röstning på valdagen, om valnämnden så beslutar. Valet skall kungöras offentligt.

29 §

Inledande av valförrättningen samt valhandlingarna

Valförrättningen inleds med att valhandlingarna sänds till de röstberättigade. Handlingarna sänds med posten som rekommenderad försändelse. Valhandlingar är den med valnämndens stämpel försedda röstsedel­en, valkuvertet, följbrevet, ytterkuvertet, kandidatförteckningen och röstningsanvisningarna.

30 §

Röstning med anlitan­de av posten

Den röstberättigade kan utnyttja sin rösträtt efter att han fått valhandlingarna. Röstningen har slutförts då den röstberättigade har lämnat det slutna valkuvertet med röstsedel­en och ett ifyllt och undertecknat följbrev inneslutna i ytterkuvertet för postbefordran som rekom-

Föreslagen lydelse

28 §

Valförrättningen

Val till sametinget förrättas under en period om sex veckor som börjar på måndagen den sista hela veckan i augusti. Valet förrättas med anlitan­de av posten eller genom lämna in röstsedel­en på annat sätt än per post till ett ställe som valnämnden meddelar. Inom samernas hembygdsområde ordnas valet också i form av röstning på valdagen.

Valet ska kungöras offentligt.

29 §

Valhandlingarna

Valnämnden ska sedan valförrättningen in­letts utan dröjsmål bevisligen delge de röstbe­rättigade vilkas adress är känd den med val­nämndens stämpel försedda röstsedel­en, valkuvertet, följbrevet, ytterkuvertet, kandidatför­teckningen och röstningsanvisningarna (val­handlingar).

En röstberättigad som inte har fått valhand­lingarna per post eller som av någon annan or­sak saknar dem, ska ges möjlighet att få val­handlingarna på valnämndens byrå, på ett röstningsställe på valdagen eller på ett annat ställe som valnämnden meddelar.

I röstningsanvisningarna ska anges besöks­adresserna och öppettiderna för valnämndens byrå och de andra ställen där valhandlingarna kan fås och till vilka de kan lämnas in samt besöksadresserna och öppettiderna för röst­ningsställena på valdagen.

30 §

Röstning med anlitan­de av posten

Den röstberättigade kan utnyttja sin rösträtt efter att han eller hon fått valhandlingarna. Väljaren ska i röstsedel­en tydligt anteckna numret på den kandidat som han eller hon ger sin röst till.

Gällande lydelse

menderad försändelse. Om den röstande bifogar sitt meddelande på kort antecknar han endast sin underskrift på följebrevet.

Valhandlingar som sänds per post skall vara valnämnden till handa innan rösträkningen inleds.

31 §

Röstning genom returnering av valhandlingarna till valnämndens byrå

De röstberättigade kan personligen returnera de valhandlingar som anges i 30 § även till valnämndens byrå eller övriga verksamhetsställen mellan måndagen den hela tredje veckan och fredagen den hela fjärde veckan av valet. Röstningen har slutförts då den röstberättigade har fått ett kvitto på att valhandlingarna lämnats.

Valnämnden skall se till att valhandlingar som lämnats in på dess verksamhetsställen förvaras på ett sätt som tryggar valhemligheten och att de levereras säkert till valnämndens byrå i Enare innan rösträkningen inleds.

31 a §

Röstning på valdagen

Om röstning på valdagen ordnas, är söndagen den fjärde veckan av valet valdag.

Röstningen på valdagen skall förrättas samtidigt i varje kommun inom samernas hembygdsområde. I varje kommun finns ett röstningsställe.

En röstberättigad får endast rösta i den kommun inom samernas hembygdsområde som i vallängden är antecknad som hans hemkommun.

Röstningen skall ordnas så att valhemligheten bevaras.

Föreslagen lydelse

Röstningen har slutförts när den röstberättigade bevisligen har lämnat det slutna valkuvertet med röstsedeln och ett ifyllt och under-tecknat följebrev inneslutna i ytterkuvertet för postbefordran till valnämnden. Om väljaren bifogar sitt meddelande på kort, behöver han eller hon endast skriva sin underskrift på följebrevet.

De röster som inkommit per post till valnämnden innan rösträkningen inleds beaktas vid rösträkningen.

31 §

Röstning genom inlämnande av ytterkuvertet till valnämnden på annat sätt än per post

Den röstberättigade eller en person som bemyndigats av denne kan även lämna de valhandlingar som avses i 30 § i ytterkuvertet till valnämndens byrå eller andra ställen som valnämnden meddelat mellan måndagen den hela fjärde veckan och söndagen den hela sjätte veckan av valet eller på valdagen till valbestyrelsen på vilket röstningsställe som helst.

Valnämnden ska se till att valhandlingar som lämnats in på dess verksamhetsställen och andra ställen som den meddelat förvaras på ett sätt som tryggar valhemligheten och att de levereras säkert till valnämndens byrå i Enare innan rösträkningen inleds.

31 a §

Röstning på valdagen

Röstning på valdagen ordnas söndagen den sjätte veckan av valförrättningen.

Röstningen på valdagen ska förrättas samtidigt i varje kommun inom samernas hembygdsområde. I varje kommun finns minst ett röstningsställe.

En röstberättigad får rösta på det sätt som avses i 31 g § endast i den kommun inom samernas hembygdsområde som i vallängden är antecknad som hans eller hennes hemkommun.

Röstningen ska ordnas så att valhemligheten bevaras.

Gällande lydelse

31 c §

Valbestyrelse

Valnämnden skall i god tid före valet tillsätta en valbestyrelse för varje röstningsställe i vilken skall ingå tre medlemmar och två ersättare och där den medlem som företräder kommunen i fråga i valnämnden och medlemmens ersättare är medlem och ersättare i valnämnden.

Den medlem som företräder valnämnden i valbestyrelsen är valbestyrelsens ordförande. Valbestyrelsen utser vid behov en vice ordförande bland sina medlemmar.

Valbestyrelsen är beslutförför med tre medlemmar.

31 h §

Avslutande av röstningen på valdagen och valprotokollet

När röstningen på valdagen har avslutats skall valbestyrelsen se till att den förseglade valurnan och vallängden för röstningsområdet i vilken röstningsanteckningarna gjorts transporteras till valnämndens byrå i Enare på ett sätt som säkerställer valhemligheten. Valnämnden skall se till att valurnan och vallängden för röstningsområdet förvaras på ett säkert ställe till dess att rösträkningen inleds.

Valbestyrelsen skall vidare se till att ett protokoll förs över röstningen på valdagen och att däri antecknas

- 1) dagen och klockslaget då röstningen på valdagen började och förklarades avslutad,
- 2) närvarande medlemmar och ersättare i valbestyrelsen,
- 3) valbiträdena och de biträden som väljaren själv utsett, samt
- 4) antalet väljare.

Föreslagen lydelse

31 c §

Valbestyrelse

Valnämnden ska i god tid före valet tillsätta en valbestyrelse för varje röstningsställe i vilken ska ingå tre medlemmar och minst två ersättare och där en ledamot i valnämnden och ledamotens personliga ersättare är medlem och ersättare i valbestyrelsen. En kandidat i valet till sameting kan inte vara medlem eller ersättare i valbestyrelsen.

Den medlem som företräder valnämnden är valbestyrelsens ordförande. Valbestyrelsen utser vid behov en vice ordförande inom sig.

Valbestyrelsen är beslutförför med tre medlemmar.

31 h §

Avslutande av röstningen på valdagen och valprotokollet

När röstningen på valdagen har avslutats ska valbestyrelsen se till att den förseglade valurnan och vallängden för röstningsområdet i vilken röstningsanteckningarna gjorts samt ytterkuvert som eventuellt lämnats till valbestyrelsen utan ogrundat dröjsmål transporteras till valnämndens byrå i Enare på ett sätt som säkerställer valhemligheten. Valbestyrelsen ska också se till att förseglingsmaterialet förstörs omedelbart efter förseglingen av urnan. Valnämnden ska se till att valurnan och vallängden för röstningsområdet förvaras på ett säkert ställe till dess att rösträkningen inleds.

Valbestyrelsen ska vidare se till att ett protokoll förs över röstningen på valdagen och att i det antecknas

- 1) dagen och klockslaget då röstningen på valdagen började och förklarades avslutad,
- 2) närvarande medlemmar och ersättare i valbestyrelsen,
- 3) valbiträdena och de biträden som väljarna själva utsett,
- 4) antalet väljare.

Gällande lydelse

32 §

Röstning på vårdanstalt och i hemmet

De personer som vårdas på en anstalt inom samernas hembygdsområde samt de personer som vårdas hemma inom området och som inte annars kan rösta utan oskäligen svårigheter får rösta där de vårdas.

För röstning där den röstberättigade vårdas förordnar valnämnden den ledamot och den ersättare som i valnämnden representerar ifrågavarande kommun att verka som valförrättare respektive ersättare.

Då röstning sker där den röstberättigade vårdas skall vid röstningen utöver den som röstar och valförrättaren vara närvarande en person som den röstande valt eller godkänt och som antecknats som röstberättigad i vallängden för sametinget.

34 §

Påbörjande av rösträkningen

Valnämnden skall påbörja rösträkningen klockan 18 måndagen efter valförrättningen. De ytterkuvert som inkommit efter att rösträkningen påbörjats skall oöppnade lämnas obeaktade. Vid förrättningen skall protokoll föras.

Valmansföreningens ombud eller vice ombud har rätt att vara närvarande vid rösträkningen.

35 §

Anteckning i vallängden

Rösträkningen påbörjas så att följbrevet öppnas och alla de som röstat i enlighet med bestämmelserna i 30 och 31 § antecknas i vallängden enligt följbrevet.

En röst skall lämnas obeaktad, om

1) den som röstat inte har antecknats som röstberättigad i vallängden eller om det framkommer att han avlidit innan valförrättningen inleddes,

Föreslagen lydelse

32 §

Röstning på vårdanstalt och i hemmet

De som vårdas på en anstalt inom samernas hembygdsområde samt de som vårdas hemma inom hembygdsområdet och som inte annars kan rösta utan oskäligen svårigheter får rösta där de vårdas.

För röstning där den röstberättigade vårdas förordnar valnämnden den ledamot och den ersättare som i valnämnden representerar ifrågavarande kommun att verka som valförrättare respektive ersättare. Till ersättare för valförrättaren kan väljas även någon annan som är lämplig för uppgiften.

Då röstning sker där den röstberättigade vårdas ska vid röstningen utöver den som röstar och valförrättaren vara närvarande en person som den röstande valt eller godkänt och som antecknats som röstberättigad i vallängden för sametinget.

34 §

Påbörjande av rösträkningen

Valnämnden ska påbörja rösträkningen klockan 9 måndagen efter valförrättningen. De ytterkuvert som inkommit efter att rösträkningen påbörjats ska oöppnade lämnas obeaktade. Vid förrättningen ska protokoll föras.

Valmansföreningens ombud och vice ombud har rätt att vara närvarande vid rösträkningen.

35 §

Anteckning i vallängden

Rösträkningen påbörjas så att följbrevet öppnas och alla de som röstat i enlighet med bestämmelserna i 30 och 31 § antecknas i vallängden enligt följbrevet.

En röst ska lämnas obeaktad, om

1) den som röstat inte har antecknats som röstberättigad i vallängden eller om det framkommer att han eller hon avlidit innan valförrättningen inleddes,

Gällande lydelse

2) foljebrevet är så bristfälligt att det inte klart framgår vem som har röstat, eller om

3) en obehörig anteckning om väljaren eller kandidaten har gjorts på valkuvertet.

En röst som avgetts vid en annan tidpunkt än på valdagen skall lämnas obeaktad också i det fall att anteckningarna i vallängden för röstningsområdet visar att väljaren har röstat på valdagen.

Sedan samtliga väljare har antecknats i vallängden och de valkuvert jämte foljebrev som lämnats utan beaktande har avskilts från dem som godkänts skall de godkända valkuverten läggas öppnade i valurnan.

38 §

Fastställande av valresultatet

De 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster blir valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa finns minst tre kandidater från varje kommun inom samernas hembygdsområde. Om det inte finns tre kandidater från någon av dessa kommuner blir de tre kandidater valda från dessa kommuner som erhållit det största antalet röster.

Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från varje kommun inom samernas hembygdsområde erhållit det största antalet röster.

Är röstetalen lika stora avgörs deras inbördes ordningsföljd genom lottning.

Föreslagen lydelse

2) foljebrevet är så bristfälligt att det inte klart framgår vem som har röstat, eller om

3) en obehörig anteckning om väljaren eller kandidaten har gjorts på valkuvertet.

Om det av foljebreven framgår att den röstberättigade har röstat flera gånger på det sätt som avses i 30 eller 31 §, beaktas endast ett av ytterkuverten.

En röst som avgetts vid en annan tidpunkt än på valdagen ska lämnas obeaktad också i det fall att anteckningarna i vallängden för röstningsområdet visar att väljaren har röstat på valdagen på det sätt som avses i 31 g §.

Sedan samtliga väljare har antecknats i vallängden och de valkuvert jämte foljebrev som lämnats utan beaktande har avskilts från dem som godkänts ska de godkända valkuverten läggas öppnade i valurnan.

38 §

Fastställande av valresultatet

De 21 personer som vid valet har fått det största antalet röster blir valda till ledamöter i sametinget, förutsatt att bland dessa finns minst det antal kandidater från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun som föreskrivs i 10 §. Om det antal som anges i 10 § inte nås, blir de kandidater som fått näst mest röster valda från kommunen eller området i fråga så att kraven i 10 § uppfylls. Om det från någon kommun eller något område inom hembygdsområdet inte finns det föreskrivna antalet kandidater väljs de kandidater som har fått det näst största antalet röster från hembygdsområdet.

Till ersättare väljs den kandidat som efter de kandidater som invalts från kommunerna Enare, Utsjoki och Enontekis samt från Lapin paliskunta benämnda renbeteslags område i Sodankylä kommun erhållit det största antalet röster.

Är röstetalen lika stora avgörs kandidaternas inbördes ordningsföljd genom lottning.

Kandidatens kommun eller område vid röst-räkningen bestäms enligt var han eller hon har haft sin hemkommun vid den tidpunkt då tidsfristen för kandidatuppställningen löpte ut.

Gällande lydelse

39 §

Fastställande av valresultatet

Valnämnden skall den tredje dagen efter att rösträkningen påbörjats fastställa valresultatet vid ett sammanträde som börjar klockan 18.

Valresultatet skall omedelbart meddelas justitieministeriet för förordnande av sametingets ledamöter och ersättare för följande mandatperiod.

40 §

Yrkande på rättelse av och besvär över valresultatet

En röstberättigad som anser att valnämndens beslut om fastställande av valresultatet eller någon annan åtgärd i samband med valförrättningen står i strid med lag får framställa ett rättelseyrkande hos sametingets styrelse inom 14 dagar från det att valnämnden fastställde valresultatet.

Sametingets styrelse skall behandla rättelseyrkandet i brådskanie ordning och senast före utgången av valåret.

I ett beslut av sametingets styrelse får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från det att styrelsens beslut har delgetts den berörda personen. Vid sökande av ändring iakttas i övrigt lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

Om ett beslut eller en åtgärd av valnämnden som nämns i 1 mom. har stridit mot lag och detta har inverkat på valresultatet, skall valresultatet rättas och statsrådet vid behov förordna ledamöterna och ersättarna i sametinget på basis av det rättade valresultatet.

Om valresultatet inte kan rättas skall nyval utlysas.

40 c §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av justitieministeriet kan närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) kungörelser i samband med val,

Föreslagen lydelse

39 §

Fastställande av valresultatet

Valnämnden ska den tredje dagen efter att rösträkningen påbörjats fastställa valresultatet vid ett sammanträde.

Valresultatet ska omedelbart meddelas justitieministeriet för förordnande av sametingets ledamöter och ersättare för följande mandatperiod.

40 §

Besvär över valresultatet

En röstberättigad som anser att valnämndens åtgärd i samband med eller beslut om fastställande av valresultatet står i strid med lag får framställa ett rättelseyrkande hos sametingets styrelse inom 14 dagar från det att valnämnden fastställde valresultatet. Bestämmelser om sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden finns i 5 kap.

Sametingets styrelse ska behandla rättelseyrkandet i brådskanie ordning och senast före utgången av valåret.

I ett beslut av sametingets styrelse får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen inom 14 dagar från det att styrelsens beslut har delgetts den berörda personen. Vid sökande av ändring iakttas i övrigt lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

Om ett beslut eller en åtgärd av valnämnden som nämns i 1 mom. har stridit mot lag och detta har inverkat på valresultatet, ska valresultatet rättas och statsrådet vid behov förordna ledamöterna och ersättarna i sametinget på basis av det rättade valresultatet.

Om valresultatet inte kan rättas ska nyval utlysas.

40 c §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av justitieministeriet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) kungörelser i samband med val,

Gällande lydelse

- 2) ansökningar om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt utredningar som skall medfölja ansökan,
- 3) framläggning av vallängden,
- 4) publicering och framläggning av kandidatförteckningen,
- 5) röstsedlarna, samt
- 6) förvaringen av valhandlingar.

5 kap

Sökande av ändring

41 §

Besvärsrätt

I ett beslut av sametingets styrelse och nämnd samt ett annat organ som tillsatts av tingen kan ändring sökas genom besvär hos sametinget, om inte något annat föreskrivs i denna lag eller någon annanstans i lag. I ett beslut av sametinget får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om sökande av ändring finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

(ny)

Föreslagen lydelse

- 2) ansökningar om upptagande i vallängden och avförande ur vallängden samt utredningar som ska medfölja ansökan,
- 3) framläggning av vallängden,
- 4) kandidatansökan och kandidatförteckningen,
- 5) anordnande av röstning på valdagen, om kommunen har fler än ett röstningsställe för röstningen på valdagen,
- 6) röstsedlarna, och
- 7) förvaringen av valhandlingar.

5 kap.

Sökande av ändring i ärenden som gäller vallängden

41 §

Besvärsnämndens uppgift och behörighet

Besvärsnämnden för vallängdsärenden vid sametinget (besvärsnämnden) är första besvärinstans i sådana ärenden enligt 26 § som gäller upptagande i och avförande ur vallängden.

Besvärsnämnden, som finns i anslutning till sametinget, är ett självständigt och oberoende organ.

41 a §

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter

Besvärsnämnden leds av en ordförande som kan ha uppdraget som huvudsyssla.

Besvärsnämnden har dessutom som ledamöter med uppdraget som bisyssla en lagfaren ledamot och två sakkunnigledamöter. Dessutom ska besvärsnämnden ha ett tillräckligt antal ersättare. På ersättarna tillämpas vad som i lag föreskrivs om besvärsnämndens ledamöter.

När ordföranden har förhinder utövas den behörighet som föreskrivits för ordföranden av besvärsnämndens lagfarna ledamot (vice ordförande).

Gällande lydelse
(ny)

Föreslagen lydelse
41 b §

*Ordförandens och de övriga ledamöternas
behörighet och utnämning*

Besvärsnämndens ordförande och lagfarna ledamot ska uppfylla de allmänna behörighetsvillkoren för domare som anges i 10 kapitel 1 § 1 mom. i domstolslagen.

Av besvärsnämndens övriga ledamöter krävs rättrådighet, förtrogenhet med besvärsnämndens ansvarsområde samt behövliga personliga egenskaper. Besvärsnämndens ordförande och ledamöter behöver inte vara antecknade i vallängden för sametinget.

Statsrådet tillsätter besvärsnämnden för sex år i sänder. Statsrådet förordnar besvärsnämndens ordförande till tjänsten tills vidare och övriga ledamöter med uppdraget som bisyssla för mandattiden. Besvärsnämnden tillsätts på förslag av sametinget.

En ledamot eller ersättare i sametinget eller en ledamot eller ersättare i valnämnden eller en person som är anställd hos sametinget kan inte höra till besvärsnämnden. Den som är uppställd som kandidat i valet till sameting enligt 22 § kan inte vara ledamot eller ersättare i besvärsnämnden.

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska redogöra för sina bindningar. På redogörelse för bindningar tillämpas vad som i 17 kap. 17 § i domstolslagen (673/2016) föreskrivs om sakkunnigledamöters skyldighet att lämna en redogörelse för sina bindningar. Redogörelsen för bindningar ska lämnas till justitieministeriet och för kännedom till besvärsnämnden. Vid registrering av uppgifter som gäller bindningar ska bestämmelserna i lagen om registret över domares bindningar och bisysslor (565/2015) iakttas.

(ny)

41 c §

*När en plats som ordförande eller ledamot i
besvärsnämnden blir ledig*

Det som föreskrivs om innehavare av domartjänst ska tillämpas på besvärsnämndens ordförandes och ledamöters rätt att kvarstå i sitt uppdrag.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Om en plats som ordförande eller annan ledamot blir ledig under mandattiden, förordnas en efterträdare för återstoden av mandattiden.

(ny)

41 d §

Domarförsäkran

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter ska när de tillträder sitt uppdrag avge domarförsäkran, om de inte har gjort det tidigare. Bestämmelser om domarförsäkran finns i 1 kap. 7 § i domstolslagen.

(ny)

41 e §

Ordförandens och övriga ledamöters ställning

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter är oberoende i sin utövning av dömande makt.

Besvärsnämndens ordförande och övriga ledamöter handlar under domaransvar, om vilket det föreskrivs närmare i 9 kap. i domstolslagen.

Besvärsnämndens ordförande och ledamöter är skyldiga att avgå vid utgången av den månad under vilken de fyller 70 år.

(ny)

41 f §

Föredragande

Besvärsnämnden ska ha ett tillräckligt antal föredragande i huvud- eller bisyssla samt tillräcklig övrig personal.

Besvärsnämndens föredragande ska ha avlagt examen som medför behörighet för domartjänst. I besvärsnämndens arbetsordning bestäms det närmare om föredragandenas uppgifter.

Besvärsnämnden utnämner sina föredragande och sin övriga personal.

(ny)

41 g §

Besvärsnämndens sammansättning vid avgörande

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

I besvärsnämnden avgörs besvärärendena på föredragning i plenum.

Plenum är beslutfört när ordföranden och minst två ledamöter är närvarande.

(ny)

41 h §

Behandlingen av ärenden

Vid behandlingen av ärenden i besvärsnämnden tillämpas lagen om rättegång i förvaltningsärenden, om inte något annat föreskrivs särskilt i denna lag.

(ny)

41 i §

Offentlighet vid behandlingen

I fråga om offentlighet vid rättegång i besvärsnämnden tillämpas lagen om offentlighet vid rättegång i förvaltningsdomstolar (381/2007).

(ny)

41 j §

Finansiering

Kostnaderna för besvärsnämnden betalas av statens medel.

Arvodena för besvärsnämndens ordförande och ledamöter bestäms enligt grunder som fastställts av justitieministeriet.

(ny)

41 k §

Arbetsordning

Närmare föreskrifter om besvärsnämndens organisation och personal och om arbetet i besvärsnämnden finns i besvärsnämndens arbetsordning, som fastställs av besvärsnämndens plenum.

(ny)

41 l §

Förfarande vid ändringssökande

Besvär som riktats till besvärsnämnden ska lämnas till valnämnden inom 14 dagar från

Gällande lydelse

(ny)

6 kap.

Särskilda stadganden

(ks. voimassa olevan lain 41 §)

Föreslagen lydelse

delfäendet av valnämndens beslut om begäran om omprövning.

Valnämnden ska utan dröjsmål lämna besvaren, de handlingar som gäller ärendet och sitt utlåtande om besvaren till besvärsnämnden.

Har besvär som ska lämnas till valnämnden inkommit till besvärsnämnden inom utsatt tid, ska besvaren inte avvisas på denna grund. Besvaren ska då utan dröjsmål sändas till valnämnden.

Besvärsnämnden ska behandla besvaren i brådskande ordning.

Bestämmelser om sökande av ändring i besvärsnämndens beslut finns i 41 m §.

41 m §

Fortsatta besvär hos högsta förvaltningsdomstolen

I besvärsnämndens beslut får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen endast, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

Besvärstillstånd kan beviljas, om det med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller med hänsyn till en enhetlig rättspraxis är av vikt att högsta förvaltningsdomstolen prövar ärendet och i ansökan om besvärstillstånd har framförts ett motiverat påstående om att besvärsnämndens beslut grundar sig på diskriminering eller en uppenbar lagstridighet.

På sökande av ändring hos högsta domstolen tillämpas i övrigt bestämmelserna i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

6 kap.

Särskilda bestämmelser

42 §

Ändringssökande

I ett beslut av sametingets styrelse och nämnd samt ett annat organ som tillsatts av sametinget kan ändring sökas genom besvär hos sametinget, om inte något annat föreskrivs i

Gällande lydelse

42 §

Anställning av personal

Sametinget utnämner eller anställer sin personal.

42 a §

Rätt till pension

Personer som är anställda av sametinget har rätt till pension, och då de avlidit har deras förmånstagare rätt till familjepension av statens medel enligt i tillämpliga delar samma stadganden som gäller för personer som är anställda av staten och för deras förmånstagare.

För att täcka utgifterna för det pensionskydd som avses i 1 mom. skall sametinget betala en pensionsavgift enligt lagen om statens pensionsfond (1372/89).

För verkställighet av pensionskyddet skall sametinget årligen till statskontoret lämna uppgifter om den personal som är anställd av sametinget. Uppgifterna skall lämnas enligt statskontorets anvisningar.

Betalas pensionsavgiften inte inom utsatt tid skall till statens pensionsfond betalas en årlig dröjsmålsränta enligt den räntefot som avses i 4 § 3 mom. räntelagen (633/82).

Pensionsavgift och dröjsmålsränta får drivas in enligt lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsökningsväg (367/61).

42 b §

Tystnadsplikt och skadeståndsskyldighet

En ledamot av sametinget eller en medlem av ett organ som avses i 14 § eller en revisor som avses i 18 c § får inte för någon utomstå-

Föreslagen lydelse

denna lag eller någon annanstans i lag. I ett beslut av sametinget får ändring sökas genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser om sökande av ändring finns i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

43 §

Anställning av personal

Sametinget utnämner eller anställer sin personal.

43 a §

Rätt till pension

Personer som är anställda av sametinget har rätt till pension, och då de avlidit har deras förmånstagare rätt till familjepension av statens medel enligt i tillämpliga delar samma stadganden som gäller för personer som är anställda av staten och för deras förmånstagare.

För att täcka utgifterna för det pensionskydd som avses i 1 mom. ska sametinget betala en pensionsavgift enligt lagen om statens pensionsfond (1297/2006).

För verkställighet av pensionskyddet ska sametinget årligen till statskontoret lämna uppgifter om den personal som är anställd av sametinget. Uppgifterna ska lämnas enligt statskontorets anvisningar.

Betalas pensionsavgiften inte inom utsatt tid skall till statens pensionsfond betalas en årlig dröjsmålsränta enligt den räntefot som avses i 4 § 1 mom. räntelagen (633/82).

Pensionsavgift och dröjsmålsränta får drivas in enligt lagen om verkställighet av skatter och avgifter (706/2007).

43 b §

Tystnadsplikt och skadeståndsskyldighet

En ledamot av sametinget eller en medlem av ett organ som avses i 14 § eller en revisor som avses i 18 c § får inte för någon utomstå-

Gällande lydelse

ende olovligen röja eller till sin egen nytta utnyttja vad han vid fullgörande av uppdraget fått veta om någon annans personliga omständigheter, ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet.

En person som avses i 1 mom. är skyldig att ersätta skada som han i sitt uppdrag uppsåtligt eller av vållande åsamkat sametinget. Det samma gäller för skada som vållats någon annan genom brott mot denna lag.

På jämkning av skadeståndet samt, om de skadeståndsskyldiga är flera, på fördelningen av ansvaret tillämpas skadeståndslagen (412/74).

Om en tjänstemans och arbetstagares skadeståndsskyldighet gäller skadeståndslagen och vad som därom stadgas i övrigt.

Föreslagen lydelse

ende olovligen röja eller till sin egen nytta utnyttja vad han vid fullgörande av uppdraget fått veta om någon annans personliga omständigheter, ekonomiska ställning eller affärs- eller yrkeshemlighet.

En person som avses i 1 mom. är skyldig att ersätta skada som han i sitt uppdrag uppsåtligt eller av vållande åsamkat sametinget. Det samma gäller för skada som vållats någon annan genom brott mot denna lag.

På jämkning av skadeståndet samt, om de skadeståndsskyldiga är flera, på fördelningen av ansvaret tillämpas skadeståndslagen (412/1974).

Om en tjänstemans och arbetstagares skadeståndsskyldighet gäller skadeståndslagen och vad som därom stadgas i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft tillämpas 10–13 § i den lydelse de hade vid ikraftträdandet av denna lag.

Sameting vars mandattid inte löpt ut när denna lag träder i kraft fortsätter i sitt uppdrag fram till ingången av mandattiden för det första sameting som väljs enligt denna lag.

På ett ärende enligt 9 § som är anhängigt vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas den 9 § som gällde vid ikraftträdandet. På ett sådant ärende tillämpas inte 9 a och 9 b § i denna lag.

Det val till sametinget som följer efter ikraftträdandet av denna lag förrättas i september 2023. En förutsättning för att rösträtten ska kunna utövas i det valet till sameting är att ansökan om antecknande i vallängden har gjorts senast den 31 december 2022 före klockan 16. På val till sametinget 2023 tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet av denna lag (4 kap.) och på ansökningar om antecknande i vallängden som har lämnats till valnämnden senast den 31 december 2022 tillämpas 3 § i den lydelse den hade vid ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av 40 kap. 11 § i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 40 kap. 11 § 1 punkten, sådan den lyder i lag 604/2002, som följer:

Gällande lydelse

40 kap.

Om tjänstebrott

11 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteman* den som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförbart anställningsförhållande till staten, till ett välfärdsområde eller till en välfärdssammanslutning eller till en kommun eller till en samkommun eller något annat offentligt samarbetsorgan för kommuner, till riksdagen, till något av statens affärsverk, till den evangelisk-lutherska kyrkan eller den ortodoxa kyrkan eller till en församling eller ett samarbetsorgan för församlingar inom kyrkan eller till landskapet Åland, Finlands Bank, Folkpensionsanstalten, Arbetshälsoinstitutet, Keva, Kommunernas garanticentral eller Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT,

Föreslagen lydelse

40 kap.

Om tjänstebrott

11 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *tjänsteman* den som står i tjänsteförhållande eller därmed jämförbart anställningsförhållande till staten, till en kommun eller till en samkommun eller något annat offentligt samarbetsorgan för kommuner, till riksdagen, till något av statens affärsverk, eller till den evangelisk-lutherska kyrkan eller den ortodoxa kyrkan eller till en församling eller ett samarbetsorgan för församlingar inom någondera kyrkan, eller till landskapet Åland, samedinget, Finlands Bank, Folkpensionsanstalten, Arbetshälsoinstitutet, Keva, Kommunernas garanticentral eller kommunala arbetsmarknadsverket,

Denna lag träder i kraft den 20 .

KARTA ÖVER SAMERNAS HEMBYGDSOMRÅDE

